

Van vrouwen ende van minne

Eelco Verwijs

bron

Eelco Verwijs, *Van vrouwen ende van minne*. A.W. Sijthoff, Leiden 1871

Zie voor verantwoording: http://www.dbnl.org/tekst/verw011vrou01_01/colofon.htm

© 2007 dbnl

Aan MIJNEN VRIEND EN AANSTAANDEN MEDEWERKER D^r. P.J. Cosijn ALS
EEN KLEIN BEWIJS VAN HARTELIJKE TOEGENEGENHEID aangeboden.

Inleiding.

Habent sua fata libelli!

Een klein papieren Handschriftje, waarvan de laatste bladen grootendeels verweerd en vergaan waren, een Handschriftje met Middelnederlandsche gedichten, die inzonderheid over Vrouwen en Minne handelen, werd door den vroegeren Rijks-Archivaris VAN WIJN in het jaar 1821 uit het stof opgedolven. Het kwam 'ongebonden en zeer door een liggende' aan 't licht 'onder eenige Oude Rekeningen, specteerende de Abdij van Egmond.' VAN WIJN bewaarde het boekske, deed het 'voor zijne rekening inbinden,' en was eerlijk genoeg om op het schutblad van het 'voor zijne rekening' ingebonden werk na het verslag van de herkomst het volgende te voegen: 'moetende hetzelfde na mijn overlijden worden bezorgd aan 's Rijks Archief, om aldaar bewaard te worden als aan 't Rijk behoorende.'

Sedert werd het ongetwijfeld weder in 's Rijks Archief onder de Oude Rekeningen, specteerende de Abdij van Egmond, bijgezet, en bleef aldaar tot het jaar 1862, toen het eindelijk eene passende plaats vond in de Koninklijke Bibliotheek, waar het thans bij de andere Nederlandsche Handschriften bewaard wordt.

Was het misschien een 'vrome' kloosterbroeder der vermaarde Abdij, die onder den drogen arbeid van het bijhouden der rekeningen zich de tijden herinnerde toen hij de wereld en hare begeerlijkheden najaagde, die onder de geschoren kruin nog niet alle zondige geneuchten konde vergeten, en wiens lippen niet altijd Ave's prevelden, maar nog gaarne zoete woordjes fluisterden in de ooren van een bevallig kind; of die althans nog genoeg kon smaken in eene goede Boerde of graag van lustige gezellen en verloren kinderen hoorde zeggen en zingen?

Wij zullen ons niet verdiepen in gissingen omtrent hetgeen ons Handschriftje kan zijn wedervaren. Dit alleen weten wij, dat het

onder de eigendommen der Abdij van Egmond behoorde, en waarschijnlijk in het jaar 1574 aan de Rekenkamer te Delft is gekomen met de andere boeken en papieren, die 'in twee Oestersche kisten besloten ende toegesegelt' aan deze werden overgeleverd¹.

Het Handschrift bevat dertien stukken, waarvan sommige zeer onvolledig en eensklaps afgebroken zijn. Blijkbaar is het zonder de minste zorg door een tamelijk onkundigen afschrijver vervaardigd, die òf den tekst, welken hij voor zich had, deerlijk verhaspelde, òf misschien een reeds zeer verminkt voorbeeld nog meer bedierf. Ook kan het zijn, dat een groot deel der gedichten uit het geheugen werd opgeteekend. Doch hoe het zij, telkens blijkt ons de verregaande slordigheid, vooral waar gedichten met eene groote hoofdletter beginnen, alsof alles in den regel was, terwijl dat begin midden in eene strophe valt en de eerste regels ontbreken, of wel aan het einde een *Amen* staat, ten tekenen dat het gedicht ten einde is, terwijl toch werkelijk het slot er aan ontbreekt.

Een overzicht over de verschillende gedichten van den bundel ga hier vooraf, waaruit ten duidelijkste blijken zal hoe weinig zorg er aan het Handschrift is besteed.

I.

Het gedicht waarmede ons Hs. begint, is het ook van elders bekende *Vander feesten*. Het bevat 775 verzen, draagt geen opschrift, doch heeft eene groote roode hoofdletter, en loopt van bl. 1-36². Dit begin toont reeds dadelijk in welken deerlijken toestand het Hs. verkeert. Aan de groote hoofdletter toch blijkt, dat geen blad uit het Hs. is gescheurd, en dat het werkelijk aanvangt met de verzen:

God jonne mi dat noch moet sien
In hemelrike die vrouwen sien.

Die verzen leveren volstrekt geen zin en zijn dan ook de twee laatste eener strophe en wel vs. 59 en 60 van het gedicht, waaraan de 58 eerste verzen ontbreken. Om de onvolledigheid van den tekst hebben wij niet het Haagsche Hs. als grondslag onzer uitgave genomen, maar den tekst gevolgd van het Hulthemsche Hs., waarin het gedicht *Vander feesten* volledig voorkomt. In de inhoudsopgave van dien codex vinden wij het aldus opgegeven³:

'167. *Vander Feesten; een proper dinc* (bl. 165 v°. kol. 1-170 r°. kol. 2).'

Het gedicht werd voor het eerst uitgegeven door den Heer BLOMMAERT met den *Theophilus* en andere gedichten⁴.

1 RÖMER, *Geschiedk. Overz. van de Kloosters en Abdijen in Holland en Zeeland*, 1,275 vlgg.

2 De paginatuur van het Hs. is van de hand van VAN WIJN en is door mij gevolgd. Deze is niet als gewoonlijk bij middeleeuwsche Hss. naar de bladen, maar naar de zijden.

3 SERRURE, *Vad. Mus.* 3, 159.

4 *Theophilus*, Gedicht der XIVe eeuw, gevolgd door drie andere gedichten van het zelfde tijdvak, 1836, bl. 67-93, en in de tweede uitgave: *Theophilus*, Gedicht der XIVe eeuw, gevolgd door negen andere gedichten uit de Middeleeuwen, 1858, bl. 44-55.

Behalve deze twee teksten bezitten wij nog enkele fragmenten, waarvan de varianten, voor zoverre dit mogelijk was, onder aan den tekst zijn aangegeven. Deze zijn:

1°. Een fragment van 130 verzen, en wel van vs. 169-212, en van vs. 561-648¹, voorkomende in het Hs. van Heber, thans in het bezit van den Hoogleraar Serrure te Gent. Het is het Hs. waarin ook de *Rinclus*, de vier *Martijns* en *der Kerken Claghe* voorkomen, en waarvan de Heer SERRURE het volgende mededeelt²:

‘Het is een kleine, maer tamelyk dikke, op perkament, in de eerste helft der veertiende eeuw geschrevene kwarto, waerin de verzen achtereen volgen zoo als proza, maer nochtans met een rood streepjen door de eerste letter van elk vers, om aldus de aendacht er op te vestigen, en een te duiden, dat er telkens een ander begint. Willems heeft het *fac-simile* van een blad uit dit handschrift medegedeeld³, en later zal ik, by de uitgave van het vierde boek van den Wapene Martijn, die daerin insgelyks bevat is, een nauwkeurig verslag van heel den inhoud mededeelen⁴.’

Van dit fragment wordt door MONE melding gemaakt in zijn *Uebersicht*, 279, onder No. 4. Als opschrift boven dit fragment staat het volgende⁵:

‘*Dits uter Rolien vander feesten genomen.*’

Vóór vs. 561 wordt nog eens dezelfde naam herhaald in het opschrift:

‘*Dit sijn IIII dinge die de minne werct, oec in die Rolie.*’

MONE voegt hierbij: ‘Die Rolie war hiernach entweder eine Gedichtsammlung oder ein grösseres Gedicht, wovon ich keine weitere Spur gefunden habe.’

Evenmin als MONE is het mij gelukt elders het woord *Rolie* op te sporen, waarvan men den oorsprong ongetwijfeld in het Fransch zoude moeten zoeken. Intusschen rijst de twijfel in mij op, of in het Hs. wel *rolie* staat, en of men niet voor *rolien* zal moeten lezen *rollen* (rolien-rollen).

1 Op bl. 21, Aant. 1) dezer uitgave verkeerdelijk opgegeven als loopende van vs. 561-656.

2 *Vad. Mus.* 3, 230.

3 *Mengelingen van Historisch-Vaderlandschen inhoud*, 45.

4 Bij de uitgave van den vierden *Martijn* (*Vad. Mus.* 4, 55 vlgg.) in het jaar 1861 schreef de Heer SERRURE: ‘By eene nadere gelegenheid kom ik op dit handschrift te rug, zal het alsdan beschryven, en den inhoud nauwkeurig opgeven.’ Voor zoverre mij althans bekend is heeft de naijverige stokbewaarder van zoovele Middeleeuwsche gedichten die belofte nog niet gestand gedaan, en moeten wij ons met deze schrale opgave vergenoegen.

5 De varianten met den tekst werden door MONE medegedeeld in den *Anzeiger*, 5, 436. Als een ander fragment vermeldt MONE nog onder 2) ‘Bruchstück von Vers 169-202. 561-639. besitzt Serrure in einer Perg. Hs. Nach diesen beiden Hss. herausgegeben von Blommaert im *Theophilus* s. 68 flg.’ Uit de tweede uitgave van Blommaert blijkt, dat beide fragmenten één zijn.

Rotulus, eigenlijk een handschriftrol op een stok gewonden, komt in 't Middellatijn ook voor in de beteekenis van *boek*, o. a. DURANDUS, L.I, *Ration*. c. 3¹: 'Prophetas et Apostolos depingi solere cum *rotulis* vel *libris*.'

In den *Gaydon*, vs. 6406 leest men²:

Et ceint l'espée, se li *rosles* n'en ment,
Qu'ot Alixandres, quant conquist Orient.

In Konrad von Würzburg's *Goldene Schmiede*, vs. 1414, wordt van den Talmud gesproken:

Hie vor lobt er der jüden *rodel*,
Nu priset er der cristen buoch³.

De in het Hs. opgenomen uittreksels uit de *Rolle vander Feesten* kunnen dus beteekenen: uit het *Boek of Handschrift vander Feesten*.

Deze verklaring levert alleen dit bezwaar, dat van een zoo klein gedicht als dat *Vander feesten* wel niet van het *boek of handschrift* van dat stuk zou worden gesproken, daar toch een gedicht van zoo kleinen omvang zeker met andere gedichten in éénen bundel werd vereenigd en nooit één zelfstandig Hs. zal hebben uitgemaakt.

Of misschien *Rolie* of *Rolle* de benaming was van die soort van gedichten, die in zekeren vorm eene tweespraak bevatten, durf ik bij gebrek van nadere gegevens niet aan te nemen.

2°. Een fragment van 6 kolommen, doch waarvan slechts 14 verzen ter vergelijking hebben kunnen dienen. Het werd door VON LUDOLF als schutblad gevonden in eene uitgave van de *Chronique* van Froissard, te Parijs in 1513 in 3 deelen folio gedrukt, en door dezen aan OBERLIN toegezonden, die er slechts veertien verzen van bekend maakte in MILLIN's *Magasin encyclopaedique*⁴. Hoeveel verzen het fragment bevatte, en waar het is gebleven, kan niet met zekerheid gezegd worden. Wegens de weinige bekendheid van genoemd *Magasin* deel ik mede wat omtrent het gevondene schutblad gezegd wordt.

'Le.... fragment est tiré d'un ouvrage in- 4°; il en présente une feuille et demie, contenant, en six colonnes, des pièces de deux poèmes bataves, dont l'écriture ainsi que la matière sont très-différentes. J'y trouve d'abord sur deux colonnes, en beaux caractères carrés, du XIe siècle environ⁵, un fragment d'un poème érotique en quatrains, contenant un dialogue entre une dame et un clerc, sur le véritable amour, sur les moyens d'y parvenir et sur les marques auxquelles on le reconnoît. J'en offre ici quel-

1 DU CANGE 5, 809a op *Rotulus* 1).

2 *Les anciens poètes de la France*, 7, 193.

3 Verg. de aant. ald. 154, en BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2¹, 759 op *Rodel*.

4 Ald. 1803, T. 6, 18. Verg. MONE's *Uebers.* 280, No. 6).

5 Het vierkante schrift is zeer zeker niet uit de XIe, maar uit de XIVe of het begin der XVe eeuw.

ques strophes, qui pourront servir à reconnoître le troubadour batave, auquel le poème est dû.’

[Hierop volgen vs. 157-170 van het gedicht van den B a t a a f s c h e n dichter, waarvan de varianten onder aan den tekst zijn medegedeeld, benevens eene vertaling van de medegedeelde verzen].

‘Les dix autres colonnes du fragment appartiennent à des légendes en vers. L'écriture, qui est une espèce de ronde, est belle. La légende de Saint Thomas (?) commence ainsi:

Te sente Thomas voor die poorte sas
Drie blende die der vitat was
Baden hem allen die der leden.
Doe quam der een Clerc ghereden
Ende als zy hoorden comen dat paert
Boden zy die handen darre waert
Enn riepen Heere doet ons goet.
Nu merct wat die Clerc doet, etc.

J'ignore si les deux poèmes auxquels appartenoient ces pièces, existent encore. Toujours est-il vrai que c'est le comble de l'imprudence d'avoir souvent déchiré et anéanti des productions du génie, écrites avec soin et élégance.’

Zie hier alles wat ons omtrent dit fragment is bekend geworden.

Onder de verschillende teksten, die van ons gedicht zouden bestaan, noemt MONE nog een anderen op:

‘5) Heber besass noch eine Hs., die er von Koning's Nachlass gekauft hatte, s. seine Nr. 1435, worin *Een moy sproke van festen* steht.’

Hopende iets van dezen tekst te ontdekken, raadpleegde ik den Catalogus der *Bibliotheca Heberiana*¹, en vond aldaar:

‘1435. Sidrac's sprake mit dem Koninck Boctus, 113 leaves. Lucidarius Boeck, 19 leaves. Lant van Cokaengen, 3 leaves. Die Peregrinatie van Jerusalem, 1458, 10 leaves. Een moy sprake von Festen van de Verwen [sic!] (5 pages in verse, imp.) In Flemish, several leaves wanting.’

Daar, volgens MONE's verzekering, het Hs. afkomstig was uit de boekverzameling van Jacobus Koning, gaf ik mij de moeite ook in diens Catalogus het even na te slaan, en vond daar²:

‘228. 1. Gresprek des wijzen Sydracs met den Koning Boctus. - 2. Lucidarius boeck. - 3. Dit is dat edele lant van Cockaengen (defect). - 4. Die peregrinatie van Jherusalem. - 5. Item een moyspreke (*l. moy sprake*) van *s e s t e r h a n d e v e r w e*.’

Wij kunnen nu den door Mone onder 5) genoemden tekst gerust schrappen, nu het gedicht *Vander feesten* zich heeft opgelost in dat van *Sesterhande verwen*³ (festenvande verwen-sesterhande verwen).

1 Part the eleventh, 146.

2 *Catalogus*, Dl. 1, Handschriften, 31.

3 Dit Hs. berust thans op het Britisch Museum, als blijkt uit de *Versl. en Ber. der Vereeniging*, 1845, 35 vlgg., vooral 37.

Het gedicht *Vander Feesten* is in vierregelige strophen met kruisrijmen en uit de XIV^{de} eeuw, mijns inziens uit de laatste helft, toen meer en meer de smaak voor dergelijke sproken zich begon te ontwikkelen¹. Over den inhoud is weinig meer mede te deelen dan dat het handelt over de liefde, en een cleric eene jonkvrouwe over verschillende punten der minne onderricht. MONE zegt², dat het evenals de sproke *Vander zielen ende vanden lichame* 'in die gewöhnliche Form der Vision eingekleidet' is, doch verwacht het kennelijk met het laatstgenoemde stuk.

Opmerking verdient nog de bekendheid van den schrijver met eenige voortbrengselen der Ridderpoëzie. Onder diegenen welke van de minne 'toter doot wel diepe wonden' ontvingen, worden genoemd

Partenopeus ende Amadas,
Piramus ende oec Florijs,
Achilles ende Porphiras,
Eneas, Triestram ende oec Parijs,
Ende die Ridder metter Mouwen.

De *Parthenopeus*, de *Floris*, de *Ridder metter Mouwen* zijn als afzonderlijke gedichten ten onzent bekend³; met *Piramus* wordt zeker bedoeld op de bekende minnesproke *Van twee kinderen die droeghen ene starcke minne een ontfarmelijc dinc*⁴, terwijl de namen van Eneas en Paris ons herinneren aan Maerlants romans *Van Troje* en *Van Eneas*⁵. Ook van den *Amadis* heeft waarschijnlijk eene Nederlandsche bewerking bestaan, daar ook uit andere plaatsen de bekendheid met dezen roman blijkt. Zoo lezen wij in den berijmden Prologhe van '*Sidracs sprake metten coninc Bottus*,' een werk dat in het jaar 1329 te Antwerpen werd voltooid⁶, het volgende:

Dicken hebbic die genen bescouwen,
Die hem an die boeke houden,
Daer si cleene orbaer in leren,
Also in yeesten van heeren,

1 Dr. JONCKBLOET stelt ons gedicht onder 'de mnl. werken uit het begin der veertiende eeuw' (*Gesch. der Mnl. Dichtk.* 2, 210).

2 *Uebers.* 280.

3 Zie Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Ned. Letterk.* 1, 190, 112, 193; *Gesch. der Mnl. Dichtk.* 2, 312 vlgg.

4 *Belg. Mus.* 10, 89 vlgg.; *Bloeml.* 3, 1 vlgg.

5 Zie Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Ned. Letterk.* 1, 258.

6 In de narede in verzen, die in het Hamb. Hs. voorkomt, leest men het volgende:

Al in die stad te Antwerpen
Wast dat ic desen boec translateerde,
Alsmen ons Heren jaer noteerde
Dertienhondert XXVI ende drie.

Zie *Versl. en Meded.* 1845, 40. Ik heb hier gebruik gemaakt van een afschrift in bezit van Dr. DE VRIES. Verg. HOFFMANN v. FALLERSLEBEN, *Hor. Belg.* 1, 50 (1ste Ausg.).

Van Pertenapeuse, van *Amidasen*,
 Van Troyen ende van Fierabrase,
 Ende menighen andren, des sijt vroet,
 Daer men luttel orboren in doet,
 Ende hets half loghene of meere,
 Ende anders heeft si ghene lere
 Dan vechten ende vrouwen minnen
 Of land ende steden te winnen,
 Daer anders niet an en leit
 Dan der werelt ydelheit,
 Ende legghen die boeken onder die voet,
 Daer men wijsheit, doeghet ende goet,
 Ende troest van allen goeden rade
 In mach leren vroe ende spade.

Behalve van den *Amadis* wordt in Maerlants *Alexander* ook nog melding gemaakt van den *Tristan*, bij de beschrijving van de schoonheid der Koningin van der *Maegden lant*¹:

Oec dar ic wael spreken,
 Dat *Ysaude van Yrlant*,
 Noch die mettier witter hant,
 Noch Melior van Cyfore,
 Noch daer *Amadas* was dore
 Soe dul wael lange wile,
 Noch noit vrouwe *daer ic af las*,
 Sonder die vrouwe die noit en dede
 Sonde noch oec dorperheide,
 Eerre (Hare) en was gene gelike.

Nog blijven twee namen over, die op een anderen Franschen roman wijzen, van welken mede eene Nederlandsche bewerking moet hebben bestaan. In vs. 195 worden genoemd:

Achilles ende Porphiras.

In het Haagsche Hs. wordt na Florijs *Athis* genoemd², en deze naam is de juiste. Men leze het vers aldus:

Athijs ende Porphirias,

en men herkent dadelijk den *Roman d' Athis et de Porphilias*³, die mede

1 *Alexander*, B. VIII, vs. 108 vlgg. (DI. 2, 112).

2 Zie de varianten.

3 'Athis est placé, dans le plus ancien texte, à la suite du roman de Troies de Beneois de Sainte-More, et l'on voit qu'il en étoit regardé comme la continuation,' PAULIN PARIS, *Les Manuscrits François*, 3, 98; verg. 194 vlg.; 6, 221. De analyse van dit gedicht van meer dan 18500 verzen in het oorspronkelijke vindt men in de *Hist. Littéraire de la France*, 15, 179-193. Ook in het Mhd. bestaat eene bewerking van den *Athis und Prophilias* (ausgeg. v.w. GRIMM, 1846), 'die Geschichte einer aufopfernden Freundschaft, die mit dem Inhalte von Amicus und Analius Aehnlichkeit hat, und die uns bruchstückweise auch in einer deutschen Uebersetzung, aus dem Anfang des 12 Jahrh., erhalten ist', GERVINUS, *Gesch. d. deutschen Dicht.* 1, 217.

tot den klassieken sagenkring behoorde en waarvan Alexander de Bernay de dichter was.

Dat in een Nederlandsch gedicht romanhelden zouden worden genoemd, zoo de romans zelve niet in de moedertaal bekend waren, is niet waarschijnlijk¹. Uit deze plaats blijkt ons dan ook weer, hoeveel er van onze oude letterkunde is verloren gegaan.

II.

Eene goede boerde, bl. 37-40, die oorspronkelijk uit 10 achtregelige strophen heeft bestaan, doch die niet alleen zeer bedorven is, maar waaraan ook 5 verzen uit verschillende strophen ontbreken. Terwijl wij de kern van het verhaal bij verschillende volken met verschillende variatiën aantreffen, schijnt onze Boerde niet bepaaldelijk eene vertaling van een der Fransche Fabliaux, maar de zelfstandige bewerking van eene stof, die in Italië zoowel als in Frankrijk, in Engeland zoowel als hier, bij jong en oud bekend was. Een van onze Boerde afwijkend verhaal vinden wij in het Fransche Fabliau: *De la bourgeoise d' Orléans, ou de la femme qui fit battre son mari*²; eene andere variatie op hetzelfde thema in de *C Nouvelles nouvelles*, onder den titel van *le Cocu sauvé*³. De meeste overeenkomst met onzen tekst heeft de Novella VII, Giornata VII in Boccacio's *Decamerone*, waarin de vermomming van den echtgenoot en het tooneel in den tuin mede voorkomen. Boccacio is nagevolgd door La Fontaine in zijn Conte: *Le cocu battu et content*⁴.

Zoo wij hier de vertaling van een Fransch Fabliau voor ons hadden, zou het zeker gemakkelijker zijn geweest den oorspronkelijken tekst te herstellen, daar ons nu niets overbleef dan alleen bij gissing het zeer bedorven gedicht te verbeteren.

III.

Eene verzameling van spreuken en raadsels, meest alle op de liefde betrekkelijk, onder den titel van *Der minnen guet*, loopende van bl. 40-54. Voor 't meerendeel volgen zij zonder eenige afscheiding of spatic onmiddellijk op elkander, terwijl bij de laatsten soms een regel wit is gelaten, of ook het antwoord op de raadsels volgt met een eenigszins inspringenden regel, gelijk in den tekst is aangewezen. Deze spreuken en raadsels zijn 47 in getal, terwijl de overigen aan een ander Hs. zijn ontleend, waarover straks nader.

Een dezer spreuken, No. 21, komt onder den titel-van *Min vrou heyt Wendelmoet*, in het Haagsche Hs. No. 721 voor, en is waarschijnlijk van Noydekin⁵.

1 Verg. Dr. JONCKBLOET, *Gesch. der Ned. Letterk.* 1, 111.

2 LEGRAND D'AUSSY, *Fabliaux ou Contes* (3me Ed.), 4, 294 vlgg.; BARBAZAN, *Recueil*, 3, 161.

3 Nouvelle LXXXVIII, Tom. 2, 219.

4 Liv. I, conte 3.

5 Zie ZACHER in HAUPT's *Zeitschr.* 1, 243 vlg.; Dr. VAN VLOTEN in de *Dietsche Warande*, 7, 372. Dr. VAN VLOTEN, na de 18 verzen medegedeeld te hebben, die alleen in ons Hs. voorkomen, doch naar Hs. No. 721, voegt er nog eenige uit dat Hs. bij, die door mij onder de varianten zijn opgegeven ('Lietic die mane enz.), met de volgende aanmerking: 'In 't Handschrift zelf zijn deze laatste regels van de vorige afgescheiden door een min verstaanbaar Duitsch onderschrift 'Jo moes ick' en de beide volgende regels:

Hoep, troest, wil, minne und moet

Van de vijf eerste raadsels bezitten wij nog een anderen tekst, waaraan ook de laatste, van 48-56, zijn ontleend. Zij komen voor op een blad perkament, dat als schutblad heeft gediend en daardoor aan de eene zijde zeer beschadigd en vaak onleesbaar is, thans het eigendom van mijn vriend DE VRIES. Het is in klein folio (0,27 en 0,19), elke zijde met twee kolommen van 45 verzen beschreven. De vragen en antwoorden der raadsels zijn door de spatie van een regel gescheiden, en hebben telkens als opschrift: *Vragen* of *Antwoorden*, en daarvóór een blauwe of roode figuur in den vorm eener ☉.

Na het laatste raadsel (No. 49 van onze uitgave) komt het woord *Explicit*, en daarop volgt nog een ander stuk, dat met een groote rood- en blauwgekleurde hoofdletter begint, en aldus is getiteld:

☉ *Een saluut van minnen.*

Int begontsel vander soeter tijt,
 Als over al de warelt wijt
 Elke creature verblijt,
 Ende die vogelkine hare jolijt
 Met sange ute geven sonder nijt,
 Ende die minne hare abijt
 Ten minres andoet sonder strijt,
 Willic, lief, dat ghi seker sijt,
 Scoot mi de minne soude (*l.* sonder) respijt.

Alsoe dat soete jaer begint
 Ende dat groene ghers verwint
 Tcoude, den snee die verblint
 Den mensche, vernamic een kint,
 Dat mijn herte so hevet versint,
 Dattic van minnen bem worden blint.
 Al datmen doget nes niet een twint
 Tiegen mijn dogen ende mijn torment,
 Ay scone lief, dat si u bekint.

Alsoe die scone bloemekine
 Spruten ende die vogelkine

Hiermede eindigt het fragment van het gedicht, dat uit negenregelige strophen heeft bestaan, elke strophe met slechts één rijm.

Maken menigen lichten voet.

De vraag is dus, in hoever ook de eerste van Noydekin zijn; daar zij daarenboven tot opschrift voeren: 'min vrouwe heyt Wendelmoet,' zoo schijnen ze eerder op een min gelukkig geplaatsten hartstocht van den dichter te doelen, dan van gelijke strekking met Noydekings viertal te zijn, en werd een en ander (naar 't schijnt) slechts door den afschrijver met elkander in verband gebracht.' Verder onderzoek hiernaar achten we overbodig: immers *le saint ne vaut pas la chandelle*.

Dat het blad tot een vrij groot Hs. heeft behoord, wijst het cijfer aan, dat onder aan den voet der eene zijde is aangegeven - X⁹L -, waaruit blijkt, dat het Hs. meer dan 7200 verzen moet hebben bevat, waarvan tot op dit veertigste blad na alles schijnt te zijn verloren gegaan.

Het fragment is vrij duidelijk geschreven en behoort tot een Hs. in de XIV^{de} eeuw vervaardigd.

IV.

Dit gedicht, dat van bl. 54-66 loopt en 237 verzen bevat, breekt in het midden van een zin plotselings af met de woorden *Amen dico*. De inhoud is een zoogenaamd Koningsspel, gelijk ook in den Roman van *Cassamus* voorkomt, en het werd reeds vroeger uitgegeven door HOFFMANN VON FALLERSLEBEN onder den titel van 'Fragespiel'¹. Het is zeer onvolledig en met aanmerkelijke afwijkingen, gelijk de vergelijking der varianten kan doen zien, ontleend aan het XI^{de} Boek van den *Roman van Limborch*, waarin het geheele Koningsspel van vs. 67-1068 voorkomt. De namen der personen uit den Roman zijn evenwel door ongenoemde jonkheeren en jonkvrouwen vervangen, en hier en daar geheele stukken weggelaten. De verkorting is waarschijnlijk gemaakt door een of anderen sprookspreker, die zoowel uit grootere werken episodien ontleende, welke hij als op zich zelf staande stukken voor zijn gehoor kon doen dienen, als ook afzonderlijke stukken hier en daar plunderde, en er zich blijkbaar weinig om bekreunde of ze in hun geheel waren, zooals reeds uit den aanvang van het eerste stuk van ons Hs. blijkt, en later nog blijken zal.

V.

Een vrij onbeduidend, zeer Duitsch gekleurd gedicht, van bl. 67-73, 139 verzen groot, waarin betoogd wordt dat eene deugdzame vrouw de vier elementen overtreft, en waarvan weinig te zeggen is.

VI.

Een dergelijk, mede zeer Duitsch gekleurd en hier en daar zeer bedorven gedicht, dat van bl. 74-77 loopt en 68 verzen groot is. Het is in vierregelige strophen met overslaande rijmen, evenals het gedicht *Vander Feesten*.

VII.

Een der merkwaardigste stukken van onzen bundel, dat van bl. 77-89 loopt, en waarvan 229 verzen tot ons zijn gekomen. Het gedicht is verdeeld in strophen van 16 regels met slechts t w e e rijmen, en wel de 12 eerste regels die op hetzelfde rijm eindigen, terwijl de daarop volgende v i e r verzen ook weder denzelfden rijmklank

1 *Altdeutsche Blätter*, 1, 66 vlgg.

hebben. Vijftien van die strophen zijn tot ons gekomen, waaraan niet minder dan elf verzen ontbreken, daar slechts enkele strophen geheel volledig zijn. Hoogstwaarschijnlijk heeft het gedicht uit meer strophen bestaan, daar de samenhang hier en daar zeer gering is. De slordige schrijver van ons Hs. heeft misschien een slecht voorbeeld gehad of het gedicht uit zijn geheugen opgeteekend. Niet alleen toch is het stuk onvolledig door het ontbreken van verscheidene verzen, maar daarbij op verschillende plaatsen deerlijk bedorven en vaak zeer moeilijk te verstaan.

Het behelst de schildering van de ruwe zeden der Kerels en kan als tegenhanger dienen van het even merkwaardige lied van de Kerels, op welks belangrijkheid reeds door KERVYN DE LETTENHOVE in zijne *Histoire de Flandre* werd gewezen¹.

Wi willen van den kerels singhen,
 Si sijn van quader aert;
 Si willen de ruters dwinghen,
 Si draghen enen langhen baert.
 Haer cleedren die zijn al ontnait,
 Een hoedekin up haer hoofd ghecapt,
 Tcaproen staet al verdrayt;
 Haer cousen ende haer scoen ghelapt.
 Wronglen, wey, broot ende caes
 Dat heit hi al den dach;
 Daer omme es de kerel so daes,
 Hi etes meer dan hijs mach.

Zoo is de aanhef van dit lied, waarvan elke strophe de 4 laatste regels tot referein heeft. Verder heet het:

Ter kermesse wille hi gaen,
Hem dinct datti es een grave:
 Daer wilhijt al omme slaen
 Met sinen verroesten stave.
 Dan gaet hi drincken vanden wine,
 Stappans es hi versmoort;
 Dan es al de werelt zine,
 Stede, lant ende poort.
 Wrongle, enz.

Met eenen zeeuschen knive
 So gaet hi duer sijn tassche;
 Hi comt tote zinen wive,
 Al vul brinct hi sine flassche.

En eindelijk besluit de dichter aldus:

Wi willen de kerels doen greinsen,
 Al dravende over tvelt;
 Hets al quaet dat zi peinsen,
 Ic weetze wel bestelt.
 Men salze slepen ende hanghen,
 Haer baert es al te lanc;

1 Ald. DI. 2, 537: 'Ce document, d'une haute importance pour l'histoire politique des races saxonnes, paraît appartenir aux premières années du quatorzième siècle, ou, pour parler plus exactement, à l'époque de Janssone et de Ratgheer.' Het werd uitgegeven in de *Oudvlaemsche Lieder en andere Gedichten der XIVe en XVe Eeuwen*, door de Maetschappy der Vlaemsche Bibliophilen, 154 vlgg., in de *Nederl. Geschiedzangen*, 1, 34 vlgg. door Dr. VAN VLOTEN, en nogmaals in mijne *Bloemlezing* 3, 129 vlgg.

Sine connens niet ontganghen,
 Sine dochten niet sonder bedwanc.
 Wronghele ende wey, enz.

Dit lied wordt gewoonlijk gesteld tusschen de jaren 1320 en 1330, toen eene muiterij het geheele Vrije van Brugge in beweging bracht, en de 'kerels' opstonden tegen Graaf Lodewijk van Nevers, wiens knevelarijen alom de ontevredenheid opwekten. De slag bij Casselberg in 1328 besliste eindelijk den strijd ten nadeele der Vlamingen¹.

Ons gedicht is de bittere klacht van iemand die in de macht der Kerels is gekomen en alle bitterheid zijns gemoeds uitstort, want, zegt hij:

En vynt niet een an al mijn maghe,
 Die mi verlost uut dese plaghe.

Hij is het leven moede, daar zijne gevangenschap zwaar is.

Ic sit hier in eenen onbehenden
 Starcken stoc mit yseren benden,
 Dat ic rugghe, bien noch lenden
 Nauwelic en can ommewenden;
 Daertoe en moet ic nerghent senden
 An yemant die mijns lidens enden.

Behalve nog enkele toespelingen op zijn bitter lot vernemen wij niet veel meer van den gevangen dichter, of van hem, wien de vervaardiger van het stuk zijne klachten in den mond legt, daar het overige gedeelte meer aan de schildering der zeden van de ruwe Kerels is gewijd.

Mijn bestek gedooft niet dat ik hier in bijzonderheden tredt omtrent de geschiedenis der Vlaamsche Kerels, die eeuwen lang hunne aloude rechten en vrijheden tegen onderdrukking hebben zoeken te beschermen, en wier onbetembare democratische geest voorzeker den heeren aanhoudend een doorn in 't oog was².

Naar de taal en den geest van het stuk te oordeelen moet het in het laatst der XIV^{de} of in het begin der XV^{de} eeuw zijn vervaardigd. Een bepaalde historische bijzonderheid komt er nergens in voor, die ons met eenige zekerheid den tijd der vervaardiging kan doen bepalen. In vs. 166 vlgg. lezen wij:

Ten is gheen heer so hooch van staet,
 Waerlic, gheestelic noch prelaet,

1 Zie *Nederl. Geschiedz.* 1, 35-36.

2 Wij verwijzen daartoe naar *De Kerels van Vlaanderen* van CONSCIENCE, die dit onderzoek aan zijnen pas voltooide roman heeft doen voorafgaan. Het stuk is te vinden in de *Bulletins de l'Académie royale de Belgique*, 2me Série, Tom. XXIX, n°. 5, 1870, en verder naar *Les Ancêtres des Flamands de France*, van VICTOR DERODE, in de *Annales du Comité Flamand de France* (1864-65), Tom. VIII, 1-148.

Hadden die karel macht op die straet,
 Of woutmen volgen haren raet,
 Si riepen: 'Slaet den heren, slaet!'

Dat edel bloet dat is een present:
Dies meest mach storten, dat is een sent.
 Dat woert is in haer hart gheprent,
 Aen oerkond menighen carel te Ghent.

De vermelding hier van de Gentsche kerels roept ons den langdurigen strijd in het geheugen, dien de Gentenaars gedurende de XIV^{de} eeuw voor de gemeentelijke vrijheden hebben gevoerd. Zoude hier niet op Jan Yoens en de Witte Kaproenen gedoeld zijn, die in 1379 des Graven baljuw op den Kauter ombrachten en het prachtige kasteel te Wondelghem, dat den Graaf 150,000 gulden zoude hebben gekost, verbrandden? Yoens trok met zijne Witte Kaproenen, terwijl Graaf Lodewijk naar Rijsel de wijk nam, naar Dendermonde, Aalst, Ninove, Deynze, waar hij overal goed werd ontvangen; ja, zelfs de poorten van Brugge werden hem geopend. Overal viel hem de volkspartij bij, en geen wonder, daar hij in één maand tijds het gezag der gemeenten in geheel Vlaanderen had hersteld. Toen hij kort daarna plotseling stierf, werden dadelijk vier nieuwe hoofden gekozen: Pieter van den Bossche, Jan Pruneel, Jan Bolle en Raes van Herzeele. Kortrijk en Iperen vielen hun spoedig bij, en het geheele land was den Franschgezinden Graaf en de partij der Leliaerts vijandig. Graaf Lodewijk werd hierop gedwongen vrede te maken. In November 1379 kwam deze tot stand, en er werd bepaald, dat de steden in het bezit van alle voorrechten en vrijheden zouden blijven, dat alle gepleegde geweldenarijen zouden vergeven worden, terwijl de Graaf moest beloven zijn verblijf te Gent te houden ten teeken der verzoening. 't Volk noemde dien vrede 'paix à deux visages', verhaalt Froissart, en lang van duur was hij dan ook niet. Weldra ontbrandde de strijd opnieuw, en ditmaal was het de partij der Leliaerts die de zege behaalde. Wel kozen de Gentenaren tot hun hoofd Filips van Artevelde, den zoon van hunnen grooten Jacob: dan het mocht niet baten. Nog één schitterend voordeel werd door de Gentenaars op het Beverhoutsveld bij Brugge den 3^{den} Mei 1382 behaald. Lodewijk van Male moest na de nederlaag in eene vermomming vluchten en omzwerven, tot hij te Rijsel aankwam. Doch weldra keerde de kans. Den 27sten November sneuvelde Filips van Artevelde met meer dan 20,000 Vlamingen op het slagveld van Roosebeke¹, en toen, zegt CONSCIENCE, 'verduisterde de zon der onafhankelijke gemeenten, en de eeuwenheugende worsteling was ten einde, hoe zeer ook vruchteloze pogingen nog van tijd tot tijd kwamen bewijzen, dat Vlaanderen het juk met ongeduld en geheime woede droeg².'

1 Zie breedvoeriger over het slechts kort hier aangestipte KERVYN, *Hist. de Flandre*, 3, 426-566; DAVID, *Hist.* 4, 649-679.

2 Uit de meer aangehaalde *Lecture* in de Bruss. Académie, 25. Verg. KERVYN, t. a. p. 3, 566: 'La Flandre était à Roosebeke le champion de l'avenir du monde: en descendant au tombeau, elle y entraînait avec elle, comme le linceul de sa gloire, la liberté de tous les peuples.'

Het is niet onwaarschijnlijk dat in den tijd van den voorspoed der Gentsche Klauwaerts en hunne bondgenooten, de Vlaamsche Kerels, dus vóór den slag van Roosebeke, dit gedicht is vervaardigd. De dichter, misschien zelf door de Kerels gevangen, al behoorde hij tot de partij der Leliaerts, was zeker geen ridder of edele, maar een man uit het volk. Zijne opvatting is overal zeer plat en realistisch, een schilderij van Jan Steen, waarin vooral het lage op den voorgrond treedt. Van een ridderlijken Leliaert zoude men zeker evenmin een vlelend beeld hebben mogen verwachten van die volkspartij, waaronder ongetwijfeld veel ruwheid en brutale woestheid gevonden werd: toch zoude zijne klacht als gevangene een anderen toon geademd hebben; hij zou niet in kleinigheden de 'dorperheit' van het ruwe volkje hebben uitgedroefd; hij zou zich zeker niet verlaagd hebben

Met hem te smeken spade und vroe.

Doch waartoe ons langer met gissingen opgehouden? Misschien vindt een der Vlaamsche geschiedschrijvers meer punten van aanknooping, en zal het hun gemakkelijker vallen den tijd der vervaardiging te bepalen, waartoe hen de kennis der kleinste bijzonderheden van den strijd der Vlamingen voor de vrijheid der gemeenten misschien in staat zal stellen¹.

VIIb.

Na het zoo merkwaardige gedicht van de Kerels volgt op bl. 89-90 een fragment van 36 verzen, dat wij in onze uitgave niet hebben opgenomen. Het begin luidt aldus:

1 Een punt tot nadere bepaling van den tijd leveren ook misschien vs. 193 vlgg.:

Ja! al die meyster van Momplier,
Van Basel, Straetborch, Worms ende Spier,
Daer toe van Mens, Colen und Trier,
En screven niet half haer manier,
Ja! al waert oec al te mael papier
Dat laken, datmen maect te Lier.

Tijdens dus de stad Lier grootelijks bloeide door hare lakenfabrieken, werd dit gedicht vervaardigd. GUICCIARDINI, 117a zegt nog: 'Nu ter tijdt maect men hier veel lakenen ende andere koopgoeden ende waren.' Bij gebrek aan nadere bescheiden heb ik niet kunnen opsporen wanneer in de Middeleeuwen die tak van nijverheid te Lier is beginnen te bloeien, noch wanneer ze reeds zulk eene beroemdheid had gekregen, dat er in een gedicht als het onze op gezinspeeld wordt als op eene algemeen bekende zaak. De steden die worden genoemd als in het bezit van beroemde 'meesters' waren niet alle universeiten. Montpellier zal wel de eenige stad geweest zijn, die eene universiteit bezat, toen ons gedicht werd vervaardigd. Zij verkreeg hare academie reeds in 1289. Keulen kreeg eene universiteit in 1385, Trier in 1454, Basel in 1459, Mainz in 1477, alle dus na de vervaardiging van ons gedicht. Doch in de genoemde plaatsen waren reeds in de XIV^{de} eeuw min of meer beroemde Kloosterof Kathedraalscholen.

En goet man die tot sulker wonnen steyt,
Dat hem een goet wijf is bereyt,....

en de beide slotregels:

Mer wie ghien eer en hevet in,
Die en acht der eer meer noch min. *Amen.*

Het is een brok van een der gedichten van Willem van Hildegarsberch, *Vanden goeden vrouwen* getiteld, dat 148 verzen telt¹. Daar de varianten reeds in de uitgave van Hildegarsberch zijn opgegeven, achtten wij de uitgave van dit zeer onvolledige stuk hier ten eenenmale overbodig.

VIII.

Eene goede boerde, 355 verzen groot, loopende van bl. 91-108, en waaraan enkele verzen ontbreken. Hoewel de stof van het verhaal mij bekend voorkomt, heb ik deze boerde elders niet gevonden. Hoezeer niet van gerektheid vrij te pleiten, is het verhaal hier en daar vrij levendig. Ook is het stuk op verschillende plaatsen zeer bedorven, en niet overal de tekst even gemakkelijk te verbeteren.

IX.

Een gedicht van 7 tienregelige strophen, van bl. 108-111, dat over de ware liefde handelt, en waaromtrent weinig is op te merken.

X.

Een gedicht, getiteld *Vander loser vrouw*, van bl. 112-114, dat bij vs. 58 eensklaps afbreekt met *Amen dico vobis*. 't Is een dier stukken, waarvan de waarde gering is en waarover weinig valt te zeggen. Daar het nog bovendien onvolledig is, behoeven wij er niet langer bij stil te staan.

XI.

Een der merkwaardigste gedichten van ons Hs. is dat *Vander ghilde der Blauwer Scuten*, 297 verzen groot, van bl. 115-129, en het eenige stuk van den bundel waarvan de dichter bekend is, die zich Jacob van Oostvoorne noemt.

Dr. VAN VLOTEN heeft zoeken te betoogen, dat Jacob van Oostvoorne niemand anders is geweest dan Jacob van Maerlant, en dat de 'loghenlike saken', waaraan deze zich beschuldigt in zijne jeugd schuldig te zijn geweest, niet doelen op den Oorlog van Troyen en den Alexander, maar op gedichten in den geest van dat der Gesellen van de Blauwe Scute, tot welks *V e r l o r e n K i n d e r* hij dan ook zoude

1 Zie ald. XXXIV, bl. 73-74; verg. 326, waar de varianten van ons Hs. zijn opgegeven, en Inleiding XXVII.

behoord hebben². Wij hebben elders het ongerijmde en onbekookte van die vrij nevelachtige gissing zoeken aan te wijzen³, en gelooven niet dat het noodig zal zijn hier nogmaals de zaak der identiteit van Jacob van Maerlant en Jacob van Oostvoorne ter sprake te brengen, en d a t gedeelte van ons betoog te herhalen. Wij bepalen ons eenvoudig tot datgene wat het gedicht zelf ons aan de hand geeft.

2 *Taal- en Letterb.* 1, 83 vlgg.

3 *Taal- en Letterb.* 2, 73 vlgg.

Wat den vorm van het gedicht aangaat, deze is die eener berijmde oorkonde, waaraan ongelukkiglijk weder de aanhef ontbreekt. Dit is des te meer te betreuren, daar deze ons zeker den naam zoude hebben genoemd van den Heer der Blauwe Scute, op wiens verzoek waarschijnlijk het gedicht door Jacob van Oostvoorne werd vervaardigd. Hoedanig die aanhef zoude geweest moeten zijn, kan ons het begin van elke oorkonde leeren. Een soortgelijk gedicht in denzelfden vorm, mede aan de Dwaasheid gewijd, is de bevestigingsbrief van het Narrengeselschap te Dijon, onder den naam van *La Mère folle of l'Infanterie Dijonnaise* bekend, welk document aan deze vereeniging in het jaar 1454 (dus een 40tal jaren later dan ons gedicht) door Filips den Goede, Hertog van Bourgondie, werd geschonken. Wij willen dit gedicht hier in zijn geheel mededeelen, daar het ons ter karakterizeering der Narrengeselschappen niet ondienstig zal zijn. Het luidt aldus:

Mandement Du Duc Philippe pour la Fete des Foux.

- PHELIPPES, par la grace de Dieu
 Duc de Bourgoigne, ce bon lieu,
 De Lothier, Brabant et Lambourg,
 Tenant à bon droit Luxembourg,
 5 Comte de Flandres et d'Artois,
 Et de Bourgoigne (?), qui sont trois,
 Palatin de Hainanlt, Hollande,
 Et de Namur et de Zelande;
 Marquis du Saint Imperial,
 10 Seigneur de Frises, ce fort val,
 De Salins, et puis de Malines,
 Et d'autres terres, près voisines:
 A tous les presens, qui verront,
 Et ceux à venir, qui oiront
 15 Ces nos Lettres, savoir faisons,
 Que nous l'humble Requete avons
 Reçu du Haut-Batonnier,
 Qu'est venu sus des avanthier
 De notre Chapelle à Dijon,
 20 Contenant que par meprison,
 Ou par faute de bien garder
 Aucuns en vieux pour troubler
 Des Foux joyeux la noble Fete,
 Ont, long tems a, mis à leur tete
 25 De la toute sus abolir,
 Qui seroit moult grant deplaisir
 A ceux qui souvent y frequentent,
 Et de coeur et de corps l'augmentent,
 Et ont ravi furtivement,
 30 Ou au moins on ne sait comment,
 Et mis au neant le Privilege,

- En quoi n'avoit nul sortilege;
 Mais c'etoit joyeuse Folie,
 Le plus triste, si qu'on en rie,
 35 Ce qui ne se peut recouvrer,
 Sans par nous de nonvel donner
 Sur ce notre commandement,
 Ou à tout le moins Mandement,
 Qui contiegne permission
 40 Ou nouvelle Fondation,
 Pour desormais entretenir
 La dite Fete sans faillir,
 Dont humblement il nous requiert;
 Et car c'est raison, ce qui quiert,
 45 De legier lui avons passé
 Et consenti et accordé,
 Et par ces presentes passons,
 Voillons, consentons, accordons
 Pour nous et pour nos successeurs,
 50 Des lieux ci dessus dits Seigneurs,
 Que cette Fete celebrée
 Soit à jamais un jour l'année,
 Le premier du mois de Janvier,
 Et que joyeux Fous sans dangier
 55 De l'habit de notre Chapelle
 Fassent la Fete bonne et belle,
 Sans outrage ou derision;
 Et n'y soit contradiction
 Misse par aucun des plus saiges,
 60 Mais la feront les volaiges
 Doucement tant qu'argent leur dure
 Un jour ou deux, car chose dure
 Seroit de plus continuer,
 Ne les frais plus avant bouter
 65 Par leurs fiances qui décroissent,
 Lorsque leurs depenses accroissent:
 Sy mandons à tous nos sujets,
 Qu'en ce ne soient empechiez:
 Ains les en seuffrent tous joir
 70 Paisiblement à leur plaisir.

Donné sous notre scel secret
 Et en l'absence du Decret
 De notre etroit et grand Conseil,

.....

- 75 Le jour Saint Jehan un Vendredy,
 Devant diner après Midy,
 De Decembre vingt-septieme,
 Des heures quasi la deuxieme,
 Avec le seing de notre main,
 80 Qu'y avons mis le lendemain,

Sans plus la matière débattre,
Mil quatre cent cinquante quatre¹.

Zoo dit stuk al eenige overeenkomst heeft met ons gedicht, zeker zoude dit nog veel meer het geval zijn geweest met den verlorenen stichtingsbrief, 'le Privilege, (qui) etoit joyeuse Folie', waarvan in vs. 31 melding wordt gemaakt, en in welken naar alle waarschijnlijkheid diegenen werden opgenoemd, die waardig werden gekeurd onder de kinderen der *Mère folle* te worden opgenomen, evenals dit ook in onzen stichtingsbrief geschiedt.

Na de parodie van het bij oorkonden gebruikelijke slot (vs. 257-282) volgt de opgave van den tijd waarin de brief werd gegeven, zijnde Vastenavond (7 Maart) van het jaar 1413, toen die van Brabant in Oostpolder waren en daar ter eere der vrouwen een tornooi hielden tegen die van Oedekenskerk.

Nu volgt het naschrift van den dichter, die de aandacht er op vestigt hoe dit gilde in Brabant kwam, waar het vroeger onbekend was. Doch het bestond reeds lang te voren te Antwerpen, waar evenwel geen brieven en handvesten aanwezig waren, die de statuten van het gilde inhielden, tenzij ze hun hierna *worden* gegeven uit de handvesten en keuren, die Jacob van Oostvoorne dichtte.

Het gilde van de Blauwe Scute werd dus in het jaar 1413 op Vastenavond in Brabant ingevoerd, en met handvesten en keuren begiftigd. Die oprichting was niets anders dan een Vastenavondgrap, en geschiedde bij gelegenheid dat er een steekspel werd gehouden tusschen die van Brabant en die van Hoedekenskerk, eene heerlijkheid op Zuid-Beveland, met een vroeger vrij groot en aanzienlijk dorp van dien naam². Het steekspel schijnt gehouden te zijn in den Oostpolder, aan den zuidoostelijken hoek van het eiland in de heerlijkheid Krabbendijke gelegen³, eene plaats misschien ten gerieve der Brabanders uitgekozen, daar ze voor hen het best te bereiken was.

Doch bij gebrek van nadere berichten zullen wij ons hieromtrent niet in nadere gissingen verdiepen.

Van Jacob van Oostvoorne weten wij niets anders dan dat hij de handvesten en keuren dichtte voor het gilde van de Blauwe Scute. Wanneer ik de slotregels goed begrijp, dan bedoelt de dichter met die handvesten en keuren niets anders dan het gedicht zelf, dat hij, Jacob

1 Zie bij FLÖGEL, *Gesch. des Grotesk-Komischen*, 357 (Leipzig 1862), en verg. nog ald. 361 vlgg. het dwaze begin van den veel lateren receptiebrief van Hendrik van Bourbon in 1626, dat aldus luidt: 'Les superlatifs, Mireliques et scientifiques Loppinans de l'Infanterie Dijonnaise, Regens d'Apollo et des Muses: Nous legitimes Enfans figuratifs du venerable pere Bontems et de la Marotte, ses petits fils, neveux et arriere neveux, rouges, jaunes, verts, couverts, decouverts, et forts en gueule: A tous Foux, Archifoux, Lunatiques, Heteroclitites, Eventez, Poetes de nature, bizarres, durs et biens mols, Almanachs vieux et nouveaux, passez, presens et à venir: *Salut!*'

2 Zie *Tegenw. Staat*, 10, 318.

3 T. a. p. 281.

van Oostvoorne, schreef ten behoeve van den Prins van het Vastenavondgilde, die deze keuren toen uitvaardigde. De Antwerpenaars, zegt hij, hadden zoodanig gilde, doch hun ontbraken 'brieven ende hantvesten hoe si souden leven', tenzij zij die later hebben ontleend aan de door mij, Jacob van Oostvoorne, gedichte keuren.

Elders merkten wij reeds op¹, hoe de geest en de taal van ons gedicht geheel den stempel dragen van de XV^{de} eeuw, en het is niet noodig er hier op terug te komen. Wij zullen alleen dat gedeelte van ons betoog overnemen, waarin het een en ander omtrent soortgelijke Narrengilden voorkomt, alsmede over het ontstaan van het denkbeeld om dergelijke Narren als de bemanning van een schip voor te stellen.

Een gilde als dat van die Blauwe Scute, waarin enkel Verloren kinderen worden opgenomen, die hun leven wijden aan den dienst van Bacchus en Venus, een dergelijke parodie op het Gildewezen, zullen wij, geloof ik, in de XIII^{de} eeuw vergeefs zoeken. In Maerlants tijd, toen de bloei der steden nog niet tot zoo hoogen trap gestegen was, en de poorters nog niet die buitengewone stoffelijke welvaart genoten, laat zich eene op louter brooddronkenheid berustende instelling moeilijk denken. Vinden wij nu evenwel soortgelijke vereenigingen, bij welke oprichting de Dwaasheid voorzat, zoowel in het laatst der XIV^{de} als in de XV^{de} eeuw, dan is het niet al te gewaagd te besluiten, dat het Gilde der Blauwe Scute, hetwelk reeds 'langhe te voren t Antwerpe verheven ende vercoren' was, in de tweede helft der XIV^{de} eeuw zal zijn ontstaan.

Wij vestigen het eerst de aandacht op het Gekkingilde of de Narrenorde, door Graaf Adolf van Cleve met den Graaf van Meurs en 34 heeren van de Cleefsche ridderschap opgericht in het jaar 1381 op Sint Cunibert (12 November) en dus gelijktijdig met de Sint Maartens feestvreugde. De oorspronkelijke stichtingsbrief moet zich in het Archief te Cleve bevinden en is geheel *in optima forma*, voorzien met 36 afhingende zegels, waarvan 35 in groen was, en dat van den Graaf van Cleve in rood was².

Onder de bepalingen in de oorkonde opgenomen, komen o.a. de volgende voor: 'dat yderman van onsen Gesellen draghen sall eynden Geck van Silver gemackt, of under ghesticket op seyn Kleidet, soo wie oer des best ghenaget: Ende soo wie van ons der Gecker daghelyck niet en droegh, den sall end mag dern andern van ons Gesellen soe ducke al hie dat siet peynden vor drie alte grote, Tournaise, wilcht dry groote Tournaise hie darch Gott armen Luden gheben sall.'

De eerste Zondag na Michaëlis was de dag voor hunne bijeenkomst, welke eene geheele week duurde. Jaarlijks werd een nieuwe koning

1 *Taal- en Letterb.* 2, 80 vlg.

2 Zie FLÖGEL, *Gesch. des Grotesk-Komischen*, 352 vlg., waar de stichtingsbrief is opgenomen. De afbeelding van een lid der orde vindt men pl. XXXVI.

met zes raadsheeren gekozen. De duur van de Narrenorde was bepaald op 12 jaar.

Alle stijfheid was natuurlijk onder de leden der orde verbannen; alle titels waren afgeschaft, daar onder de zotskap allen gelijk waren.

Een dergelijke reeds genoemde vereeniging bestond te Dijon onder den naam van *la Mère folie*, *la Mère folle* of *l'Infanterie Dijonnaise*, en daarin waren vaak meer dan 500 personen uit alle standen der maatschappij opgenomen¹.

Vorsten en bisschoppen, parlamentsleden en ambtenaars, kooplieden en kunstenaars waren leden, en het doel was waarschijnlijk 'das Steife und Formelle, was der Unterschied der Stände in der Welt oft erheischt, zu verbannen, und dafür eine leichte Geselligkeit herrschen zu lassen.' De juiste tijd der oprichting is onbekend; waarschijnlijk geschiedde dit kort na het stichten der Narrenorde te Cleve door Engelbert van Cleve, Stadhouders van het Hertogdom Bourgondië. De gelijkheid met de Cleefsche orde niet alleen, maar ook de nauwe vriendschapsbetrekkingen tusschen het Cleefsche en Bourgondische hof maken dit waarschijnlijk. In het jaar 1454 werd door Filips den Goede, Hertog van Bourgondië, in een berijmde oorkonde *la Mère folie* bevestigd, daar de oude stichtingsbrief was verloren gegaan, gelijk uit het boven medegedeelde gedicht blijkt.

De leden droegen driekleurige kleederen en mutsen, van groen, rood en geel; de mutsen waren versierd met twee horens, waaraan schellen bevestigd waren, terwijl een zotskolf het kostuum voltooide. Het hoofd der orde, *la Mère folle*, had eene uitgebreide hofhouding en eene lijfwacht van meer dan 200 personen, die eene banier voerde, waarop een menigte zotskopen waren afgebeeld, met het opschrift: '*Stultorum infinitus est numerus.*'

Terwijl de Cleefsche Narrenorde ten tijde der najaarsfeesten omtrent Sint Maarten vergaderde, had *l'Infanterie Dijonnaise* voor hare feestviering de drie laatste dagen van het Carnaval uitgekomen².

Van het Gilde van de Blauwe Scute vinden wij de eerste melding in het jaar 1413; doch wij vernemen dat het 'langhe te voren' reeds te Antwerpen bestond, en durven gerustelijk vaststellen dat het in de laatste helft der XIV^{de} eeuw aldaar werd opgericht. Of dit geschiedde in navolging van de Cleefsche Narrenorde, dan wel of het levenslustige Antwerpsche volkje de eer der uitvinding heeft gehad, is niet met zekerheid te bepalen. Alleen dit kunnen wij aannemen, dat in

1 Verg. LENIENT, *La Satire en France au moyen âge* (Paris, 1859), 437 vlgg.

2 Van waar die naam van *Infanterie*? De naam *Infanterie* voor *voetvolk* schijnt eerst in de XVI^{de} eeuw in Frankrijk gebruikt te zijn geworden en ontleend aan het Spaansch. PASQUIER (1529-1615) zegt in zijne *Lettres* (aangeh. bij LITTRÉ 2, 86): 'A mon regret diray cavallerie, *infanterie*... au lieu de chevalerie, pietons.' Kan *Infanterie* hier van het Narrengilde gezegd, en afgeleid van *Infans*, niet vergeleken worden met de in ons gedicht voorkomende uitdrukking: verloren kinderen? Het zijn de (d w a z e) kinderen van Dijon.

't laatst der XIV^{de} eeuw de oprichting van dergelijke gilden, aan de Dwaasheid gewijd, in zwang was, terwijl wij dit voor den tijd van Maerlant volstrekt onbewezen mogen houden.

De herinnering aan de Blauwe Scute bleef intusschen lang in ons vaderland voortleven. In een album van het jaar 1648, op de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage berustende, bevindt zich eene gekleurde kopergravure, waarop eene schuit is afgebeeld met het opschrift: *Die blau schuyte*. Daarin bevinden zich 4 mannen en 2 vrouwen, die deels liggen, deels zitten, en uit een notenboek zingen. Een lamme berooide speelman, met de broek half op de hakken en eene harp op den rug, staat aan het roer: een menigte vogels omfladderen zijn hoofd. Onder de prent staat het volgende rijmpje:

Daer platbroeck speelman is en stierman in de bane,
Daer sien hem de voghelen voer eenen huyben (d. i. *uil*) ane,
En al tiert syn gheselschap datse moghen sweeten,
Het sullen de sanghers in de blau schuyte heeten¹.

Er blijft ons nu nog over te onderzoeken hoe men op het denkbeeld is gekomen de Verloren Kinderen als de bemanning eener *Schuit* voor te stellen.

Zijn ook hiervan analogiën in de XIV^{de} en XV^{de} eeuw op te sporen, dan zal het zeker niet te gewaagd zijn de wording van ons gedicht in dien tijd te plaatsens, en de laatste grond om het aan Maerlant toe te kennen zal hiermede wel in rook vervliegen.

Wie denkt niet aan SEBASTIAN BRANT'S *Narrenschiff*, waarvan de eerste uitgave in 1495 verscheen, en waarin hetzelfde denkbeeld van een schip is uitgewerkt? Het is waar, dat wij hier te doen hebben met een veel later geschrift; doch niemand zal er wel zijn, die de verwantschap der denkbeelden zal ontkennen, vooral wanneer andere en vroegere voorbeelden aanwijzen, dat het schijnt 'eine ganz alte volksthümliche idee gewesen zu sein, alle diejenigen, welche sorglos in den tag hinein zu leben pflegten, die dadurch, ohne missethäter zu sein, ihr hab und gut *cum Venere et Baccho* verthan, es durch die kehle hatten rollen lassen, als liederliche gesellschaft in ein schiff zusammenzubringen und in die weite welt hinaus fahren zu lassen².'

Heinrich der Teichner, een Oostenrijksch dichter, schreef omstreeks 1465 een allegorisch gedicht, *das schif der flust* getiteld, waarin we o. a. het volgende van de passagiers lezen (vs. 55 vlg.):

1 Eene toespeling meen ik ook nog te vinden in een lied *Vanden scamel gesellen* (*Hor. Belg.* 11, 263 vlg.):

Dus ben ic vast te schepe gheseten
Int luysich schip van *Sinte Reynuyts*
En mitter *ghilde* mijn daghen versleten.

Sint Reinuit (d. i. schoon leeg) is de Heilige der drinkebroers.
Eene andere afbeelding van de Blauwe Schuit of 't Narrenschip vindt men in *De Oude Tijd*, 1870, 289.

2 SEB. BRANT'S *Narrenschiff*, herausg. VON FRIEDR. ZARNCKE, Einl. LX vlgg.

Wann sy auf daz schef der flust
 Koment her, sô stêt ir lust,
 Daz in alle die welt nâch draft
 Auf daz schef vnêrhaft.
 Auf daz schef ist nieman gût,
Nur der all sein hab vertût
 Mit dem leben alsô geschaffen:
Des nachts spilen, des morgens schlâfen,
 Unz daz alle messe vergânt,
 Vn̄ dann widr wûrfel in die hant,
 Vn̄ den ganzen tag drob ligen:
 Daz sint allz die schefmaezigen,
 Die man swemmen sol vn̄ fûren.

 Nur die gût gesellen haizen
 Die sullen an dem schef erbaizen,
 Die nicht achtent Got noch êr.

Dit schip, waarvan de gelijkheid met de Blauwe Scute niet valt te loochenen, wordt 'daz schef der flust' genoemd, d. i. 'das schiff der verlust,' het schip des verderfs¹, welke uitdrukking aan de Verloren Kinderen der Blauwe Scute herinnert.

Nog haalt ZARNCKE in de Inleiding tot het *Narrenschiff* eene zoogenaamde *Oratio quodlibetica* aan, die tusschen de jaren 1480 en 1489 door Jod. Gallus te Heidelberg werd gehouden, en welke hij evenals het gedicht van den Teichner in haar geheel mededeelt². Zoodanige *oratio* was een academische klucht en werd met de noodige deftigheid in een Latijntje als dat van de *Epistolae Obscurorum Virorum* voor de academische jeugd uitgesproken. In de Inleiding vóór de *oratio* wordt gezegd: 'quod hi qui inter seculares et spirituales ceteris suut infeliciores damnaque rerum suarum patiuntur et assumpti sunt ad navim pereuntium³ potissime ex numero studentium sunt profecti.'

De titel der redevoering is: 'Monopolium (d. i. *gilde*) et societas vulgo des Liechtschiffs.' Waarom het schip dien naam droeg blijkt uit het begin, waar men leest:

'Placet itaque his solis excelsam hanc navim nostram parari, qui superiori aetate sua in maturo aliquo et summo statu, negotio aut possessione sua tantam adhibuerunt rebus suis vigilantiam, fidelitatem et diligentiam, ut cum prius essent multarum divitiarum, maximi honoris, aliorumque tractatum cura et onere gravati, dispensante cum eis ebrietate, ocio, conviviis, negligentia et somno, sint de gratia Dei ab eisdem hodie supportati, expediti, levi cati, unde non incongrue ab inha-

1 BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 1033.

2 T. a. p. LXVII-LXXII. Zij werd in 1489 te Straatsburg uitgegeven.

3 Verg. hiermede *das schef der vlust*, en de Verloren Kinderen.

bitatoribus illud navi nostrae nomen impositum est, ut Lichtschiff vulgariter dicitur¹.

Den samenhang tusschen de *Blauwe Scute*, het *Schiff der vlust*, de *Navis Pereuntium* of het *Lichtschiff* nader aan te wijzen, zal wel niet meer noodig zijn. De allegorische voorstelling van dit schip vinden wij nergens in de XIII^{de} eeuw, tijdens Maerlant en zijne tijdgenooten, althans voor zooverre mij bekend is; maar herhaaldelijk komt de voorstelling in de XV^{de} eeuw voor, zoodat wij reeds geneigd, zouden zijn, wanneer elke tijdsbepaling bij ons gedicht ontbrak, het om die reden als een gewrocht uit die eeuw te beschouwen.

Den eersten oorsprong van het denkbeeld der Schuit zullen wij misschien in de Zuid-Nederlandsche gewesten moeten zoeken.

Gelijk bekend is, spelen bij de ommegangen onzer Zuidelijke naburen en ook elders behalve reuzen en draken ook s c h e p e n een groote rol. Vooral tijdens de Carnavalsvermakelijkheden hadden optochten plaats, waarbij een groot schip in staatsie werd rondgevoerd. Dit blijkt ons o. a. uit een raadsbesluit van de stad Ulm, waarin voorkomt: 'item es sol sich nieman mer weder tags noch nachts verbuzen, verkleiden, noch einige fassnachtkleider anziehen, ouch sich des herumfarens des pflugs und mit den schiffen enthalten, bei straf 1 gulden².' Ongetwijfeld is dit omvoeren van een schip van hoogen ouderdom en uit het heidendom overgebleven. Doch het is hier de plaats niet dit uiteen te zetten: wij verwijzen liever naar GRIMM'S *Deutsche Mythologie* en andere werken³.

Merkwaardig genoeg vinden wij als benaming voor zoodanig schip, dat bij een ommegang werd rondgevoerd, die van *Blauwe Scute*. Uit eene stedelijke rekening van Nijmegen van 1550 deelt Mr. VAN DEN BERGH mede, dat de regeering eene vereering gaf 'den schipgezellen, die metter *Blauwer Scute* omvoiren' op Vastenavond.

Te Antwerpen heette waarschijnlijk het schip, dat bij den ommegang gebruikt werd, eveneens de *Blauwe Scute*. De gezellen, die de bemanning van het schip uitmaakten, waren wellicht voor 't meerendeel losse knapen, echte ziertjes zonder zorg, Verloren Kinderen. Om een nauweren band onder elkander te hebben, al ware het dan ook alleen voor de Vastenavondvreugde, verbonden zij zich misschien tot een soort van Gilde, dat allengs eene zekere vermaardheid kreeg. De bloei der Hand- en Voetbooggilden, de steeds grootere ontwikkeling der Kamers van Rhetoryken in de XIV^{de} eeuw wekten ook anderen op om zich tot een Gilde te vereenigen, al had dit geen hooger doel dan feestvieren en pretmaken: het voorbeeld in dezen werkte aanstekelijk. Eindelijk vond een Brabantsch Gilde, naar het voorbeeld van het Antwerpsche

1 De verloopen student kwam dus vroeger niet op een hooge s j e e s , maar werd passagier van het L i c h t s c h i p .

2 GRIMM, *D. Myth.* 242.

3 Ald. 236-244; WOLF, *Beitr. z. d. Myth.* 1, 151-159; Mr. v.D. BERGH, *Wdb. der Ned. Myth.* 49 vlg.; TER GOUW, *Volkverm.* 192 vlg.

opgericht, een dichter in Jacob van Oostvoorne. Deze berijmde de keuren voor de lustige gezellen, nagenoeg in denzelfden tijd dat ons soortgelijke oorkonden van andere Narrengesellschaften zijn overgebleven. Door zijn gedicht is de naam en de aard van het Vastenavondsgilde aan de vergetelheid ontrukkt.

Mocht ons een gelukkig toeval nog eens een tweeden en volledigen tekst te voorschijn brengen van dit gedicht, dat voor de kennis van het jolige volksleven in de XIV^{de} en XV^{de} eeuw zoo belangrijk is.

XII.

Een nieuwjaarsgedicht, van bl. 129-134, 102 verzen groot. En wegens de onvolledigheid, daar niet alleen het slot er aan ontbreekt, maar ook de meeste strophen verscheidene verzen missen, èn wegens den deerlijk bedorven toestand, waarin het tot ons is gekomen, zullen wij deze 'fast ganz unverständliche verse', zooals ZACHER ze noemt, met stilzwijgen voorbijgaan¹.

Na dit overzicht van de dertien stukken, welke ons Hs. bevat, blijkt ons, dat daarvan het gedicht *Vander feesten* (I), een enkele spreuk van *Der minnen guet* (III, 21), het *Koningsspel* (IV), het volledige gedicht *Vanden goeden vrouwen* (VII b), benevens het merkwaardige gedicht *Van die blaue Scute* (XI), òf reeds vroeger zijn uitgegeven, òf gelijk het stuk uit den *Limborch*, hoewel in eenigszins gewijzigden vorm, van elders bekend zijn². De meeste stukken zien thans voor het eerst het licht.

De geheele verzameling heeft misschien haar ontstaan te danken gehad aan den een of anderen spreker, die juist niet op een hoogen trap van ontwikkeling stond, en, gelijk ik reeds vroeger terloops aanmerkte, misschien voor 't meerendeel uit zijn geheugen de gedichten opschreef, of ze uit zeer slechte Hss. putte. HOFFMAN VON FALLERSLEBEN, die reeds in het jaar 1821 de aandacht op dit bundeltje vestigde³, zegt van deze 'kleine vertellingen', dat 'de meeste door de hand van den afschrijver, die het Hollandsch niet genoeg verstond, bijna volkomen onleesbaar geworden zijn.' ZACHER, die van ons Hs. in 1841 afschrift nam, velt een veel juister oordeel over deze verzameling dan HOFFMANN, waar hij de twee Haagsche Hss. beschrijft⁴. Hij meent met het volste recht:

'Der text ist sehr ungleich, an manchen stellen, abgesehen von der orthographie, ziemlich brauchbar, an anderen unmöglich zu enträthseln.'

1 HAUPT'S *Zeitschrift für deutsches Alterthum*, 1, 267.

2 Aan het slot van het meer aangehaald stuk uit den *Taal- en Letterb.* 1, 93, zegt Dr. VAN VLOTEN: 'Tot dusver werden er geen andere dan 't vorenstaande (het gedicht van de *Blauwe Scute*) van (dezen bundel) uitgegeven.'

3 *Konst- en Letterb.*, 1821, Dl. 2, 315.

4 HAUPT'S *Zeitschrift* 1, 262 vlgg.

Het Hs., zooals wij reeds vroeger opmerkten, is op papier, in octavo, en telt nóg 67 bladen. Elke zijde bevat 19 regels. De letter is klein en rond; de inkt eenigszins rossig en verbleekt. Op bl. 53 is het Hs. voortgezet door eene andere, hoewel aan de eerste gelijke hand. Blijkens het eenige jaartal, dat in het gedicht van de *Blauwe Scute* genoemd wordt, valt de tijd der vervaardiging in de eerste helft der XV^{de} eeuw na 1413. Als watermerk in het papier vindt men den bekenden ossekop, tusschen welks horens een stang met het Sint-Andrieskruis. Dit watermerk komt veel tusschen de jaren 1430-1450 voor. Onder de vele verscheidenheden van den ossekop vond ik noch in SOTHEBY'S *Principia Typographiae*, noch in het werk van Mr. DE STOPPELAAR een volkomen gelijken¹. De meeste overeenkomst met onzen ossekop biedt de aldaar op plaat VI, N°. 7, afgebeelde, welke in het jaar 1437 voorkomt².

Omtrent het Hs. zelf is weinig meer aan te merken. Dat het in verschillende stukken den Duitschen invloed verraadt, vermeldden wij reeds bij de afzonderlijke beschouwing van elk der stukken: een blik in de gedichten zelve wijst het dadelijk uit. Wat de spelling betreft verdient nog vermelding, dat de *v* en *w* herhaaldelijk worden verwisseld, zoodat *wynt*, *wart*, *wanden*, in plaats van *vynt*, *vaert* en *vanden* voorkomen; of wel *Vorms* in stede van *Worms*, en *walt veel* in plaats van *valt wel*.

Gelijk uit de aantekeningen aan den voet der bladzijden blijkt, is dit overal stilzwijgend veranderd. Waar verder in onzen tekst van de lezing van het Hs. is afgeweken, onder aan de bladzijde is daarvan steeds melding gemaakt, doch enkel door het opgeven van de lezing van het Hs. Slechts daar waar het noodig scheen en de gemaakte verandering eenige opheldering behoefde, is er in eene breedere aantekening nader rekenschap van gegeven. Daartoe bepalen zich dan ook veelal de aantekeningen, die grootendeels van critischen aard zijn. Wat ter verklaring van den tekst moet dienen is in de Woordenlijst opgenomen. Die wijze van behandeling kwam mij, althans in dit geval, verkieslijker voor dan de doorlopende verklaring onder aan den tekst. Voor hen, die nog maar weinig met onze Middelnederlandsche letterkunde bekend zijn, is een bedorven tekst als deze niet ter behandeling aan te raden. Een werk, hetzij uit den bloeitijd der Ridderpoëzie, hetzij uit dien der Burgerlijke School, is daarvoor veel meer aan te bevelen.

Wegens het weglaten der verklarende aantekeningen heb ik gemeend in het Glossarium hier en daar breedvoeriger te kunnen zijn. Bij vele

1 *Het Papier in de Nederlanden gedurende de Middeleeuwen* (Archief uitgeg. door het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, 7, 51 vlgg.).

2 Verg. ZACHER bij HAUPT 1, 262: 'Die wassermerke des papiers ist aus den jahren 1430-1450, nach der vortrefflichen, reichhaltigen sammlung des reichsarchivs welche unter leitung des herrn reichsarchivars De Jonge der archivcustos, herr De Zwaan, aus leeren blättern datierter urkunden angelegt hat.'

woorden zijn de nadere bewijsplaatsen niet alleen enkel genoemd, maar ook medegedeeld, vooral wanneer ze uit werken waren die niet in ieders handen zijn. Hiermede geloof ik een dienst te hebben gedaan aan vele lezers, welke geen volledige boekerij van onze Mnl. letterkunde tot hunne beschikking hebben.

HOFFMANN noemde voor een vijftigtal jaren den tekst van ons Hs. 'bijna volkomen onleesbaar.' In die 50 jaren is er veel voor onze Middeleeuwsche letterkunde gedaan, en HOFFMANN zelf zou zeker nu, bij nadere en vernieuwde kennismaking, niet hetzelfde oordeel hebben geveld. Voor een deel hoop ik te hebben bijgedragen om den tekst eenigermate te zuiveren en verstaanbaar te maken. Waar ik niet geslaagd ben, beproeve een ander zijne krachten.

LEIDEN, Februari 1871.

Vander feesten een proper dinc¹. I.

Teenre feesten was ic ghebeden,
 Daer ic vrouwen vele vant,
 Hovesch, cuusc, van sconen seden,
 Sere behaghel ende achemant.

5 Als ic vernam die scone vrouwen,
 Was ic blide int herte mijn:
 Hen es gheen soe sconen anscouwen
 In die werelt als vrouwen sijn.

Hadde si namelijc gheweest dare,
 10 Daer mijn herte altoes na haect,
 Ende mi leven doet in vare,
 Soe hadde die feeste gheweest volmaect.

Maer neen si niet, dies was ic vele
 Te droever in die herte mijn;
 15 Ic hoerde na die vedelspele,
 Ende ic besach die vrouwen fijn.

Soe vele sagic ende sochte
 Al op die vrouwen harentare,
 Dat ic sach ene die mi dochte
 20 Die mijnre ghelijc openbare.

1 De tekst van dit gedicht is naar het Hulthemsche Hs., waarin het volledig voorkomt. Vroeger reeds uitgegeven door den Heer BLOMMAERT in den *Theoph* 44 vlgg.

*

Si dochte mi hovesch ende vroet,
 Ende wel gheraect van haren seden;
 Ic ginc te hare daer si stoet,
 Ende groetese met hovescheden.

25 Si onfinc mi vriendelike,
 Ende groete mi weder sciere:
 Dat lone haer God van hemelrike!
 Ic vantse hovesch ende goedertieren.

Als ic bi hare was ghestaen,
 30 Die mi soe vriendelijc ontfinc,
 Quamen die dieners vort ghegaen,
 Ende hieten dat men dwoeghe varinc.

Hare hovescheit dede si ane mi:
 Dat lone haer God onse vader!
 35 Si nam mijn hant ende seide: 'Gawi
 Dwaen, ic ende ghi te gader.'

Ic dede al dat si mi hiet,
 Die vriendelike, die mi nam. ware;
 Al en was ics werdich niet,
 40 Si dede mi setten neven hare.

Dus ghevielt mi bat dan wale;
 Met hare at ic ende dranc.
 Mids hare vriendeliker tale
 Soe en dochte mi den tijt niet lanc.

45 Dor hovescheit, als si wel conste,
 Sneet si die moersele voor mi.
 Het sceen dat si mi wel onste:
 God gheve haer goet waer si si.

Die hovesche dienst vander joncfrouwen,
 50 Die te miweert was ghereit,
 Bequam mi wel in goeder trouwen.
 Wi aten beide dat si sneet.

* 32. Hs. dwoeghen. - 45. Hs. Dor *ontbr.*

*

Ghevielt noch dat ic sate
 Bi eenre joncfrouwe, als ic dede,
 55 Ende ic met haer droncke ende ate,
 In ate els niet dan si mi snede;

Want die moersele sijn soe soete,
 Die joncfrouwen te snidene plien:

+God onne mi dat ic moete¹
 60 In hemelrijc die joncfrouwe sien,

*H. 1.

Die dus hoveschlijc vor mi sneet,
 Ende haer soe vriendelijc dede te mi;
 Si en es weder fel no wreet,
 Ic ben haer vrient, soe waer si si.

65 Te diere feesten was ghenoech
 Van dieren gherechten ende vele:
 Elc mochter hoeren sijn ghevoech
 Van sanghe ende van vedelspele.

Alse die tafelen opghedaen
 70 Waren ende daer geten was,
 Nam si mi bider hant saen,
 Ende dede mi neven haer sitten int gras.

Die hovesche wel gheracte worde,
 Ende die vriendelike tale,
 75 Die ic haer te miwert spreken hoerde,
 En mochtic niet vertrecken wale.

Ic seide: 'Lieve joncvrouwe goet,
 Gherne soe soudic u vraghen,
 Indien dat ic uwen evelen moet
 80 Daer an niet en waende bejaghen.'

* 59. jonne mi dat noch moet sien. - 60. hemelrike die vrouwen sien. - 61. vriendeliken. - 62. gueteliken d. tot mi. - 63. Geen was si suyr nu w. - 64. wair dat si si. - 65. was als g. - 66. groten g. e. weel. - 67. mocht dair. - 68. vedelen speel. - 69. Ende als die tafel o. waren ende. - 70. Dair ghedwougen w. - 71. echt saen. - 72. bi hair. - 73. gheraecte vrouwe. - 75. hoir tot mi. - 76. En canic. - 77. vrouwe guet. - 78. Garen. - 80. en w. niet te b.

1 Begin van het Haagsche Hs., waarvan de varianten onder aan den tekst worden medegedeeld.

*

Si seide: 'Neghi, dat ghi wilt, vraegt;

+Ic en saels mi belghen niet.'

- 'Soe seggic, vrouwe, dat ghi draegt
Minne, die u doet verdriet;

+H. 2.

85 Want zonder minne en moechti
Niet ghedoen die hoveschede,
Die ghi ghetoghet hebdt aen mi
Hier ende ghinder te meneger stede.'

Si seide: 'Wats minne draghen?

90 Nu hebdi bi Gode wel ghedaen,
Dat ghi mi daerof hebdt ghewagen:
Wat minne es, doe mi verstaen.

Dicke hebbic hoeren spreken
Vander minnen harentare;

95 In conste noit bi ghenen treken
Gheweten wat dat minne ware.

Nu doet wel ende hoveschede,
Want en staets niet tonberne,
Ende segt mi dor mine bede,

100 Want ic sout weten gherne.'

Ic seide: 'Lieve vrouwe mijn,
In wiste u wat seggen hoe.
Over waer willix seker sijn,
Dat ghijt bat wet dan ic doe.'

105 Si seide: 'God weet! wistic wel,
+In vraeghder omme no en bade;
Ic wilt weten ende niet el,
Berecht mi in nauwen rade.

+H. 3.

* 81. Neen ghi niet dat. - 82. sel. - 83. segt ic. - 85. soe een moechdi. - 86. doen d. hovesesecheide. - 87. hebt ghetoecht. - 88. ende oec tot ander s. - 89. wat is dat. - 90. Nu hebt herde w. g. - 91. dair of g. *Hu.* daer. - 92. is duet. - 93. Want d. heb h. s. - 94. minne hier ende dair. - 95. Mer ic en c. u ghenen teken. - 96. dat dat m. - 98. W. minne en staet in ons n. tonberen. - 99. E. segghet mi nu doir mine b. *Hu.* der minnen b. - 100. Wat minne ic int soudt w. gaern. - 101. warede vr. - 102. En w. u dat te s. - 103. Voirwair. - 104. bet weet wistic dit weel. - 105. *ontbr.* - 106. Ic en v. om no b. - 108. dor n. r.

*

Ende of ghi minen wille
 110 Niet doen en wilt, doet doer hare,
 Die ghi mint int herte stille,
 Ende die u leven doet in vare.'

Stappans was ic ghescoffiert sere,
 Als men mi van hare ghewoech,
 115 Die mi leven doet met sere;
 Al lachende sprakic ende loech:

'Doer miere joncfrouwe ende doer u,
 Die mi dunct gheliken hare,
 Soe willic u vorvoets nu
 120 Segghen wat minne es, hoerter nare.

Nochtan eest mi te sware vele,
 Ende elken man die nu levet.
 Al baeddijs in uwen spele,
 Ic biddu dat ghijs beghevet.'

125 - 'Her clerck, dies en doe ic niet,
 Ic en gheerde noit dinc ene
 Te wetene, diemen ter werelt pliet,
 Soe sere, als ic doe dese allene.'

+ 'Ic saelt dan met bliden sinne
 130 Doen, soe ic best ghevroede daer toe;
 Nochtan wettijt, als ic kinne,
 Vele bat dan ic doe.

*H. 4.

Vrouwe, die dinc, die ghi vraeght,
 Es soe utermaten groet,

* 109. ghiit niet doir m. w. - 110. Doen en w. soe doetet doch d. h. - 111. stil. - 112. duet in waer. - 113. Thehans soe waerdicht gheconfiteert S. - 114. Alsoe mi. - 115. min l. duet in s. - 116. In speel. - 117. Doir mire vrouwe wille e. d. u. - 118. dunc al ghelijc. - 119. Willic ic u s. vusch nu. - 120. Soe ic best can nu h. - 121. ist, weel. - 122. menschen want die. - 123. bad mi nu in speel. - 124. bidde u vrouwe d. ghi b.- 125. Joncheer des. - 126. Want ic een g. nien d. gheen. - 127. vetene, pleghet. - 129. dan doen. - 130. Soe ic mi b. vroede. - 131. wetic soe int kenne. - 132. Wel bet vrouwe d. - 133. mi vr. - 134. alsoe.

*

135 Dat mi te sprekene daer af wanhaeght:
Men vint neigherinc haer ghenoot.

En wart mensche noit van sinne
Soe subtyl no soe vroet,
Soe hi meer pijnde om die minne,
140 Soe hi meer in dolen stoet.

Hets een dinc, daer die mensche in
Algader van ghepeinse brect,
Ende daer bi des menschen sin
Onversien varinghe in ontstect.

145 In corten worden wil ic segghen,
Als ic ghevroede, wat minne si,
Ende hare maniere soe nederlegghen:
Oft ic messe, soe betert mi.

Ic segghe dat minne allene,
150 Na dien dat ic can ghevroeden,
Beter dinc en es neghene
+Dan die eninghe van twee moede.

+H. 5.

Als twee herten ende twee moede,
Die verre verscheden waren,
155 Eens sijn worden, joncfrouwe goede,
Dats minne ende el niet, te waren.

Exempel soe willic u toghen¹:
Ic achte, ic ende ghi wi sijn

* 135. Dan, of wonhaect. - 136. Want men die vinter hairt ghenootten. - 137. Wairt m. niet v. sinnen. - 138. subtylt noch. - 139. peynsde. - 140. hier m. of in. - 142. ghepeynsen ghebrect. - 143. bi wilen den mensche syn. - 144. O. vromt of ontsteecht. - 145. Mit, ic u s. - 146. ic eerst roerde. - 147. E. hair maniere voir oghen l. *Hu.* minne. - 148. ic yet misse. - 149. die minne. - 150. Alsoe ic c. bevroerden. - 151. Soe proper d. een sijn gheen. - 152. Als twee herten ende twee moeden. - 153. Alte enighe van twee moeden. - 154. D. v. te voren. - 155. vrouwe guet. - 156. Dat is m. ende al. - 157. O. soe *ontbr.* - 158. *H. en O.* ghi ende ic.

1 Vs. 157-170 zijn een deel van een fragment (O), dat 6 kolommen bevat, en waarvan deze verzen zijn medegegedeeld door OBERLIN in MILLIN'S *Magasin Encyclopédique*, 6, 19. Zie Inleiding.

*

Die den anderen minnen moghen:

160 U wille die moet sijn die mijn.

Ghi moet oec willen dat ic wille;

Al dat ic hebbe moet u sijn,

Beide lude ende stille,

Ende dat ghi hebdt moet wesen mijn.

165 Als dese twee herten sijn worden een,

Die sere verre te voren waren,

Dats minne ende el negheen:

Dat dar ic wel openbaren.'

- 'Lieve here clerck, hoe mach dat sijn¹,

170 Dat die minners dus sere claghen

Over die minne, die es soe fijn?

Ic wane sise niet en moghen draghen.'

- 'God weet, joncfrouwe, ghi segt waer,

Men heter minnen, si en es daer niet;

175 ⁺Minners sijn valsch, dats oppenbaer:

Daeromme dogen si verdriet.

⁺H. 6.

Waren si onderlinge getrouwe,

Soe ware die minne solaes groet;

Maer neen si niet, dies doegen si rouwe

180 Ende jammerliken groten noet.

Minne es een edel ware

Der herten, daer si leit inne;

* 159. *O. D.* dwee d. a. wel m. m. - 160. dat m. s. de. m. ghi moet. - 161. Oec w. - 162. ghi hebt dat m. wesen mijn. *O. uwe.* - 163. *B.* openbair e. oec s. *O.* openbar. - 164. Al dat ic hebbe moet u sijn. - 165. dus twie. *O.* Aldus t. h. s. w. eine. - 166. seer drivers. - 167. Dat is m. e. anders gheen. *O. D. m.* el dinc ne gheine. - 168. doir ic. *O.* derf. - 169. *L.* joncheer. *S.* heer. - 170. minres soe seer c. over. *S.* de minnaren so. *O. D. d.* minne so seere. - 171. Die m. d. is dus f. - 172. waen dat s. n. en connen. *S.* connen. - 173. *H. en S.* vrouwe. - 174. heet der minne sone issernie. *S.* heet daer. - 175. Minres s. vlasch. *S.* Minnaren. - 176. *S. d.* dicke swaer v. - 177. ghetrou. - 178. wair minne. *S.* ware m. - 179. den heb ic r. *S.* die d. - 180. jammerlike n. *S.* jammerlike sware. - 181. *M.* dat is. *S.* dats. - 182. Ter h. soe wonet in. *S.* daer si woenen i.

1 Begin van een fragment in bezit van den Heer SERRURE, dat loopt van vs. 169-212, en dat telkens is aangeduid door S. Zie Inleiding.

*

Si maect den mensche van doegene clare,
Ende verlicht sijn donckere sinne.

185 Niemen en es meester der minnen,
Noch en mach van minnen weten,
Hine hebbe tierst int herte binnen
Der minnen wech een deel ghemeten,

Die die ghene wil en ginghen,
190 Die hen der minnen onderwonden,
Entie van hare dicke ontvingen
Toter doot wel diepe wonden.

Alse Partenopeus ende Amadas,
Piramus ende oec Florijs,
195 Achilles ende Porphiras,
Eneas, Triestram ende oec Parijs.

Ende die Ridder metter Mouwen
Machmen rekenen wel daer mede:
Dese waren sere teblouwen
200 *Van minnen te menegher stede,

*H. 7.

Eer si der minnen cracht bekenden
Ende algader haer natuere;
Eer si gecregen dat si minden,
God weet! het wert hen te suere.

205 Nochtan sijnre vele beseten
Vander minnen int herte binnen,
Die nochtan wel luttel weten
Die vroetscap, die behoert ter minnen,

*

183. menschen in doghen. - 184. donkeren. - 185. Niement -187. Hi en hebse eerst in h. - 189. Die g. die willen g. S. Dien. - 190. Ende hem d. minne. S. Die h. *Hu.* Ende die. - 191. Ende die v. h. dye. S. Ende die dor e. - 192. *ontbr. bij H.* - 193. Pairthonopelis e. Amades. - 194. Ende P. oec Florijs Athrijs. - 195. *ontbr. bij H.* S. Auchilles e. Porphiras. - 196. Ende Porphiras Eneas Tristram ende Parijs. S. Tr. ende P. - 197. Ende oec den. S. Ende oec den riddere. - 198. M. dairtoe wel r. m. - 200. *H. en S. Vander. Hu. ter.* - 202. allegader hoir n. - 203. *H. en S.* Ende eer. *Hu. creghen.* - 204. werte te suert. S. sere te s. - 205. Mer nu isser wel beseften. S. Noch sijnre v. die s. b. - 206. Die minne eerst i. S. Met sterker m. - 207. *H. en S.* Ende n. S. lettelt - 208. hoert totter m. S. De vroetscap. *H. en Hu. D. vrienescap.*

*

In welker wijs, in welker manieren
 210 Si die minne selen bejaghen,
 Ende hoe sise selen hantieren,
 Ende vroedelijc int herte draghen.'

- 'Her clerck, ghi hebdt mi, na uwen wort,
 Wel wat minne es doen bekinnen;
 215 Nu leert mi die wijsheit vort,
 Waer bi men minnen mach ghewinnen.'

- 'Joncfrouwe, dat willic u leren
 Herde gherne doer uwe bede.
 Die hem ter minnen wille keren,
 220 Hi moet sijn vroet in elke stede.

⁺Hi moet oec in vier manieren
 Werken na minnen raet, es hi vroet,
 Sijn herte suveren ende sieren,
 Sal hi ter minnen hebben spoet.

*H. 8.

225 Dierste poent, hoert na mi,
 Dats dat hi hovesche tale
 Over al spreke, waer hi si,
 Want si voeghet elken wale.

Ende namelike die minnen wille,
 230 Hem en voeghet niet gheseit
 Noch ghesonghen, lude of stille,
 Enegherande dorperheit.

Dander es, seggic oppenbaer,
 Dat si sijn van sconen spele,
 235 Waer si wandelen harentaer,
 Dies te maten ende niet te vele.

* 209. velker voys in velker. - 210. sullen. S. Si m. souden. - 211. sise sullen. S. sise vort souden. Hu. si. - 212. vroelike. - 213. Joncheer g. hebmi in u w. - 214. Wat m. is wel bekennen. - 215. wijsheit woirt. - 216. Wiemen die m. sal g. - 217. Vrouwe, keren. - 218. garn. -219. willen. - 220. elken. - 221. Ende hi m. in. - 222. Na minen rade is. - 223. Sijn, chieren. - 224. hi *ontbr.* - 225. Die eerste manier nu h. - 226. Dat is dat die h. t. - 227. soe wair. - 228. elken menschew. -229. namelijc, wil. - 230. H. een vuecht. - 231. lude noch s. - 233. Tander s. o. - 234. hi sy. - 235. Wair soe hi wandert so hier so dair. - 236. te wel.

*

Want elken mensche voeghet wel,
 Ende elken minnere die es vroet,
 Dat hi ghemate si in sijn spel,
 240 Want mate es tallen spele goet.

Terde poent, ic wel weet,
 Es dat hi wel hele dat,
 Dat van minnen te helen steet,
 +Soe waer hi si in elke stat.

+H. 9.

245 Wie soe wil, hi wachten dies:
 Die al seghet dat hi weet,
 Hi en es niet vroet, maer hi es ries,
 Ende dicke comter hem af leet.

Dat vierde noemic in desen brieve,
 250 Dats datmen met hovesche bede
 Om minne bidt elc sinen lieve,
 Als men tijt heeft ende stede.

Vriendelike met sueten sinne,
 Ende met oetmoet in allen dinghen
 255 Salmen bidden om die minne,
 Want minne en machmen niet ontdwinghen.'

- 'Her clerck, ghi hebdt na mijn vraghen
 Dese viere manieren wel gheseit,
 Hoe men die minne sal bejaghen,
 260 Dat mi oec dunct die waerheit.

Nu biddic u vort met sinne,
 Dat ghi vort laet weten mi,
 Hoe men bekinnen sal die minne
 In elken minnere, waer hi si.'

* 237. *ontbr.* - 238. elken mensche. - 239. ghemaet, speel. - 240. maet is t. speel. - 241. Die derde maniere ic oec w. w. - 242. Dat is dat hi h. d. - 243. Dat him. - 244. hi comt in elken s. - 245. wille wachte hem d. - 246. Dit al segt. - 247. mer en ries. - 248. dic. - 249. D. v. tnament, brief. - 250. Dat is dat hi mit hovescher beed. - 251. Om m. elc bidde s. lief. - 252. Als hi. - 253. Vriendelijc. - 256. W. m. machmen n. ontwingen. *Hu.* mach hem. - 257. Ghi hebt mi joncheer na minen v. - 260. D. dunct mi wesen in w. - 261. voirt sinne. *Vs.* 262 *en* 263 *in omgekeerde orde.* - 262. noch duet w. my. - 263. ic bekennen. - 264. minne w. ic sy.

- *
 265 - 'Joncfrouwe, in wils niet vergheten.
 Vier ander poenten ic noch can,
 +Daer elc minnere, bi mach weten,
 Of men hem goeder minnen an. +H. 10.
- Dat ierste poent willic u toghen,
 270 Daer ghi minne an moghet verstaen:
 Dats an dopslaen van tween oghen,
 Ende dan varinc ter erden gaen.
- Daer dit ghevalt ende ghesciet,
 Dar ic wel segghen oppenbaer,
 275 Daer es men zonder minne niet,
 Ofte grote valscheit plechmen daer.
- Dander poent, daer ghi bi
 Minne moghet werden gheware,
 Dats als ghi comt daer u lief si,
 280 Ende het sere wert van u in vare.
- Werdet bleec ende varweloes,
 Daer ghi af waent sijn ghemint,
 Dat beteekent minne altoes:
 Des en twifelt u niet en twint.
- 285 Terde poent, sijts ghewes,
 Dats dat elc merke ende kinne,
 Daer hi mint, of men daer es
 +Milde jeghen hem met sinne. +H. 11.
- Want die minne, bi waerheden,
 290 En wilt niet sijn gehantiert
 Bi enegherande vrecheden:
 Daermens pliet si saen faeliert.

* 265. Vrouwe dez en willic niet v. - 266. punten. - 267. minre. - 268. gueder minne gan. - 269. eerste punt. - 271. Dat is ant opslach vanden o. - 272. Die saen weder ter aerden g. - 273. D. dus. - 274. Dair, over wair. - 275. D. en is. - 276. Of g. v. toechtmen d. - 277. Dat anderde punt. - 278. M. worden moghen g. - 279. Dats dat. - 280. het van u wairt in wair. - 281. Wert hi. - 282. D. of waent si g. - 283. D. bekent. - 284. Dies een t. - 285. Dat derde punt dez s. g. *Hu.* sijt. - 286. merc. - 288. Milde. *Hu.* Blide. - 289. wairheit. - 290. Een wil. - 291. vraechden. - 292. D. plecht warine faelgiert.

*

Dat vierde poent waer goet ghenoeemt,
 Dats datmen wel ontfaet
 295 Dat van vrienden halven comt,
 Ende dat vrienden oec bestaet.

Want men hevet dicke gheseit:
 Die mint den boem, hi mint algader
 Die wortel die in die erde leit;
 300 Soe doet hi oec telghere ende blader.'

- 'Her clerck, ghi hebt mi in uwe tale
 Vier poenten gheseit van minnen,
 Daer men bi, als mi dunct wale,
 Gherechte minne mach bekinnen.

305 Nu soe biddic u vort met sinne,
 Dat ghi mi hier af doet gewach,
 Als men bejaghet heeft goede minne,
 'Hoe mense dan verliesen mach.'

*H. 12.

- 'Joncfrouwe, wildi mi nu hoeren,
 310 Dor uwen wille willic u doen verstaen
 Vier ander poenten, die testoren
 Gherechte minne sonder waen.

Dierste poent vanden vieren,
 Dat den vrouwen meest aengeet,
 315 Dat sijn onghestadeghe manieren,
 Daer si dicke toe sijn ghereet.

Vele joncfrouwen sijn die plien,
 Dat si even goet ghelaet
 Hem allen toghen dien si sien,
 320 God weet, daer si an doen quaet.

* 293. Dat derde punt. - 294. Dat is. - 295. Al dat van lieves halve c. - 296. Of dat lieve yet toe b. - 297. W. m. dinc heeft g. - 299. derde. - 300. duet hi telligher. - 301. Joncheer g. h. mi in uwer t. - 304. sel b. - 305. Nu b. u woirt. - 306. mi doch duet g. - 308. Of m. dair na. - 309. Vrouwe jaet nu wilt mi h. - 310. Ic wilt u woirt d. v. *Hu.* willic. - 311. punten d. te coren. - 312. G. m. ende doen vergaen. - 313. Teerste punt. - 314. Den v. dat m. a. - 315. onghestade. - 317. vrouwen. - 318. even guet. *Hu.* elken g. - 319. die. - 320. G. kent doen si hier an q.

*

Hier bi verliesen si haren name,
 Dat seggic u al oppenbare,
 Ende werden leet ende onbequame
 Onder die lieden harentare,

325 Daer si ghemint af wesen souden,
 In dien dat si waren ghestade,
 Ende hen vroedelike wouden houden,
 Ende werken bi haers vrienden rade.

⁺Dander poent es vrecheit,
 330 Daer minne mede te nieute gaet;
 Want die minne hevet ontseit
 Haer gheselschap, dat verstaet.

*H. 13.

Minne es vander natueren,
 Dat si begheert die milthede,
 335 Ende si haet in allen uren
 Die vule ghierreghe vrechede.

Terde poent vanden vieren
 Dats een crighel evelen moet,
 Die meneghe minne doet faelieren,
 340 Die in goeden poente stoet.

Minners die wachten hen daer jeghen,
 Als haer lief iet heeft mesdaen,
 Ende si der boeten willen pleghen,
 Dat si die boeten willen ontfaen.

345 Langhe belghen op dat men mint
 Heeft tebroken meneghe minne;

* 321. horen naem. - 322. D. weet ic wel dat is o. - 323. worden, ombequaem. - 324. hier ende dair. - 325. of souden wesen. - 327. E. si vroedelijc wilden h. - 328. bi v. raet.
Tusschen vs. 328 en 329 bij H.:
 Amen dico vobis quia nulla.
 329. Tander punt dat is vreecheit. - 330. bi te nieten. - 331. W. si dan heeft o. - 332. Alle vreecheit d. v. - 333. M. is altoes van n. - 334. miltheit. - 335. E. dat si hair. - 336. wuyle g. vreecheit. - 337. Dat derde punt v. desen v. - 338. evel. - 339. heeft dan faelgieren. - 340. gueden punten staet. - 341. Minres w. hem d. teghens. - 343. E. der baten w. wi p. *Hu.* ter b. - 344. buete gaen o. - 345. L. te belleghen d. m. - 346. te broke menighen min.

*

Daeromme en selen sijs pleghen twint,
Minners, die vroet sijn van sinne.

+Dat vierde poent dat heeft ghebannen

350 Die minne algader uten lande,
Dats roem die behoert ten mannen:
Wies dat pleghen God gheve hen scande!

+H. 14.

Ic wilde si metten helschen viere
Haer tonghen ontstaken, die bringhen vort

355 Van vrouwen in enegher manieren
Onhovesch ende beroemeghe wort.

Ic rade alle vrouwen wale,
Dat si beroemeghe manna vlien,
Ende hem ontsegghen hare tale:

360 En doen sijs niet, hem sal mescien.'

- 'Her clerc, nu hebdi waer ghesproken,
Als mi dunct in minen moet:
Bi desen poenten es ghebroken
Minne, die wel vaste stoet.

365 Lieve clerc, berecht mi vort,
Dat u God gheve goet gheval,
Als minne sere es ghestort,
Hoe mense in goeden poente bringen sal.'

- 'Joncfrouwe, ic wils u cont maken.

370 Als minners minne hebben ghehantiert
Langhe, ende dan bi eneghe saken
+Goede minne in hem faeliert,

+H. 15.

* 347. Dair om suldijs p. t. - 348. Noch niemant die is van vruede s. - 349. Dat derde punt dat h. *Hu.* dat *ontbr.* - 350. uut haren l. - 351. Dat toe behoert den m. - 352. W. pleecht G. gheeft hem s. - 353. wille dat hem dat h. vier. - 354. H. tong ontstaec d. b. woirt. - 355. menigher manier. - 356. Beroemighe of hovesche woirt. - 357. oec elken v. - 358. mannen v. - 360. Doedijs n. u sal misschien. *Hu.* doens. - 361. Joncheer. - 362. Alsoe mi donct. - 363. Gherechte minne die wert g. - 364. Bi dese punten die v. S. - 365. Nu joncheer b. mi woirt. - 367. A. minne is testoert. - 368. te punten b. - 369. Vrouwe dat wil ic u c. m. - 370. minres minne. *Hu.* minne *ontbr.* - 371. enighen.

*

Dan behoert hem, als ic kinne,
 Vier ander poenten, sonder waen,
 375 Selen si den evelen moet verwinnen:
 Nu hoert, ic saelt u doen verstaen.

Dierste poent, daermen mede
 Verbolghen minne te poente brinct,
 Dats die edel oetmoedechede,
 380 Die verbolghen moede dwinct.

Want men seghet al oppenbaer
 Over al die werelt wijt
 Een bispel, dat mi dunct waer:
 Oetmoet brect alle strijt.

385 Alse die minnere bi eneghe saken
 Jeghen sijn lief heeft mesdaen,
 Oetmoedecheit sal hem maken
 Soendinc weder herde saen.

Dander poent, dat hier toe
 390 Utermaten sere es goet,
 Dats datmen spade ende vroe
 Hovesch sal sijn in oetmoet.

+Hovesche worden ende goedertieren,
 Ende die wel te poente wachten,
 395 Sijn altoes van diere manieren,
 Dat si verbolghen moede sachten.

*H. 16.

Daer om die hem mesdadich kint
 Sal altoes vleuwen met siere bede
 Den ghenen die sijn herte mint,
 400 Ende bidden hem om ghenadichede.

* 373. behueftmen dat si kinnen. - 375. Sullen. - 376. Hoert ic sal. - 377. Dat eerste punt. - 378. Vervolghen m. te punte. - 379. Dat is d. edele. - 380. vervolghen. - 381. al *ontbr.* - 384. verwint. - 385. Als dan een minre. - 388. Soene denct w. - 389. Tander punt is. - 390. Es boven maten guet. - 391. Dat is. - 392. Vele liefs vervolghen moet. - 393. guedertier. - 394. vachten. - 395. Ende a. v. dier manier. - 396. vervolghen. - 397. vint - 398. vleuwen mit sijre b. *Hu.* doen. - 399. hertzen. - 400. bidde om.

*

Ende die ghene daermen ghenade
 An soect, es hi der minnen vroet,
 Hi sal werken bi minnen rade,
 Ende laten gaen den evelen moet.

405 Terde poent van desen es
 Trouwe, die ter minnen hoert,
 Daermen mede, sijts ghewes,
 Minne versoent die es testoert.

Elc minnere wachtem dat hi niet en spreke
 410 Vanden ghenen, die was sijn vriend,
 Met ontrouwen ende onhovescheleke,
 Al dunct hem dat hijs heeft verdient.

Want ontrouwe ende onhovesche wort
 Worpen die minne soe neder,
 415 Die goet was eer si was ghestort,
 †Men canse te poente niet gebringen weder.

†H. 17.

Dat vierde poent daermen mede
 Te poente brinct verbolghen minne,
 Dats wel staende ghestadichede
 420 Van moede, van herten ende van sinne.

Onghestadecheit, God weet,
 En behoert niet den vrouwen toe,
 Daer af comt hem dicke leet:
 Nu hoert, ic sal u segghen hoe.

425 Vele manne sijn nuweloep,
 Des sijt seker ende ghewes,
 Ende anvaen den nuwen coep,
 Ende laten doude, dat beter es.

* 401. die dinen g. - 402. ter m. - 403. na mynen r. - 404. E. l. sinen e. m. - 405. Dat derde punt v. deser. - 407. Dairmen m. sijts g. *Hu.* Daer. - 408. minre vacht hem, een s. - 411. Mit o. mit onthovesche leke. - 412. hijs hem v. - 414. Werpen, soe ter n. - 415. testoert. - 416. te punten brenghen. - 417. punt. - 418. Te sommighen b. vervolghen. - 419. D. die w. s. in g. - 422. Die hoert meest d. v. t. - 423. D. of c. hem van minnen l. - 425. mans sie s. nyeloep. - 426. Dat. - 427. anegaen d. nieu c. - 428. toude.

*

Ende als si dan werden gheware,
 430 Dat si dan quaet hebben ghedaen,
 Keren si vorvoets te hare,
 Die hare niweloepheit liet gaen;

Ja, indien dat sise ghestade
 Van herten vinden ende van sinne,
 435 Ende si bi ghenen dommen rade
 Ghecoren en hebben nuwe minne.

⁺Hier omme radic allen vrouwen,
 Dat si altoes ghestade bliven,
 Al eest dat sake dat si scouwen
 440 Dat die manne nuweloepheit driven.

*H. 18.

Sijn si ghestadich ane die minne,
 Ende ghene nuwe minne en hebben gecoren,
 Die manne selense met sinne
 Liever hebben dan te voren.'

445 - 'Liever her clerck, met uwer tale,
 Dies ic u ghevraeght hebbe nu,
 Hebdi mi berecht herde wale:
 Berecht mi vort, dies biddic u,

Bi wat saken dat mach wesen,
 450 Als mijn oghen vele liede sien,
 Dat ic bat mach minnen desen
 Dan enen van allen dien?'

- 'Vrouwe, het comt bi vier dinghen,
 Dat die dinc aldus ghesciet,
 455 Die ic gherne vort sal bringhen,
 En wildijs ontberen niet.'

* 429. den wairden. - 430 D. si achter h. g. - 431. K. si weder vlusch. - 432. hair nieloepheit. - 433. si soe g. - 434. herte ende. - 435. si begheven dullen r. - 436. G. hebben nieren m. - 438. ghestade altoes. - 439. is. - 440. D. ander nieloepheit bedriven. - 441. ghestade an d. min. - 442. gheen ander een h. g. - 443. sullense. - 445. Siet joncheer mit. - 446. Die ic hebbe g. nu. - 447. H. berecht mi herde w. *Hu.* herde *ontbr.* - 448. woirt des. - 449. het mach wesen. *Hu.* sijn. - 450. lieden. - 452. D. enighen anderen van aldien. - 453. V. dats oec. - 454. Dan. - 455. Dat ic u g. sal b. - 456. Een w. mi verlaten n.

*

- 'Her clerc, nenic sekerlijc,
Ic biddu om onsen Here,
Laet mi weten haestelijc,
460 'Want ic begheert te wetene sere.'

+H. 19.

- 'Joncfrouwe, ic wilt u' doen verstaen:
Bi vier complexien comet al,
Daer elc mensche af heeft ontfaen
Sine natuere, groet ende smal.
465 Dierste complexie, alsic versta,
Sijn gheheten, vrouwe mijn,
Sanguinea ende colerica:
Aldus noemense int Latijn.

Die derde heet flematica,
470 Daer ic die waerheit af seggen sal;
Die vierde heet melancolica:
Dus hebbicse hoeren noemen al.

Van desen vieren sekerlike
Sijn ghemaect, sonder waen,
475 Alle menschen op ertrike,
Ende hebben haer natuere ontfaen.

Aldus comt dat die sanguwijn
Vanden sanguinen es ghemint,
Ende die colerica vanden colerijn,
480 Als hi comt daer hise vint;

Ende die flematica es vanden flemaet
Ghemint, ende die melancolyen
+Vanden melancolien, dat verstaet,
Altoes als si hem ondersien.

+H. 20.

* 457. Joncheer. - 458. bid om God o. H. - 459. Latet. - 460. begheer te weten. - 461. Vrouwe soe sal ict u. - 462. comt dit. - 464. Sijn natuer. - 465. Die eerste. - 466. ghegeten vrouwen. - 468. A. soe noemse ons tlatijn. - 470. So ic d. w. s. s. - 472. hebdise. - 474. Soe sijn. - 475. Alle mensche op aertrijc. *Hu.* Allen. - 476. haren natuer. - 478. sangwijn is. - 479. colerijs. - 480. *ontbr. Hu.* hire. - 481. Dien fleumaect is v. fleumaect. *H.* es *ontbr.* - 482. G. als si hem ondersien. - 483. Aldus ghevalt dat verstaet. - 484. Dat elc mint sijn gelijc bidien.

*

485 Aldus ghevalt op ertrike,
 Dat elc mensche minnen moet
 Die van natueren hem meest gheliken,
 Want sijn complexie dit al doet.

Dies magic desen wale minnen,
 490 Ende ghi dien, dats waer;
 Want natuere die can wel kinnen
 Haer ghelijc al oppenbaer.

Alse hem si tween dus ondersien,
 Die beide van eenre complexie sijn,
 495 Wert deen den anderen van dien
 Minnende, dits waerheit fijn.

Hier bi noch alle daghe ghesciet,
 Dat si tween herde sere
 Onderminnen, al en weten sijs niet
 500 Deen vanden anderen min no mere.

Ic segghe hoe, nu verstaet mi:
 Ic achte, joncfrouwe, ic draghe minne,
 Ende die minne soe draeghdi
 Al dierghelike in uwen sinne;

505 Nochtan van mi en wettijs niet,
 Sone doe ic van u een twint:
 Het doet natuere dat ghesciet,
 Die altoes haer ghelike kint.

Om dat wi beide, ic ende ghi,
 510 Van eenre complexie sijn, joncfrouwe,
 Soe minnic u, soe doedi mi:
 Dits die sake, alsic anescouwe.

Aldus ghesciet op ertrike,
 Dat men heden daghes mint

* Vs. 485-488 *ontbr.* - 489. Hier bi mach ic d. m. - 491. Wantet natuer cant wel bekinnen. - 492. Hoer. - 493. Als si hem al o. - 494. sien. - 495. Soe woirt deen dander bidien. - 496. dats w. - 497. elx daghes. - 498. D. twee hem h. seer. - 499. al een w. - 500. Dat duet alder complexien. - Vs. 501-508 *ontbr.* - 510. complexien s. vrouwe. - 412. Dat is die redene soe ic scouwe. - 513. Want het is wair sekerlike. - 514. huden.

*

515 Van natueren elc sijn ghelike;
 + Want natueren haer ghelike kint.

+H. 21.

Bedi men siet dat selke joncfrouwe
 Mint eenen armen knecht soe sere,
 Dat si doer minne ende trouwe
 520 Met hem avontuert haer ere.

Ende si ontseit hare minne
 Meneghen wel gheraecten man,
 Dies an hare soect met sinne:
 Dit doet natuere, diet wel doen can.

525 En dade die complexie van hare,
 Dies knechs complexie ghelijc es,
 Dit ongheval en soude openbare
 Niet gheskien, sijt seker des.'

- 'Her clerck, bi Gode van hemelrike,
 530 Ghi segt waer ende anders niet,
 Dits die sake sekerlike,
 Dat die dinc aldus ghesciet.

Ic woude, nu gheloves mi,
 Dat die liede vanden lande
 535 Alsoe wel bekinden als ghi,
 Ende icx een deel moeste hebben scande;

+Want joncfrouwen en moghens twint,
 Dat die dinc aldus ghesciet;
 Het doet natuere diese kint,
 540 Als si haer ghelike siet.

+H. 22.

Nu segt mi vort sonder vermiden,

* 515. Bi n. elc s. ghelijc. *Hu.* est sijn. - 516. W. hair natuer g. k. - 517. Wy sien oec dat sulke vrouwe. - 519. doer trouwe. - 520. Mit h. a. guet ende e. - 521. hoir m. - 522. wael gheraecte. - 523. Diese an hoer sochte. - 524. duet natuer. - 525. Een daed d. c. niet v. h. - 526. Die den k. - 527. D. o. soude openbair. - 528. Den sijt ghewes. - 529. Joncheer. - 530. segghet. - *Vs.* 531 en 532 *in omgekeerde orde.* - 531. Dat is. - 533. wildi wel g. mi. - 534. D. dit aldier lieden. - 535. A. wysten. - 536. most. - 537. W. vrouwen een m. niet en t. - 538. dese d. - 539. duet natuer d. vint. - 540. Teerste dat si. - 541. segghet mi woirt.

*

Als hem si twee dus onderkinnen,
Oft si hem dan in beiden siden
Even sere onderminnen.'

545 - 'God weet, neen si, joncfrouwe goet,
Maer die sanguwijn vele meer mint
Dan enech vanden anderen doet,
Want sonder minne en sijn si twint.

Hi es hovescher ende gheraecter mere,
550 Joncfrouwe, dan alle die ander sijn:
Daer bi merct hi vele sere
Hovescher seden daer si sijn.

Om dat hi hovescheit kint,
Soe mint hise daer hise siet;
555 Doer hem machmen doen twint
Te verghefs, wat soe ghesciet.

Naest desen soe mint die colerijn
Alre serst, dat si u cont.
Die flemaet ende melancolijn
560 Minnen cume tenegher stont.

Noch sijn, joncfrouwe, vier ander dingen¹,
Die de minne te werkene pliet

⁺In allen minners sonderlingen,
Dien si doegen doet verdriet.

*H. 23.

565 Nu hoert na mi ende verstaet,
Ic sal u toghen haer treken:
Minne wont ende si vaet,
Ende si doet quelen ende breken.

* 542. him si twie. - 543. Of si dan hem an. - 544. seer oec o. - 545. vrouwe guet. - 546. Mer d. sangwijn wel. - 548. m. mach hi t. - 549. Hi is h. vrouwe dat kint. - 550. Weel dan. - 551. Dair bi machmen niet en twint. - 552. Hem te vergheefs doen vrouwe fijn. - Vs. 553-556 *ontbr.* - 557. dese mynt. - 558. A. meest. - 559. fleumaet e. die m. - 561. vrouwe III. S. vrouwe IIII a. dinge. - 562. die m., plecht. - 563. minres. S. minneren. H. en S. sonderlinghe. - 564. soe dogense verdient. S. groet v. - 566. Ic s. hair noemen. S. noemen. - 567. M. woent dair nae soe v. S. si *ontbr.* - 568. Si duet quellen ende spraec ghebreken.

1 Vervolg van fragment S. van vs. 561-656.

*

Dit sijn vier grade vander minnen,
 570 Die de minne clemmen doet
 Al die minnere, na mijn kinnen:
 Die hoechst clemt, meest minnen moet.

Nu verstaet dese maniere:
 Over waer seggicx u niet,
 575 Dat elc minnere dese viere
 Grade altoes te clemmen pliet.

Maer ic segghe, in loghens twint,
 Diese alle viere gheclommen can,
 Dat hi alre serste mint,
 580 Wie hi es, eest wijf of man.

Inden iersten graet die minne
 Den minnere toter doot wont,
 Soe dat hi cume in ghenen sinnen
 *Nemmermeer en wert ghesont.

*H. 24.

585 Dan es die minnere sonder waen
 Ghewont, soe dat hi nacht no dach
 Sijn herte mach wederstaen,
 Hi en moet minnen al dat hi mach.

Die minne inden anderen graet,
 590 Wat si doet, vanc dat verstaen,

*

569. Dat s. v. graden. - 570. die m. climmen d. - 571. Al den minres. S. Al den minneren. *Hu.* Als. - 572. Die hoechst climt. *S.* Die hoechst. *Hu.* Die *ontbr.*, hoechste. - 573. manier. *S.* maniere. *Hu.* manieren. - 574. Over en segghe ic n. *S.* en seggic n. - 575. Dan elc minne d. vier. *S.* viere. *Hu.* vieren. - 576. Graden te climmen. *S.* clemmene. *Hu.* altoet. - 577. en lochens. *S.* loechens. - 578. Dese a. vier climmen. *S.* clemmen. - 579. D. ghi a. zerest m. *S.* seerst. - 580. is ist. *S.W.* soet es w. ochte m. - 581. *S.* de minne. *Hu.* der minnen. - 583. in enegen sinne. - 584. *S.* Emmer mere mach sijn g. - *Vs.* 581-584 *bij H.*:

Inden eersten graet soe moet
 Die minne volghen haren rade,
 Die hem in therte we duet,
 Mer herde groet onghenade.

586. *S.G.* als hi. - 587. *S.* Sine begerte w. - 588. *S.* In negeenre manieren en mach. - *Vs.* 585-588 *ontbr. bij H.* - *Vs.* 588-590 *ontbr. bij Hu.* - 589. soe d. vanc verstaet. - 590. minre bint soe.

*

Den minnere bintse ende vaet,
Dat hi niet en mach ontgaen.

Inden anderen graet ne mach
Die minnere, wats ghesciet,
595 Anders peisen nacht no dach,
Dan daer hi omme doghet verdriet.

Dan alre ierst es minners herte
Met banden vaste al om beseten,
Als die minnere siere smerte
600 Nemmermeer en mach vergeten.

Inden derden graet die minne
Den minnere doet quelen sere,
Ende daer in bliven, also ict kinne,
Sonder keren emmermere.

605 Inden derden graet en smaect
Die minnere ander dinc neghene,
Dan daer sijn herte altoes na haect
Met rouwen ende met grote wene.

Dats een jammerlike quale,
610 Als den minnere becomt twint
Ghene dinc groet no smale,
Dan dat hi metter herten mint.

Inden vierden graet die minne
Den minnere bringt, dat verstaet,
615 *In ghebrekenesse van sinnen:
Sijns selfs en weet hi ghenen raet.

*H. 25.

* 591. nyewers en can o. - Vs. 593-596 *bij H. en S. na vs. 600.* - 593. een m. S. In desen g. en m. - 594. Den minre wat dats g. S. Den m. - 595. noch. d. - 596. om doecht. S. doecht. - 597. is smiers hert. - 598. Mit bande al vast besetten. S. omme. - 599. minre s. smert. - 600. Nacht noch dacht een can ic v. S. Nacht no dach en can v. - Vs. 601 - 604 *ontbr. bij Hu.* - 602. minre duet quellen. - 603. soe ic kinne. - Vs. 605-608 *ontbr. bij H.* - 605. S. In desen g. so en s. - 606. Den m. dinc el n. - 608. rouwe. - 610. minre. S. en becomt. - 611. Gheen d. g. noch. s. S. Negeen d. grot. - 612. *H. en S.* Dan die. *H.* mit h. - 613. *H. en S* die minne. *Hu.* der minnen. - 614. Brinct soe den minre. - 615. S. sinne.

*

Dats ghebrekenesse soe men vint,
 Als hem de minner niet en laet
 Ghenoeghen metter selver dinc,
 620 Daer hi in sorghen omme gaet.

Inden vierden graet ne mach
 Den minnere versaden niet en twint,
 Dan die dinc die hi nacht ende dach
 Met ghestadegher herten mint;

625 Want hi ghelijct in desen graet
 Den ghenen die dat water deert:
 Soe hi meer drinct, dat verstaet,
 Soe hi meer drinken begheert.

Hi es droncken, hem dorst nochtan,
 630 Hine weet wat hem selven deert;
 Want hi versaden niet en can,
 Al eest dat hijt begeert.

Onverwinlijc es die minne
 Inden iersten graet, want si soe
 635 El niet en gheert te kinnen
 Dan dat si mint spade ende vroe.

+Inden anderen, hoert na mi,
 Es si onderscedelijc:
 Wie daer mede ghebonden si,
 640 Hi moeder omme peinsen ewelijc.

*H. 26.

Eenvoldich inden derden graet
 Es die minne sekerlike:
 Neghene gheselschap si ontfaet
 Dat hare ghesmaect ofte hare ghelike.

* 617. *H. en S.D.* g. sonder winc. - 618. minne niet aen l. *S.* minnere. - 620. *H. en S.* staet. - 621. een mach. *S.* In desen g. - 622. minre vizade twint. *S.* versaden t. - 623. noch dach. *S.* Dan *ontbr.* - 624. Mit ghestader hert si m. - 625. gelijc. - 626. *S.* dien dwater. - 627. Dat hi versaden niet aen can. - 628. Al heeft hi dat hi al b. *S.* drinkens gheert. - *Vs.* 629 - 632 *ontbr. bij H.* - 632. *S.* Al heeft hi al dat hi b. - 634. *H. en S.* eersten g. want soe. - 635. een geert soe ic kinne. *S.* also ict kinne. - 636. soe mint. - 638. onversceydelijc. *S.* onderseedelike. - 639. Wie seer. - 640. om. *S.* ewelike. - 641. Oetmoedich. - 642. sekerlijc. - 643. *H. en S.* Negheen. - 644. Van hair snoe of ghelije. *S.* smaect oft g.

*

645 Onversaet es die minne
 Altoes inden vierden graet;
 Want al hevet si, alsic kinne,
 Al hare begeerte, si es onversaet.'

- 'Her clerc, dit sijn vier hoghe grade,
 650 Die der minnen horen toe,
 Ende daer die minners sonder ghenade
 In sijn ghepijnt spade ende vroe.

Nu soe doet mi vort bekinnen,
 Dies biddic u in goeder trouwen,
 655 Welc dat ghestadeliker minnen
 Ende serst, soe manne ofte vrouwen?'

- 'Joncfrouwe, dat sal ic doen gherne,
 Soe ic best mach ende can,
 Dies en steet mi niet tonberne:
 660 [†]Alder serst soe mint die man;

†H. 27.

Want si gheliken in haer manieren
 Den droeghen houte, sonder waen,
 Dat bider hitten vanden viere
 Es ontsteken herde saen.

665 Droghe hout, als ghi wel siet,
 Ontstect saen ende bernet sere.
 Den mannen es aldus ghesciet
 In hare minne min no mere.

Want welken tijt als si sien
 670 Den joncfrouwen toghen goet ghelaet,
 Werden si vorvoets in dien
 Ontsteken, sine weten haer selfs geen raet.

* 645. Onversadelijc is. - 647. alsoe ic k. - 648. Hair begheert is si. S. Hare b. - 649. Joncheer, hogher graden. - 651. *onbr.* - 652. ghepeyns spade. - 653. Nu wilt mi doen woirt b. - 654. Dat b. - 655. W. dat dat ghestadelixte m. - 656. seerst s. mans soe v. - 657. Vrouwe dat wil ic u d. - 659. Na dattet u niet staet t. - 660. Alre seerst minnen die manne. - 661. manier. - 662. droughen houten. - 663. vier. - 664. Wert o. h. seer. - 665. Droech h. soe. - 666. Ontsteec s. e. barijt s. - 668. hair minren si meer. - 669. Want welc tyden dat si s. *Hu.* Manc (?). - 670. Dat hem vrouwen t. g. g. - 671. Worden si seer te hant v. d. - 672. O. sie wetens hem selven g. r.

*

Saen ende sere werden die man
 Ontsteken metter joncfrouwen minnen;
 675 Maer somme en houden siere lettelt an
 Ghestadelijc, als ic kinne;

Want wat dinc dat bernet sere,
 Dat moet saen verbert sijn:
 Also ghelike min no mere
 680 Neemt der mannen minne fijn,

+Inden iersten, dat hem die joncfrouwen
 Langhe decken hare minne,
 Ende sise weder in goeder trouwen
 Niet minnen met ghestaden sinne.

*H. 28.

685 Maer minnen si weder den man,
 Ende sijt hem laten bekinnen,
 Ic segghe dat siere an
 Der mannen onst ghewinnen.

Versch ende cout sijn die joncfrouwen
 690 Bi natueren, ende si gheliken
 Den groenen houte na mijn scouwen,
 Alsic van hem sal doen bliken.

Want ghelijc tgroene hout
 Altoes es van diere manieren,
 695 Dat beide versch es ende cout,
 Ende node ontstect vanden viere,

Al des ghelike, als ic kinne,
 Eest metten joncfrouwen ghesciet;
 Want si metter mannen minne
 700 Node ontsteket ofte niet.

* 673. woirden die mannen. - 674. vander vrouwen minne. - 675. M. som een huden sier hem aen. - 677. elke d., seer. - 678. Die m. s. verbarnet. - 679. ghelijc. - 680. N. saen. - 681. Ja indien d. h. d. vrouwen. - 684. minne mit. - 685. mannen. - 686. E. si laten hem dat bekennen. - 687. dat si bewilen an. - 688. Der minnen ghestadicheit g. - 689. Vreechs, vrouwen. - 690. Van n. - 691. grounen. - 692. Soe ic cortelijc sal d. b. - 693. dat dat grone h. - 694. dier manier. - 695. Beide verch es. - 696. vier. - 697. Na desen ghelike soe ic k. - Vs. 698 en 699 in omgekeerde orde. - 698. Soe ist mitten vrouwen g. - 699. soe vander m. - 700. ontsteken.

*

+Maer ghevalt dat si ontsteken
 Werden vander mannen minne,
 Si berren an sonder ghebreken
 Langhe met ghestaden sinne.

+H. 29.

705 Ghelijc dat vele langher moet
 Van groenen houte ghedueren tfier
 Dan het vanden droghen doet,
 Al dier ghelike ghevallet hier.

Aldus bi natueren ende bi gheliken
 710 Duncket mi sere minnen die man
 Dan die joncfrouwe sekerlike,
 Als si sijn met ghestadecheit daer an.

Maer die joncfrouwen sijn oppenbaer
 Vele ghestadegher ane die minne
 715 Dan die mannen, dat hebben si swaer
 Dicke becocht, alsic kinne.'

- 'Her clerck, alsoe hulpe mi ons Here,
 Ghi segt waer, mi en twifelt niet:
 Dit sijn die saken min no mere,
 720 Dat die dinc aldus ghesbiet.

Nu biddic u dat ghi mi
 +Met corten worde maect bekint,
 Welc die dinghen sijn daermen bi
 Op ertrike meest anderen mint.'

+H. 30.

725 - 'Joncfrouwe, dat willic doen gherne,
 Wien leet si ofte deert,
 Ende mi en staets niet tonberne,
 Nadien dat ghijt te wetene gheert.

* 702. Woirden. - 703. Si bliver an sonder ofbreken. - 704. syn. - 705. weel l. - 706. gronen. - 707. Dant van d. houte duet. - 708. diere ghelijc. - 709. Dus dunct mi na desen gelijc. - 710. Dat wel zerer m. d. mannen. - 711. vrouwen sekerliken. - 712. Al een sijn si niet ghestade. - 713. Mer d. vrouwen. - 714. gestade an. - 715. mans dan h. zwair. - 716. Dickent becoft. - 717. Joncheer soe helpt mi God o. Heer. - 718. G. segghet w. ende anders niet. - 719. Dits die sake. - 720. dese d. - 721. u woirt dat. - 722. woirden. - 723. dinc is. - 724. Up acrrike. - 725. Vrouwe d. w. u garen d. - 726. W. het l. si of d. - 727. Ende dies en sel u niet vernoyen. - 728. Nadat g. te weten g.

*

Vier dinghe sijn sekerlike,
 730 Die elc minnere sonder waen
 Meest doen minnen op ertrike:
 Welc si sijn, nu wilt verstaen.

Dierste dinc van desen dan
 Dats die scoenheit, God weet,
 735 Die haer in allen stede can
 Sere doen minnen ende ghereet;

Want hets ghenoechte ende bliscap mede,
 Dat seggic diere omme vraghet,
 Te besiene die scoenhede,
 740 Daermen int herte minne toe draghet.

Dander dinc die minnen doet
 Elken mensche, dat verstaet,
 Dats ghetrouwecheit goet,
 Die luttel achter lande gaet;

745 Want elc minnere, dits waerhede,
 *Wert versekert ende vertroest
 Bi sijns vriens ghetrouwechede,
 Als hi dinc heeft die hem noest.

*H. 31.

Die derde dinc, sijts ghewes,
 750 Dat herde sere minnen doet,
 Seggic dat die edelheit es
 Van seden ende van herten goet;

Want elc minnere bi onsen Here
 Hevet van sijns selfs edelhede
 755 Int herte meneghe grote ere,
 Ende vordeel te menegher stede.

* 729. dinghen s. oec sekerlijc. - 730. Welc si sijn dat wilt verstaen. - 731. Die liden up aertrike. - 732. Meest doen minnen sonder waen. - 733. Teerste. - Vs. 737-740 *ontbr.* - 741. Die ander. - 743. Dats die ghetrouwichede. - 744. Die nu I. - 745. elc minre bi wairheid. - 746. Woirt. - 747. vrients. - 748. dat hem. - 749. H. sijn. - 750. Die hoer seer. - 751. Segghe ic dat d. edelhede es. - 752. van ghesclachte guet. - 753. minre, heer. - 754. selfs *ontbr.* - 755. menighen groten eer. - 756. E. woirde tot m. s.

*

Dat vierde dinc, nu wilt verstaen,
 Daer men elken omme mint,
 Dats miltheit sonder waen,
 760 Na dien dat mijn herte kint;

Want elc mensche, die hovescheit hevet,
 Moet minnen spade ende vroe
 Die hem presente ende giften ghevet,
 Want hovescheit dwinct hem daer toe.'

765 + 'O wi! her cleric, wat segdi?
 Ic hebbe dicke horen saghen,
 Dat die minne ongheduerich si,
 Diemen met giften moet bejagen.

*H. 32.

Ghecocht ende bedwonghen minne,
 770 Die heeftmen dicke gheseit,
 Es ongheduerich in elken sinne,
 Ende sonder twifel hets waerheit.

Hoe comet dies, maect mi des vroet,
 Dat ghi overwaer segt mi,
 775 Datmen die ghene minnen moet
 Die giften gheeft, soe waer hi si.'

- 'Joncfrouwe, mi en berouwes twint.
 Al noch seggic sekerlike,
 Datmen bi giften meneghen mint
 780 Heden daghes in ertrike.

Maer die giften diemen gheeft,
 Die en sijn al eens niet,
 Die elc minnere den ghenen gheeft,
 Daer hi int herte omme doghet verdriet.

* 757. Die v. - 758. elke. - 759. die m. - 761. hovesche h. - 762. M. den ghenen m. - 763. presenten. - 764. Hovescheyt dwinctene d. t. - 765. joncheer ende w. segt ghi. - 766. hebben d. h. ghewaghen. - 769. Ghecochte e. onvoughene m. - 770. Dat h. m. dyc wel g. - 771. Is onduerich. - 772. Sondel t. ende w. - 773. H. comt dat dies m. mi vr. - 775. den ghenen. - 776. wie dat hi sy. - 777. Vrouwe dies rout mi t. - 778. segghe ic sekerlijc. - 779. doir ghiften. - 780. Huden den dag op aerrijc. - 782. al alleens. - 783. Ende die elc den minre gheven gheeft. - 784. hi om d. v.

*

785 Maer men vint van vier manieren
 †Gichten, lieve joncfrouwe mijn,
 Die altoes onderlinghe hantieren †H. 33.
 Goede vriende, soe waer si sijn.

Die ierste gichte, als ic kinne,
 790 Die deen vrient den anderen ghevet,
 Dats minne om anders minne,
 Daer elc sere in rusten bi levet;

Want die werelt en hevet niet inne,
 Dat den minnere bat ghenoeghet
 795 Dan datmen gheve die selve minne,
 Daer hi sijn herte ane voeghet.

Hem en ghenoeghet niet in sinen moet
 Sonder die minne die hi draghet,
 Al gave men hem algader tgoet,
 800 Daer hem die werelt met bedraghet.

Dander gichten, dat verstaet,
 Die deen vrient den anderen te geven pliet,
 Dats dienst sonder beraet,
 Alst men begeert ende dat siet;

805 Want en weet niemen sekerlike
 Hoe wel het becomt den vrient,
 Als hem sijn vrient ghetrouwelike
 †Met herten gherne dient. †H. 34.

* 786. Ghiften I. vrouwe. - 787. onderlinghe altoes. - 788. Ghetrouwe vrienden wair. - 789. ghifte. - 790. D. dien, ghift. - 791. Dat is m. om wederminne. - 792. Want die werelt mer heeft. - 793. *ontbr.* - 794. Dan d. minre bet ghenuecht. - 795. hem gheve. - 796. heeft an ghevoecht. - *Vs. 797-800 bij H.:*

Al gavemen algader goet,
 Dair hair die werelt be gheneert,
 Hen een ghenuechede niet inden moet
 Sonder die minne die hi begheert.

801. Die ander ghyfte. - 802. Die vrient vriende te ghevene plecht. - 803. D. diese gereet s. b. - 804. Alsmen te doene hevet yet. - 805. W. een w. nyemant sekerlijc. - 806. Wie wel ic b. - 807. ghetrouwelijc. - 808. In allen tyden gaerne d.

*

Hets oec ene suete pine,
 810 Ende enen aerbeit, die niet en deert,
 In eens vrients dienst gereet te sine,
 Alles te doene datmen begheert.

Die derde ghichte noemic oec mede,
 Die deen vrient den anderen ghevet,
 815 Dats van goede een scoenhede,
 Datmen van vrienden altoes lief hevet;

Want al heeftmens te doene niet,
 Die gichten die de vriende gheven,
 Nochtan datse die vrient gherne siet,
 820 Ende doetene blidelike leven.

Die ghichten oec, al sijn si smal,
 Die van liever hant toecomen,
 Men houtse werdelijc over al,
 Dat hebbic dicke wel vernomen.

825 Die vierde ghichte, als ic verhorde,
 Van enen diemen lief hevet,
 Dat sijn troestelike worde,
 Die deen vrient den anderen ghevet.

Elken die in pinen levet,
 830 [†]Dat hem sijn vrient in siere noet
 Troestelike worde ghevet,
 Dats hem solaes ende raste groet.

†H. 35.

Hovesche worden ende goedertieren
 Der ic wel segghen in mijn sermoen,

* 809. Het is oec en soete p. - 810. E. en a. der die n. - 811. In vrienden d. g. te sijn. - 812. Als een te doene ende meens b. - 813. Die d. meent mede. - 814. D. den v. d. a. ghyft. - 815. guede enige s. - 816. Diemen altoes vanden v. l. heeft. - 817. heeftmen. - 818. ghyften die vrienden. - 820. blydeliken. - 821. ghyften. - 822. *ontbr.* - 823. wairdeliken. - 824. dicken. - 825. ghyft soe ic hoerede. - 826. Diemen van enen lief heeft. - 827. troesteliken woirden. - Vs. 829-832 *bij H.*:

Want hets ghenucht ende ruste groet
 Elken die in rusten leeft,
 Dat hem sijn vrient in sire noot
 Troesteliken woirde gheeft.

833. woird ende guedetier. - 834. wel ju.

*

835 Die sijn altoes van diere manieren,
Dat si hem sere minnen doen.'

- 'Her clerck, alsoe hulpe mi onse Vrouwe,
Ghi segt waer ende anders niet:

Dit sijn die gichten, als ic scouwe,
840 Die vrient den vrient te geven pliet.

Mi soe hebdi berecht vriendelike
Van al dat ic hebbe ghevraght,
Dat lone u God van hemelrike
Ende Maria, die suver maght.

845 Noch soudic gherne, hadden wi stade,
Al lettel vraghen sonder waen;
Maer neen ic niet, hets te spade,
Ons gheselschap es ons ontgaen.'

- 'Joncfrouwe, wi selen in corten daghen

850 [†]Hier vergaderen, ic ende ghi,
Ende dan sal ic na u vraghen
Berechten, soe ic best bevroede mi.'

*H. 36.

Met desen sijn wi opghestaen,
Si ende ic te gader bede;

855 Rouwe hadden wi, sonder waen,
Al moest comen tenen ghescede.

Met hoveschen worden ende met scone
Nam si orlof ane mi:

Dat moet haer God ons Here lonen
860 Alle hovescheit, soe waer si si,

* 835. D. sijn altoes v. dier manier. *Hu.* D. altoes sijn. - 836. sie h. serre. - 837. Joncheer soe helpt mi God ende O. V. - *Vs.* 839 en 840 in omgekeerde orde. - 839. Ende dit sijn ghiften soe ic s. - 840. D. v. vriende te gevene plecht. - 841. Nu h. mi b. vriendelijc. - 842. Van dien die ic u h. ghevraecht. - 843. loen, hemelrijc. - 844. suete maghet. - 845. Nu s. gaern hadwijs staed. - 846. Een luttel. - 847. wi niet het is. - 848. Onse g. is. - 849. Vrouwe wi sellen. - 850. Hier weder. - 852. ic vroede mi. - 855. Drouwe woirden wi. - 856. Alst comen moste. - 857. hovesche woirden e. m. scoenen. - 858. Na soe o. doe an mi. - 859. God onse heer moet hair l. - 860. Alre hovesche vaer dat si sy.

*

Die si mi dede utermaten,
 Alsoe langhe als wi te gader waren.
 God gheve haer lief te hare baten,
 Ende doese ewelijc wel varen.

*

861. Si dede mi eren wel utermaten. - 863. hair lijf thare b. - 864. wel waren. - *De volgende verzen ontbreken bij Hu.:*

Soe moeten si oec alle die hebbe behoert
 Dit dychte ende dese woirt,
 Ende bidde Guede doir sine genadichede,
 Dat hise bescerme rechte woirt,
 Sijn si oest, zuyt, west of noerd,
 Vander helscher bitterhede.
Amen, sit laus.

*

[Ene goede boerde van eren man die bedrogen wart] II.

- +Ic prijs een wijf, die haren man
 Verdwasen can ten sot; *H. 37.
 Al duet si hem die blaeu hoeyck an,
 Hi waent dat hi is hair afgod.
 5 Al dez gelijc viel in spot
 Tot eenre herrebergen van eenen gast
 [Die waert, een ries, een out wihot¹,]
 Mer mitter vrouwen hoveerdi vast.
- Ende wat die guede gesel verteerde
 10 Screfmen an die want mit crijt.
 Hi rekende altoes mit den werde,
 Mer die vrouwe scolt hem quijt.
 Dat dochte den waert een cranck profijjt²,
 Want hem twivelde in sinen moet;
 15 Mer sijn wijf dreychde hi mitter smijjt,
 Mer doch si maect hair al guet.
- Si ghinc tot hair hertsen heer
 Ende seyde: 'Hoe moeghen wi dit verleyden,
 Dat ic mach bliven in mijn eer,
 20 Ende wi onse vrienſcap niet en ſceyden?'
 Die jonghe man sprac mit groter wijsheiden:
 'Draecht uwen man der gulden acht,
 +Ende ſegghet hem, dat hi mi ſel ontbeyden
 Int pryel ter middernacht. *H. 38.

* 2 Hs. een sot. - 6. Hs. eenre g. - 7. Hs. ontbr. - 8. Hs. hoveerde. - 13. Hs. crancke wiin - 21. Hs. wijsheit.

1 In het Hs. ontbreekt deze regel, die het subject moet hebben bevat, en aldus *ex conjectura* is ingevoegd. Daar de rijmwoorden op *ot* niet zoo talrijk zijn, wist ik geen beteren weg om het ontbrekende aan te vullen.

2 Het Hs. heeft *wiin*, d. i. *win*, winst, dat niet in het rijm past, en ongetwijfel in *profijjt* moet veranderd worden.

*

- 25 U beste cleder ende uwe ghewade
 Selghi uwen man an doen;
 Ghi selden smeken ende raden,
 Dat hi voir u [sal] gaen int groen.
 Tewijl sal ic cleder ende scoen
 30 Uutdoen ende comen bi u slapen,
 Ende spelen als wi sijn ghewoen,
 Ende laten den esel sitten gaepen.

Die vrouwe ghinc tot haer ghec
 Ende toechde dair toe achte guldijn.
 35 Si sprac: 'Lief, wi hebbens groot ghebrec,
 Dit ghelt is u, lief man, ende mijn.
 Hi gaf mi die achte florijn,
 Omdat ic soude comen inden boemgairt;
 Duet an mijn cleder, die reyse is dijn,
 40 Hi sel u cussen, dect uwen baert.'

Die guede man dede sijns wijfs raet:
 Si ghinc hem cleden recht of hi soude gaen dansen.

- Gelijc ene vrouwe was sijn ghelaet,
 +Ghehult was hi mit eenre ransen.
 45 Int groen ghinc hi mit sijnre cransen
 Sitten tot over middernacht,
 Tewijl sijn wijf speelde hair siccansen,
 Totdat die jongelinc had volvracht.

*H. 39.

- Doe ghinc hi hem weder cleden ende scoeyen,
 50 Den cluppel nam hi in sijn hant,
 Den ezel mocht wel vernoyen:
 Die jonghelinc quam dair hi hem vant.
 Hi sprac: 'Joncfrouwe, wair is mijn pant?
 Ic heb u ghelofte wel ghehouden.
 55 Ghi maect van uwen man een plimant:
 Bi Gode, ghi waert dair om ghescouden!

Dat ic hier coem, dats op een proeven¹.'

- * 28. Hs. sal *ontbr.* - 29. Hs. sal u cleder. - 33. Hs. gheec. - 34. Hs. gulden. - 37. Hs. U gaft. -
 41. Hs. wijf raets. - 48. Hs. volvracht.
 1 Aan deze strophe ontbreken wederom een paar verzen, die ik heb getracht bij gissing er in
 te voegen. Doch niet alleen zijn twee verzen weggevallen, ook de overige verzen zijn min of
 meer bedorven. In de eerste 4 regels hebben wij de rijmen *-oeven* en *-anc*. Nu luidt vs. 58 in
 het Hs.:

Die jonghelinc *quam dair hi hem vant*.

Daar vs. 60 ongetwijfeld door den afschrijver *niet* is verhaspeld, zouden wij een onzuiver rijm
 van *-ant* en *-anc* hebben. Mocht dit al geen bezwaar opleveren, het vers hoort hier niet in den
 zin, en is door den afschrijver uit de vorige strophe bij vergissing nogmaals hier geplaatst. In
 de vorige strophe komt de jongeling ter plaatse waar hij de gewaande vrouw *vindt*. Hij spreekt
 haar een hartig woordje toe, gaat nu van woorden tot daden over, en *zwaait zijn knuppel* om
 er den waard mede te tuchtigen.

Vs. 61 eischt ook weder een rijm op *-anc* en is kennelijk bedorven. Ook ongeveer op deze
 wijze zou het vs. te herstellen zijn:

Die waert *hat der slaech een goet ont fanc*.

*

Die jonghelinc *sinen cluppel swanc*,
 Hi sprac: 'Quade vrou, God moet u bedroeven:
 60 Ghi set uwen man up Hugen banc.'
 Den waert *hi met groten slaghen dwanc*,
 [*Maer hi hadde des cleen berouwe;*]
 [*Hi seide: 'Ic weets u groten danc;*]
 Mijn wijf is guet ende ghi sijt ghetrouwe.'

65 Doe ghinghen si onder hem drien hoeven,
 †Ghelijc dat si te voren daden.

Die wert die ghinct hem seer beloven,
 Van sinen gast liet hi hem raden.
 Der vrouwen hert dat wert ontladen,

†H. 40.

70 Want si vercreech hair beiden prijs;
 Si leveden inder camenaden
 Gelijc dat scapen mit wolven grijs.

Die wert had sinen gast te liever,
 Dat hi castien waende sijn wijf.

75 Hi sprac: 'Mi es gheriever
 Gelijc yoft wair mijns selfs lijf.
 Al dat hi verteren mach dat scrijf;
 Want guede vrouwen en hebbens scout,
 [*Dattie man dicken es so keytijf;*]

80 [*Ende hise over onghetrouwe hout¹.*']

De twee ontbrekende regels moeten blijkens het laatste vs. iets dergelijks hebben bevat als door mij aan den tekst is toegevoegd.

* 58. Hs. Die jonghelinc quam dair hi hem vant. - Vs. 61 - 64. Hs. Die waert die meeste die slaech ontfaen, Miin wijf is guet ende ghi siet ghetrou. - 66. Hs. dede. - 70. Hs. wercreech. - 71. Hs. levenden. - 72. Hs. volven. - 75. Nu es. - 78. Hs. gueder vrouwen een.

1 Ik waag het als een bloote gissing de twee ontbrekende verzen der strophe aldus aan te vullen. Ik geef ze intusschen gaarne voor eene betere lezing.

*

Der minnen guet. III.

1¹.

Waer is hi blyder, dat is dat vraghen mijn,
 Die koer heeft van minne fijn,
 Jof is hi droevigher in sinen sin,
 Die is ontseit van gueder min?

- 5 Die van minnen is ontseyt,
 Mit gueder hoep is hi beleyt,
 +Dat hi sijn doghen sal verwinnen;
 Mer die coer heeft van gueder minnen,
 Die is blyder in sijn ghedocht
 10 Dan enich man vertellen mocht.

+H. 41.

2.

- Weder haddi liever, te hebben prijs
 Van alder werelt in elker wijs,
 Soe van uwen lieve alleen
 En soudi sijn gheprijs niet cleen,
 5 Ende die werelt soude u misprysen?
 Die wairheit moeti hier of wisen.

*

1. 1. Welc es b. dies v. mijn. - 2. minnen. - 3. So es hi droever, sinne. - 4. D. ontseit es v. goeder minne. - 6. hopen es. - 7. Datti. - 8. die hevet van m. - 9. Hi es. - 10. mochte.
 2. 1. hebbene. - 2. in goeder wijs. *H.* prijs. - 3. *H.* lieven. - 4. Soudi s. g. n. clene. *H.* Een.
 1 De varianten op eenige der raadsels zijn ontleend aan een pergamenten blad in het bezit van Dr. DE VRIES. Zie Inl.

*

Ic soude mi herde seer pinen
 Van minen lief gheprijsd te sine.
 Ach, haddic prijs van hair alleen,
 10 Om alder werelt prijs soe gaef ic cleen.

3.

Of u lief tot Yperen wair,
 Waer woudi liever, gaen tot haer
 Ende trouwense dair tenen wive,
 Of woudi liever hier bliven,
 5 Ende hebben ene andere alsoe,
 Soe scoen als si ende C pont tsyaers dairtoe?

+Die sijn lief dair liet alleen,
 Ende ghinc ende trouwede een
 Om guet of om have,
 Al verderfde hi dair om, en souds beclaghen.

*H. 42.

4.

Of si twie gueder minnen plien,
 Ende oec ymmer moste ghescien,
 Dat deen anderen laetn moet,
 Alsoe te menigher steden doet,
 5 Ic vraech: welc is meest gheladen,
 Die sijn lief bi vrienden rade
 Laten moet in swaer verdriet,
 Of die de sijn van hem sceyden siet?

Ic soude sachter, dot drocken mye¹,
 10 Mijn lief van mi sceyden sien,

*

8. lieve g. te sine. *H.* gheprijsd te sijn. - 9. Haddic, allene. - 10. al die warelt gavic clene.
 3. 1. in Cypers ware. - 2. Soudi willen gaen tote hare. - 4. Jof ghi soud h. mogen b. - 5. ene
 alsoe scone alsoe soe. *H.* enen anderen. - 6. Ende C Ild. tjaers d. - 7. liete allene. - 8. E. hier
 ginge trouwen ene. - 9. Omme goet of ooc omme haven. - 10. Al word hem leet in soud niet
 clagen. *H.* een s. b.

4. 2. E. het emmer moeste. - 3. den andren laten. *H.* Dan. - 4. Alsoet in m. stede. - 5. vrage
 u w. es. - 6. So die huwet bi v. rade. *H.* raet. - 7. Ende laet sijn lief int zware v. - 8. So die sijn
 lief huwen siet. *H.* heen. - 9. Ic soude sochter ic wilt wel lyen. - 10. Mijn lief. *H.* lief *ontbr.*

1 Eene geheel bedorvene lezing, misschien ontstaan uit de woorden van het oorspronkelijke:
dat duncke myen. De lezing van het fragment geeft ook eenen goeden zin.

*

Dan ic soude van hem sceyden:
Nochtan is zwair hem beyden¹.

5.

Of twee guelieven hadden gheleyt
Malcanderen dach op truheyte,
Ende deen niet comen en mocht,
Ende dander sijn lief dair socht,
5 Wist hi dair of die wairheit,
+Welc meer wair mit truwen² beleyt,
Weder die sijn lief sochte dair
Dan die niet comen en wair?

*H. 43.

10 Ic segghet, als ic waen,
Dat hem naerre soude gaen
Die dair comen wair om niet:
Nachtan waert hem beyde verdriet.

6.

Al redic om water toter zee,
En vons noch miin noch mee,
Dats mi ter wairheit cont,
Soe droeghe soe soude wesen die gront.
5 Woudic daer over ryden,
Des ben ic seker ende vroet,
Soe groet soude comen die vloet,

*

11. D. i. van hem soude s. - 12. N. eist zwaer teen van b. 5. 1. II gelieve. - 2. Elc andren dach op trouwicheit. H. dach *ontbr.* - 3. Ende dan deen comen ware ter steden. H. een m. - 4. Ende dander moeste bi crachten beiden. Vs. 5-12:

Welken so verlanget meest,
So diere beit, so diere es eerst?
Antworde.
Hi onsochter vele te verren
Die gone die bi saken moet merren;
Want hi laet den tijt onsochte liden:
Dander hoopt tallen tiden.

6. H. belijt. - 8. H. een.

6. 1. Hs. Als. - 2. Hs. Een, meer. - 5. Hs. daer *ontbr.*1 De lezing der variant: *teen van beyden*, is boven die van den tekst te verkiezen.2 Lees: *ruwen*, *rouwen*, dat door den zin wordt gevorderd, zooals ook blijkt uit vs. 10 en uit de geheel verschillende lezing van de variant.

*

- En mochter niet over liden.
 Des moetic min lieve leyden¹,
 10 Alsic altoes hebbe ghedaen.
 Ic sochte trouwe in overtrouwe:
 Dat dede mijn minne.
 Dies brocht ontrouwe veel rouwe
 +In minen sinne.
 15 Ic danc ontrouwe, +H. 44.
 Si heeft guet ghedaen,
 Al hebix rouwe,
 Ic ben verlost dat ic was ghevaen,

7.

Wie enen anderen wil berespen dez,
 Des hi self niet claer en es,
 Dat en is nummermeer wijs man:
 Soe wie wyl, merc hier an.

8.

- Helen selmen mit eren trouwen,
 Helen selmen mit gunsten loven;
 So wie in duechden wel can helen,
 Die selmen alle dinc bevelen.
 5 So wie hem gaern in helen saet,
 Van helen mach hem comen baet:
 Hi selre dic om werden vro,
 Ende driven vri ghemuede ho.

9.

Mocht ic mijn dinghen houwen staende,
 Dat al die werelt waende,
 Dat ic nymmer² soude becliven,
 Nachtan woude ic vruechden driven.

- * 8. Hs. Een. - 13. Hs. Die. - 14. Hs. sin. - 18. Hs. wast.
 7. 2. Hs. een.
 8. Vs. 6 en 7 in omgekeerde volgorde.
 9. 1. Hs. min, houwende. - 3. Hs. ymmer. - 4. Hs. voudde.
 1 Waarschijnlijk zal men moeten lezen:

Des moetic mijn *leven liden*.

- Leyden* correspondeert met geen anderen rijmregel, en dit vers kan haast op geen ander dan op het voorgaande rijmen.
 2 De zin eischt hier blijkbaar de ontkenning *nymmer*. Zie Gloss. op *B e c l i v e n*.

*

10.

+Tis een herde groet let,
 Dat een sijn herte dair toe set
 Te doen dat hi laten moet:
 Liet hijt te tyde, het wair him guet.

+H. 45.

11.

Ic woude dat nyemant en conde
 Den anderen vrienſcap tonen,
 Ten wair uut sijn eighens gronde:
 Soe en mochtmen nyemant honen.

12.

Die enen vrient boven al verkiest,
 Ende dat dan sonder scout verliest,
 Het is eenre groter sorghe ontladen;
 Mer sine gunst en comt hem in staden.

13.

Een loghen dicke scone luyt,
 Ende een guede wairheit verhuyt.
 Die van desen twee beste kiest,
 Sijt hier, sijt dair, hi verliest.

14.

Kent u selven, soe sidi vroet,
 Kent die ghene die u wel duet,
 Kent die ghene die u raet
 Dinghen te doen, ist guet, ist quaet,

5 +Soe duet u dat kennen kinnen
 Reden, dat laet ic u besinnen.

+H. 46.

15.

Vrienſcap die al te gheven staet
 Dunc den wisen [herde] quaet;
 Want als dat gheven sessiert,
 Wert die vrienſcap faelgiert.

*

11. 1. Hs. een.
 12. 2. Hs. verkiest. - 3. Hs. ontcladen.
 13. 4. Hs. Siet... siet, verlies.
 15. 2. Hs. herde *ontbr.*

*

16.

Die jeghen enen oven gaept¹,
 Die gelijct den ghenen ende verknaept
 Enen snodel sonder danc:
 Gaept hi meer, sijn loen is cranck.

17.

Heel, heel, heel!
 Wantet brenct duechden veel.
 Die wiste wat duechd daer in laech,
 Hi soude al helen dat hi saech.

18.

Den heren is nu guet dienen,
 Wantmen vinter nu niet een van tienen,
 Dienmen hem wel, dat suldi weten,
 Si dinckens, alsijs niet en vergheten.

19.

Die altoes sijn scalcheit toent²
 Wert hi een werf ghehoent,
 Hi seyt dies hem nye en wart bevolen:
 *Der aexter is hair ey ontstolen.

*H. 47.

20.

Dair twee guelieven sijn ghebonden
 Mit stader minnen vast in een,
 Ende si hem hebben onderwonden,
 Dat si mit herten sijn ghemeen,
 5 Soe wil ic u dair oirkonden,
 Dat nemmer man en si en gheen,
 Die die blyscap can ghegronden,
 Die si hebben onder hem tween.

*

16. 1. Hs. overgaept. - 2. Hs. gelijc.
 17. 2. Hs. veel.
 18. 3. Hs. Diemen. - 4. Hs. een.
 19. 1. Hs. scalcheit ende toent.
 20. 3. Hs. onderwinnen. - 6. Hs. een.
- 1 De bedorven lezing is door de verandering van ééne letter gemakkelijk te herstellen. Er wordt hier gezinspeeld op een bekend spreekwoord. Zie Gloss. op *O v e n* .
 2 *Ende*, dat in het Hs. op *scalcheit* volgt, is in den tekst geschrapt. Volgde er nog een ander znw. na *scalcheit*, door *ende* daarmede verbonden, het vers zou te lang zijn.

*

21¹.

In sorghen heb ic ghewest altoes,
Sint mijn hert eerst vercoes
Te poten enen wijngaert,
Die mi dicke te suyr waert.

- 5 Hi staet op enen berch soe hoech,
Dair die gront of is soe droech,
Dat hi ghewassen niet en can.
Sint dat icken eerst began
Te poten daer, soe en is hi niet
- 10 Ghemeert, dez soe doeghe ic verdriet.
Des verdorret hi sonder heyl,
+Want die berch is soe steyl,
Dat mi te climmen is soe swair,
Ende hem vrucht te brenghen dair.
- 15 Dez leef ic in wanhopen seer,
Hoe noterflijc dat ic wair,
Dat ic dair wijn of drincken sal,
En hebbe meer dat guet gheval.

+H. 48.

22.

Minre die hogher minne pliet,
Welc is die dinc diemen siet
Ende die eerst faelgiert ter noet?

Dats een scoene spreken.

*

21. *Tit.* Min vrou heyt Wendelmoet. - 1. gesin. - 2. min hertte yerst. 4. dicke zuere. - 5. hoege. - 6. Ende d. g. is so droege. - 7. Dat *H.* Dair. - 8. ierst gewan. - 9. Sone is hi gemeret niet. - 10. Des doget min hertze groet verdriet. - 11. Sus so leve ich s. h. - 13. zwar. - 14. dair. *H.* wrucht. - 15. leve ic in wanhope zere. 16. noetdorftich dat ick were. 17. icker w. af. - 18. En heb gelnc oft goet g. *H.* Een. *Aan het einde staat:* Jo moes ich, *en daarna volgen slechts door een regel spatie gescheiden de volgende verzen:*

Hoep, troest, wil, minne und moet
Maken menigen lichten voet.
Lietic die mane int water scinen,
Ende elc man begaen metten sinen,
Ende prijsde loever und gras,
So bleve ic Noydekin als ic was.

22. 1. Minres. - 2. Hs. Velc. - 4. Hs. Dats is.

- 1 Nevensgaand gedicht komt ook voor in het Haagsche Hs. No. 721, en is uitgegeven door ZACHER in HAUPT'S *Zeitschr.* 1, 243 vlg., en door Dr. VAN VLOTEN in de *Dietsche Warande*, 7, 372. Ook LE JEUNE deelde het zeer slordig mede in zijne *Ned. Volkszangen*, 85.

*

23.

Welc is dat teyken openbair,
Dairmen best bi waert gewair,
Wair dat minne is sonder baraet?

Sijn ghetrouwe ende sonder quaet.

24.

Wye es moeder ende voester mede
Vander minnen telker stede,
Soe si meer es in hair wesen,
Soe si onreyner es in desen?

25.

+Hoe mach best weten elke joncfrouwe,
Of te hair lief is getrouwe,
Ende of hi doir hair is ghepijnt
Van minnen, soe dat hem scijnt,
5 Ende of hi pine doghet om hair?
Nu berecht my hier of twair.

*H. 49.

26.

Te welker tijt soe es die man
Meest amoreus, berecht mi dan,
Soe als hi bid om die minne,
Soe als hire loen van ghewinne?

27.

Oft soe wair, dat u die scoene
Gheven wilde te loene
Bi hair liggende enen nacht,
Sonder te doen enighe cracht,
5 Mer helsen, cussen mocht ghenuch,
Ende spreken al u ghevouch,
Weder si dede meer doir u,
Soe ghi doir hair, berecht mi nu.

*

23. 1. Hs. Velc.

24. 4. Hs. onreyne.

25. 3. Hs. dair. - 4. Hs. scuyt.

26. 4. Hs. hi.

27. 2. Hs. loen. - 5. Hs. mocht si.

*

28.

Of ghi een oprechte minne
 Ghedaen hadt in uwen sinne,
 +Ende ghi wel wist al openbair,
 Dattet nimmermeer hair soe nair

+H. 50.

- 5 En quaem, dat ghi daer ane vont
 Enighe solaes tot enigher stont,
 Wildi dat u geselle guet
 Te hair hadde selken spoet,
 Dat sine dade in haren sinne,
 10 Ende van hair hadde loen der minne?
 Neen ic¹.

29.

Of ghi gherne hadde ene joncfrouwe
 Noyaler met gueder trouwe,
 Ende sijt mit enen man eens misdede,
 Ende hair berouwede, als wair te spade,

- 5 Weder wair si u liever doot,
 Soe in berouwe vele groot?

30.

Segt mi dit nu ter ure,
 Echte of u lief, die scone creature,
 Te wien dat ghi draghe minne,
 Enen anderen had in haren sinne,

- 5 Welc soudi best moghen ghedoghen,
 +Of ghi saghet met uwen oghen,
 Dat hi uten huse ghinghe,
 Dair u lief in wair sonderlinghe,
 Ende dat ghire ginghet yn,
 10 Of haddi liever in uwen sin,
 Dat hier in ghinc ende ghi dair uut?
 Berecht mi dit overluyt.

+H. 51,

*

28. 5. Hs. Ende quaemt, wont. - 7. gesellen. - 8. hadden. - 9. si daden.

29. 1. Hs. Of g. g. neen ic hadde ene joncfrou. - 3. Hs. sit.

30. 1. Hs. mi dier. - 4. Hs. Ende enen.

1 Het antwoord op deze vraag is door een gedachteloozen overschrijver in het eerste vs. van de volgende vraag ingeschoven.

*

31.

Welc haddi liefste van desen dinghen,
 Een cort solaes dat saen verginghe¹,
 Soe van uwen lieve soe vasten hoep,
 Dair gheen solaes uut en creep?

32.

Welc is die dinc dair meest profijt
 Van minnen af comt talre tijt?

33.

Welc is die minste dinc van minnen,
 Die meest conforteert therte binnen?

34.

Welc is van minnen meest hoveschede
 Van minster baten, segd mi mede.

35.

Vanden castelen dat fundament
⁺Der minnen, duet mi bekent.

*H. 52.

36.

Welc is die minne, dairmen bi meest
 Verzekert is ende onghewreest?

37.

Welc sijn die pilen die minne sciet?
 Berechts my ende en laets niet.

38.

Welc sijn die slotelen, dairmen mede
 Onsluyt die poorten in elker stede?

*

31. 2. Hs. sarnaringhe. - 4. Hs. een.

34. 1. Hs. hovesched.

36. 2. Hs. Verzecker, onghewreest.

37. 2. Hs. een.

1 In het Hs. staat het geheel en al onverstaanbare *sarnaringhe* of *sarvaringhe*, dat hoogstwaarschijnlijk aldus moet worden veranderd, daar toch blijktens het betr. vnw. een ww. wordt gevorderd.

*

39.

Noemt dat bedde vanden casteel,
 Dairmen op rust mit ruweel?
 Loen der minnen.

40.

Wie sijn wachters dez casteels
 Vol yoyen ende vol ryveels?
 Die hem houde segelijc.

41.

Wat ghi hoert ende wat ghi siet,
 Swighet al styl ende segghet niet.
 Ic heb verstaen in minen sin:
 Swighen brenct veel rast in;
 5 Hi behoeft dicken scild,
 *Die alle dinc verantwoordn wilt.

*H. 53.

42.

Siet van wien ghi spreect ende wat,
 Ende tot wien, ic rade u dat;
 Want alst woert is uut, en mach niet in,
 Al sout costen hart ende sin.

43.

Sijt welcomen, God weet!
 Dat ghi brenct¹ is u bereet,
 Dat gi siet, moechdi begheren,
 Dat gi hebt, moechdi verteren.

44.

God gheef hem heil ewelic ende goet,
 Die lief in liefden voldoet;
 Die heil valt te deyl na sinen wil,
 Beroem hem niet ende zwich al stil.

*

40. 1. Hs. vachters.

41. 6. Hs. wil.

42. 2. Hs. van wien.

1 Hoogstwaarschijnlijk is *brenct* bedorven, daar, althans mijns inziens, de rijmspreuk nu geen zin heeft. Zou men ook moeten lezen: *bruuct*? Zie Gloss. op *B r u k e n*.

*

45.

Die ymmer wil sijn gheloent,
 Eert hem ghebiet die tijt,
 Het valt dicke dat hi croent,
 Ende der vruechden wart quijt.

46.

+Ic was ye daer ic noch bin,
 Ende wyst noch nie, of ic daer in
 Ye ghequam, ende ofmen mach
 Mi daer vinden als men plach.

*H. 54.

47.

Het spreect die menich, die qualijc liecht,
 Hi weet luttel dat hi bedriecht
 Hem selven: dus ist wonder groot,
 Dat yemant biecht, ten doet hem noot.

48¹.

Vragen.

Of u lief u bi hare wilde leggen
 Inder manieren also ic u sal seggen,
 Wat dat soe u hiete ofte bade,
 Dat moesti doen sonder genade,
 5 Soudijt hare willen octroyeren,
 Ende bi hare liggen in deser manieren?

Antworde.

So helpe mi God, ic wilt genieten
 Ende hopen te doene dat soe mi hiete.

49.

Vragen.

Ju lief, u moeder gaen ter doot,
 Ju suster, ju broeder, nu segt mi bloot,
 Ghi moget den enen tlijf behouden,
 Nu segt mi welc het wesen soude?

*

45. 3. Hs. valt valt dat.

1 De volgende vragen komen nog voor op het fragment van Dr. DE VRIES, doch zijn voor een groot deel bijna onleesbaar.

*

Antworde.

- 5 In liete altoes mijn lief niet sterven,
Ic liete eer al de werelt bederven.

50¹.

Vragen.

..... soect al loos baraet
Omme enen diene wel ontfaet,
Ende soe hem loosheit octroyert
Alsoe doene visiert,

- 5 Ende soet hem nemmerme doen ne sal,
Welc mesdoet meest overal?

Antworde.

Mi dunct, die de loesheit soect.
Die hem wel dade ware vervloect.

51.

Vragen.

Nu berecht mi hier of dan:

Ju lief soude hebben een man,
Ghi mocht altoes jegen hare spreken
Bi sinen wille ende met hare eten,

- 5 Ende ju daer of nemmee solaes gesciede,
Of hi soud hare so sterke verbieden,
Wistijt dat soe jegen u sprake,
Hi soudse seker heersenloos maken,
Welc soudi kiezen, so helpe u God,
10 Hare mans pais, so hare gespot?

Antworde.

An sijn gebod lage gheen meskief,
Hine sout niet *weten*, hadsoe mi lief.

*

51. 12. Hs. v.... en. Het weggevallene is veroorzaakt door een gaatje in het papier.

- 1 Het aan deze vraag ontbrekende is ten eenenmale onleesbaar en was zelfs niet na aanwenden van een sterk reagens te ontcijferen.

52.

Vragen.

Nu segt mi, dit es tvragen mijn,
 Wildi uwes lieves seker sijn,
 Ende soe u houden soude ju belof,
 Ende nemmermeer dies gaen of,
 5 Maer alsi wilde, soude soe ju riden,
 Ende ghi soud wesen I rosside?

Antworde.

Also helpe mi God, dins geen vragen,
 Want mijn lief soudic gherne dragen.

53.

Vragen.

Welc soudi kiezen, ic u dit vrage,
 So dat u lief nu doot lage,
 So dat sie dore enen andren dade
 Sinen wille bi dullen rade,
 5 Ende soes vord an soude begeven,
 Ende u minnen al hare leven?

Antworde.

Mesdeet soe mi, het wert vergeven.

54.

Vragen.

Ju lief.....

 Ic vrage u.....
 mochte ten tienden nachte,
 5 Ende ghise trouwen mocht te wive,
 Soudise trouwen of laten bliven?

Antworde.

Ic bem diese trouwen soude,
 Daerna lietix Gode gewouden;
 Want dan mochtic tallen dagen
 10 Met goeden rechte haers gewagen.

55.

Vragen.

Ic vrage u, wildi egen vri
 Ju lief hebben op sulc een si:
 Berouwets u tenegen tiden,
 Men soude u dan u ore ofsniden?

Antworde.

5 Haddic mijn lief met sulken jolite,
 Mine oren werdic nemmer quite.

56.

Vragen.

Berecht mi, dat es tvragen mijn,
 Wildi van lieve geminnet sijn,
 Also alsic u sal visieren?
 Ghi [selt] hare seker octroyeren
 5 Te minne enen andren man I jaer,
 Dan soude soe ju minnen over waer
 Daer na loyalike al hare leven:
 Soudijs hare willen orlof geven?

Antworde.

So helpe mi God die goedertiere,
 10 In sout niet mogen octroyeren.
 Doe met mi dat soe gebiet,
 In gave altoos den orlof niet.

*

[Een conincspel] IV¹

- Het gheschiede in eenen somer tijt,
 Als over al die werelt wijt
 Die lover an dien boem bluyden,
 Ende bloemen uter aerden groyden,
 5 Die lucht verbaerde ghelijc cristale,
 [Op die bomen songhen wale]
 Nachtegalen ende calanderen,
 Die leweriken mit dien anderen.
 +Die cleyne voghelkijns ende groet
 10 Songhen daer wael menighe noot
 Van soe soeter melodye,
 Dat jongher lude een partie
 In een prieel te samen ghinghen,
 Om dat si aldaer sonderlinghen
 15 Driven willen haer jolijt,
 Onbeducht van niders nijt.
 In dat prieel, dat ic u noem,
 Daer menighe rose ende bloem
 Ontloken, daer sijn gheseten

*H. 55.

* 5. B. Die clare woren gelijk cristalle. H. cristal. - 6. Op die boüme songen ouch wale. Vs. 6 ontbr. bij H. - 7. N. ind c. - 8. Ende lewerken mit den a. - 9. vogel ind die g. - 10. S. d. woel mengen n. - Vs. 11- 16 bij B.:

Ich en mocht uch dat hondertste deil
 Die lieflicheit van den pryel
 Niet irtzeilen, al hed ich die stade,
 Wat pynen ich dar tzü dede.

17. Int proyeel, noeme. - 18. Stont m. r. e. bloeme. - 19. Daer waren die conincge geseten.
 B. En stonden weren g.

¹ Dit gedicht is zeer onvolledig en met aanmerkelijke afwijkingen ontleend aan het XIe Boek van den *Roman van Limb.*, waar het geheele *conincspel* van vs. 67- 1068 voorkomt (DI. 2; 178 vlgg.). Onze tekst werd vroeger reeds uitgegeven door HOFFMANN VON FALLERSLEBEN in de *Altdeutsche Blätter*, 1,66 vlgg. De varianten van den *Limb.* zijn hieronder opgegeven.

- *
- 20 Die joncvrouwen, ende heten
 Die joncheren, dat si gaen
 Aldaer bi hem sitten saen,
 Om te cortene den tijt.
 Daer was vroeched ende jolijt,
- 25 Want elc joncheer was gheseten
 Bider ghere, die hem vergheten
 +Dede beyde rouwe ende seer.
 Daer was ghesocht wael menighen keer +H. 56.
 Om die harten tonderbinden,
- 30 Die soe seer malcander minden.
 Maer sonderlinghe was daer een,
 Die mercte wael ander vrouwen een,
 Dat si gheleyt hadde menighen dach.
 Dese studeerde seer hoe hi mach
- 35 Behendelic nu onderkinnen,
 Of si yet mit sijnre minnen
 Is bevaen, die hem doet suchten,
 Ende sprac: 'Want om tverluchten
 Hier is comen dit ghesinde,
- 40 Soe dunct mi goet dat ic ons vinde
 Van solaes ene maniere.'
 Die soe vant die jonchere sciere,
 Datmen te gader soude doen
 Blauwe bloemen ende groen
- 45 In eenen scoet al over eyn,
 +Ende elc soude nemen onversien +H. 57.
 Soe welc hem vil te voren;
 Ende als si alle hadden ghecoren,
 Soe soudmen ondersoken twaer,
- 50 Welke partye dat aldaer
 Der blauwer bloemen hadde meest:
 Die soude aldaer in die feest
 Dat voervraghen behouden,
 Op dat die ander des ghewouden.
- 55 Mer doen men daer al om ghinc tellen,

* 20. B.D. jonffrouwen en die coningen vermeten. - Vs. 21 en 22 ontbr. - 23. Umbtzu kurten yren tzijt. - 24. Dar w. vreude ind j. - 25. Want ygelich coning w. gesetten. - 26. B. ghere. H.B. side. - 27. D. sinen r. e. siin s. - 28. D. w. g. menich k. - 29. Om tonderbinden die herten. H. onverwinden. - 30. Daer si omme dogeden smerten. - Vs. 31-67 wijken geheel af van Limb. 75-217. - 41. H. ende m. - 54. H. Ende opdat.

*

- Doe viel tvraghen den ghesellen,
 Ende als hoer vraghen waer ghedaen,
 Soe souden si antwoerden saen
 Den joncfrouwen op haer begheren
 60 Ende haer questien gaen solveren.
 Dus hadde die jonchere alre eerst opheven
 Sine questie, die hi gaet gheven
 Eere joncfrouwe, dat sise onbinde,
 Die hi mit trouwen sere minde.
- 65 ⁺Berecht mi, joncfrouwe wael ghedaen,
 Een questie die ic u brenghe aen: ⁺H. 58.
 In desen boemgaert, als ghi weet,
 Menich boem ghewassen steet,
 Die somers ende winters staen groen
- 70 Eerlike na sijn saysoen,
 Sine deluen noch sine droghen.
 Segt, siedi mit uwen oghen
 Eeneghen alhier, daer u mede
 let verlievet dese stede?
- 75 - 'En twaren,' sprac si, 'joncheer, jaet.
 En pijnboem al hier binnen staet,
 Die daer draghet soe langhe bladen,
 Hi heeft mi therte seer beladen,
 Die soe recht ghenaeamt si
- 80 Een pijnboem: soe is hi mi,
 Die mi dunct soe over hoech,
 Dat ic ghewinnen nie en moghe
 Noch tellich noch rijs, verstaet dat,
⁺Noch ten suersten niet en blat,
- 85 Wat ic pine of wat ic poghe, ⁺H. 59.
 Of wat vernoy dat ic des doghe.
 Nochtan heb ic nu ende echt
 Starke lederen angherecht,
 Die seer hoech van stappen sijn.'

* 67. Siet in desen b. godeweet. - 68. Daer m. - 69. D. somer staet e. winter groene. - 70. Ende altoes in enen saysoene. - 71. deluwen no ne d. - 72. sagedi. - 73. Hier enege dinc die u daer m. - 74. let verliefelecte daer die st. - 75. Twaren ver conincginne j. H. twaen. - 76. Enen p. daer b.s. - Vs. 76-78 *ontbr.* - 77. H. herte. - 79. D. te rechte alsoe g. si. - 80. Enen p. - 81. overhoghe. - 82. D. icken g. niene m. - Vs. 83-87 *ontbr.*, *doch bij B. alleen vs. 83-84.* - 86. B. Off w.v. ich d. H. des ic dat. - 88. Sterke ledren. - Vs. 89-99 *ontbr. bij A.* - 89. B. Die hoge van gelouwe s.

- *
 90 -'Nochtan, edel joncfrouwe fijn,
 Sijn si ymmer te cort ghebleven.'
 - 'Joncheer, oc heb ic gheweven
 Corden, die uter harten comen,
 Ende van diepen suchten ghenomen,
 95 Om dat icken waen wederhalen;
 Mer al mijn claghen ende mijn talen
 Es om niet, dunct mi te voren:
 Des heb ic den hoep voerlore.'
 - 'Neen,' sprac die jonghelinc,
 100 'Hoep verwint soe menighen dinc!
 Ic segghe u oec, joncfrouwe, al bloet,
 Had ic ghekennet uwen noet,
 †Ic had u oec ghemaket wijs
 Te plocken beyde lof ende rijs.
 105 Hier bi is gheselscop goet,
 Want het gheeft der qualen boet.'
 Daerna sat een jonghelinc,
 Die ghinc vraghen sulke dinc:
 'Berecht mi, maghet, mit gueden sin,
 110 Of ic ene joncfrou min,
 Ende ic dan wael waen dat si
 Oec mit harten minnet mi,
 Wat dinghen [ic] mach aneghanghen,
 Daer ic haer om doe verlanghen
 115 Na mi, die ic garn bi haer bin,
 Want si heeft al minen sin?'
 - 'Hoert, joncheer, ic seg u wale:
 Sijt in u spel ende in u tael
 Hovesch ende bereyt tharen dienst.
 120 Noch is een dinc talresienst,

*H. 60.

* 90. B.N. lieve vrouwe mijn. - 91. B. So is sy ommer tzu kurt bleven. - 92. B. Vrouwe ouch hain ich g. - 93. B. uss den herten. - 94. B. Die v. d. s. sijn g. - 95. B. Omb d. ich nydder wone haelen. - 96. B. ind m. t. - 97. B. mich tzü v. - 98. B. Den hoep hain ich wal na al verloren. - 99. B. Neen here, seide die conincinne. - 100. Hope brinct alle dinc inne. - Vs. 101-106 *ontbr.*, *terwijl in onzen tekst van vs. 235-930 niets voorkomt.* - 102. H. nooet. - 105. H. Hi. - 107. Van Spaengen Rioen die coninc. - 108. Vragede vort dese d. - 109. B. mi vort conincinne. - 110. ene j. minne. H. en. - 111. Ic oec wel wane. - 112. O. weder m. mi. - 113. magic anevangen. H. ic *ontbr.* - 114. hare met doe v. - 115. Na m. want ic gherne b. h. ben. - 116. hevet minen sen. - 117. Here dat seggic u w. - 118. in uwen spele, tale. - 119. gereet, dienste. - 120. N. es ene d. tsienste.

- *
 Dats, als ghi sult van haer gaen,
 Dat gi haer dan doet verstaen,
 +Als gi weder coomt tot haer,
 Dat gi haer selt seghen maer, +H. 61.
 125 Die si gaern horen sal
 Ende begheren boven al,
 Des gi en dorst ghewaghen nie.
 Dan sceyt hene: haer sal wee
 Int harte sijn nacht ende dach,
 130 Wat sake dattet wesen mach.
 Haer sal verlanghen dan na u,
 Al waer si u een deel te voren scu;
 Want lustich ende berich mede
 Es garen der vrouwen sede.'
 135 Een ander joncheer van eenen doen
 Vraechde eenre joncfrouwe scoen:
 Of si twe, die draghen minne,
 Moghen versceyden haren sinne,
 Omdat si verde sijn versceyden.
 140 'Vergaet die minne in hem beyden,
 Of moet si bliven ghestaet?
 +Verghinghe si, dat docht mi scaed.'
 Doe seyde die joncfrouwe vri: +H. 62.
 'En trouwen, joncheer, neen si:
 145 Want waer minne is, daer sijn si twe,
 Ende altoes so en moghense
 Niet beyde te gader wesen.
 Ghi weet, joncheer, wel dat wi lesen,
 Hoe Ulixes voer Troeyen lach
 150 Menich jaer ende menich dach,

* 121. selt v. hare. - 122. hare doet. - 123. Also, te hare. - 124. hare, mare. - 125. gherne. - Vs. 126-163 *ontbr. bij A., doch komen in B. voor.* - 127. Ende d. ir hoer en d. - 128. Ende s. henen haer sal we. *H.* sal mier. - 129. In dat hertze s. n. inde d. - 130. sache dat. - 131. Ende h. s. v. nã uch. - 132. were sy eyn deyl tzü v. - 133. W. nüwe mere ind nüwe loüp m. - 134. Is so gerne. *Bij H. ontbr. 6 verzen, die bij B. voorkomen.* - 135. Van Macidonien Elione. - 136. Sade: Vrouwe bericht mich schone. - 137. tweyn dry dage mynnen. - 138. yre synne. - 139. Umb dat sij verre. *H.* Om. - 140. Vergeit die meynne van hon b. - 141. Off müyss sy blyven gestade. *H.* Of si moet. - 142. Verginck sy d. mocht mich schaden. - 143. Due sade die coninginne v. - 144. vrouwe neyn. - 145. W. al underminnen sich die twe. - 146. Altoes so en mogen die. - 147. N. alwege tzü gader w. - 148. Ich sain uch vrouwe dat wir l. - 149. Dat U. *H.* Doe. - 150. Mennich j. ind mengen d.

- *
 Daern Penolpe ontboet,
 Die te hem droech minne groet;
 Ende al waren si versceyden,
 Die minne bleef vast in hem beyden.
 155 Ende oec waren daer ander veel
 Ten Troyen inden nijtspeel,
 Die seer minden, nochtan dat si
 Niet en waren malcander bi.
 Men vint, dat Helenen die scoen
 160 ⁺Parijs haelde te Lacedoen
 Over die zee, die hi te wive
 Nam ende helt te sinen live. ⁺H. 63.
 Hier bi merket ende siet,
 Dat lief en mach te verre niet
 165 Sijn, dat hi daer om verhaet
 Sijn lief ende altemael laet.
 Een ander joncheer aldus vraghet
 Behendelic eenre scoenre maghet:
 'Berecht mi des ic u vraghe.
 170 Het gheviel op eenen daghe,
 Dat drie ridders een joncfrou
 Minden op gherechte trou,
 Die si even wael ontfinc,
 Dat ellic den anderen tellen ginc,
 175 Hoe wael dat si waren ontfinc.
 Elc hoepte sonder waen
 Van hare alleen sijn ghemint.
 Die joncfrou, die nie was kint,
⁺Troeste elken even wael.
 180 Nu ghevielt teenen mael, ⁺H. 64.
 Dat si alle drie twaren
 Souden tot eenen ternoy varen.

* 151. Dar yn Penolope o. - 152. D. tzu hoem druge menne g. - 153. woren. - 154. en hon b. - 155. En ouch woren dar a. vele. - 156. Tzu T. en den nyetspele. - 157. menden. - 158. Der eyn den anderen nyet en was by. - 159. M. v. ouch d. Helene die schone. - 160. tzu Lacedemone. - 161. tzu w. - 162. ind hielt tzu. - 163. Daerbi merct ende besiet. - 165. daeromme verhatte. *H.* verhoet. - 166. late. - 167. Die coninc van Byhem v. - 168. Aldus Margrieten der m. - 169. mi vrouwe dies. - 170. H. g. inne weet op wat d. - 171. D. III. r. op gherechte trouwe. - 172. M. ene jonfrouwe. - 173. even wel. *H.* een wael. - 174. elc andren vertellen. - 175. wel. - 176. waende. - 177. V. hare siin allene g. *H.* Van sijnre. - 178. jonfrouwe d. niene w. k. - 179. Getroeste e. al even wale. *H.* eenen w. - 180. Doe geviel tenen male. - 182. Tenen tornoyse souden v.

- *
 Elc quam te haer om eene scoenhede,
 Dat si harde gaern dede,
 185 Ende gaf elken enen side mouwe.
 Do waende elc die joncfrouwe
 Hebben allene sonderlinghe;
 Mer als si vernamen die dinghe,
 Dat die joncfrouwe aldus hadde ghedaen,
 190 Wouden tot haer te gader gaen,
 Ende sien wien si soude verdriven,
 Ende den eenen allene bliven.
 Si quamen alle drie te haer,
 Ende elc seyde, hoe gaern hi waer
 195 Van haer ghemint, ende dat si seyde
 Wien si minde: die ander beyde
 Soudense mit payse laten.
 Die joncfrou, die utermaten
 †Behendich was ende vroet,
 200 Trat den eenen op den voet, †H. 65.
 Den anderen dwanc si mitter hant,
 Den derden liende si den oghen brant.
 Si seyde: 'Ghi heren, wat wildi?
 Ghi gaet seer becoren mi;
 205 Mer dien ic wil, dat seg ic u,
 Heb ic sulc teken nu
 Ghegheven, dat hi wael mach verstaen,
 Dat ic die ander laet gaen.'
 Nu vraech ic u, joncfrouwe, des,
 210 Welc dat meest ghemint es?'
 - 'En trouwen,' sprac die scoen maghet,
 'Dat is groet dat gi mi vraghet;
 Mer na mijn verstaen sal ic u toghen.
 Grote lichtheit leecht in die oghen:
 215 Al ist dat si ten hoechsten staen,
 Menighen losen slach si slaen,

* 183. hare om een. *H.* scoenheit. - 184. herde gerne. - 185. ene s. m. - 186. Dies. - 188. Maer alsi. - 189. Dat si a. - 190. *W.* siere te g. g. - 192. Enten enen. - 193. daer te hare. - 194. gerne hi ware. - 195. Van hare g. *H.* Want. - 196. dandre b. - 198. joncfrouwe. - 200. Tart d. e. opten v. - 201. *H.* dvanc. - 202. Ienesi die oegen riant. - 203. Doe seide si. - 204. G. wilt sere. - 205. Maer d. ic wille seggic u. - 206. Hebbic selc een licteken nu. - 208. dandre late. - 209. vrouwe. - 210. Wie. - 211. E. t. here seide de m. - 212. Dits g. - 213. Maer. - 214. leit. - 215. eist.

*

Dar niet an te houden en si.
 Die voeten, jonchere, gheloves my,
 †Sijn tnederste dat die mensche hevet:

- 220 Si treden dicke daermen om gheeft †H. 66.
 Harde cleen of en merket niet.
 Mer die hande sijn een let,
 Dat een mensch legghen moet
 Waert hem voeghet of dincket goet.
- 225 Hier bi, jonchere, na minen sinne,
 Soe gheve ic die hant der minne.’
 Een ander joncheer seyde ter joncfrouwen:
 ‘Nu berecht mi in goeder trouwen,
 Hoemen dat onderkint,
- 230 Ofmen ghetrouweliken mint?’
 - ‘Joncheer,’ sprac die wael ghedaen,
 ‘Dat wil ic u gheven te verstaen.
 Als comen te gader si twe,
 Die van minnen draghen dat wee,
- 235 Eerst waerden si bleec ende vael,
 Haer oghen slaen si staphans te dale,
 Ende bliven voer hem siende daer.
 Oec waerden si cortelijc daer naer¹

* 217. Daer n. af. *H.* Dat. - 218. voete here. - 219. dnederste d. de m. - 220. terden d. d. omme g. - 221. Herde clene of m. met. - 223. Die e. mensce selve l. m. - 224. Waer h. v. ende d. g. - *In den Limb. vindt men na vs. 224 nog de volgende vss. (vs. 1013-1022):*

Oec siin si middel, dat men prisen
 Moet ende loven in alre wisen,
 Want die wiisheit Gods, des siit gewes,
 Die boven alle wiisheit es,
 Maecte ver Yeven uut Adame
 Van ere rebben uut sinen lichame,
 Niet vanden hoofde no vanden voeten:
 Omdat si gelic wesen moeten,
 Nam hise inde middelt van heme.
 Here, nadien dat ict verneme.

225. Ende oec na m. s. *H.* sin. - 226. ghevic der h. die m. - *De overige verzen in den Limb. vs. 891 vlgg.* - 227. Die keyser van Roeme seyde: Jonfrouwe. - 228. selp u trouwe. - 229. Hoe dat men dit bekint. - 230. ghetrouwelike. - 231. Here seyde die maget wel g. - 232. u doen v. - 233. Alse. - 234. dr. dwee. - 235. Ierst werden, vale. *H.* en wael. - 336. Hare o. - 237. vore hem. - 238. werden.

1 Hier breekt het gedicht bij *H.* eensklaps af met de woorden: *Amen dico*. De ontbrekende verzen zijn uit den *Limb.* aangevuld.

Verwermt ende van verwen roet,
240 Dat doet hem der minnen moet.
Dan moest eens haer wille sijn:
In gherechte minne en es gheen mijn,
Niet propers en heeft har negheen,
Want hare herten die sijn een.
245 Maer daer men niet en vindt des,
Wanic niet dat gherecht minne es.'

*

[Een notabel vanden elementen] V.

- +Vier elementen sijn op aerden,
 Daer van God mit rycher waerden
 Die edel menscheit hayt gheslacht
 Mit sijnre godliker cracht:
 5 Water, lucht, aerd und vier.
 En ygelijc na sijnre natuer
 Haet vanden vieren sijn behoeren.
¹
 Dat een reyn salich wyph,
 10 Die in eeren halt haer liph,
 Boven allen elementen gheyt
 In rychen love mit waerdicheit,
 Dat wilic proven in rechten waer.
 Men secht dat water. is so claer,
 15 Dat avedwaet alle onreinicheit:
 Anders soude die menschelicheit
 Ende die dieren vervulen al,
 Beyde in berghen ende in dal.
 Ja, kan doch al dat water dwaen,
 20 Het moet doch die vulnessen ontfaen
 Vander dinc diet maket reyn;
 Maer een goet wijf, die is wandels eyn,
 Die hoer scaemt voer misdaet
 Ende sedich is in haer ghelaet,
 25 +Scamel ende reyn in woerden,

*H. 67.

*H. 68.

* 9. Hs. hals. - 13. Hs. vader. - 14. Hs. avedvaet. - 16. Hs. verwulen. - 18. Hs. dan water. - 19.
 Hs. wulnessen. - 21. Hs. die in w.
 1 Hier ontbreekt een, of misschien een drietal verzen.

*

- Na rechter wijpliker oerden,
 Wan een dorper dat aensiet,
 So en can hi des ghelaten niet,
 Wie rechte dorper dat hi si,
 30 Hi en neemt exempelen daer bi,
 Ende scaemt him der ontsamelheit,
 [*Die hem in sire herten leit*¹,]
 Want hi dat guede wijph sicht aen.
 Dus can een wiph mit duchden dwaen
 35 Dorper harten vanden man,
 Ende selver blijft si nochtan
 Onbevleect van misdaet,
 Al ist dat si den dorper dwaet
 Van sijnre onreynicheden
 40 Mit haren duchtenheden.
 Tander element is die lucht,
 Want si is van sulker tsucht,
 Dat si hoer selven purgeert,
 Ende der voghelen vroechden meert
 45 Overmids des rychen daghes scijn.
 *Selden souden si vrolijc sijn,
 Die menschen of die creatueren,
 En dede dat die lucht puyrre
 Hair suveren kan in reynicheit;
 50 Mer en reyn wijf die wedersteyt
 Alle becoren van binnen,
 Ende suveren kan alle sinnen
 Van boesen ghedachten, so wie dat creghe,
 Die selmen boven allen weggen,
 55 Boven allen lucht natuerlicheit
²
 Want die enghelen in hemelrijc
 Vrouwen sich hore reynicheit:
 Dus is enes reynes wives moet
 60 Ende haer ghedachte so rechte goet,

*H. 69.

* 27. Hs. Van. - 33. Hs. an. - 49. Hs. ic r. - 53. Hs. creech. - 58. Hs. Vruwet. - 60. Hs. gout.

1 Dit vers ontbreekt in den tekst en kan misschien aldus geluid hebben.

2 Hier schijnt een vers te ontbreken, tenzij vs. 55 een inlapsel van een afschrijver is, daar het in den zin kan gemist worden. Misschien zijn ook de twee volgende verzen eenigermate bedorven, daar het rijm onzuiver is.

*

Dat die duer die dach al climmet,
 Ende boven alle luchten gewinnet
 Midden inden hoechsten troen,
 Aldaer men leeft mit sanghen scoen.

65 Huet, wederstaet voer misdaet,

+Selich wiph, hier uup mijn raet.

Dat derde element die aerde si,
 Ende brenct ons reyne vruchden by,
 Coren, wijn, loef ende cruut,

+H. 70.

70 Een yghelic mit sijnre viertuut,

Fiolen, bluemen und rosen,
 Menegherande suete titolozen.

Wanneer oec comt des winters calde,
 So drijft hi mit ghewalde

75 Alre suete bloemen scijn,

Dye dan in sine weghe sijn;

Mer een reyn salich wijf,

Die in eeren holt haer lijf,

Hoer en can die winter niet ghescaden:

80 Haer bloemen staen in sconen bladen,

Dat is van goeden waerden lof,

Waer men comt in eenen hof,

Het si winter of somer,

Daermen leeft al sonder komer.

85 +Den wat soeter bloemen bluet

Es dan een reynes wives naem goet?

Die dat mit waerheit verdient hevet,

Datmen haer lof ende eer ghevet,

Hoer eer dat is een bloeynde rijs

+H. 71.

90 Hoysch in des hemels paradijs.

Des so en can die winter niet keren:

Waerde wijf, nu stant na eeren.

Dat vierde element is vuer,

Want het heeft een natuer,

95 Dat alle dinc levende halt:

Anders waer verstorven talt,

Alle natuerlike wonne.

Des machmen merken ander sonnen,

Dat alle natuere regeert

100 Ende vurighe lucht tot ons keert.

* 70. Hs. En. - 81. Hs. gouden. - 86. Hs. en. - 100. Hs. wurighe.

*

- Des ghelijchs machmen bekennen,
 Dat goede wiven, die doechden minnen,
 Eer ende waildoen houden staen:
 En deden si, het soude vergaen
- 105 ⁺Scaemte, waerheit ende trouwe.
 Reyn salich wijf, dat scouwe,
 Dat mennich waildaet an di leyt¹.
 God haet den naem der wijplicheit
 Mitten godliken vuer ghebrant,
- 110 Soe dat si hebben in hoer hant
 Hemel, aerde ende al ghewelt,
 Die ons mit waerheit sijn vertelt,
 Dats caritaet van goeden wiven,
 Die doen de menighen leyt verdriven
- 115 Ende oec draghen stedighen moet.
 Wijf, du moghes gaern wesen goet.
 Dijn ghelaet in claerheit
 Boven des waters macht gheit;
 Dijn eer ende dijn naem goet
- 120 Die gheit boven aller blomen bloet,
 Die die aerde welleschen² can
 Of die natuer ye ghewan;
 Dijn ghelaet ende dijn zede,
 Dijn waeldencken, dijn reynichede
- 125 Gaet vuer alle luchten scoen,
 Die ye vermocht des hemels troen;
 Dijn minnentlike doecht
 Ende dijn waerde soete joecht
 Gaet voer alle minnen vuer,
- 130 Die ye vermocht die natuer.
 Dus saltu in eeren risen,
 Wiltu dich selven heyl bewisen.
 Men sel dich loven op der aerden,
 Die enghelen sullen mit rycher waerden

⁺H. 72.

*

107. Hs. Datmen sich vaildaet. - 115. Ende *ontbr.* - 120. Hs. alle. - 124. dijn *ontbr.*
- 1 De lezing, die in het Hs. geheel bedorven is, kan door eene kleine verandering gemakkelijk hersteld worden. Voor *men sich* leze men *mennich*.
 - 2 Aldus duidelijk het Hs. Waarschijnlijk is dit onverstaanbare woord een verhaspeling van het woord *vulleisten*, *vulleesten*, dat wel in den goeden tekst zal hebben gestaan.

*

- 135 Dijns ghedencken inden troen,
Ende God sal di mit rychen loen
Wael verghelden dine goede;
Selver blijftu vro in moede,
Wiltu hier na werken wael,
140 Als en goet wijf mit rechte sal.
Nu leve voert na deser leer:
Dich God weert hilde ende de werelt eer.

* 137. Hs. gouten. - 138. Hs. moeten. - 141. Hs. love voer.

*

[Mijn vriendelic lieff] VI.

+Lief troest, mijns harten salicheit,
 Al rechter doecht, al wel ghemeten,
 Ic neem dat al op mijn eyt:
 Du biste vrou wijflic tych bezeten¹.

*H. 74.

5 Du biste mijn lief, du lieves meer
 Doer dine reyne doghet,
 Daerom heb ic mijns harten gheer
 Ganselic tot di ghevoghet².

Och, hoech gheboren, edel wijf,
 10 Du selte twe punten van mi halden,
 Daer mede huet dijn waerde lijf:
 So bistu spieghel alder salden³.

Dat eerste punt dat wil ic di saghen:
 Dat hiet ic waildoen, op mijn eyt.
 15 Dat saltu, vrou, mit gunsten draghen
 Ende dat en laet doer lief of leyt;

Want weldoen is en edel tucht,
 Die God mit groter waerden croent.

*

3. Hs. eeyt. - 7. Hs. Daer gheb. - 8. Hs. dine. - 10. Hs. houden. - 11. Hs. lief. - 12. Hs. solden.
 1 Aldus het Hs. Wat hiervan te maken is beken ik niet te weten. Het geheele sterk duitsch gekleurde stuk is zeer slordig afgeschreven en bedorven.
 2 Door de in den tekst gemaakte veranderingen krijgen de twee laatste regels een gezonden zin.
 3 In het Hs. leest men in vs. 10 *houden*, in vs. 12 *solden*. De afschrijver verstond waarschijnlijk den zin niet, verdietschte de duitsche vormen, en las voor *halden - houden*, en zoo ook *solden, souden*, in plaats van *salde*, van welk woord hij de beteekenis niet zal gekend hebben.

- *
 20 Hout ymmer weldoen, soete vrucht,
 +Si wart so salichlijc gheloent.
- Uut weldoen spruut oetmoedicheit,
 Een oerspronc van allen goeden daden,
 Daer die edel trou bi steyt,
 Die nie goet wijf en const versaden.
- 25 Oec saltu, salich wijf ghehuer,
 In noet, in weelde Gode ontsien,
 Ende hoeden di tot alre uren,
 Daer weldoen niet en sal ghescien:
- 30 So bistu wijf van hogher aerden,
 Wes machmen di gheliken dan?
 Alle eer, die is op aerden,
 Waer di te cleyne te loven an.
- Och, reyne, salich wijf ghemeyt,
 Hout weldoen in een gans vermoghen;
 35 Gheloeft soe licht niet datmen seit:
 Die licht gheloeft die is balde bedroghen.
- Dat ander punt wil ic di nomen:
 Dat hiet: vrolic sijn in harten.
 Daer saltu seer mede verdomen
 40 +Alle lidelike smarte.
- Ic wildi segghen wie ic meyn:
 Vrolic sijn in goeder maten,
 Ghenucht in hueden altsijt eyn:
 Dus saltu, vrou, dijn leven saten,
- 45 Ende hoeden di tot allen stonden
 Voerder boser nider list,
 Die dic mit valscher vonden
 Die menighe maken hoer eer quist.
- Och, wijflic wijf, ontsich der eere,
 50 Ende hout ju in vrolic hoeden
- +H. 75.
- +H. 76.

* 20. Hs. salich. - 22. Hs. En. - 38. Hs. hiet is. - 17. Hs. dit.

*

Dijn lijf ende oec dijns hartzen gheren:
Wie can volprisen dijn goeden?

Wes in ghenuchten vrolic ho,
Soe en haystu hier ghien heil op aerden¹.

55 Wes gheduerich in weldoen jo,
So en mach di niemant liden warden.

Mi dunct dat weldoen, vrolijk sijn
Twe punten sijn van hoghen naem,

⁺Ter werelt ende ter sielen fijn:
60 Daer om sijn si vor Gode bequaem.

*H. 77.

Aldus so saltu, salich wijf;
Hout di altoes in weldoen,
So verciert dijn waerde lijf
In menigher wonnentliker croen.

65 Och, enich troest mit aertschen solden,
Ic en weet di niet te raden bat:
Doer Gode latet mi dijn hulden behalden²:
Recht vriendelic bid ic di dat,

Mijn vriendelic lieff!

* 60. Hs. van G. - 65. Hs. solden. - 66. Hs. bast. - 67. Hs. mit, behouden.

1 Daar *haystu* wel van geen ander ww. kan zijn dan van *haen*, *hân*, hebben, zoo zal men voor *heil* wel een ander woord moeten in de plaats stellen, als *rouwe* of iets dergelijks. Of zou men moeten lezen:

Soe en *mestu* hier ghien heil op aerden.

2 Verg. aanteekening 3 op vs. 12.

*

[Vanden Kaerlen] VII¹

- Der Mey comt hier, dez machmen scouwen,
 So wie sijn bloemen scoen can strouwen.
 Men siet opden dorren ouwen²
 Avonts, smorgens lustelic douwen.
- 5 Ridderen, knapen, heren, vrouwen,
 Ploghers die haer acker bouwen,
 Scepers die haer beeste scouwen,
 Boschers die dat walt gaen houwen,
 +Pelsers die haer pelsen touwen,
- 10 Louwers die haer leder louwen, +H. 78.
 Ende elker malc vergheet sijn rouwen;
 Mer wie een voghel in der couwen
 So leg ic hier besloten haert.
 Daer toe so swang mi in mijn baert
- 15 Een kunst en kuer³, een wilt vermaert:
 Dus toent een kaerl sijn kaerlighe aert.

*

3. Hs. dorren aerden. - S. Hs. welt.
- 1 Dit hoogstmerkwaardig, doch, helaas! zeer bedorven gedicht heeft oorspronkelijk bestaan uit 15 - zoo niet meer - strophen van 16 verzen, waarvan de eerste, t w a l f op hetzelfde rijm eindigen, terwijl de daarop volgende vier verzen ook weder denzelfden rijmklank vertoonen. In het Hs. heeft het slechts 229 verzen, zoodat aan de v i j f t i e n aanwezige strophen elf verzen ontbreken. En door de ontbrekende verzen, èn door den blijkbaar zeer bedorven tekst blijft dan ook veel in dit gedicht onverklaarbaar. Ondanks de vereende pogingen van mijn vriend DE VRIES en mij zelve, is het ons dan ook niet gelukt de duisternis, die op vele plaatsen heerscht, te verdrijven. Met vs. 88 moesten wij herhaaldelijk uitroepen:

Nu proeft hoe dit te samen sluit!

- 2 In den tekst vindt men hier het woord *aerden*, terwijl een rijmwoord op *-ouwen* vereischt wordt. Men leze dus: *ouwen*.
- 3 De eerste woorden van dit vers zijn kennelijk bedorven. Blijkens het volgende vers moet hier reeds over de *kaerls* gesproken zijn. Schuilt misschien in *kunst en eene corruptie* van *knuust(ich)*? Hoewel we niet zullen wagen den tekst te herstellen, mag de gissing hier toch plaats vinden, dat er iets kan hebben gestaan als b.v.: *Een knuustich kaerl*, of iets dergelijks. Dan ten minste levert de zin geen bezwaar op.

*

- Tis billix: malc moet sijns aerts ghebruken.
 Nu ons die somer wil opluken,
 Die maechden, die die cleyder gaen vuyken,
 20 Gaen nu ten born mit haren cruken;
 Die vischers setten oec haren vuyken
 In twater, daer die visch in duken;
 Die pluumgrave wil sijn swaenkuken
 Gaen corten, merken ende fruken;
 25 Men siet den kamerkijn¹ nu huken
 Onder die moeder die si suyken;
 Men siet oec uut dorren struken
 Wel bloemen gaen, die soetelic ruken.
 +Die somer comt hier angheswipt,
 30²
 Mer die mit kaerlen is beheept,
 Die heeft den duvel selver ghesceept.

+H. 79.

- Want wie en leeu inder spelunken
 So gruet die kaerl als hi dronken.
 35 Ic vanter lest een hoep staen pronken,
 Die vraten looc mit coelstronken,
 So veel dat si algader stoncken.
 Ten lesten sachmen brant ontfoncken,
³
 40 In horniken vliegghen ende in honken,
 Ende riepen: 'Ho! laetet catkijn ronken:
 Malc hoet der been ende wacht sijn sconken!
 Mar als dat bier was wat ghesonken,
 Doe was hem haer moet ghesonken;

*

22. Hs. doer. - 36. Hs. coelstronten.
 1 De woorden *den kamerkijn* zijn stellig bedorven. Althans *kamerkijn* is mij nergens als de benaming van een dier voorgekomen. Hoogstwaarschijnlijk leze men: *die lammerkijn*.
 2 Van de vier laatste regels der strophe ontbreekt één vs., dat waarschijnlijk tusschen vs. 29 en 31 is weggevallen.
 3 In deze strophe ontbreekt één vers, dat waarschijnlijk tusschen vs. 38 en 40 zal hebben gestaan. In den ontbrekenden regel toch moet het hegin staan van den zin, die in vs. 40 wordt vervolgd, en moet van de *kaerls* melding worden gemaakt. Misschien kan men het ontbrekende op deze wijze aanvullen:

Ende die kaerls mit wankelen sconken
 In horniken vliegghen ende in honken.

Dan krijgt men ten minste een gezonden zin.

45 Doe en wisten si noch ba noch boe.
 Ach God! wie luttel dachtic doe,
 Dattet mi soude noch comen hier toe
 Met hem te smeken spade und vroe.

Ic plach bi minen twe kaerlen te micken,
 50 Wie ander kaerlen hem ten eten scicken.
 +Als men hem male dient een paer micken,
 So gaen si vluchs daer an staen wicken,
 Ende segghen: 'Wie sel ons dit onthicken?
 Sullen wi nu als muschen bicken?

+H. 80.

55 Gaefmen ons en groten dicken
 Bouwelinc, neef, dat mocht wel clicken!
 So gaen si haren buuc ontstricken:
 Tis wonder dat si niet en sticken,
 So recht ghierlic als si slicken.

60 En mensch mach al sijn bloet verscricken,
 Die haer onnaerdicheit ansiet,
 Ende ymmer so ontbrecht him yet.
 Die stoc waer mi en cleynd verdriet,
 En dorst ic dese voeren niet¹.

65 Wanneer die karel vergadert wat,
 So calt die een dit, die ander dat.
 Die een seit: 'Ic was in gheen stat
 Daer ic seer lekkerlic at:
 Mijn lantheer mi ten eten bat.

70 Och nevel ic hieu daer in een swat,
 +Ic scocte ende ic vrat
 Al steke vol, al heer sat!

+H. 81.

.....²

- 'En trouwe, neve, dat was die cat,'

75 Seghet dander ende viel op sijn plat.
 'En heeft u ruynkijn niet en spat?'

1 In dezen regel schijnt het ww. te ontbreken, daar *voer* wel niet anders kan zijn dan het znw., in den zin van *handelwijs*. Misschien zal men moeten lezen:

En dorst ic dese *voer ansien* niet.

2 Het ontbrekende vers in deze strophe zal waarschijnlijk tusschen vs. 72 en 74 gestaan hebben, daar vs. 74. in hoegenaamd geen verband met het vorige staat. Het slaat er toch op als een tang op een varken.

*

'Neent, neve, ic had hoy ghement
Den scoute, dien gi al wel kent,
Ende haddet na mit allen verdent:
80 Nu vloec ic al dat sporen spent.'

So ruupt daer een ander druut:
'Ey, hoert dach alte nien cluyt!
Ic heb mijn blese merry verbuyt
Te trecken in Pieter Gherytz. scuut.
85 En heb ic sijn nose niet wel ghesnuyt?'
Doe seyde dair een ander ysentruut:
'Onse nicht sel marghen wesen bruut.'
Nu proeft hoe dat te samen sluut.
Si sijn so recht grof und ruyt,
90 Eer deen half sijn reden uut,
So slaet die ander sijn gheloot.

⁺Wie jachhonden slabben op een huut,
So slabben si, de dom ghebuer,
Ende driven menighen droncken voer;
95 Soe sijn si soe straf, stug und stuer,
Verkeert, aefsch, wreet und suyer.

*H. 82.

Wanneer die kaerl heeft melc ghestopt¹,
Ende daer veel eyer in ghedopt,
Ende mitter hant ontween gheclopt,
100 Daer sit hi over ende ropt
Recht als een dofhorn die hem cropt.
Soe is sijn mont soe vol ghestopt,
Recht of hi waer vol hoys ghepropt.
So drinct hi dan dat heet ghesopt,
105 Mer wie dat root scarlaken nopt,
Of een rose die staet ende knopt²,

*

77. Hs. Neemt, ghemeynt. - 78. Hs. di gi. - 80. Hs. vloect. - 104. Hs. ghesoopt.

1 Waarschijnlijk zal men moeten lezen: *gescopt*, al heeft het Hs. duidelijk *gestopt*. Dergelijke verschrijvingen van *t* voor *c*, en omgekeerd, vindt men in dit stuk meer, als vs. 84 *drinc* voor *drint*, en vs. 136 *scelde* voor *stelde*. Zie Gloss. op *S c o p p e n*.

2 Daar in deze strophe slechts tien gelijke rijmen voorkomen, moeten er *t w e e* verzen ontbreken, die waarschijnlijk in het laatste gedeelte zijn weggevallen. Tusschen vs. 105 en 106 toch schijnt iets te ontbreken, daär vs. 105 geen gezonden zin oplevert. Verg. het Gloss. op *N o p p e n*.

*

So weert hem dan sijn aensicht root,
 So sweert hi wonde, passi, doot.
 Wat bi hem is, ist cleyn, ist groet,
 110 Dat crijcht en hort of een stoet.

Wanneer een kaerl wort recht vergult,
 +So raest hi wie en dwaes die bult¹.
 Sijn aensicht drint hem ende zwilt, +H. 83.
 Hi sweert, hi doemt, hi vloect, hi scilt:
 115 So sijn sijn eyer qualic ghepilt,
 Of twermoes is te zeer ghedilt,
 So dattet sijnre huusvrouwen heeft onghelt².
 Seer dic, gheloves mi, of gi wilt,
 Soe gort die kaerl dan op sijn milt
 120 En roestighe lemmel sonder hilt,
 Daer mede menich merss is ghevilt,
 Ende gaet staen voer sijn doer ende driit.
 Hi grinst, hi gruut, hi prat, hi pruilt,
³
 125 Sijn wijf die screyt, sijn maghet die huult,
 Van anxt al sijn gheselschap scuult.

Waert dat ic al hoir doen woude melden
 Ende haer overdadicheit vertelde,
 Soe mochtens wael mijn bien onghelden;
 130 Want het staet mi al an desen helden,
 Weder ich draven sal of telden.
 +Die goede ghesellen, die mi velden

+H. 84.

* 112. Hs. die die b. - 113. Hs. drinc. - 127. Hs. Wat. - 128. Hs. overdadich vertellen. - 131. Hs. tellen.

- 1 Daar de eerste t w a a l f verzen dezer strophe op *-ilt* of *-elt* eindigen, zal ook wel in vs. 111 en 112 moeten gelezen worden: *vergilte - bilt*.
- 2 Ook deze regel schijnt mij weder bedorven toe. *Heeft onghelt* kan niet het perf. zijn van *onghelden (ontghelden)*, daar dit ww. sterk wordt gebogen en het deelw. *ontgouden* zou moeten zijn. Schuilt er werkelijk het ww. *on(t)ghelden* in, dan zal men om een gezonden zin te verkrijgen moeten lezen:

Soe dattet *sijn* huusvrouwe *al ontghelt*.

Of is *onghelt* een znw., in den zin van *onkosten*? Dan zal men wel moeten lezen met eene kleine verandering:

Soe dattet sijnre huusvrouwen *gheeft* onghelt.

Zie het Gloss. op *O n g h e l t*.

- 3 Ook hier is weder een vers uitgevallen, waarschijnlijk tusschen vs. 123 en 125.

*

- Ende eerst brachten inder helden,
 Die soldich node waerlic bescelden,
 135 Want sie ic die, dat is seer seldom.
 Mer wie dat die raet eerst stelden,
 Datmen mi mit heer Nyter quelden¹,
 Ende dach ende nacht daer mede verselden,
 Die sal ic haten al mijn daghe.
 140 Wat baet dat ic veel croen of claghe?
 En vynt niet een an al mijn maghe,
 Die mi verlost uut dese plaghe.

- Ic mach wel segghen van elende:
 Wat wilmen mi vanden live niet prenden!
 145 Ic sit hier in eenen onbehenden
 Starcken stoc mit yseren benden,
 Dat ic rugghe, bien noch lenden
 Nauwelic en can ommewenden;
 Daer toe en moet ic nerghent senden
 150 An yement die mijns lidens enden.
 Wat helpt dat ic u twaer vertelden²
⁺Of anders seyde dan ic meynde?
 Ic wensch dat God al moet scenden,
 Al die heer Niters bloem ontrenden,
 155 So en vloec ic gheen gueden man.
 Die wil die mach hem trecken an.
 Die nyemant vruechd noch goet en gan,
 Dat is en kaerl, oec wien wan.

*H. 85.

- Tis beste dat ic dese reden laet,
 160 Ende tot verduldicheit mi saet,
 Ende weder vanden gheboren praet,
 Die nie en dede edel daet.
 Een recht ghebuer dat is een vraet,
 Want hi en weet sijns buucs gheen maet;

* 136. Hs. scelde. - 139. Hs. al mi. - 141. Hs. wynt. - 144. Hs. Want.- 146. Hs. Strarken.

1 Over deze en de even onverstanebare plaats op vs. 154 zie men het Gloss.

2 Terwijl de eerste t w a l f verzen op *-ende* moeten uitgaan, vindt men hier het onzuiver rijm op *-elden*, dat wel door een ander zal moeten worden vervangen. *Vertellen* levert hier bovendien geen zin. Het zou niet helpen, zoo het slachtoffer de waarheid *vertelde*, of anders zeide dan hij meende; maar zoo hij ze *loochende*. De bedoeling toch moet zijn: Wat helpt bet dat ik u de waarheid zou loochenen of verzwijgen? Waarschijnlijk leze men dus: *verkende*.

*

- 165 Daertoe soe peynst hi altoes quaet.
 Ten is gheen heer so hooch van staet,
 Waerlic, gheestelic noch prelaet,
 Hadden die karel macht op die straet.
 Of woutmen volgen haren raet,
 170 Si riepen: 'Slaet den heren, slaet!'
 Dat edel bloet dat is een present:
 †Dies meest mach storten, dat is een sent.
 Dat woert is in haer hart gheprent,
 Aen oerkond menighen carel te Ghent.

†H. 86.

- 175 Men secht, een karel op een meer
 Dat is een duvel in en heer,
 Want die heynsten wreynschen al van gheer;
 Soe make die runre groet ghebeer.
 Si ropen: 'Weer den rover, weer!'
 180 Mer des en acht hi niet en peer,
 So meest hi eerst soe laet hi smeer
 Ende sit ende gruyt als een beer.
 Soe seit hi: 'Dit is mijn speer,
 Daer ic mi daghelix mede gheneer¹.'
 185 Soe neemt hi vleghel ende wan,
 Soe segghen sijns honts ghenoten dan:
 'Ey, seker Rolf is een man,
 Die alte wael borderen can².'

Wat helpt dat ic u blaseneer?

- 190 Een recht ghebuer, en rud rustier,
 Die fel is, hoverdich ende fier,
 †Dit is een alte wreden dier.

†H. 87.

*

173. Hs. woer. - 177. Hs. wreynghen. - 188. Hs. vorderen.

- 1 In deze strophe, die voor een goed deel onverstaanbaar is, zijn van de twaalfregelige rijmen weder t w e e verzen weggevallen. Waarschijnlijk ontbreekt één regel tusschen vs. 178 en 179, de tweede tusschen vs. 180 en 181. Laatstgenoemde regel is mij geheel en al onverstaanbaar. Na *so - so, hoe -des te*, verwacht men twee comparatieven, die misschien in het schromelijk bedorven vers kunnen verscholen zijn. Als een loutere gissing geef ik de volgende lezing:

Soe *meer* hi eerst, so slaet hi *meer*

Zie Gloss. op E e r s e n .

- 2 De lezing *vorderen* in het Hs. is bedorven, daar de klemtoon opo -*éren* moet vallen. Men leze: *bordéren*, en de zin is gezond. Tusschen *b* en *v* is in ons Hs. vaak weinig onderscheid.

- *
 Ja! al die meyster van Momplier,
 Van Basel, Straetborch, Worms ende Spier,¹⁹⁴
 195 Daer toe van Mens, Colen und Trier,
 En screven niet half haer manier,
 Ja! al waert oec alte mael papier
 Dat laken, datmen maect te Lier.
 Hi en hilt van vasten noch van vier;
 200 Hi seit: hi sciijt in calengier.
 Mar alst daer buten vriest ende rijpt,
 So sit hi op een cussen strijpt
 Bi sinen haert te huus ende hijpt:
 Tis sonde dat yemant mit hem kijpt.
- 205 Soe stoet hi dan in sijn mortier
 Twe keel loocs, drie of vier.
 Mit vollen monde roopt hi dan: 'Bier!
 Coomt hier ende siet hoe ic hoveer.
 Hoe dunct u dat ic hovelier?
 210 Weer ic niet een goet buttelgier
 Te hove, neve? siet hoe ic visier.
 +Dit looc is goet voer die pier.
 Al en etic snyppen noch plovier,
 Ic word al sat, nu hoort dat scier.'^{+H. 88.}
- 215 Sach yemant sulken lophe sier¹?
 Seer seldom snijpt hi, mer hi nijpt
 Sijn vleesch ende spec, daer hi in grijpt,
 Dat hem smeer langhes den vingheren sijpt:
 Tis sonde dat yement mit hem kijpt.
- 220 Als hi dan vol comt uten bier,
 Soe hevet hi alte vreemden tier;
 Want soe grimmet hi daer ende hier,
 Recht wie een seip doet inden rivier
 Al over hoeck als die torrier,
 225 Recht als een hont mit eenre vier²,

* 194. Hs. Vorms. - 196. Ha. mit. - 210. Hs. mit. - 221. Ha. Soe hi dan alte.

194 Hs. Vorms.

1 Aldus duidelijk het Hs. Wat er van te maken, is mij een raadsel, te meer daar er een vers aan de strophe ontbreekt, dat waarschijnlijk na dit vers is weggevallen.

2 Ook dit vers is mij volkomen onverstaanbaar. Moet men misschien de twee laatste woorden anders afdeelen en niet: *eenre vier*, maar: *een revier* lezen? En zon dan de regel misschien aldus moeten luiden:

Recht als een hont *in een revier?*

Ende sit als een verdroncken stier.
Lichtelic wart hi vertorent scier,
Soe pluust hi dan uut sijn collier,
Ende recht den hals als een coppier.
230 Roelant die stoute noch Olivier
En hadden niet bi hem en spier.
Hi mient dat alle man voer hem pijpt,
Hi knort altoes ende grijnst ende lijpt:
Tis sonde dat yement mit hem kijpt¹.

1 Van de laatste vier rijmregels is weder een vers weggevallen.

*

[Ene goede boerde van enen vrecken ridder] VIII¹.

- +Sint dat die vrouwen garen,
 Dat wy smeken ende smaren
 Ende licken omtrent den baert,
 Dat vaert gaerne hinderwaert,
 5 Op dat wy in die burse sijn dul.
 Ach, dat dat verwaten mul
 Aldus seer minnen verwint,
 Datmen niet en acht en twint
 By die scoenheit vanden menschen
 10 Al werpt hi eenen stien te wenschen,
 Ende dapper is ende varde springhet,
 [*Ende hovesch is ende scone singhet*,]
 Ende wel in eenen ternoy torniert,
 Ist dat hem een, cruyt faelgiert,
 15 Die wellic wi penninghen nomen,
 Hi en darf hem niet beromen,
 Dat yet dien sal sijn vryen,
 Hine si vol van reynardien.
 Es reynardye dan soe goet?
 20 Jaet! ic wils u maken vroet
 Ende provent bi tween heren,
 Die ridders waren; ende doerder eeren
 Plach die een te doen veel:
 +Goet was hi van alrehande speel
 25 Ende van harten seer vri.

*H. 91.

*H. 92.

*

1. Hs. wi vrouwen. - 8. Hs. een acht, twinch. - 14. Hs. cruuyt. - 17. Hs. sien vryen. - 22. Hs. varen. - 24. Hs. vas.

1 Aldus hoogstwaarschijnlijk te lezen in plaats van *wi*, dat hier geen zin oplevert, en in de volgende verzen op de *mannen* betrekking heeft.

2 Het ontbrekende vers kan op deze wijze ingevoegd worden.

*

- Waer dat hi en tornoy verre of bi
 Vereyschede, daer plach hi te sijn;
 Hi en spaerde weder cost noch pijn,
 Nach daer toe sijns selvens lijf.
 30 Ende die ander, die was een katijf,
 Die en achte niet van eenen hoye
 Op tafelronde of op ternoye,
 Mer hi minde den penninc seer.
 Doer Gode te doen nach doer die eer
 35 Dat en was sijn aerd niet.
 Hier bi die avontuer liet
 Den ghenen boven comen van goede,
 Ende die ander viel in armoede;
 Mar hi was die niet en drovede
 40 Van sulken als hi behovede,
 Ende bleef milde jeghens die ghoen,
 Die ghiften tontfaen sijn ghewoen.
 Doer die eer ende doer Gode
 †Liet hi sijnre costumen node,
 45 Also verre als hi volbrenghen mocht;
 Want hem die minne daer toe brocht
 Van eene vrouwe, die weduwe was,
 Dat hem dochte dat hi ghenas
 Van alle evel, als hise sach;
 50 Mar dat was hem een swaer verdrach:
 Die vrouwe michte op hem cleyne.
 Men vant daer int lant en gheyne
 Vrouwe van also groter macht,
 Noch van also groter gheslacht,
 55 Noch daer omtrent soe wael gheboren,
 Ende was van goede wel te voren,
 Ende in hoer doen seer openbaer.
 Scone van huyde ende van haer
 Was si, dat wel an vrouwen sit;
 60 Die keel hadsi rond ende wit,
 Een dailkijn hadsi in haer kinne:
 Si gheleec wael een goddinne;
 Te lachene stont haer die mont.
 Nu hadde Venus oec ghewont

†H. 93.

* 32. Hs. ternoy. - 37. Hs. gode. - 38. Hs. veel. - 41. Hs. ghene. - 52. Hs. gheyn. - 56. Hs. gode.

- *
 65 +Metten strale van hare minne
 Den ridder in sinen harte binnen, +H. 94.
 Daer ic hier te voren of seyde,
 Die sinen sinne anden pennich leyde,
 Ende die den ternoy niet en gaerde,
 70 Om dat hi cost ende pijn spaerde.
 Dese minde die vrouwe mede,
 Ende plach der selver sede,
 Die dic vrouwen hebben gheploghen,
 [*Ist dat si niet minnen moghen*¹,]
 75 Die doer den penninc heeren goken,
 Ende segghen datmen mitten loken
 Wel den duvel eten mach.
 Daer na soe comt die leyde dach,
 Dat hi moet mit ander sausen verleyden².
 80 Men wil node vanden penninc sceiden,
 Dicke valt datmer na droemt,
 Ende dat die nide die siel verdoemt:
 Dat is ghedaen der vrouwen sin.
 Rechte meer noch min
 85 Volghen si der catten natueren.
 +Dit laet ic, ende ter aventueren
 Keer ic weder daer ict liet. +H. 95.
 Den ridder, die den penninc niet
 En hadde te helpen, was spreken comen
 90 Ter vrouwen ende begonste haer te nomen
 Wat hi doer haer hadde ghedoghen.
 Mittien quam daer in ghevloghen
 Een knecht mit eene glavelote;
 Eene slippe van sinen rocke
 95 Opghesescort doer die lichtheden.
 Van lopen waren hem die leden

* 73. Hs. Die die. - 79. Hs. sanser of sauser. - 81. Hs. datmeer. - 86. Hs. der a. - 91. Hs. hoer.
 1 Blijkens het op zich zelf staande rijm ontbreekt hier weder een vers, dat misschien aldus kan geluid hebben.
 2 Met het oog op de vorige verzen moet misschien het mij althans onverstaanbare *sanser* in *sausen* veranderd worden. In vs. 76 vlg. heet het: Met een looksaus kan men den duivel wel eten; het onaangenaamste is bruikbaar als het wordt gekruid door geld. Nu volgt de tegenstelling: Later komt (evenwel) de treurige dag, dat hij (die het onaangename om het geld geslikt heeft) met andere sausen beroerd moet zijn, er mee moet sukkelen: dan toch moet men van den penning scheiden, terwijl de ziel wordt verdoemd. Zoo ongeveer schijnt mij het beloop der redeneering.

- *
 Besweet utermaten seer.
 Hi seyde: 'Vrouwe, hier comt mijn heer
 Achter ende hieten mijn voren gaen,
 100 Omdat ic u soude doen verstaen,
 Dat hi tavont mit u wil eeten.'
 Die vrouwe, die daer was gheseten
 Bi den becommerden, stont op scier
 Ende seyde: 'Doet ons te vier
 105 Twe capoenen goet ende vet.'
 +Si ginc hoer palleren bet
 Ende in eenen spieghel sien; *H. 96.
 Want die bootscop quam van dien
 Ridder, daer ic die tael of liet,
 110 Die welke en begheerde niet
 Ternoy noch tafelronde,
 Ende die doer lachter noch doer sonde
 Die penninc te crucene spaerde.
 Men hoerde nyen van sinen paerde
 115 Biden hove: hi en was niet verre.
 Die vrouwe riep, als die was erre:
 'Lijskijn, God moet u verdomen!
 En hoerstu niet mijn heer comen?
 Nem, drach voert die cussijn,
 120 Ende die butsele met den wijn
 Dien salstu niet vergheten,
 Teerst dat wi sijn gheseten.
 Daer na saltu bringhen ende scinken,
 Ende gheven den knape der na drinken,
 125 Als wi twe hebben ghedroncken.
¹
 +Dune verstuus dat ic di leer.'
 Ende mittien so quam die heer *H. 97.

* 110. Hs. welke de b. - 115. Hs. varde. - 117. Hs. verdroeven. - 118. Hs. Een. - 125. Hs. Als si.

1 Tusschen vs. 125 en 127 is weder een vs. uitgevallen, terwijl in vs. 127 hoogstwaarschijnlijk *verstuus* bedorven is, en in *verstaes* zal moeten worden veranderd. Het slot van de bevelen der méesteres aan hare dienstmeid zal waarschijnlijk eene aanmaning geweest zijn om ze stipt na te komen en niets te vergeten. B. v. iets in dezen trant: 'En wees nu niet zoo dom dat je niet verstaat wat ik je zeg.'

Zoo zoude men aldus de ontbrekende regel kunnen aanvullen:

En si niet dul - stant niet te roncken -
 Dune *verstaes* dat ic di leer.

- *
 Inghereden, ende hi beet af,
 130 Ende die vrouwe si begaf
 Alle dinc, ende si hadde saen
 Den ridder in haren armen bevaen,
 Ende wencten in sijn oghen.
 Die becommerde constet qualic doghen,
 135 Ende ginc hem int vrihof meyen,
 Daer hi die voghelen hoerde screyen,
 Ende elke singhen na sijnre natueren.
 Hi dochte van sinen ghebueren,
 Den riken ridder, dat hi was
 140 Daer bet omme dat hi las
 Den penninc int cruce ende ontcnoepte.
 Hi peynsde nochtans ende hi hoepte,
 Si soude wesen sijn amye,
 Hem en ghebrake reynerdye;
 145 Mer hi was daer te sittene moede,
 Ende sneet een haseline roede,
 †Die groene was ende hadde swanc.
 Lude sine kele klanc,
 Want hi hadde die kele claer. †H. 98.
 150 Van desen sausoene, van desen jaer
 Begonste hi een liedekijn;
 Ende als hi daer hadde ghesijn
 Soe langhe dat hi hoerde segghen,
 Datmen die tafelen soude leggen,
 155 Soe keerde hi weder inwaert scier,
 Ende makede den riken de blide sier,
 Ende ginc mede ter tafel sitten.
 Die vrouwe die began te verhitten
 Van toorne, dat hi was bleven.
 160 Menighe quike was hem ghegheven
 Over tafel, die hi wel
 Ontfinc, al hylt hijt over spel.
 Doe die handen waren ghedweghen
 Ende die dwalen opgheslegen,
 165 Ghinc men vaste die bedde maken.
 Die vrouwe seyde, dat hoer vaken
 †Begonste: die nacht en waer niet lanc,
 †H. 99.

* 138. Hs. sine. - 141. Hs. ontcnopen. - 151. Hs. en lidekijn. - 156. Hs. rikede blide. - 163. Hs. ghedweghen. - 167. Hs. langhe.

- *
 Si en koer daer voer ghien sanc
 Ghedect te wesen in hoer bedde.
 170 'Ten is niet totten daghe, ic wedde,
 Te riden V milen.
 Ghif ons drincken van uwen wynen:
 Hier is lanc ghenoech gheseten.'
 Si liet den joncwive te weten,
 175 Datmen soude den riken man
 Ter camerdoer al vast an
 Bedden aldaer si binnen lach.
 Die ander ridder, die niet en mach
 Den penninc ghecrighen, dedemen saen
 180 Wel of vanden bedde staen
 In eenen houc, daer honden plaghen
 Haer bedde van costume in laghen¹:
 Gaern volgheden si haren nesten.
 Ende als die ridder over sijn beste
 185 Hilt, dat si alle slapen waren,
 Begonste hi ysentlike te baren.
 +Hi riep: 'Verwaten sijn die honden!
 Hoe soude ic tot deser marghenstonde
 Hier aldus moghen ghedueren?'
 190 Die vrouwe die sprac: 'Tot quader uren:
 Here, laet ons mit ghemaec;'
 Want si hadde in ware spraec
 Den riken ridder ghelovet
 Doer den penninc, diese verdovet
 195 Hadde, dat si comen soude
 Tot sinen bedde alsoe houde
 Als dat ghesin vaste sliep.
 Si dede die knapen drincken diep,
 Om dat si slapen souden vaste.
 200 Nu ne mochtsi van horen gaste

*H. 100.

* 174. Hs. Si bet. - 188. Hs. marghenstont. - 194. Hs. die.

1 Aan de lezing dezer twee verzen behoefl waarschijnlijk niets veranderd te worden. Doch *laghen* is niet het imperf. van *liggen*, maar een Duitsch gekleurde onbep. wijs. *Laghen* moet dan een wisselvorm zijn van *leggen*, evenals Hd. *lager* voor *leger*, en het ww. *lagern* voor *legern*. De zin is dan: 'een hoek, waarin honden gewoon waren hun bed te spreiden.' Mijn vriend DE VRIES doet mij deze verklaring aan de hand, terwijl ik eerst had willen lezen: *ende laghen*. Doch dan zou het bij *plegen* behorende ww. ontbreken.

*

- Horen beloft volbringhen niet.
 Si seide: 'God, die hem crucen liet.
 Die moet verwaten uwen keel!
 Die ghene, die hebben ghewaket veel,
 205 Souden [indie] camer garen rusten.'
 Ende mittien began te lusten
 +Den riken ridder sijn urin
 Te maken: hi stont op stillekijn,
 Ende dede hem totten vate;
 210 Ende die ander peynsde om sijn bate,
 Ende quam heymelic gheslopen
 Ten bedde, daer hi uutghecropen
 Was, die sijn urijn makede;
 Ende als die rike weder rakede
 215 Ten bedde, daer hi te voren in lach,
 Gaf hem die ander ridder enen slach
 Mitter roede, die was swanc,
 Dat si hem want omden lanc
 Ghelijc oft een paellinc waer.
 220 'Helpt, rijch here God, doer uwe scaer!'
 Sprac die rike onder sine tande,
 Ende die ander sprac: 'God gheve mi scande,
 En sal die honden van mi hoeden,
 Al soude mijn vrouwe al verwoeden,
 225 Die mi doen dus groten torn.'
 Hi, die sijn bedde dus hadde verloren,
 +Taste so langhe mit sijnre hant,
 Dat hi dat ander bedde vant,
 Dat sijn gheselle hadde gheruymt,
 230 Ende isser varinc in ghetuymt
 Metter haesten, hine weet hoe.
 Ende die vrouwe stont op doe,
 Die niet en weet hoet was comen,
 Ende hevet haer pelskijn ghenomen,
 235 Ende liet scier gliden over haer lijf,
 Ende ginc daer si den katijf
 Vinden waende mitten ghelde.
 Ende als hise had in sijn ghewelde,
 Die ghene die si int bedde vant,

*H. 101.

*H. 102.

* 204. Hs. ghawaket. - 205. in die *ontbr.* - 210. Hs. baet. - 218. Hs. lanct. - 223. Hs. Een saldi h. v. mi weren. - 225. Hs. Dien. - 229. Hs. gheruynt.

- *
- 240 Trac hi haer vander hant
 Een vingherlijn goet ende dier,
 Ende stac an sinen vingher scier.
 Hi wiste beyde quaet ende goet,
 Ende gaf der vrouwen hoghemoet,
- 245 Dat vander minnen comt ende groyt;
 Ende si is die ghene dies niet en vernoyt.
 +Haer bequam so wel sijn voer;
 Want hi leerde haer sulke toer
 Van minnen, die haer dochte goet. +H. 103.
- 250 Daer na seyde si: 'Here, ic moet
 Weder tot minen bedde gaen,
 Bidien het waer qualic ghedaen,
 Dat ic mi hier yet langhe vergaet:
 Tot allen dinghen voecht wel maet.'
- 255 Dus so keerde si van dan,
 Ende die ridder, die rike man,
 Dye lach ende doghede sijn carine,
 Luste ander werve sijn urine
 Te maken, ende hi is opghestaen;
- 260 Ende die becommerde quam weder gaen,
 Ende liet hem sinken int bedde neder.
 Ende als hi waende keren weder,
 Die sine urine hadde ghemaect,
 Quam hi langhes den wech gheraect
- 265 Recht als een die mesen vinc.
 'Ic wilde mine kele hinghe,'
 +Peysde hi, 'waert dat ic miste
 Van minen bedde,' ende eer dat hi wyste,
 Had hi die roede om sijn vel. +H. 104.
- 270 Doe sprac hi: 'Ten is niet el
 Dan die duvel die mi let.
 Mi dunct, ic ben te nacht ghebed
 Ghelijc oft waer een beer.'
 Ende die ander sprac: 'Bi onsen Heer!
- 275 Ic sal dese honden payen,'
 Ende ginc mitter roede mayen;
 Mer die rike trac bet af.
 Vanden slaghen, diemen gaf,

* 240. Hs. vanden. - 246. Hs. die niet. - 255. Hs. Dus si, daen. - 257. Hs. carin. - 264. Hs. gheraecht. - 268. Hs. Van sinen.

- *
 Soe had hi bloedighe huyt,
 280 Ende quam als een ghevlegghen¹ punt
 Weder gheraect ter camer dure.
 'Helpt!' seyt hi, 'ter quader ure
 Hebbe ic hier mijn bedde vonden.'
 Hi croop in ten selven stonden
 285 Ende lach mit groten slaghen
 Tot dien dattet begonste te daghen.
 +Doe seyde hi: 'Lanct mi mijn ghereyde,'
 Ende als die vrouwe dat vernam, si seyde:
 'Ghine vaert niet hene dus scier?' *H. 105.
 290 - 'Vrouwe, mitten quaden vier
 Moet al verbarnen, dat ic hier quam.'
 - 'Help bere! hoe sidi dus gram?
 Dat ne soude u niet betamen.
 Ic waenden wi eten souden te samen,
 295 Ende bliscap hebben ende jolijt.'
 - 'Ja wi, vrouwe, ter quader tijt
 Sellet wesen, let ic hier meer.'
 Hem smarte sijn vel ende het dede hem seer,
 Ende maecte hem danen mit grote spoet;
 300 Mer die vrouwe en was niet vroet,
 Twi hi hem so sere misliet.
 Die ander en ruste niet, als hi siet
 Dat si hoer keerde ter missen waert.
 Doe ginc hi hem cleden mitter vairt,
 305 Ende nam die vrou in sine narme,
 Die van toorne was warme,
 +Dat hoorde die rike, so ontreet.
 Mettien versiet si ende weet *H. 106.
 Dat vingherlijn an sine hant,
 310 Dat hi haer vanden vingher ontprant.
 Si seyde: 'Dat is een scoen juweel.'

* 280. Hs. ghevloghen. - 283. Hs. Ic hebbe. - 304. Hs. mitten. - 309. Hs. sinen.
 1 Aldus te verbeteren in plaats van het onzinnige *ghevloghen*. Verg. VELTHEM, 6, 8, 39, waar van twee ridders verhaald wordt, die met de koningin van Alverne en de gemalin van Karel, zoon van Filips den Schoone, overspel hadden bedreven, en aldus werden gestraft:

die ridders, sonder waen,
 Sneet men af daer ter stede
 Tusscen die been die manlijchede,
 Ende daerna *gevil*t alsoe een *puud*.

- *
 Also help mi sinte Danieel,
 Here, waen quaemdi daer an?
 Doe antwoerde die goede man
 315 Ende sprac aldus toter vrouwen:
 'God bescermen van rouwen
 Die ghene diet mi gaf te nacht.'
 Doe wart die vrouwe te hant bedacht,
 Datter anders waer ghespeelt
 320 Dan si waende: 'Ay, diet mi heelt,'
 Sprac si, 'God gheve hem ongheval,
 Hine segghe mi die waerheit al,
 Hoe die sticken hier sijn comen.'
 Mittien ginc hi hoer nomen
 325 Die aventuer van eynde te oerde,
 Als gi hier te voren hoerde;
 +Ende die vrouwe loech uter maten seere,
 Ende si seyde: 'Bi onsen Here, *H. 107.
 Dicke vaert het hinderwaert,
 330 Dat die vrouwe die oerbaer begaert,
 Die nie en wiste eer noch doghet.
 Ridder, ic houd u over voghet
 Van minen lijf, van minen goede.
 Hebdi breke of armoede,
 335 Goets ghenoech en sal ju niet faelgieren:
 Ghi moecht bouwelic tornieren.
 Ic weet so menighen penninc
 In minen ghewelt, van gheerre dinc
 Sone laet ic u hebben breke.'
 340 Nu moet onse Here haesteleke
 In die ghelike vorsten die ghoen,
 Die doer die eere sijn ghewoen
 Thare te gheven ende doer Gode,
 Ende scende de ghene, die so node
 345 Vanden penninc willen derven;
 Want bedien si en sijn gheen erve
 +Hier te liden in dit lijf,
 Mi wondert, dat so menich katijf *H. 108.
 Hier so nodich is ende vrec.
 350 Bedi daer om valt hi in duvels drec

* 329. Hs. wart. - 340. Hs. haestelike. - 341. Hs. ghene. - 343. Hs. There, goet. - 346. Hs. een.
 - 349. Hs. vroet.

*

Daer neder ende is der werelt scande.
God vervol hem sine hande,
Den ghenen die haveloes so dwinghet,
Dat hi der hovescheyt volbringhet,
355 Die hi in sine harte draghet.
Des jonne hem die reyne Maghet
Ende ontkere den vrecken haer aensicht.

Amen. Hier ende ic mijn ghedicht.

* 357. Hs. ontkeren.

*

[Van vrouwen] IX.

- Des Meyen macht doet verhoghen
 Die wilde voghelijn inden woude,
 Die des winters niet en moghen
 Singhen van also groter coude.
 5 Omdat si sijn bedwonghen
 Vanden winter, die is kout,
 Soe laten si en onghesonghen:
 +Natuer en heves gheen ghewout.
 Wes natuer niet en mach voeghen,
 10 Moet wel hem laten noghen.
- Des ghelijc mach een wijf,
 [Daer trouwe ende doghet es an¹,]
 Verhoghen eens mans lijf,
 Op dat sijs hem met herten gan,
 15 Als die Meye doet ontspringhen
 Lover, bloemen ende gras,
 Ende die voghelen mit ghenuuchte singhen,
 Des in die winter niet en was.
 Waermen is mit ghenuchten vri,
 20 Is garen lief of minne bi.
- Nu vraghen luden: 'Wat is minne,
 Daermen also veel of seyt?'
 Twe herten in eenen sinne,
 Dat is een punt daer minne an leyt.
 25 Doch salt wesen onverborghen

*H. 109.

*

4. Hs. groten. - 15. Hs. en. - 23. Hs. sin.
 1 Het ontbrekende vs. is aldus bij gissing ingevoegd. Verg. *Wap. Mart.* 1, 57.

*

Den twee harten wat si weten,
 Ende elc om tsanders eer sorghen,
 Soe blijft trouwe in hem beseten.

+Wien is lief om die anders eer,
 30 An hem goets van harten meer.

+H. 110.

Och soe hoertmen noch wel bi:
 Die minnen sel, moet wesen milde,
 Als tijt is mit giften vri¹.

Het waer lachter datmen hilde,
 35 Daer armoede mede mach mincken
 Of verminderen enighen naem.

Minre, hierom soudi dencken,
 Want hets u van recht betaem.
 Die hem verdochte, het sal gheschien,
 40 Die soude hem merken wijsheit sien.

Elken minre wel behoert,
 Dat hi ghetrou sal sijn in daden;
 Ende wes hi segghe, hi houde sijn woert
 Na sijnre macht, dat wil ic raden.

45 Mit cost so crijchtmen eer:
 Ist lief, ist leet, wient verdriet,
 Ten is weder vrou noch heer,
 Diese hebben mach om niet.

+Het is billic dat hem lof buert,
 50 Diet manlic wint of besuert.

+H. 111.

Een wijf hou lof [eude] eer te samen,
 Die niet en soken hier of daer.
 Men vint luden diet wel namen:
 Het waer scade, soud hem volghen naer,

55 Die nie en creghen inden moet
 Minne, wapene noch eer;
 Hi en is niet in natueren vroet,
 Die leeft voer enighen heer.

Wye dat lof ghevet bi onsten,
 60 Minnet wel sijnre consten.

* 32. Hs. minne. - 38. Hs. het, betaemt. - 43. Hs. soude. - 51. ende *ontbr.*

1 Waarschijnlijk zal men moeten lezen:

Altijt si hi giften vri.

*

Minre, blijft ghestade ende trou,
 Warachtich in dijnre joghet,
 So en is weder heer noch vrou,
 Si en sullen meerren uwer doecht.

65 Ten wapen seldi wesen stout:

Hantierse in uwen daghen.

Leert dese punten ende hout:

Eer is alte guet te draghen.

Wildi in eeren sijn ghenoeemt,

70 ⁺Doet wel ende niet en roemt.⁺H. 112.

* 63. Hs. Si en. - 65. Hs. sellen si. - 68. Hs. Eeer.

*

Vander loser vrou. X.

- Waer natuer twe harten vuecht
 Te samen mit gherochter doecht,
 Soe wat deene wil tot elker stede,
 Dattet die ander wil mede,
 5 Op dattet nut is ende guet,
 Die hebben vroeched in horen moet;
 Want waer si dus inder tijt
 Versament sijn, so ist jolijt;
 Want so wat dene weet
 10 Is den anderen al bereet.
 Aldus sel elc hem billix saten,
 Of mit recht reden laten;
 Want reden is int recht ghevuecht,
 Dats den goeden wael ghenucht.
 15 Al wil die bose daer yeghen kiven,
 Nochtan moet recht ende reden bliven;
 Want waer twe harten aldus sijn in een
 Versament, dat is een leven reen.
 *Doch moedick, al ist goed,
 20 Dats die menich niet en doet
 Na minen alre besten waen;
 Want mi wart dus doen verstaen
 Van tween ghesellen, waren ghemoet
 An eenre waerde vrouwen goet,
 25 Die hem beide dede scoen onthiet,
 Mer sine meyndes al niet.
 Dat docht mi sijn groet misdaet,

*H. 113.

*

17. Hs. sien. - 21. Hs. alren.

*

- Dat een sijn woerden niet vast en staet.
 Dese twe ghesellen, als ghi moghet horen,
 30 Hadden elc den anderen vercoren
 Mit gueder harten sonder fel;
 Si onsten oec malcander wel,
 Soe dat si dicke waren vroe.
 Op eenen tijt quamt alsoe,
 35 Dat si calden haer ende ghens,
 Ende elc hadde int ghepeyns
 Sijn lief mit rechte goede moghen.
 Ten lesten dat si overdroeghen,
 +Alsoe dat hem dochte goet
 40 Te weten waer elc waer ghemoet;
 Mer eert elc den anderen seyde,
 Gheloefden sijt mit sekerheyde
 Nimmermeer. te segghen voert
 Elc van anderen sulc woert,
 45 Als si hem beyden daer liet verstaen.
 Doe dat gheloeft daer was ghedaen
 Ende gheëet tusken hem twien,
 Quamen sijs beyde op een;
 Want si hadden sonder verghet
 50 Hoeren sin op eenre vrouwen gheset,
 Des si beyde tonder quamen.
 Doese elcs anders tael vernamen,
 Worden si beyde van sorghen mat,
 Doch die een troeste hem bat
 55 Dan die ander, ende sprac hier naer:
 'Ghesel, wildi weten twaer?
 Dat ghi die vrouwe hebt vercoren,
 Dat is seker pijn verloren¹.....'

*H. 114.

Amen dico vobis!

* 28. Hs. een sijn een sijn. - 37. Hs. rechten.
 1 Evenals IV bij vs. 238 plotseling afbreekt, eindigt ook dit stuk eensklaps aan het eind der bladzijde. Daar ook hetzelfde het geval is met het fragment uit het hier niet afgedrukte gedicht van WILLEM VAN HILDEGAERSBERCH, dat bij vs. 38 eindigt, en in het Hs. tusschen VII en VIII op bl 89-90 voorkomt (zie *Ged. v. Hildeg.* 327, aant. op bl. 73), zal ook hier het slot wel weggevallen zijn.

*

[Vander Blauwen Scute] XI¹......²

+Ende alle ghesellen van wilde manieren
 Ontbieden wi gruete ende saluut,
 Te comen in die Blauwe Scute

*H. 115.

- 5 Ende inder Blauwer Scuten ghilde³.
 Sijn si onedel of vanden scilde,
 Hem allen gaern men ontfaet,
 Op dat si leven als hier na staet
 Ende werken mit al haer vermoghen.
- 10 Nu hoert, ic sal haer leven toghen,
 Die onser Scuten toebehoert;
 Ende eerst vanden h e r e n voert,
 Ridders of knechts, die lien of lant
 Versetten om ghelt in anders hant,
- 15 Of die ter lomberde gaen,
 Ende laten daer hoer pande verstaen

*

6. Hs. of of.
- 1 Vroeger uitgegeven door ZARNCKE in SEB. BRANT'S *Narrenschiff*, Einl. LXIII-LXVII (Leipzig, Wigand 1854), door den Heer BUDDINGH in *Een paar bladen uit de Gesch. der Kerkherv.* (1855) 63-71, en laatstelijk door Dr. VAN VLOTEN in den *Taalen Letterb.* 1, 90-93.
- 2 De aanhef van dit gedicht, dat in den vorm eener oorkonde geschreven is, ontbreekt ongelukkig, en daardoor ook waarschijnlijk de sleutel ter verklaring. De ontbrekende verzen toch zullen wel den naam hebben bevat van den heer der Blauwe Scute in den gebruikelijken vorm bij oorkonden. Verg. de Inleiding.
- 3 In een album uit de XVII^{de} eeuw op de Koninklijke Bibliotheek te 's Gravenhage komt eene merkwaardige afbeelding voor van de Blauwe Scute beladen met eenige *V e r l o r e n K i n d e r*. Het onderschrift luidt aldus:

Daer platbroeck speelman is, en stierman in de bane,
 Daer sien hem de voghelen voer eenen huyben ane;
 Ende al tiert syn gheselschap datse moghen sweeten,
 Het sullen de sanghers in de blau schuyte heeten.

Zie verder de Inleiding.

- *
 Doer groten commer, suldi weten,
 Ende die hoer coren groen eten,
 Ende die hoer renten niet en moghen verbeyden,
 20 Ende garen groten staet leyden,
 +Ende die alle jaers wat lants vercopen,
 Ende haer schult laten hopen, +H. 116.
 Ende die fyolen laten sorghen,
 Ende die copen al datmen wil borghen,
 25 Ende haren staet niet en minderen,
 Dat sijn onse verloren kinderen.
 Ende die gheringhe sijn ter hant
 Te slaen voer hoeft of mont of tant,
 Ende die dobbelen of drincken,
 30 Singhen, springhen ende clincken,
 Ende die wildelic ghebaren,
 Ende die haer renten dubbelt vertaren,
 Ende altoes liever vertrecken willen
 Dan si thuis bleven stille,
 35 Ende die ghaerne belleren mit sconen vrouwen,
 Die sullen dat ghilde ophouwen.
 Voert vanden gheestliken heren
 Die willen wi in onse ghilde eeren,
 Apten ende grote prelaten,
 40 Die haer cloester tachter saten,
 +Ende versetten ende vercopen
 Des cloosters renten bi groten hopen, +H. 117.
 Ende die na hoer ghenuchte leven,
 Ende niet veel daerom en gheven
 45 Om den kommer ende lachter,
 Dat haer cloester soe gaet tachter,
 Ende des nachts brassen ende hoveren,
 Ende onnutlic haer goet verteren,
 Ende die voecken mit sconen wiven,
 50 Die sullen in onse ghilde bliven.
 Voert¹, gi p a p e n ende gi c l e r c k e n ,

* 29. Hs. do dobbelen. - 37. Hs. wanden. - 49. Hs. boecken (?). - 51. Hs. Hoert.
 1 Hier evenals in vs. 73 is *Hoert* door mij in *Voert* veranderd. ZARNKE meent dat bij de hoofdverdeling van de in de Blauwe Scute behorende personen (vs. 37, 87, 125, 135 en 161) steeds de aanhef met *Voert* wordt ingeleid, terwijl bij de onderverdeling der *Gheestlike heren* (vs. 37-86) in vs. 51 en 73 die aanhef *Hoert* moet luiden, gelijk ook in het Hs. staat. Op beide plaatsen en in vs. 148 komt mij de verandering in *Voert* beter voor.

- *
 Die gaern mit der lenden werken,
 Ende gaeme haer ghenuuchte driven
 Mit maechden of mit mannewiven,
 55 Of die gaerne drincken wijn,
 Ende meer int gheselschap sijn
 Dan haer renten moghen draghen,
 Ende bi nachten ende bi daghen
 Boeven, spelen, dobbelen ende drincken,
 60 Ende niet veel daer op en dincken,
 Of haer guet mit groten hopen¹,
 Ende dan te Rome lopen
 Om ander goet, ende dan verteren
 Al haer goet ende cleyder mede,
 65 Ende comen weder naect thuus
 Sonder proven seer confuus;
 Of die papen ende provende heren,
 Die haer proven permutteren
 Om ander proven, die arger sijn,
 70 Ende nemen daer of dat gheldekijn,
 Ende brenghent over mitten ghesellen,
 Dese machmen inder Scuten tellen.
 Voert m o n i k e n ende b e g h e v e n l u d e
 Die en willen wi niet vertruden,
 75 Die sielmissen ghelt ende steecpenninghen
 Mitten ghesellen overbrenghen,
 Ende al haer baet van haer termijn
 Verminnen of verdrincken in wijn,
 Of diet mit gueden ghesellen verteren,
 80 Ende lichtelic absolveren
 Van al dat een heeft misdaen,
 Opdat si daer of ghelt ontfaen,
 +Ende die crancke rekeninghen
 Haren clooster daer of bringhen
 85 Wat si winnen in haer termijn,
 Dese sullen int ghilde sijn.
 Voert die p o o r t e r s in die stede
- *H. 119.

* 54. Hs. mannen wiven. - 67. Hs. Op. - 68. Hs. permitteren. - 73. Hs. Hoert, beghinen. - 86. Hs. bliven.

1 Aan dit vers ontbreekt het ww., dat waarschijnlijk in *guet* verscholen is. Een afschrijver las misschien voor *gaet* - *guet*. Oorspronkelijk kan er b.v. gestaan hebben:

Of *thaer tegaet* mit groten hopen.

Thaer, het hunne, staat over tegen het in vs. 63 genoemde *ander goet*.

- *
 Ende gueder luden kinder mede,
 Die niet en sorghen noch en sparen,
 90 Ende grof ende grotelic vertaren
 Dat hem van haer ouders is bleven,
 Ende niet veel daer om en gheven,
 Hoe onnuttelic sijt overbringhen,
 Ende dobbelen, spelen ende singhen
 95 Sonder sorghen, wilder dan wilt,
 Hi en dochte niet dat hi en mite hilt¹:
 'God onse heer is rijc ghenoech:
 Laet ons nemen onse ghevoech
 Vanden onsen sonder sorghen:
 100 Laet si sorghen die ons borghen;'
 Ende die niet en sorghen dach noch nacht,
 Voer al haer goet is wech ghebracht
 Mit vrouwekijns of mit lichten wiven,
 +Of mit buverien te driven,
 105 Ende die slapen toter noen, +H. 120.
 Voert dan niet en moghen doen,
 Ende die nachts waken ende braken,
 Want si int gheselscop raken;
 Ende die niet en moghen doen of werken,
 110 Ende die harde nauwe merken
 Wat die beste ghesellen sijn,
 Ist in bier of in wijn;
 Ende die renten noch lant en copen,
 Noch ghelt in hare kisten hopen,
 115 Ende die meer verteren in een jaer
 Dan drie jaer renten belopen voerwaer;
 Ende die dus gaen desen ganc,
 Al souden si daer na drie jaer lanc
 Buten lande dienen ende varen,
 120 Nochtan en soude si niet sparen:
 Dus gherecht sijn si ende fijn,
 Dese moghen wael int ghilde sijn;
 Want si meest meesten ende groyen,
 +Als si die Blauwe Sc uut sien royen. +H. 121.

* 101. Hs. nacht noch dach. - 102. Hs. ghebract.
 1 Dr. VAN VLOTEN teekent op dit vers aan: '*rochte?* - (*het derde hem niet*).'
 Waarschijnlijk is *rochte* de ware lezing, doch dan leze men het vers aldus:

Hem en rochte niet dat hi en mite hilt.

- *
- 125 Voert vanden gueden vroukijns fijn,
 Die gaern bi die guede ghesellen sijn,
 Ende die Venus dwinghet, die goddinne,
 Ende garen draghen verholen minne,
 Ist abdisse ofte nonne,
- 130 Die deen bet dan dander gonne,
 Ende mit sinte Jorijs vissop sijn begoten,
 Dese moghen den scuten ghenoten;
 Want si guede ghesellen beraden,
 Als si mit commer sijn beladen.
- 135 Voert vanden minliken beghinen,
 Die so heilich sijn van scinen,
 Ende so minlic oechkijns draghen,
 Dat een dat herte duncke waghén
 Ende vergaren mit haren aensien,
- 140 Ende gaerne gueder minnen plien,
 Ende in rechter caritaet:
 Hier mede ist datmen die Scuut laed.
 Oec maechden, diemen te laughe hout,
 Ende groet worden ende out
- 145 ⁺XXV jaer of meer,
 Dese maechden torentet alte seer,
 Dat si alleyn [sitten] bliven. *H. 122.
 Voert vanden mannewiven,
 Dien goet gheselscop es ghenaem¹,
- 150 Waert dat hem te voren quaem,
 Ende die hebben oude mannen,
 Die hem gheen solaes en gannen
 Noch en doen noch en driven,
 Dese vrouwen ende dese wiven
- 155 Gaerne na guede ghesellen vraghen,
 Die hem haer leet helpen draghen,
 Ende mit vroechden willen leven,
 Mer dese moeten dicke gheven:

* 129. Hs. of. - 130. Hs. gunne. - 147. sitten *ontbr.* - 148. Hs. Hoert, mannen wiven. - 149. Hs. Die gaerne goet gheselscop driven. - 151. Hs. Die. - 153. Hs. een doen.

1 In het Hs. rijmen vs. 149 en 150 niet. Dr. VAN VLOTEN laat het vers bijna onveranderd, doch leest in plaats van *driven - naem*. Dit enkelvoud past echter volstrekt niet bij vs. 148, 150 en 151, waarin steeds een mv. gevonden wordt. Door mijne verandering blijft de zin dezelfde, terwijl het rijm is hersteld.

*

- Hier om sullen si in die Scut
- 160 Die vracht wesen uut ende uyt.
 Voert van al den gueden ghesellen,
 Die willen wi in onse ghilde tellen,
 Ende eeren ende minnen,
 Die gaerne haer broet winnen
- 165 Mit ambocht ende mit comenscop,
 +Ende dat weder int gheselscop
 Bibrenghen mit groten hopen, +H. 123.
 Ende gheen lant daer mede copen;
 Ende die dienres ende knapen
- 170 Willen wi in onse ghilde rapen,
 Die al haer winninghe ende baten
 Des Sonnendaechs in die taverne laten,
 Ende verteren drie weken tachter
 Of een maent, dat en is gheen lachter,
- 175 Of die op een dach verspelen
 Haer somerhuer, of so vele
 Als si winnen binnen den jaer,
 Ende hem dat weder suer ende swaer
 Laten worden vro und spaed:
- 180 Dese nemen wi in ghenaed.
 Ende die j o n c w i v e n in die steden
 Ende opten landen oec mede,
 Die haren sin legghen of stellen
 An een of an twee goeden ghesellen,
- 185 Ende liever gaen dansen ende spelen,
 Dan si te huus deden vele,
 +Ende des nachts mitten ghesellen waken,
 Al souden si sterven van vake, +H. 124.
 Die nochtan niet en souden laten,
- 190 Si en souden haren buel inlaten:
 Dese sijn inder Scuten ghilde.
- Nu mocht een vraghen, of hi wilde,
 Die in dit ghilde comen woude,
 Of hi al dese punten soude
- 195 Moeten doen, die sijn voerscreven:
 Hier op willen wi antwoert gheven.

* 164. Hs. Ende gaerne. - 166. Hs. mit. - 171. Hs. winnighe. - 176. Hs. veel.

- *
 Een mensche sal in hem selven gaen,
 Ende sien sijn regiment aen
 Van sinen leven ende wandelinghen,
 200 Van seden ende van allen dinghen,
 Die hi daghelix plecht te hantieren.
 Vint hi meer punten van manieren,
 Die hem meer ter wijsheit trecken,
 Dan wijsheit die ter dwaesheit trecken,
 205 So en is hi in onse ghilde niet¹.
 Mer die in hem selven siet
 Meer punten dan hier staen voerscreven
 +Dan wyselike mede te leven,
 Die sinen staet meest regeren,
 210 Ende sinen goede meest deeren,
 Dese sullen in onse Scute gaen
 Ende onse ghilde nemen aen.
 Oec soe willen wi een except maken,
 Dat onse ghilde en sal niement ghenaken,
 215 Noch in onse ghilde wesen,
 Die een punt heeft van desen:
 Als moerdbranders, dief of moerdenaer,
 Zerovers of verraders swaer,
 Boerssniders ende alle ladders meede,
 220 Die quade fauten hebben onder haer leden:
 Dese sijn al uutghenomen,
 Ende die en moghen in onse ghilde niet comen.
 Mer het valt wel over al,
 Dat een mit groten ongheval
 225 Dootslach doet in toorne heet,
 Dat hem na is harde leet,

+H. 125.

* 197. Hs. En. - 203. Hs. Dan hem. - 223. Hs. walt veel. - 225. Hs. dootsclach, toornre.
 1 Deze verzen zijn wederom door een afschrijver zoo gruwelijk bedorven, dat het zoo niet moeilijk is den zin op te maken, dan toch te bepalen wat de dichter geschreven heeft. In vs. 203 is vooreerst *Dan* in *Die* veranderd, dat wel geen nadere verdediging zal behoeven. Vs. 203 en 204 hebben twee gelijke rijmen, en daarvan moet zeker één veranderd worden. Voorts is in vs. 204 het woord *w i j s h e i t* door een slaperigen afschrijver nog eens herhaald uit den vorigen regel. Men verkrijgt althans een gezonden zin, wanneer men leest:

Die hem meer ter wijsheit *wecken*
 Dan *diene* ter dwaesheit trecken,
 So en is hi in onse ghilde niet.

- *
 +Of die sijn lijf moet verweren:
 Dese nemen wi op mit eeren; +H. 126.
 Of die ruters opter straten¹
 230
 Ende niet en roven op ghene vaert,
 Si en sijn daer jeghens bewaert,
 Of viant des lants heren,
 Daer si roefs of rovens gheren,
 235 Sijn si scout of vanden scilde,
 Soe nemen wise in onse ghilde.
 Voert maec ic u een bediet,
 Dat wi en willen die wiven niet,
 Die sijn van sulken leven,
 240 Dat si daer niet om en gheven
 Mit wien si sijn of mit hoe veel
 [*Si moghen driven haer riveef*],
 Of diet al in laten gaen,
 Maghen, swagheren, suldi verstaen;
 245 Of die quaet sijn van wandringhe
 En willen wi om ghene dinghe.
 Mer een wijf die moet wel minnen
 Eenen ende oec den anderen sinnen,
 +Ende toghen hem haer ontfarmichede,
 250 Mer al mit besceydenhede, +H. 127.
 Dats te segghen, soe ic meen,
 Dat si niet en gaet ghemeen
 Boven een ofte twe:
 Anders en doech si min noch mee,

* 234. Hs. roef of rovers. - 249. Hs. ontfarmhede. - 253. Hs. of. - 254. Hs. meer.
 1 De volgende verzen zijn, ook tengevolge van het wegvallen van een regel, min verstaanbaar.
 Kan het ontbrekende vers misschien ook aldus hebben geluid:

Die hem niet te stelen saten?

Ik versta dan den zin aldus:

Onder degenen die wel worden opgenomen zijn zij, die onwillig doodslag hebben bedreven, of die voor levensbehoud strijden; òf de ruiters op 's heeren wegen, die geen beroep maken van stelen en niemand anders op hun tochten berooven dan òf die er tegen gewapend zijn, òf vijanden van den landsheer, wanneer deze op roof en rooven belust zijn, al zijn zij (nam. die vijanden van den landsheer) ook schouten of edelen, - ook deze worden in het gilde opgenomen.

De verandering in vs. 234 wijst zich dan van zelf aan.

2 Aldus *ex conjectura* ingevoegd.

*

255 Dan datmen reket voer een hoer,
Die om cleyn ghelt drijft sulke voer¹.

Dese privilegien ende dese punten voerscreven
Hebben wi onse ghilde ghegeven,
Ende onse ghilde broeders mede,

260 Ende sal dueren in ewichede,
Tot dat si hem anders saten,
Datsi onse ghilde moghen laten
In wijsheit of in huwelic,
Of dat si werden te rijc;

265 Mer die leven bi onsen raed
Houden wi vast ende ghestaed

+Alle privilegien ende virtuu
Die toebehoren die Blawe Scuut,
Also langhe als si tonswaert keeren

*H. 128.

270 Ende iet hebben te verteren,
Ende onse ghilde willen hantieren.
Ende omdat wi willen in allen manieren
Onse privilegien houden in staden,
So hebben wi bi onsen raden

275 Ende mit raden onser kinder mede,
Die wi heten van den Quaden Beledede,
Binnen onsen leven dit bezeghelt.

Dat sulver is vercoft omme ghelt²,
Daer die seghel of was ghewracht,

280 Ende dat ghelt is overghebracht
Also den menighen wel is bekent,
Die kennen onse quade regiment.

Ghegeven in ons Heren jaer
M. CCCC ende XIII voerwaer,

285 Opten rechten Vastelavont,
Als die van Brabant wel is cont,

* 256. Hs. die dinc doen. - 257. Hs. desen. - 276. Hs. beleden. - 278. Hs. ende ghelt.
1 De gemaakte verbetering wijst zich als van zelf aan en behoeft geene nadere verklaring of verdediging.
2 *Ende* is in dit vs. door mij veranderd in *omme*, d. i. *voor*, en daarmee wordt de zin gezond. Doch niet zoo het rijm: *bezeghelt* en *omme ghélt*. Misschien is hier aan een fout van den dichter te denken, die door het gezicht van het schijnbare rijm misschien is bedrogen geworden.

*

+Doe si in Oestpolre staken,
 Ende die speren in die eer van vrouwen braken
 Jeghens die van Oedekiins kerke.

+H. 129.

- 290 Hier bi so machmen merken,
 Hoe dit ghilde in Brabant quam,
 Ende men dit ghilt annam.
 Mer dit ghilt was langhe te voren
 TAnwerpe verheven ende vercoren,
 295 Eert die van Brabant ophieven;
 Mer tAnwerpen en sijn ghien brieven
 Noch gheen hantvesten, hoe si souden leven,
 Si en worden hem hier na ghegeven
 Uten hantvesten ende uten coren,
 300 Die JACOP dichte VAN OESTVOREN.

Salus Regina Miseris!

* 291. Hs. Doe.

*

[Vanden nieuwen jare] XII¹.

- Nu dicht jeghens dat nie jaer,
 Dat vrowet menich hartsen gaer.
 Die leweric rust nu openbaer
 Und acht daz winters nicht en haer;
 5 ⁺Zi vruwit zich des somer twaer,
 Und wil sijn singhens nu bestaen.
 Hair comt nu wel en blide maer,
 Unt wil nu singhen hier und daer
 Mit een vol soeste stemmen claer.
 10 Ich vruchd mic nu, und daz is waer
 Teghen den Mey gaen wel ghetayn
 Dat willen waer alle vroecheden hayn².

*H. 130.

- Ze vrucht sich nu gaer sonder nijt
 Teghen den lieven Meyen tijt;
 15 Ze hoept, den winter is si quyt,
 In vroecheden si oec gaer verblijt,

*

5. Hs. Zich. vruwic.
- 1 Dit zeer bedorven en onverstaanbaar, sterk Duitsch gekleurd gedicht is niet alleen onvolledig doordat het ophoudt midden in eene strophe, daar 'de weinige overige bladen van het Hs. *verrot* en onleesbaar waren,' zooals v. WIJN op de laatste bl. heeft aangeteekend, maar ook doordat een menigte verzen in de pen des afschrijvers zijn gebleven en ontbreken. Blijkens de achtste, alleen volledige, strophe bestond elke strophe uit 14 verzen met twee rijmen, waarvan 1-5 en 7-12 op hetzelfde rijm eindigden, terwijl 6 en 13 en 14 een anderen gelijken rijmklank vertoonen. De 7 voorafgaande strophes, die nu 79 verzen tellen, hadden samen 98 verzen groot moeten zijn. Bij zoo groote onvolledigheid en verwarring deelen wij het gedicht mede zooals het er staat, en zullen ons niet vermoeien met het zoeken naar verbeteringen, 't Zou den moriaan gewasschen zijn.
- 2 Aan deze strophe ontbreken 2 verzen, die waarschijnlijk tusschen vs. 10 en 11 zijn weggevallen.

*

Ze ist vro doer alde werelt wijt.

Daer om salmense ymmer loven,

Dat se doer alde winter tijt

20 Wantet haghelt, vriest und daer toe snijt,

Des en acht si niet een fijt

Climmet nu mit grozer vlijt,

Daer om steyt si mit rijcher loveren (?)¹

+Ze ist doch van natueren vri

25 Und edel van allen zeden daer bi;

+H. 131.

Ze ist vroe voer al mich (?) we daz zi

Und is nu hogher moedes bli,

Und comt mit een zueten cri.

Daer om bid ich, tzerte reyn,

30 Daz du so leves, daz bid ic di,

Und wil ons zaytzen nuch, daz wi

Gaer vrilich sijn, ic und ghi,

Mijn ussercoren enich lely,

Und laetz uns vrolic sijn als si.

35 Du biste doch dien ic seker meyn:

Op aerden en weet ic liever gheyn².

Nu is doch vroe die lewerich,

Und wil nu ymmer vroecheden sich,

Und wil zich zaysen nu gaer vrolych

Daz nieu jaer vroeched se sich nu,

40 Daz ons sich toent wal zuverlich.

Des willen wi loven lustelic,

Und wesen vrolic al ghelijc,

+Ende niemant nu sijn hart bezwicht,

Hi en dien sijn leli trouwelic,

+H. 132.

45 Und wesen nu malcander tru,

Des bidic, reyne hartzen, u³.

*

34. Hs. und vrolic. - 36. Hs. een. - 38. Hs. wil ic nu.

1 Van deze strophe zijn 3 verzen weggevallen, waarvan 2 met het rijm op *-ij*t tusschen vs. 19 en 22, en één vs. met het rijm op *-oven*.

2 Aan deze strophe ontbreekt één der rijmen op *-i*, waarschijnlijk tusschen vs. 30-34.

3 In het eerste deel dezer strophe ontbreken t w e e rijmregels, in het laatste één vers op *-ich* of *-ic*.

*

- Nu bidic allen hoeschen vrouwen,
 Die vrou Venus al betrouwen
 50 Daz se een bruoit behouden
 Want men zeghen pleecht dit te houwen¹
 Men mach dez anden voghelen scouwen,
 Und Mey dan komt dan hier ghehouwen,
 Und elc een ander nest moet trouwen,
 55 Soe sijn si droevich alder saken,
 Dat si elx jaers een ander nest moeten rapen².
- Dus ist den voghelen grosen scade
 Tzo tymmeren uph en wankel lade.
 Den winter doet hem keyn ghenade,
 60 Hi en sceyde so altijt ynt ghewade
 Mit reghen und mit sinen rade,
 Tzo datse nummermeer nicht en vinden
 Tsi van loveren of van blade.
 *He toent altzijt sijn onghenade,
 65 Daz is hem kommerlike dade. *H. 133.
 Gi vrouwen, neemt dat in ghenen quade,
 Hoe gi sijt ende in wat stade
 Het is u een groet ghebrec ende nest te prenden,
 Ende alle jaer een nieuwe te onderwinden³.
- 70 Daer an en wilt keyn vruut ontfaen,
 Die gi huden of morghen avelaen,
 Soe krint di dinen eerliken naem.
 Als gi coemt in een quaet gherucht,
 Soe sprect een yghelic: 'Laetse gaen!'
 75 Ze kanse om haer oren slaen.
 Zoe wie dat sinen daer lecht an,
 Twaer recht dat hem scand wort ghedaen.
 Soe wie dat daer niet voer en ducht,
 Daz is een onbesceyden vrucht⁴.

*

- 56 Hs. ander meest. - 62. Hs. winde.
 1 In het Hs. is de *h* van *houwen* doorgeschrapt, en door een andere letter - misschien eene *r* - vervangen.
 2 Van deze strophe zijn niet minder dan 5 verzen verloren gegaan, namelijk het z e s d e vers, dat moest rijmen op de twee laatste, en vier rijmen op *-ouwen*.
 3 In deze strophe ontbreekt weder één vs., waarschijnlijk na vs. 67.
 4 In het eerste deel dezer strophe ontbreken t w e e der rijmen op *-aen*, alsook in het tweede, zoodat er weder 4 verzen zijn weggevallen.

*

- 80 Grose eer is jo der vrouwen besceert,
 Soe wie jo anders nicht en gheert
 Dan eyn te hebben liev und weert,
 +Und hem voer den nider verweert,
 Und gi mit trouwer hartsen eert
- 85 Malcander uut sijn ghedicht.
 Ich meyn wel dazt u nicht en deert;
 Want als een hart uut sijn verteert
 Om eynre die siner wael ontbeert,
 Und dan cort mit sconen woerden gheleert
- 90 Und dan cort tzo een ander keert,
 Wie solt hoer lof so sijn vermeert?
 Als si hoer set der eeren ledich,
 Mit recht waer si te prisen weynich.

+H. 134.

- Een yghelic sye aen sijn stayt,
 95 Want wie mit loesheit omme gaet,
 Und mit eynen vruntscop haet,
 Und morghen aen en ander slaet,
 Ende dan ghien quaet gherucht ontfaet:
 Sijn si vrouwen weder man,
- 100 Het gheluc en issem dan niet quaet;
 Und elc mit sconen woerden sayt,
 Und een hem dan daer toe verlaet
-

* 81. Hs. den vr. besceyt. - 82. Hs. een. - 84. Hs. voer voer.

Glossarium.

A.

Achemant, bnw., I, 4, *bevallig, aanminnig*, Ofr. *achesmant*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 11.

Achten, ww., - by ene dinc, VIII, 8, *zich bekommeren, zich bekreunen, geven om iets*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 14.

Achter, voorz. en bw., *achter*, als voorz., - lande, I, 744, *door het land heen, overal in het land*; als bijw., VIII, 99, *achteraan*.

Aefsch, bnw., VII, 96, *verkeerd, dwars*, hier in figuurlijke beteekenis van het karakter gezegd. Gewoonlijk in den zin van *afwijkend, zijdelingsch*, en vooral gebruikelijk in *aefsche hant*, manus inversa. Zie *Rein.* 2, 7071; *Wal.* 2087; *Limb.* 2, 268, en verg. *Ned. Wdb.* 1, 14.

Aen, voorz., VII, 174, *te, tot*.

Aert, - rde, znw. vr., VI, 29, *aard, geaardheid, natuur, inborst*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 119, 3.

Aexter, znw. vr., III, 19, 4, *ekster*. *Der aexter is haer ey ontstolen* is een spreekwoord, waarvan de zin is: *De bedrieger wordt bedrogen*. Zie HARREBOMÉE, *Spreekwdb.* 3, 176.

Afbeten (beet), ww., VIII, 129, *afstijgen*, van het paard.

Al, voegw., VIII, 162, *alsof*.

Al eens, bw., I, 782, *gelijk, eenerlei*.

Algader, bw., I, 142, *geheel en al, ganschelijk, volstrekt*.

Allen. Mit -, bw., VII, 79, *geheel en al, volkomen*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 174, 4.

Altoes, bw., gevolgd door de ontkenning: - niet, III, 49, 5, *in geen geval, volstrekt niet*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 217.

Altsijt, alzijt, bw., VI, 43; XII, 64, *altijd*. Hoogduitsche vorm, gelijk die in ons Hs. meermalen worden aangetroffen.

Amye, znw. vr., VIII, 143, *geliefde, minnares, maîtresse*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 230.

Anberren, ww., I, 703, *voortbranden*.

Ander, vnw., I, 159, van twee personen, *elkander*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 241.

Aneganghen, ww., IV, 113, *aanvangen, beginnen*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 67 en 66, Bedr.

Anrechten, ww., IV, 88, *recht overeind stellen, oprichten*.

Ansien, ww., *aanzien*. 3 pers. teg. t. sicht an, V, 33, Hoogduitsche vorm.

Answipen, ww., deelw. angeswipt, VII, 29, *aansnellen, aanvaren*.

Swipen, swepen, een Duitsch gekleurde vorm, komt overeen met Ags. *svipjan*, een afgeleiden vorm van Ags. *svīpan*, Ohd. *svīfan*, Mhd. *sweifen*, Nhd. *schweifen*. Zie GRAFF 6, 901; BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 785, 787; ETTMÜLLER, *Lex. Ags.* 764.

Anvaen, ww., I, 427, *aanvaarden*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 105 vlg.

Arch, bnw., XI, 69, *slecht*.

Avedwaen, ww., V, 15, *afwasschen*. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 133.

Avelaen, ww., XII, 71, *laten varen*, samengetrokken jongere vorm voor Aflaten. Zie *Mnl. Wdb.* 1, 142; *Hildeg. Gloss.*

Avonturen, ww., I, 520, *op het spel zetten, in de waagschaal stellen*.

B.

Ba noch boe, VII, 45, *niet het minste*, eigenlijk van het geluid gezegd, doch ook in 't algemeen als versterkte ontkenning gebruikt. Zoo b.v. *LSp.* I, 61:

Alse dat kint wort gheboren,
So en cant zien noch horen,
Gaen noch staen, *bu noch ba*,
Ende leit als een worm bina.

Limb. III, 269:

Wine wetenre of *bu no ba*.

Zie Dr. DE JAGER, *Versch.* 135; *Lat. Versch.* 140 vlg.

Baet, bate, znw. vr., I, 863; VIII, 210; XI, 171, *voordeel*.

Balde, bw., VI, 36, *spoedig*, Hd. *bald*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 59; *MLp. Gloss.*

Baraet, znw. onz., III, 23, 3; 50, 1, *bedrog*, Ofr. *barat*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 210. Volgens BURGUY, *Gramm. de la langue d' Oil*, 3, 33, is het woord van keltischen oorsprong, daar in het Bretonsch *barad, barrad*, mede de beteekenis van *verraad, list* heeft. Anderen leiden het van *πράττειν* af en willen dat het door het verkeer met Grieksche kooplieden in gebruik is gekomen. Zie DIEZ, *Etym. Wtb.* 1, 52 (3^e Aufl.).

Baren, ww., VIII, 186, *zich aanstellen, misbaar maken*.

Bat, bw., I, 104, 132, 451, 794; VI, 66; X, 54, *beter, bat dan wale*, I, 41, *beter dan wel, zoo mooi als het maar komen kon*.

Bedden, ww., VIII, 177, *te bed brengen, een bed bezorgen*; deelw. g h e b e d , VIII, 272, *van een bed voorzien*. Zie *Wal.* 3611; *Lanc.* III, 20877.

Bede, znw. vr., I, 99, *verzoek*.

Bederven, ww., III, 49, 6, *verderven, in het verderf storten, vergaan*.

Bedi, voegw., I, 517, *omdat, want*; bedi daer om, VIII, 350, *daarom*.

Bedien, voegw., VIII, 346, *omdat*.

Bediet, znw.-onz., *verklaring*, in de uitdrukking enen een - maken, XI, 237, *iemand iets verklaren*.

Bedraghen, ww. Hem -, I, 800, *in zijn levensonderhoud voorzien*. Zie *LSp.* Gloss.

Bedwonghen, bnw., I, 769, *gedwongen*. Zie *LSp.* Gloss.

Beer, znw. m., VIII, 273, *beer*. Ook in de *Rose*, 9516 vlgg. wordt de *beer* bij de schildering van een ellendig lot aangehaald:

Maer u seggict wel met trouwen,
Dat noit en was geberst so *bere*
Noch so gevilt in genen sinne,
Alse gi selt siju, mach u gewinnen
Ermoede ende hebben in hare hande.

Begaren, ww., VIII, 330, *begeeren*.

Begheven, ww., met den 2den nv., III, 53, 5; VIII, 130, *laten varen*.

Begheven, bnw., XI, 73, *van de wereld afgezonderd*, door het doen eener kloostergelofte. Begheven lude is de gewone naam voor *kloosterlingen*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 449 enz.

Beghinnen, began, begonde, begonste, ww., VIII, 167, 186, 206, *beginnen*. Zie *Cass.* 12, 9.

Behaghel, bnw., I, 3, *schoon, bevallig*. Zie *MLp.* Gloss.

Beheept, bnw., VII, 31, *behept, aangehaald, gekweld*, eigenlijk *verstrikt*, Hd.

behaft. Behept, in de XVII^{de} eeuw behipt, is eigenlijk het deelw. van beheften, behechten, Mhd. *beheften*. In het Mhd. vindt men de vormen van het deelw. *beheftet, behaft* en *beheft*, in den zin van *door den duivel bezeten*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 604; GRIMM, *D. Wtb.* 1, 1316; Dr. DE JAGER, *Proeve uit het Wdb. der frequentatieven*, geplaatst in den *Tijdsp.* 1864, en verg. *Taalg.* 6, 127 vlg., OUDEMANS, *Mnl. Wdb.* 1, 424.

Behoven, ww., VIII, 40, *behoeven, noodig hebben*.

Beiden, ww., III, 5, 6 var., *wachten*.

Bejaghen, ww., I, 80, 210, 259, 307, 768, *verkrijgen, met moeite winnen*.

Bekinnen, ww., I, 201, *leeren kennen*.

Becliven, ww., III, 9, 3, *voorspoed genieten*. Zie *LSp.* Gloss.

- Becomen (bequam), ww., I, 51, 610, 806; VIII, 247, *behagen, bevallen*.
- Becommert, bnw., VIII, 103, 134, 260, *in verlegenheid zijnde, in slechten staat verkeerende, armoedig*.
- Becopen (becocht), ww., I, 716, *bekopen, ontgelden*.
- Becoren, ww., IV, 204, *beproeven, in verzoeking brengen*; als znw., V, 51, *verleiding, verzoeking*.
- Beleet, znw. onz., XI, 276, *beleid, beheer, bestuur*. De Heer der Blauwe Scute noemt zijne kinderen vanden Quaden Beledede, d. i. van het slechte bestuur, van het wanbeheer. Verg. ald. vs. 282, waar van het *quade regiment* wordt gesproken. Napoleon *le Petit* kon desgelijks zijne schurkenomgeving met het volste recht *die kinder vanden Quaden Beledede* noemen.
- Beleyt, bnw., eigenlijk verl. deelw. van belegghe; - met ene dinc, III, 1, 6; 5, 6, *omringd van, omgeven van*, en in ongunstigen zin *gedrukt, gekweld door*; verg. Lat. *obsessus*. Zie *MLp.* Gloss. op Belegghe.
- Belghen, ww. Hem -, met den 2den nv. der zaak, I, 82, 345, *zich vertoornen over iets, verbolgen zijn*.
- Belleren, ww., XI, 35, waarschijnlijk *dansen*, een wisselvorm van *baleeren*, Ofr. *baler*, van Mlat. *balare*. Zie *DU CANGE* 1, 546; *RAYNOUART* 2, 174; *DIEZ*, *Etym. Wtb.* 1, 49 (3^e Ausg.). Of moet men misschien lezen: *bocleren?*
- Belof, znw. onz., III, 52, 3, *belofte*.
- Beloven, ww. Hem -, II, 67, *zich verheugen*. Zie *MLp.*, *Lorr.*, *Hildeg.* Gloss.; Mr. *MOLTZER*, *Dram. Poez.* 35.
- Bent, znw. m., VII, 146, *band, boei*.
- Bequaem, bnw., VI, 60, *aangenaam, welgevallig*. Zie *CLIGNETT*, *Bijdr.* 200.
- Beraden, ww., XI, 133, *helpen, verzorgen*. Zie *CLIGNETT*, *Bijdr.* 213; *LSp.* Gloss. enz.
- Beraet, znw. onz., I, 803, *bedrog*. Zie op *Baraet*.
- Berechten, ww., I, 365, 447, 841, 852; III, 26, 2; 27, 8; 51, 1; IV, 65, 169, *onderrichten, inlichting geven*.
- Bereet, bnw., X, 10, *bereid, beschikbaar*.
- Berespen, ww., III, 7, 1, *berispen*.
- Berich, bnw., IV, 133, aldus duidelijk het Hs. Misschien een eenigermate bedorven Hd. woord en *bericht* te lezen. Het Mhd. *bēreht* beteekent *schitterend, helder*, Ohd. *berht, bēraht*, Goth. *bairhts* (zie *GRAFF* 3, 209; *BENECKE*, *Mhd. Wtb.* 1, 106; *LEXER*, *Mhd. Wtb.* 1, 190; *GRIMM*, *Myth.* 751). *Berich, bericht*, van den gemoedstoestand gezegd, heeft dan de beteekenis van *vroolijk, opgeruimd*. Of is het misschien eenvoudig eene schrijffout voor *b e s i c h*, *druk?* Verg. *Limb.* VII, 118, *Velth.* I, 26, 79 (bl. 35).
- Bernen, ww., I, 666, 677, *branden*.

Beroemich, bnw., I, 356, 358, *grootsprekend, aanmatigend in woorden, blufferig*. Zie Mr. MOLTZER, *Dram. Poëzie*, 75.
 Beromen, ww. Hem -, VIII, 16, *zich beroemen*.
 Berouwen, ww., onpers. met den 3den nv. des pers. en den 2den der zaak, I, 777, *berouwen, berouw hebben (over iets)*.
 Besceydenheit, -ede, znw. vr., XI, 250, *maat, ingetogenheid*.
 Besceren (besceerde, besceert), ww., XII, 81, *beschermen, door het lot toedeelen*. Vroeger te recht zwak gebogen. Zie GRIMM, *D. Wtb.* 1, 1563, en verg. *Ned. Klass.* 1, 95; 2, 35; *Taal- en Letterb.* 2, 57 vlg. enz. Het Hs. heeft *besceyt*, dat in *besceert* moet veranderd worden, zooals het rijm uitwijst.
 Bescelden, ww., VII, 134, *beschuldigen, berispen*.
 Bezeten, bnw., VI, 4, waarschijnlijk in den zin van *voorzien, begaafd*. Verg. Mhd. *besëzzen*, BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 334; LEXER, *Mhd. Wtb.* 1, 215; GRIMM, *D. Wtb.* 1, 1617, op *besezzen*, 1, a); *Hildeg.* Gloss. op *Besitten*.
 Bestaen, ww., onpers. met den 3den nv., I, 296, *toebehooren*. Zie *LSp.* Gloss.
 Bestaen, ww., met den 2den nv. der zaak, XII, 6, *aanvangen, ondernemen*.
 Beste. Over sijn - houden, VIII, 184, *naar zijn beste weten aannemen, het er voor houden*. Verg. *Teest.* 1941:

Wouter, dus sijn openbare
 Die gheloven comen hare,
 Ende wi sijn nu int leste:
 Aldus houdict op mijn beste.

Besuren, ww., IX, 50, *met smart doorstaan, lijden*, ook in de opvatting van *met moeite, na zuren arbeid verkrijgen*. Zie *LSp.* Gloss.
 Bezwichten, ww., XII, 43, *stillen, tevredenstellen*, Mhd. *beswiften*, Nhd. *beschwichtigen* (zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 787; LEXER, *Mhd. Wtb.* 1, 233; GRIMM, *D. Wtb.* 1, 1606). *Swiften*, *swichten*, komt volgens GRIMM waarschijnlijk reeds in het Ohd. *suiftan* voor (GRAFF, 6, 851, leest verkeerdelijk *sniftan*) bij *Boethius*, 5: 'tô *suifta nider* daz sus erstouta gezuâhte,' d. i.: 'his ille chorus increpitus *dejecit humi maestior vultum*.' *Suiftan nider* heeft hier de beteekenis van *den blik terneer slaan*, en GRIMM wijst nog op dergelijke beteekenis in het Beiersch: 'da schleichen sie fein *geschweift* (ganz still und zahm) in das wirtshaus; dan zichen sie fein *geschweift* dahin, wo sie seind herkommen; die ander jungfrau mit *geschweiftem* angesicht (SCHMELLER 3, 530), welches letzte ganz dem *dejecit humi vultum* beegnet.' Vergelijken wij hiermede eene plaats uit den *MLp.* II, 4148:

Ondect die lieflike aenghesichten
 Ende wiltse niet te duen *bezwichten*,

Datmen die zoete wangskijns root
Schouwen mach in liefden noot.

Dat aenghesicht duen bezwichten beteekent dus: het gelaat streng naar den grond richten. De overgang van de eigenlijke tot de overdrachtelijke beteekenis: *naar beneden houden, neerslaan, stillen, tot rust brengen*, laat zich gemakkelijk verklaren.

Bet, bijw., VIII, 106, *beter*; bet af, VIII, 277, *verder weg*; bet sijn omme ene dinc, VIII, 140, *er beter aan toe sijn, beter af sijn*.

Bevaen, ww., VIII, 132, *omvatten, omklemmen*; deelw. bevaen mit, IV, 37, *bevangen door*.

Bevroeden, ww. Hem -, I, 852, *begrijpen*, in de uitdrukking: soe ic mi best bevroede, *naar mijn beste weten*.

Bewaren, ww. Hem - jeghen ene dinc, XI, 232, *zich beschermen, zich beveiligen voor, zich toerusten tegen iets*. Zie *MLp. Gloss.*, en verg.

BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 509 a.

By, voorz., VIII, 8, *bij, naar, om*. Zie *Achten*.

Bidden, ww., I, 1; VII, 69, *uitnoodigen, verzoeken*.

Bidien, voegw., VIII, 252, *omdat*.

Bien, znw. onz., mv. bien, VII, 147, *been*.

Bicken, ww., VII, 54, *bikken, als een vogel met den bek pikken*, hier in den zin van *schralen kost krijgen*.

Billix, bijw., X, 11, *billijkerwijze*; verkeerdelijk als bnw. gebruikt, VII, 17, voor billic.

Bispiel, znw. onz., I, 384, *voorbeeld*, ter opheldering eener redeneering, hier in den zin van *spreekwoord*. Zie *Hildeg. Gloss.*

Blaseneren, ww., VII, 189, *uitbazuinen, luid verkondigen*. Bij *KIL*.

Blaesoenen, *publicare, divulgare*, afgeleid van *Blaesoen, buccina, tuba*, *Mhd. blâsûne*. Zoo leest men in *JANOTAS' Psalm.*: 'Lovet in in deme lûde der blâsûnen,' *Vulg.* 'Laudate eum in sono *tubae*,' en in *Karl. Mein.* 301, 45:

Dar na neit lanck, so man vns las,
Quam Orias do geuaren
Mit harde dogenclicher scharen
Mit baneren, mit *blasunen*.

Hoewel de uitgang *-oen* op een Romaanschen oorsprong van het woord schijnt te wijzen, is dit niet het geval (verg. *Ned. Wdb.* O, 1, 51). *Blasoen*, in de beteekenis van *bazuin*, is afgeleid van het ww. *blasen*, met het Romaansche achterv. *-on*, naar het voorbeeld van *claroen*, *Mhd. busûne, basûne*, en moet niet verward worden met *Fr. blason*, wapenkunde, *blasonner*, over welks oorsprong men het nog niet eens is (zie *DIEZ, Etym. Wtb.* 1, 71; *MUELLER, Etym. Wtb. d. engl. Sprache*, 1, 88; *BURGUY, Gloss.* 42). Het schijnt evenwel dat ook in het Fransch twee in oorsprong verschillende ww. moeten aangenomen worden, t. w. *blasonner*,

een blazoën uitleggen, de heraldieke figuren van een schild verklaren, en blasonner, in den zin van *médire, blâmer, critiquer* (zie DU CANGE 1, 702, i. v. Blazonare; LITTRÉ 1, 356). Het woord in de laatste beteekenis, die reeds zeer oud is, komt, naar mij voorkomt, veel meer met ons Blasenereen overeen, in ongunstigen zin opgevat. Blasonnement in de beteekenis van *belediging* komt toch reeds voor in eene oorkonde van 1387, waar men leest: 'Lesquelx par maniere de *blasonnement*, de iniure ou autrement mistrent le suppliant en une moyau ou cuve.' Verg. ROQUEFORT, *Gloss.* 1, 159. Blauhuke, *blauwe huik*, in de uitdrukking enen man die - andoen, II, 3, van eene vrouw gezegd, *iemand bedriegen*, vooral in de bijzondere toepassing van *den man tot hoorndrager maken, hem horens opzetten*. Zoo ook in de *Sotternie van Rubben*, vs. 219, waar de moeder der doortrapte vrouw zegt:

Aldus soude men roden gecken,
Als men hadde alsulken man,
Ende hanghen hem ene *blau hoyke* an
Ende steken hem thoeft in enen sac.

De verklaringen zoowel van HOFFMANN (*Hor. Belg.* 6, 242) als die van Mr. MOLTZER (*Mnl. Dram. Poëzie*, 253) komen mij minder juist voor, HOFFMANN zegt: '(Iemand thoeft in enen sac steken) geschah beim Ertränken, s. GRIMM, *RA.* 696 ff. Was ist aber unter Anziehen einer blaunen huke gemeint? - Noch im 16 Jahrh. wurde erkannt auf "de tonne, die men noemt de heike, te draghene" oder "den houten huik of tonne om den hals te draghene." CANNAERT, *Bijdr.* 167, 518.' - Mr. MOLTZER verstaat er onder: hem een pak geven, hem bont en *blauw* slaan. De ware zin blijkt genoegzaam uit de plaats in onze Boerde, in verband met die van den *Rubben*, en ook uit een spreekwoord, dat voorkomt op eene spreekwoordenplaat, berustende op de Boekerij van de Maatschappij der Ned. Letterkunde, waar een oudachtig man is afgebeeld, wien door zijne vrouw eene huik wordt omgehangen, met dit onderschrift:

Frowkens, de geernn hier ende daer den offer untfangen,
Moeten haer mans de blaw huyck omhanghen.

Verg. HARREBOMÉE 1, 338.

Ook in het Fransch werden de bedrogene echtgenooten als met een *blauwe huik* omhangen voorgesteld. In de *C. Nouw. nouv., Nouv.* 73 (Ed: LEROUX DE LINCY, 2, 158), wordt een vrouw, die den minzicken pastoor in de etenskast had geduwd, betrapt door haren echtgenoot, die 'pour la suspicion qu'il avoit de la desloyauté d'elle, craignoit très fort estre du renc de *bleuz vestus*, qu'on appelle communément noz amys.'

Dat hier de kleur der huik *blauw* is, hangt misschien samen met de beteekenis van *blauw*, nietig, ongegrond, bedriegelijk, als in *blauwe bloempjes*, *blauwe Maandag*, Hd. *blauer Dunst*, Fr. *contes bleus* enz. Zie GRIMM, *D. Wtb.* 2, 82; *Wdb. op Bredero*, i. v.; BILD. op *Hoofft*, 3, 36; op HUYGENS, 6, 220; *Ned. Klass.* 6, 95 enz.

Blese, bnw., VII, 83, van een paard, *een witte plek haar op het voorhoofd hebbende, van een bles voorzien*, KIL. *blesse*, *nigram medio frontem distinctus ab albo, albus macula in fronte*; Eng. *blaze*.

Bloeynde, bnw., V, 89, *bloeiend*.

Bloet, znw. vr., V, 120, *bloesem*, Mhd. *bluot*. Zoo ook WILLEMS, *Oude Vl. Lied.* 15 (*Bloeml.* 3, 117, IV):

Onghelike staet ons die moet,
Mi ende den cleinen woutvogelkinen,
Als si verhogen dor den *bloet*,
Die si ten asten ute sien seinen.

Verg. BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 217.

Bloet, *bloot*, bw., III, 49, 2, *duidelijk, openbaar, ten volle*, en evenzoo al -, IV, 101, *stellig, bepaald*.

Blouwen, ww., deelw. te *blouwen*, I, 199, *slaan*, Eng. *to blow*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 1, 172; CLIGNETT, *Bijdr.* 118, enz.

Bluet, znw. vr., V, 85, *bloesem*. Zie *Bloet*.

Bluyen, ww., IV, 3, *bloeien*, Mhd. *blüejen* (BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 215).

Boecken, ww., XI, 49? Zie *Voecken*.

Boerssnider, znw. m., XI, 219, *zakkenroller, beurzensnijder*, KIL.

borsen-snijder, *saccularius, manticularius, zonarius sector, crumeniseca*.

Boet, znw. vr., IV, 106, *beterschap, genezing*.

Boete, znw. vr., *beterschap, verbetering*; der *boeten pleghen*, I, 343, *zich verbeteren*; I, 344, *boete, boetedoening*, middel waardoor men de misdaad *betert*.

Boeven, ww., XI, 59, eigenlijk *leven als een boef, wilde knaap*, Hd. *buben*.

Veelal met *hoeren* (*hoereeren*) verbonden. Verg. de klucht van *Nu noch* (*Belg. Mus.* 2, 107), vs. 7:

Maer als ic thuis ben leyt mijn herte ghebonden,
Zo minnelic ben ic ghelevert den honden.
Mijn wijf, zy loddert, zy *bouft*.

Verg. GRIMM, *D. Wtb.* 2, 462: 'Wenn einer tag und nacht jubiliert, spilt, bûbt, mût wilt,' FRANK, *parad.*; 'Hunger und durst leiden, huren und buben, rasseln und spielen,' *Simpl.*; 'Der kerl thut nichts als fressen und saufen, huren und buben,' ABELE, enz. Zie bij *Bu verie*.

Born, znw. m., VII, 20, *bron*, Hd. *born*.

Boscher, znw. m., VII, 8, *boschwerker*.

Bouwelic, bw., VIII, 336, *kloek, stoutmoedig*. Zie *Tspel v. Sacr.* Gloss.
 Bouwelinc, znw. m., VII, 56, waarschijnlijk *beuling*, KIL. *bolingh*,
beulingh, intestinum, farcimen, botulus, botellus. Verg. Eng. *bowels*,
 ingewanden, OFr. *boel*, darm, van het MLat. *botellus*, worstje. Zie MUELLER,
Etym. Wtb. d. engl. Spr. 1, 113.
 Braken, ww., XI, 107, *nachtbraken*, KIL. *braecken, braeckelen*,
frangere membra laboribus, vigiliis. Zie *Ned. Wdb.* 1, 871, op *Afbraken*, II).
 Breke, znw. vr., VIII, 334, 339, *gebrek*.
 Breken, ww., 3 pers. enk. teg. t. *brecht*, deelw. *tebroken*, I, 346, 384,
breken, verbreken; I, 142, 568, *verminderen, afnemen*.
 Buel, znw. m., XI, 190, *minnaar*, Hd. *buhle*.
 Bullen, ww., VII, 112, misschien om het rijm te lezen *billen*, eigenlijk *blaffen*,
 en bij uitbreiding *getier maken, bulderen*. De vorm *billen* is meer een Duitse
 vorm, Mhd. *billen, bal, bullen, gebollen* (BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1,
 125), doch in het geheel Duitsch gekleurde Hs. niet vreemd. De gewone Mnl.
 vorm is *bilen* (*Eleg.* 765, *OVI. Ged.* 2, 2169 enz.). Van *billen* is afgeleid
 het ww. *bullen*, in den zin van *razen, tieren*, vooral van de oprocrige zee
 gezegd. Verg. de bij BENECKE 1, 126, aangehaalde plaats: 'Wie hoert man
bullen daz mer von den sturmwinden.' OUDEMANS, *Mnl. Wdb.* 1, 852, haalt
 eene plaats aan uit VAN SANTENS *Epigr.*:

Altijt moetje doch krackeelen
 G'lijck d'onheuse kaeckers doen,
 Of je *bult* wanneer wy speelen.

Buren, ww., IX, 49, *te beurt vallen*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 1, 570; *Hildeg.*
 Gloss.
 Burse, znw. vr., VIII, 5, *beurs*, in de uitdrukking *dul sijn in die -, berooid*
in de beurs sijn, platsak sijn.
 Butseel, znw. onz., VIII, 120, *lederen wijnzak*, KIL. *uter, vas vinarium*, van
 OFr. *boissel, boisseau*, MLat. *boissellus* (DU CANGE 1, 714, 2). Zie OUDEMANS,
Mnl. Wdb. 1, 856.
 Butteligier, znw. m., VII, 210, *bottelier, keldermeester*. Zie *Fl. en Blanc.*
 3893; *Wal.* 10280.
 Buverie, znw. vr., XI, 104, *losbandigheid, stukje van een lossen knaap*. Verg.
 Boeven. *Boeverie* wordt gemeenlijk in de bijzondere toepassing opgevat
 van *spelen, dobbelen*. Zie v. HASSELT op KIL., en verg. de keur der stad Leiden
 van 1 Oct. 1397 (MEERMAN, *Beleg v. Leyden*, 163, vlg.), waar men leest: 'Want
 alle onredelike *boeverien* ghehantiert worden, die verboden hebben gheweest,
 soc en wil tGherecht niet, dat men die langher hantiert. Dair om hebben die
 Rechter mit achte Scepenen eendrachtelic ghecuert een verclaringhe, dat
 ghien man of wijf, die binnen Leyden poirter of poirtesse sien, binnen der
 vryheden van Leyden, noch binnen eenre halver mile nae Leyden, en sullen
 dobbelen, quaerten, quaken,

zeylen, noch gheen spel, dat men mit tairninghen of mit quaertspelen speelt, pysen, keylen, effen ende oneffen, cruus ende munt te werpen, koten om ghelt, noch gheenrehande *boueriespelen* hoe die gheuoemt sijn.'

C. Zie K.

D.

Dach, znw. m., *dag*. Enen een dach legghen, III, 5, 2, *iemand een dag bepalen, met iemand een bepaalden tijd afspreken* Verg. *MLp.*, *Bloeml.* Gloss.

Dailkijn, znw. onz., VIII, 61, *kuiltje*. Verg. *Rose*, 518:

Hare vorehoeft slecht ende ront die kinne,
Daer een clene *dal* stont inne.

De var. bij C. heeft *daelkin*.

Dale. Te -, bw., IV, 236, *naar beneden, omlaag*.

Danen, bw., VIII, 299, *van daar*.

Danieel. Sinte -, znw. m., VIII, 312, *Sint Daniël*, de propheet, wiens gedenkdag 21 Juli is, en wiens naam meer werd aangeropen blijkens *Ferg.* 3762:

Ferguut sprac: 'Bi *sente Danele*,
Dit nes gheen paert, hets Baerlebaen.

Verg. nog *Rein. v. Mont.* 1574:

Want Malaghijs een wonde ontfinc,
Bi den goeden *sente Danele*.

Danc, znw. m., *dank*. Sonder -, III, 16, 3, als bepaling bij een znw. gevoegd, *ondankbaar*. Verg. *Hildeg.* Gloss.

Decken, ww., I, 682, *bedekken, verborgen houden*.

Deluen, deluwen, ww., IV, 71, *verwelken*, KIL. *livescere*. Het bnw. *delluw*, *loodkleurig, doodsbleck*, is in de XVII^{de} ceuw nog zeer gewoon. Zie CATS 1, 423a:

Als yemant heeft gepluckt, en met'er daedt genoten
De bloem van uwe jeugt, met lusten overgoten,
't Is reden dat hy draegt, en sonder morren lijdt,
Wat dor en *delluw* wort ontrent den winter-tijt.

Zie verder *Uitlegk. Wdb. op Hooft*, 1, 210.

Den, voegw., V, 85, *want*, Hd. *denn*.

Deren, ww., I, 626, 630; XI, 210, *deren; schaden*.

Derven, ww. Zie Dorven.

Derven, ww., - van ene dinc, VIII, 345, *missen, afstand doen*.

Dien, ww., VIII, 17, *gedijen, voorspoedig zijn, voordeel doen*.

Dienre, znw. m., XI, 169, *dienaar, knecht*.

Diep, bw., *diep*, in de zegswijze *diep drincken*, VIII, 198, *zwaar*

drinken, Eng. *to drink deep*, en verg. ons *diep in 't glaasje zien*. Zoo ook Kerken Cl. (*Bloeml.* 2, 99) vs. 200:

Si hebben nu die cokene vet,
 Alsi metten heren hoven,
Diepe drinken, dat si stoven.

Dier, bnw., I, 66; VIII, 241, *kostbaar*.

Dic, dicke, dicken, bw., I, 93, 191, 716, 766, 770; III, 8, 7; 41, 5; VI, 48; XI, 158, *dikwijls*.

Dincken, ww., met den 2den nv. der zaak, III, 18, 4, *denken aan iets, er aan gedachtig sijn*.

Do, bw., IV, 186, *toen*.

Doemen, ww., VII, 114, *verdoemen, vloeken*.

Doen (dede, dade), ww., *doen*; -inden sinne, III, 28, 9, *in het hart een plaats geven, veel aan iemand denken*; hem -, VIII, 209, *zich begeven*; hem - te enen, I, 62, *sich houden jegens iemand, iemand behandelen*.

Zie *MLp. Gloss.*

Doen, znw. onz., IV, 135, *geaardheid, bestaan*.

Dofhorn, znw. m., VII, 101, *doffer, mannetjes duif*, in het *Vocab. rerum*: dufhorn, *columbus*, in het *Vocab. Ex quo*: dubern (DIEFENBACH, *Gloss.* 134).

Doghen, doeghen, ww., I, 176, 179, 183, 564, 784; III, 1, 7; 21, 10; 25, 5; IV, 86; VIII, 134, *lijden, dulden*; deelw. ghedoghen, VIII, 91, in plaats van den zwakken vorm ghedoghet.

Doghet, doecht, znw. vr., VIII, 331; IX, 64, *deugd*.

Door, doer, dor, voorz., I, 99, 110, 117; VI, 6; VIII, 21, 34, 43, 95, *om, ter wille van*.

Doppen, ww., VII, 98, *uit den dop in een schotel gieten*, KIL. ova e testis patellae infundere.

Dorper, znw. m., V, 27, 29, 38, *ruw, onbeschaafd mensch*, eigenlijk *dorpsbewoner*, doch steeds in ongunstigen zin als Fr. *vilain*, Lat. *villanus*, van *villa*.

Dorper, bnw., V, 35, *ruw, gemeen*.

Dorperheit, znw. vr., I, 232, *ruwheid, gemeenheid*.

Dorren, ww., *durven*. Teg. tijd, Aant. wijs, ic dar, I, 168, 273; bij klankwisseling: ic der, I, 834; Onv. verl. tijd: ic dorste, ghi dorst, IV, 127. Zie *Mnl. Spraakk.* 62, en verg. *LSp. Gloss.* enz.

Dorven, ww., *behoeven, noodig hebben*. Teg. tijd, Aant. wijs, 3 pers. darf, VIII, 15. Zie *Mnl. Spraakk.* 62, en verg. *LSp. Gloss.*

Draghen, ww., *dragen*; minne -, I, 83, 89, *liefde gevoelen, verliefd zijn*.

Geb. wijs, 2 pers. drach, VIII, 119. Zie Dr. DE JAGER, *Versch.* 200.

Drec, znw. onz., VIII, 350, *drek, slijk*, hier in toepassing op de *hel*, in de uitdrukking des duvels drec. Verg. bij HILDEG. de uitdrukking dat helse slijc. Zie *Gloss.*

Drillen, ww., VII, 122, *drillen, krachtig met de hand bewegen*.

Drinten, ww., VII, 113, *opswellen*, KIL. Drenten en Drinten, *vetus. Fland.* Turgere, tumere, tumescere (*Hor. Belg. 7, 22*). Zie *Natuurk. 277*:

Men mach int hoeft dootwonde ontfaen
Int wassen der mane harde saen,
Want in wassen die hersen *drenten*
Ende int wanen si weder prenten.

Verg. nog *Barthol. den Eng. 282b*: 'Die ghene die allopiciam hebben, die werden alle hoers haers quijt inden hals, ende haer wijnbraeuwen heffen harde seer ende haer oghen *drinten* ende werden root;' ald. *696b*: 'Starcken edick op een yser ghedaen.... zuvert versche wonden ende maecse reyn ende en laetse niet *drynten*;' ald. *245b*: 'Die gene die besmet sijn inder longen.... der welker teyken sijn.... hoestinge mit zwaricheden des ademens ende wanneer dat aensicht *gedronten* is.' Aldaar mede het znw. *drintinghe*. als *273b*: 'Arthetica is een zericheit.... der coetkens of der leden, als der handen ende der voeten mit *dryntinge* ende mit steecten,' en ald. *609a*: 'Zijn blader groen ghenomen die zeer wel ruuckende sijn, ist dat si ghestoten werden, soe saften si ende ghencsen steecten van byen ende van wespen ende alle *drintinghe*.' Zie verder nog *192b, 271a, 244b, 277b, 311b, 588a*, en de aangehaalde plaatsen bij CLARISSE, *Natuurk. 381* vlgg.

Driven, ww., *drijven*. Vroeger in veel ruimere opvatting dan thans. Zoo zeide men vri ghemuet -, III, 8, 8, *opgeruimd zijn*; vruechden -, III, 9, 4, *vermaak scheppen, vroolijk zijn*; riveel -, XI, 242, *mingenot smaken*. Verg. *Lipp. (Dram. Poëzie, 61) 2*:

Ic wil gaen *driven mijn riveel*
Mit minen suete lieve int gras.

In denzelfden zin *solaes* -, XI, 153, *mingenot doen smaken*, eigenlijk *troost geven* (verg. Gloss. op *Solaes*). Over *Driven* zie HUYDEC. op *Stoke, 2, 397*; *LSp. Gloss. op Bedriven*; *Rein., Bloeml., Hildeg. Gloss. enz.*

Droghen, ww., IV, 70, *verdrogen, droog worden*.

Drocken, III, 4, 9, *bedorven lezing voor duncke*. Zie de Aant.

Droech, drouch, bnw., I, 662, 665, *droog*.

Droven, ww., VIII, 39, *bedroefd zijn, zich bedroeven over*.

Druut, znw. m., VII, 81, *snaak*. Zoo ook *Wap. Mart. I, 664*:

Martijn, du best een vremt *druut*,
Du spreecs recht alsoe een Vriese ruut
Die noch noyt en minde.

Mar. v. Nijm. 20:

Geselle. Siet Heyn-sone, wat schoonder wijf comt ginder sitten. *And. Ges.* Dats waer, ende wat leelijcken *druyt* van een manne! Zie over de afleiding *Wap. Mart. Gloss.*

Duecht, ducht, znw. vr., V, 34, *deugd*; III, 17, 2, 3, *deugd, weldoende kracht*.

Duchtenheit, znw. vr., V, 40, *deugd*.

Duer, voorz., V, 61, *door, door - heen*.

Dul, bnw., III, 53, 4, *zot, dwaas*, in de uitdrukking bi dullen rade, *dwaselijk, onbedacht*; dul in die burse, VIII, 5, *leeg van beurs*, bij vergelijking met zotten, die leeg van hoofd zijn.

Dure, znw. vr., VIII, 281, *deur*.

Dwaen (dwoech, ghedweghen), ww., I, 32, 35; V, 19, 34, 38; VIII, 163, *wasschen*, vooral van de handen. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 178 vlgg., enz., en over het wasschen der handen voor het eten VAN WIJN, *Avondst.* 2, 96; *Hor. Belg.* 3, 118 vlg.; *Beatr.* (I^{ste} Uitg.) 56 vlg.

Dwale, znw. vr., *tafellaken, servet*. Zoo ook *MLp.* IV, 1231:

Men reyde disch, laken ende *dwalen*.

Wal. 948:

Doe leidemen taflen uptie scraghe:
Daer boven spreedde men die *dwale*.

Ald. 1128:

Mettesen dedemen up die *dwale*;
Daer was gheten int ghevouch.

Dwinghen (dwanc), ww., IV, 201, *vastklemmen, drukken*, als een bewijs van liefde; *dwinghen mitter hant, een handdruk geven*.

E.

Echt, bw, *daarna, daarop*; nu ende -, IV, 87, *nu en later, nu en dan, van tijd tot tijd*. Zoo ook *D. Doctr.* III, 137:

Aldus en es nieman soe quaet,
Noch soe ongherecht, dat verstaet,
Noet en dwingten *nu oft echt*,
Dat hi wesen moet gherecht.

Verg. HUYDEC. op *Stoke*, 3, 43; *Limb.* Gloss. enz.

Echte, voegw., III, 30, 2, waarschijnlijk een wisselvorm voor Ochte, *ofte, of*, als tegenstellend bijschikkend voegw., hier ook voor het eerste lid geplaatst, om de tegenstelling met vs. 10 beter te doen uitkomen. Verg. *Ned. Wdb.* O, 1, 62, I, 4).

Eden, ww., deelw. gheëet, X, 47, *met een eed bevestigen*.

Eyn, bnw., *alleen, eenzaam*, met een voorgevoegden 2den nv., in de beteekenis van *berooft van* het door den 2den nv. uitgedrukte. *Wandels eyn*, V, 22, *vrij van gebrek, zonder vlek, smetteloos*. Aan het Mhd. ontleende uitdrukking. Verg. *Wigalois*, 11303 (Ausg. PFEIFFER 287):

Der knappe lief *fröuden eine*:
Ich waene, diu was im kleine.

Tristan (Ausc. v. D. HAGEN), 2, 91, 6362:

Diu süze, *wandels eine*,
Isot diu blunde künegin.

Zie meer voorbeelden BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 420a, IV.

Een, eyn. Op - comen, X, 48, *overeenkomen*. Over eyn, IV, 45, *dooreen, door elkander*.

Eenvoldich, bnw., I, 641, *eenvoudig*.

Eerlike, bw., IV, 70, *met eer, eervol*, doch hier in de toepassing van *schoon*.

Eersen, ww., VII, 181, *terugwijken*, van *ers*, *aars*, gelijkstaande met Fr. *reculer* van *cul*.

Egen, bnw., III, 55, 1, *eigen, lijfeigen, in eigendom*.

Eyt, znw. m., VI, 3, 14, *eed*, in de uitdrukking nemen op zijn eyt, *bezweren*. Verg. *Ovl. Lied. (Maetsch. d. Vl. Biblioph.)* 134:

O vrouwe, dat *nemic up mijn heit*,
Mijn herte, mijn zin ende ghi
Daer tusschen was nie ondersceit.

El, els, bw., niet -, I, 107; VIII, 270, *niet anders*; - niet, I, 156, 635, *anders niet*; - negheen, I, 167, *anders geen*; els niet, I, 56, *anders niet*.

Elker malc, vnw., VII, 11, *iedereen*. Malc is samengetrokken uit manlijc, *ieder, elk*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 62. Elker malc vind ik nog in de *Bed. d. Misse (N.R. v. W. v. d. Maetsch. d. Ned. Letterk. 7, 26)*, waar verhaald wordt hoe de priester bij het *Dominus vobiscum* een kruis maakt. En nu vervolgt de dichter vs. 453:

Dat dit *elker manlijc* siet,
So en sal hi des laten niet,
Hine seine hem mede
Vor des duvels behendechede.

Engheyn, vnw., VIII, 52, *geen*.

Eninghe, znw. vr., I, 152, *vereeniging*.

Erre, bnw., VIII, 116, *boos, vertoornd*. Zie *Lorr., LSp. Gloss*.

Ertrike, znw. onz., I, 724, *aarde, aardrijk*. Gemeenlijk zonder lidw. gebruikt.

Eten (at, geten), ww., I, 70, *eten*.

Evel, bnw., *kwaad, euvel*; euele moet, I, 79, 338, 375, 404, eigenlijk *kwade, booze gemoedsgesteldheid*, vooral in den zin van *gramschap*.

Evel, znw. onz., VIII, 49, *euvel, kwaad*.

Except, znw. onz., XI, 213, *voorschrift*, KIL. *exceptie, praescriptio*. Zie DUCANGE 3, 131, i. v. *Exceptum*, waar het volgende uit eene oorkonde wordt aangehaald: 'Instituimus, ut omnes obediant ei, et sine *exceptis* illius nihil agatur.'

F.

Faelgieren, faelieren, ww., I, 292, 339, 372; III, 15, 4; 22, 3, *afnemen, verzwakken, bezwijken*; met den 3den nv., VIII, 14, 335, *iemand ontbreken*.
Faut, znw. vr., XI, 220, *gebrek*. Verg. *Parth.* 112, 18:

Van dien paise compt traechheit,....
Dan vellet therte in swimelingen,
In *faute* ende in dolingen.

Feest, znw. vr., IV, 52, *feest*. Zie *LSp.*, *MLp.* Gloss., Dr. DE VRIES, *War.* 102.

Fel. bnw., VII, 191, *wreed, nijdig, boosaardig*.

Fel. Sonder -, X, 31, *zonder arglistigheid, zonder bedrog*. Zie *Limb.*, *Hildeg.* Gloss. enz.

Fijn, bnw., I, 16, 171, 496; III, 1, 2; IV, 90; VI, 59; XI, 121, 125, *voortreffelijk in zijn soort*, en bij uitbreiding in allerlei wijzigingen voor *edel, rein, uitmuntend* enz. Zie *LSp.* Gloss.

Fijn, znw. m., I, 680, *einde*, Fr. *fin*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, I, 67; *Bloeml.* Gloss.

Fijt, znw. onz., XII, 21, in de uitdrukking des niet een - achten, *er geen zier om geven*. De uitdrukking is mij nergens elders voorgekomen, en ik weet er geene voldoende verklaring voor te geven.

Fiole, znw. vr., V, 71, *viool*.

Fyole, znw. vr., in de spreekwijze *fyolen sorghen laten*, XI, 23, *violen laten zorgen*. Een reeds oud spreekwoord, waarvan de afleiding duister is. Zie HARREBOMÉE, *Spreekwdb.* 2, 383; 3, 351. Verg. er mede de spreekwijze: *roosje laten zorgen*, welke ik bij HARREBOMÉE niet vind opgeteekend, en die geheel in denzelfden zin wordt gebezigd.

Flemaet, znw. m., I, 481, 559, *phlegmaticus*.

Flematicus, -a, bnw., I, 469, 481, *phlegmatisch*.

Florijn, znw. m., II, 37, *gulden*.

Fnuken, ww., VII, 24, *fnuiken, kortwieken, door de slagpennen uit te trekken*.

G.

Gader. Te - doen, IV, 43, *bijeendoen, dooreendoen*.

Gaen, ww., *gaan*; 3 pers. enk. Teg. tijd, *gaet, gheet, gheynt*, V, 11, 118, 120.

Gaer, bw., XII, 2, 13, 16, 32, *geheel, volkomen*, Hd. *gar*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 480b.

Gans, bnw., VI, 34, *geheel, ongeschonden, v□lkomen*. Zie *MLp.* Gloss.

Ganselic, bw., VI, 8, *geheel en al*.

Garen, ww., VIII, 1, 69, *begeeren*.

Garn, bw., IV, 115, *gaarne*.

Gast, znw. m., II, 6, *gast, bezoeker*.

Ghebaren, ww., XI, 31, *zich aanstellen*.

Ghebeer, znw. onz., VII, 178, *geraas, lawaai, leven*.

Ghebieden, ww., III, 45, 2, *medebrengen, vergunnen*. Zoo ook *MLp.* I, 952:

Wes ye gheleefde, dat is doch doot
In mi; mer doe die tijt *gheboot*
Dat ic mede ter heyden ghinc,
Doe dede ic als een jonghelinc.

Verg. *MLp.* Gloss.

Ghebreken (*ghebrac*), ww., met den 3den nv. des pers., VIII, 144, *ontbreken*.

Ghebrekenesse, znw. vr., I, 615, 617, *gebrek, gemis*.

Gebringen, ww., I, 416, *brengen*.

Ghebuer, gheboer, mv. ghebuer, gheboren, VII, 93, 161, 163, 190, *boer*, Mhd. *gebûre, gebûr*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 1, 408; BEWECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 290.

Ghedaen, bnw. *Wael* -, IV, 65, 231, *welgemaakt, schoon*. Ghedaen beteekent *de gedaante hebbende, er uitzierende als*, terwijl de nadere bepaling gemeenlijk door een bw. wordt uitgedrukt. Zie *LSp.*, *MLp.* Gloss.

Ghedilt, bnw., VII, 116, misschien *met dille gekruid*. De *dille*, Lat. *anethum*, dient volgens DODONAEUS ook als toespis. Zie ald. 480a: 'Men pleeght dit cruydt te ghebruycen in sommige landen, om by de spijsse te doen, als by de koolen, ende by den visch.'

Ghedocht, znw. onz., III, 1, 9, *gedachte*. Verg. *MLp.* Gloss.

Ghedoen, ww., I, 86, *doen*.

Ghedoghen, ww., III, 30, 5, *dulden, uitstaan*.

Ghedueren, ww., I, 706, *duren, duurzaam blijven*; VIII, 189, *het uithouden*.

Gheer, znw. m., VI, 7; VII, 177, *begeerte, lust*.

Ghegronden, ww., III, 20, 7, *doorgronden*.

Ggehuer, bnw., VI, 25, *lief, aanvallig*, Mhd. *gehiure*, Ohd. *hiuri*. Zoo o. a. *Walth. v. d. Vogelw.* 69, 8:

Wibes name und wibes lip
Die sint beide vil *gehiure*.

Wigal. 933:

Ein sô schoeniu crêatiure,
Reine unde sô *gehiure*.

Zie verder BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 693.

Terwijl onghhier, onghier, in het Mnl. zeer gewoon is, komt ggehuer, ggehier, ggehier, slechts zelden voor. Zie *VIII Pers. wenschen (Belg. Mus.* 2, 432):

Achte personen saten,
Op eenen lichten dach,
Ende si droncken wel ende aten

In een vri ghelach.
 Een ridder wel *gheheer*,
 Een maghet van hoger connen, *enz.*

Zie verder Dr. DE JAGER, *Taalk. Mag.* 4, 67 vlgg., CLARISSE, *Natuurk.* 419 vlgg.
 Gheclennen, ww., I, 578, *beklimmen, opklimmen.*
 Gecrigen (gecreech), ww., I, 203, *verkrijgen.*
 Ghelaten, ww., met den 2den nv., V, 28, *nalaten.*
 Gheldekijn, znw. onz., XI, 70, *geldje*, schertsend als thans *de duiten.*
 Ghelike, znw. vr., *gelijkenis, vergelijkend voorbeeld*; bi gheliken, I, 709,
naar de voorbeelden ons leeren. Verg. *Hildeg. Gloss.*
 Gheliken, ww., met den 2den nv., VI, 30, *vergelijken bij iets.*
 Gheloeft, znw. onz., X, 46, *geloofte, belofte.*
 Gheloven, ww., VIII, 193, *beloven.*
 Ghemate, bnw., I, 239, *matig, ingetogen.*
 Ghemeen, bnw., III, 20, 4, *gemeen, vereenigd, saam verbonden.* Verg. *Ovl. Lied. (Maetsch. d. Vl. Biblioph.)* 83:

Het lach een wijf van frisschen zinne
 Bi haren boel alleine,
 In anders arem vast *ghemeine.*

- gaen, XI, 252, *zich gemeenzaam maken, zich inlaten.*
 Ghemeyt, bnw., VI, 33, *vroolijk, welgemoed, beminnelijk*, Mhd. *gemeit*. Zie *MLp.* I, 3200; *Limb.* I, 920; *Borchgr. v. Vergi* 32; *Reinout* 958, en verg. *N. Ned. Taalmag.* 3, 13 vlgg. *Gemeit* is hoogstwaarschijnlijk Goth. *gamáids*, *verminkt*, Ohd. *gimeit, hebes, obtusus, vanus, stolidus, stultus*; Ags. *gemád*. BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2¹, 129b, merkt hierbij op: 'Diese bedeutung geht über in die von *insolens, jactans, superbus, hilaris, lactus*, die Mhd. allein noch erscheint. Die sprache bietet noch mehr beispiele, dass die begriffe *leer, dünnelhaft, leichtsinnig, stolz, fröhlich* sich berühren und in einander übergehen.' Zie over de verschillende beteekenissen BENECKE, t. a. p. 130, 131.
 Ghemeten. Zie bij Meten.
 Ghemoet, bnw., *gezind, gesteld (op)*, eigenlijk deelw. van *moeden*; in de uitdrukking - *sijn aen enen*, X, 23, 40, *zijn gemoed, zijn hart op iemand gezet hebben.* Verg. *Rijmb. Gloss.*
 Ghenaem, bnw., XI, 149, *aangenaam*, Hd. *genehm*. Zie *LSp., MLp. Gloss.* *enz.*
 Gheneren, ww. Hem -, VII, 184, *zich voeden, den kost verdienen (met iets).*
 Ghenoeghen, ww., I, 794, 797, *behagen, naar den zin zijn*; hem - laten, I, 619, *zich tevreden stellen, tevreden zijn.* Zie *MLp. Gloss.*
 Ghenoet, znw. m., I, 136, *gezel, gelijke*, vooral in de uitdrukking *sijn, haer -, zijns, haars gelijke.* Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2,555; CLIGNETT, *Bijdr.* 197.

Ghenoten, ww., met den 3den nv., XI, 132, *zich als genooten voegen bij, zich aansluiten aan*, Mhd. *genôzen* (BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2,397; LEXER, *Mhd. Wtb.* I, 862).

Ghenucht, -nuchte, -nuuchte, znw. onz., VI, 43; IX, 19; XI, 43, 53, *geneugte, genot, wellust*.

Ghenughen, ww., 3 pers. enk. Teg. tijd, ghenucht, X, 14, *behagen, naar den zin zijn*.

Gheraect, bnw., I, 549, *goed, voortreffelijk, uitmuntend*; doorgaans vereenigd met wel: wel -, I, 22, 73, 522, van personen zoowel als van zaken. Zie CLARISSE, *Heim.* 257-261; LSp. Gloss.

Gherecht, bnw., *rechtvaardig, deugdelijk*; gherechte trouw, IV, 172, *waarachtige trouw*. Zie LSp. Gloss.

Ghereet, ghereit, bnw., I, 811, *gereed, vaardig*; -sijn te enen, I, 50, *voorhanden zijn, tot iemands beschikking zijn*.

Ghereet, bw., I, 736, *snel, schielijk*. Zie LSp. Gloss.

Ghereyde, znw. onz., VIII, 287, *paardetuig*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 225.

Gheren, ww., met den 2den nv., I, 126, 635, 728; XI, 234; XII, 81, *begeeren*; als znw., VI, 51, *begeerte*.

Gherief, bnw., vergr. tr. gheriever, II, 75? Eene mij niet zeer duidelijke plaats. Het znw. *gerief*, in de tegenwoordige beteekenis, komt herhaaldelijk voor. Is gherief hier voor gherieflijk, *gerieflijk, makkelijk*? Ik waag hier niet te beslissen.

Gheringhe, bnw., XI, 27, *vaardig, vlug*, Mhd. *geringe*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2¹, 711; LEXER, *Mhd. Wtb.* 1, 882. In het Mnl. als bw. zeer gewoon. Zie MLp., *Hildeg.* Gloss. enz.

Gherocht, bnw., X, 2, *oprecht, waarachtig*.

Ghesacht, V, 3, voor gheschaft, verl. deelw. van het Hoogduitsche *schaffen, vormen*. Verg. BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 72, en de aldaar aangehaalde voorbeelden: 'Got si hât als menschen *geschafft*.' *Ludw. Kreuzf.* 7291; 'Der wald was wunneclîch *geschafft*.' *Schaffen* is de afgeleide vorm van het sterke ww. *schaffen, schuof, geschaffen, ons scheppen, schiep, geschapen*.

Ghesaden, ww., V, 79, *schaden, beschadigen, schade doen*.

Ghesceet, -ede, znw. onz., I, 856, *scheiding, afscheid*. Zie MLp. Gloss.

Gheselscop, znw. onz., XI, 166, *gezelschap*.

Ghesinde, znw. onz., IV, 39, *stoet, gezelschap*.

Ghesmaken, ww., I, 644, *smaken, lijken, bevallen*.

Ghespot, znw. onz., III, 51, 10, *spotternij, bespotting*.

Ghestade, ghestaet, bnw., I, 326, 433, 438, 704; IV, 141; IX, 61., *gestadig, standvastig*; bw., XI, 266, *standvastig*. Zie LSp. Gloss.

Ghestadich, bnw., I, 624, *standvastig*.

Ghetayn, XII, 11?

Gheval, znw. onz., *lot, goet -*, I, 366, *geluk, voorspoed*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 237; CLIGNETT, *Bijdr.* 241; LSp., MLp. Gloss. enz.

- Ghevallen, ww., I, 41, 53; IV, 180, *gevallen, gebeuren*.
- Ghevoech, ghevouch, znw. onz., *wat voegt of te pas komt*; sijn -, I, 67; III, 27, 6; XI, 98, *zooveel hij noodig heeft, zijn genoeg, zijn bekomst*. Zie LSp. Gloss. enz.
- Ghevroeden, ww., I, 130, 146, 150, *beseffen, begrijpen*.
- Ghewade, znw. onz., XII, 61, *gewaad?* Onverstaanbare verzen.
- Ghewagen (ghewoech, ghewaghen), ww., met den 2den nv., I, 91, 114; III, 54, 8, *gewagen, gewag maken*.
- Ghewalt, -alde, znw. onz., V, 74, *geweld, macht, kracht*.
- Ghewassen, ww., III, 21, 7, *wassen, grocien*.
- Ghewelt, -elde, znw. onz., V, 111; VIII, 238, 338, *geweld, macht*.
- Ghewes, bnw., *gewis, seker*, veelal in de spreekw. sijts -, I, 285, 749, *wees er verzekerd van*.
- Gheweten, ww., I, 96, *weten, te weten komen*.
- Ghewinnen (ghewan), ww., V, 122, *winnen, voortbrengen*.
- Ghewouden, ww., met den 2den nv. der zaak, IV, 54, *de macht geven, toestaan, toelaten*; III, 54, 6, *besturen*. Zie MLp., Hildeg. Gloss.
- Ghewout, znw. onz., IX, 8, *macht*.
- Ghichte, znw. vr., I, 786, 789, 801, 813, 818, *gift, geschenk*.
- Ghierlic, bw., VII, 59, *begeerig, gulzig*.
- Glavelote, znw. vr., VIII, 93, *kleine lans, spies*, OFr. *glavelot*, MLat. *glaviolus*. Boden schijnen met eene halve lans gewapend te zijn geweest, als blijkt uit eene plaats aangehaald bij DU CANGE 3, 530, i. v. Glaviolus: 'L'un desdis jeunes gens ... déguisé tenant, comme un messenger, un glaviot en sa main.'
- Goede, znw. vr., VI, 52, *goedheid*.
- Goken, ww., VIII, 75, *bedriegen, voor 't lapje houden*. Verg. KIL. *gokelen*, Sax. *Sicamb.*, een wisselvorm van *guychelen*, *joculari, nugari, dexteritate quadam decipere*.
- Gonnen, ww., 3 pers. enk. Teg. tijd gan, IX, 14, *gunnen*; XI, 130, *goedgunstig, genegen zijn*. De vorm *gannen*, 3 pers. mv. Teg. tijd, XI, 152, in plaats van *gonnen*, is onzuiver, en slechts om het rijm gekozen, evenals wij spreken van *zij kunnen, zij maggen*, enz.
- Gorden, ww., VII, 119, *aangorden*.
- Gout, bnw., V, 60, *goed*, evenals *goute*, V, 137, *goedheid*, welke beide vormen in het Hs. staan, doch in *goeten* en *goede* zijn veranderd.
- Graet, -de, znw. m., I, 569, 576, 581, *trap*, Lat. *gradus*. Zie Bloeml. Gloss.
- Grimmen, ww., VII, 222, *woeden, razen en tieren, als een razende omloopen*, KIL. *furere, frendere, ducere vultus*.
- Grinsen, grijnsen, ww., VII, 123, 233, *grijnzen, grimmig zijn*, KIL. *grijsen, grijnsen, ringere, os distortere*.

Groyen, ww., XI, 123, *groeien*.

Groet, bnw., *groot*; in de uitdrukking *groet ende smal*, I, 464, *groot en klein, alles te zamen, in 't geheel*; *groet no smal*, I, 611, *groot noch klein, in 't geheel niet*.

Gruet, znw. m., XI, 3, *groete*, in de uitdrukking -ontbieden, *groeten, zijnc groete geven*.

Gruut, gruyt, VII, 34, 123, 182, waarschijnlijk van *gruwen, grouwen, brommen, knorren, snauwen*, KIL. *grouwen ende snauwen*, Fris.

intonare, verbis protelare. Ware in vs. 182 *gruyt* niet met een *y* geschreven, dan zoude men eerder aan het ww. *grunnen*, Eng. *to grunt*, Hd. *grunzen*, denken, en overal in plaats van *gruut - grunt* lezen. De lezing van het Hs. met de *y* wijst ons op een ww. *gruten*, dat zich niet laat opsporen, of op een ww. *gruwen*, dat in de hier opgegeven beteekenis een goeden zin oplevert. *Gruut* van *gruwen*, hoewel in anderen zin, komt o. a. voor bij Dr. VAN VLOTEN, *Ned. Kluchtsp.* 77:

Se wort zo putertier en uitgelezen fel quaet,
Dat my dickens thuus te blyvene *gruut*.

Guet, bnw., *goed*. *Guede liede*, XI, 88, *de burgers, de ingezetenen*, de gewone benaming van de burgers der steden, vooral in betrekking tot hunnen heer, die ze gemeenlijk aldus noemde. Verg. *Oorl. v. Albr. Gloss.* - *Ene dinc guet maken*, II, 16, *iets weten te bedisselen, zich weten te redden, goedaf spelen*.

Guelief, -ve, znw. m., gemeenlijk in het mv., III, 5, 1; 20, 1, *gelieven, minnaar en minnares*.

Guldijn, znw. m., II, 34, *gulden*.

H.

Haen, hayn, ww., V, 7, 108; VI, 54; XII, 12, *hebben*, Mhd. *hân*; een Nederduitsche vorm. Zie *Hildeg. Gloss.*

Haer, znw. onz., *haar*, in de uitdrukking *niet een -*, XII, 4, *geen haar, volstrekt niets*. Zie Dr. DE JAGER, *Lat. Versch.* 123.

Haer, hair, bw., XII, 7, *hier*; -ende *ghens*, X, 35, *hier en ginds, heen en weder, over allerlei zaken*.

Haert, bw., VII, 13, *hard, vast*.

Halven. Van *iemens -*, I, 295, *van iemand, vanwege iemand*.

Hant. Te -, bw., VIII, 318, *dadelijk, terstond*.

Hantieren, ww., I, 211, 290, 370, 787; IX, 66; XI, 201, *plegen, in praktijk brengen, oefenen*; een *gilde -*, XI, 271, *met een gilde zich ophouden, lid zijn van een gilde*; een woord van veel uitgebreider toepassing dan thans. Zie *LSp., Hildeg. Gloss.*

Harde, bw., IV, 221, *zeer*. Zie *Herde*.

Harentare, bw., I, 18, 94, 235, 324, *hier en daar*.

Harte, hartze, znw. onz., 2de nv., *hartsen*, VI, 1, 7, 51; XII, 2, 47, *hart*. Zie *Hildeg. Gloss.* op *Herte*.

Haselijjn, -ine, bnw., VIII, 146, *van een hazelaar*.

Haveloes, bnw., VIII, 353, *zonder have, van have en goed beroofd, arm*.

Hebben, ww., -bi enen, VII, 231, *bij iemand halen, bij iemand te vergelijken zijn*.

Zie BREDERO, *Luc.* 40:

Ick denck niet datter leeft
Een schepsel dat *by u* in waardicheden *heeft*.

HOFFERUS, *Poëm.* 32:

Wy moeten in 't gevoel de spinne-koppen wijcken,
By honden in den rueck en *heeft* de mensche niet.

CATS 1, 339b:

Al wat 'er maegschap is, of ander vrientschap hiet,
En *heeft* noch evenwel *by echte liefde* niet.

Heer sat, bnw., VII, 72, misschien *zoo zat als een heer*, op dezelfde wijze samengesteld als coesat (*Wint. e. Som.* 109, *Dram. Poezie*, 220).

Heersenloos, bnw., *hersenloos*; -maken, III, 51, 8, *vermoorden*.

Heeruyter, heer uiter, VII, 137, 154, lees: heer Nyter, en het onverstaanbare der beide plaatsen is voor een deel althans opgelost. *Heer Nyter* is de persoonsverbeelding van een nijdig, boos mensch, tevens met zinspeling op den naam *Nithart, Nietert* (FÖRSTEMANN, *D. Namenb.* 2, 958). Zie BRANT'S *Narrenschr.* c. 53 (Ausg. ZARNCKE 54b; verg. c. 77, 59):

Vergunst vnd hasz, witt vmbhar gat,
Man fundt grosz nyd, jn allem stat,
Der *Nythart*, der ist noch nit dot.

Hetzelfde personage vindt men ook in den *MLp.* II, 706. Nadat door den dichter diegenen zijn opgenoemd 'daer die minne op ghist, Ende diese noot tot horen huse,' vervolgt hij aldus:

Mar die gheburen van Grovenhuse,
Die mitten gueden altoes schimpen,
Ende spreken arch mitten onghelimpen
Van alre minnentliker doecht,
Daer ons die minne niet off verhuecht;
Want sy haten bloedelijck
Alle die minnen doechdentlijck.
Des machmen exempel nemen wael
Aen *heer Nytert van Ruwendael*.

Iemand met Heer Nyter kwellen is dus iemand plagen door hem in gezelschap van boosaardig, nijdig volkje te brengen. Over de tweede plaats zie bij *Ontrenen*.

Heil, heyl, znw. onz., III, 21, 11; VI, 54, *heil, zegen*. Zie de aant. bij de laatste plaats.

Heynst, znw. m., VII, 177, *hengst*.

Held e, znw. vr., VII, 133, *boei*, en bij uitbreiding *gevangenschap*, bij KIL.
held e, halde, Sax., Fris., Sicamb., Holl., Fland., *compes, numella, pedica*.
Verg. *Belg. Mus.* 6, 194, 287 vlgg.:

Wachten die hem te wachten heeft,
Men vindt in niemen trouwe die leeft;
Spel van vrouwen ende heerscaps *helde*
Machmen verdriven al met gelde.

Helen, ww., III, 8, 1 vlgg., *helen, verbergen, verhelen*.

Helsen, ww., III, 27, 5, *omhelzen*.

Hene, bw., VIII, 289, *van hier, heen, weg*.

Herde, bw., I, 388, 664, *zeer*.

Herte, znw. onz., 2de nv. hertsen, Hd. hertzens, II, 17, *hart*. Een Hd.
vorm, die bij *Hildeg.*, en vooral in de sterk Duitsch gekleurde *Ovl. Lied.* (*Maatsch.*
d. Vl. Biblioph.) telkens voorkomt. Zie *Ovl. Lied.* 58, 1; 59, 3; 64, 12, 14, 16;
66, 5 enz.

Heten (hiet), ww., I, 32, 37, *bevelen*.

Hilden, ww., V, 142, *houden*, wisselvorm van helden, den grondvorm van
houden. Zie *Hildeg.* Gloss. op Helden.

Hilt, znw. vr., VII, 120, *greep, handvat* van een zwaard, Eng. *hilt. Wal.*
3354, waar van een zwaard gesproken wordt:

Die coninc tart daer na ter vaert:
Tusscen appel ende *hilde* bede
Nam hijt, ende staect inde scede.

Zie nog ald. 3323, 3343, 3348, en verg. *Bloeml.* Gloss.

Hinderwaert varen, VIII, 4, 329, *verkeerd uitkomen*, Lat. *abire in malam*
partem. Zie *Rein.*, *Bloeml.*, *Hildeg.* Gloss.

Hypen, ww., VII, 203, waarschijnlijk *knorren, grommen*, een woord dat mij
nergens elders in het Mnl. is voorgekomen en waarvan ik ook geene sporen
in een der verwante talen of dialecten vind. Is misschien hypen een toen
reeds verbasterde vorm van hiepen, en verwant met Goth. *hiufan*,
klaagliederen zingen, treuren, Ohd. *hiufan*, Ags. *heofian* (SCHULZE 139;
GRAFF 4, 837; *Gr.* 2, 18)? Men zoude haast geneigd zijn tusschen hypen of
hiepen en het bnw. hiep, *bang voor zijn corpus, tobberig, vooral met*
betrekking tot de gezondheid, eenig verband te zoeken, zoo zich dit niet
aanstonds deed herkennen als eene veel later ontstane, populaire verkorting
van *hypochonder*. Zie MUELLER, *Etym. Wtb. d. engl. Sprache*, 1, 511.

Ho, bw., III, 8, 8; VI, 53, *luide, met luider stem*, eigenlijk hoog. Verg. *Rein.* 443:

Doe mocht men horen aneslaen
Ende beghinnen, harde *ho*,
Dat *placebo Domino*.

Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 142; BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 696a.

Hoede, znw. vr., *hoede, bescherming*; in hoeden houden, VI, 50, *in bescherming houden, behoeden, bewaken*. Verg. *Hildeg. Gloss.*

Hoeyck, znw. vr., *huik*, in de uitdrukking enen die blan - andoen. Zie op Blau.

Hoeck, znw. m., *hoek*; over -, VII, 224, *overhoeks*.

Hoesch, bnw., XII, 48, *hoofsch, heusch, beleefd*. Zie *Hildeg. Gloss.*

Hoeven, hoven, ww., II, 65, *feest houden, feestvieren, vroolijk zijn*. Zie *MLp., Doctr., Hildeg. Gloss.; Dram. Poëzie*, 36.

Hof, -ve, znw. onz., VIII, 115, *voorhof, voorplein*.

Hoghemoet, znw. m., VIII, 244, *vreugde, genot*, evenals in Mhd.

hōchgemüete, erhöhte stimmung, freudigkeit, frohsinn. Vooral in toepassing op het genot en de weelde van de min. Zoo op verschillende plaatsen bij

BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2¹, 261, aangehaald, als: 'Diu freude kumt von wîben, diu den mannen *hōhgemüete birt*', *MS.* 1, 30; 'Dîn kiuscher lip gît wünne, berndez *hōhgemüete*, *Walth.* 27, 28.

Hoy, znw. onz., VII, 77, *hooi*; niet achten van eenen hoye, VIII, 31, *er niets om geven, geen duit waard achten*, eigenlijk *niet zooveel als een sprietje hooi*. Verg. Dr. DE JAGER, *Lat. Versch.* 87.

Hoysch, bnw., V, 90, waarschijnlijk te lezen: *hoegh, hoog*. Hoysch, *hoofsch, heusch*, geeft hier geen zin.

Honen, ww., III, 11, 4; 19, 2, *bedriegen*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 1, 95; *LSp., Doctr., MLp., Hildeg. Gloss.*

Honck, znw. onz., VII, 40, *schuilplaats*, eigenlijk *verblijf-, woonplaats, huis*. In de beteekenis van *einde, eindpaal*, komt het voor bij VONDEL 3, 603:

Zoo strecken 's vyands punten spooren,
Om 't Christelijck gemoed te noopen,
Veel spoediger naer *honck* te loopen,
De renbaen aller Martelaren.

Verder 5, 482:

Schept moedt, ick zie het *honck* van mijn gelede smart,

en 9, 615, waar van een gelukkigen minnaar wordt gesproken:

Nu wort hy van de schoone heusch bejgent,
Met een gezicht en ongewoonen lonck,
Een blijde star, die zijn vryaedje zegent.
Nu vint hy zich, als Hippomeen, aen *honck*.

VAN LENNEP teekent hierbij aan: "t Woord wordt hier in dezelfde beteekenis opgevat als er nog aan gegeven wordt bij 't 'krijgertje-spelen' der knapen. *Honck* is voor den voetreiziger wat *haven* voor den zeevarende is: 'een plaats, waar hij veilig aankomt.' - De beteekenis van *honck* als *schuilplaats* op onze plaats komt hiermede vrijwel overeen.

Hontsgheoot, znw. m., VII, 186, *hondsgezel*.
 Hooch, bnw., *hoog*; hoghe minne, III, 22, 1, *edele, reine, zuivere liefde*, eigenlijk *de liefde tot eene hooge, edele jonkvrouwe*. Verg. Cass. 522.
 Hope, znw. m., XI, 61, *hoop, berg, stapel*.
 Hopen, ww., XI, 22, 114, *ophoopen, opstapelen*.
 Hornic, znw. m., VII, 40, *hoek*, KIL. hornick, vetus Fland. *angulus*. Zie Lev. v. Jes. c. 42, 169; Cass. 386, 1750, 1807, 1862.
 Hort, znw. m., VII, 110, *hort, stoot, stomp*.
 Houde, bw., *spoedig*; voegw., also - als, VIII, 196, *zoodra*.
 Houden, ww., teg. t. 3 pers. hout, halt, holt; verl. t. helt, hilt, IV, 162; V, 10, 78, 95; IX, 34; XI, 96, *houden*.
 Houwen, ww., III, 9, 1, *houden*.
 Houwen, (hieu), ww., VII, 70, *houwen, hakken, slaan*. Zie bij Swat.
 Hoveren, -ieren, ww., II, 8; VII, 208; XI, 47, *feestvieren*, Mhd. *hofieren*. Zie BENECKE, *Mhd. Wth.* 1, 700.
 Hovelieren, ww., VII, 209, *feestvieren*, in geheel dezelfde beteekenis als het vorige woord, doch in ongemeener vorm.
 Hovesch, bnw., I, 21, 28, 226, 549, 552, *hoofsch, welgemanierd, wellevend, beleefd*.
 Hovescheit, -ede, znw. vr., I, 24, 33, 45, 97, 553; III, 34, 1, *heuschheid, wellevendheid, welgemanierdheid, beleefdheid*.
 Huden, ww., VI, 11, *hoeden, bewaren*.
 Huden, bw., XII, 71, *heden*.
 Huede, znw. vr., VI, 43, *hoede, voorzichtigheid*.
 Huge, znw. m., *Hugo*, in de zegswijze enen up Hugen banc setten, II, 60, *een man tot hoorndrager maken*. Eene uitdrukking, waarvan ik evenmin den oorsprong heb kunnen opsporen als van die in de *Rose*, 8625, waar een der broeders van dit gilde zich aldus beklagt:

Godsat hebbe u quade vel,
 Vule vrouwe, dat gi so wel
 Levert u lijf den putieren,
 Dat so vuel es van manieren.
 Acharme, lase! ende bi al desen
 Soe doedi mi in *dordine* wesen
Van sinte Arnouts broederscape.

Verg. de aant. ald. Zelfs vind ik de hier gebruikte zegsw. noch in het OFr. noch in het Mhd. terug. Hangt ze misschien samen met eene spreekwoordelijke uitdrukking in den *Rubben*, 70? *Rubben*, die drie maand getrouwd is geweest, wordt verrast door de geboorte van een 'voldraghen' kind, 'een scoen creature'. Niet zonder reden twijfelt hij aan zijn vaderschap, doch de moeder der vrouw zoekt hem aldus te belezen:

Dien trjt hebdi qualijc onthouden...
 Drie maent vore ende drie maent achter
 Ende drie maent in die midden gestelt,
 Dits emmer neghen te gader getelt,
 Want dat wetic wel bi saken.

Rubben is deze redeneering wel wat kras, en hij antwoordt er op:

Condijs (*I. Condi*) mi dies vroet ghemaken,
 Ic wille dat ghi mi *Hughe* heet.

Mr. MOLTZER verklaart dit aldus: '(dan) moogt ge me wel *een heele bol* noemen.' Hij denkt daarbij aan ecne 'toespeling op de afleiding des naams van *hugu* of *hugi*, d. i. *verstand*.' Ik zou eerder aan het omgekeerde denken: 'noem me dan een *ezel*, een *stoffel*; scheld me dan uit voor al wat leelijk is.' Of beide *Hugen* familie van elkaar zijn, is bij gebrek aan nadere gegevens niet best uit te maken. *H u k e n*, ww., VII, 25, *neerhurken*, *kruipen onder iemand*, *schuilen*, KIL. *h u c k e n*, *desidere*, *obsidere*, *in terram se submittere*. Verg. HUYDEC. *Pr.* 3, 276. *H u l d e*, znw. vr., VI, 67, *gunst*, *welwillendheid*, *genegenheid*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 1, 366; 3, 19; CLIGNETT, *Bijdr.* 147; *LSp.*, *Hildeg.* Gloss. enz. *H u l p e n*, ww., I, 837, *helpen*.

I.Y.

Y e, bw., III, 46, 1, *immer*.
I n g a e n, ww., XI, 243, *ingaan*, in erotischen zin. Verg. de in de Statenvert. gebruikelijke uitdrukking *ingaaen tot eene vrouwe*, ze vleeschelijk bekennen; ook een enkele maal als hier absoluut gebezigd. Zie *Richt.* 15, 1: 'Laet my tot mijne huysvrouwe ingaen in de kamer: maer haer vader en liet hem niet toe *in te gaen*.'
I n w a e r t, bw., VIII, 155, *naar binnen*.
Y s e n t l i k e, bw., VIII, 186, *ijselijk*, *vreeselijk*.
Y s e n t r u u t, znw. m., VII, 86, waarschijnlijk eene benaming der *Kerels*, gevormd naar die van *Isengrim*, onder welken naam in de XIIde en XIIIde eeuw eene partij in het land van Veurne voorkomt. Zie DU CANGE, 3, 903, waar, nadat eerst de naam van den wolf in de Diersage wordt verklaard, het volgende voorkomt: 'Ab istiusmodi *Isengrinis*, dicti forte factiosi quidam, Furnensis tractus in Flandria incolae, quorum factio militaris virtute bellica praestans Philippo Augusto regnante inclaruit, quod luporum instar, caulas ovium devastarent.' In de *Chronique* van *Phil. Mouskes* 20785 lezen wij:

Ipre,
En cele tiere des *Ingrins*,
Qui haoient les *Blavotins*.

Zie verder de Inleiding. De eigennaam *Isentruut*, *Isindrut*, komt uitsluitend als vrouwen naam voor (zie FÖRSTEMANN, *Altd. Namenb.* 2, 807, 346); en zeer natuurlijk: het tweede deel toch 'gehört etymologisch zu ahd. trût (*amicus* etc.), vielleicht auch theilweise unmittelbare zur walkyrie Thrudr (letzterc ansicht s. bei WEINHOLD, *die deutschen frauen* s. 14).' Het mann. znw. *Isentruut* is samengesteld uit *Isen*, *eisen*, *ijzer*, en *trût*, *vriend*: verg. evenwel de zeer gewijzigde beteekenis van *truut*, *druut* op *Druut*.
Ymmer, bw., III, 45, 1, *altijd, in allen gevalle*.

J.Y.

Jachhont, znw. m., VII, 92, *jachthond*.
Jeghen, voorz., III, 51, 3, *tegen, tot, met*.
Jo, bw., VI, 55; XII, 80, 81, *toch, immers*, Hd. *ja*. Verg. *Ovl. Lied.* (*Maatsch. d. Biblioph.*) 122:

Wine achtens *jo*
Een averstroo;
Die ons daer om beniden
God geve hem al ons liden.

Jogh et, znw. vr., IX, 62, *jeugd*.
Yoye, znw. vr., III, 40, 2, *vreugde*, Fr. *joie*.
Jolijt, -ite, znw. onz., III, 55, 5; IV, 15, 24; VIII, 295; X, 8, *vreugde, vermaak*.
Zie *LSp.* Gloss. enz.
Joncwijf, -ive, znw. onz., VIII, 174; XI, 181, *dienstmeid*, KIL. *ancilla, famula*.
Zie *Rose* 825, waar van de Min gezegd wordt:

Hi maect knecht menegen here,
Ende oec menichge vrouwe *joncwijf*,
Die hi jeghen hem vint stijf.

Jonnen, ww., VIII, 356, *gunnen*. Wisselvorm van *Gonnen*.
Jorijs, in de uitdrukking met *sinte - vissop begoten sijn*, XI, 131, *niet afkeerig zijn van het minnespel*. Verg. met deze uitdrukking eene er mede overeenkomende in het *Antwerpsche Liedeb.* (*Hor. Belg.* 11, 295), waar van een Clercxken verhaald wordt:

Hi slachte Vrou Venus knaepen.
Sint Jooris bisschop maecte hem nat
Om in haer blanck armkens te slapen.

Waar aan deze uitdrukking is ontleend is mij onbekend: de legende van Sint Joris geeft er de verklaring niet van aan de

hand. Wel is er een ander spreekwoord aan dezen Heilige ontleend: *Hij gaat bij Sint Joris te kost* (zie HARREBOMÉE, *Spreekwdb.* 1, 442. Verg. ABR. MAGYRUS, *Almanachs Heyligen*, 114: 'Of deze Joris een vriend-houdende man is geweest, van hem is dat spreekwoord onder ons noch overig, van die geene die de onbesorgde kost hebben: *hy gaat by St. Joris te kost.*'

J u , vnw., III, 49, 1, 2; 51, 2, uw.

J u w e l , znw. onz., VIII, 311, *kleinood*, van Mlat. *jocalia*. Zie *Hildeg.* Gloss.

C.K.

K a e r l , znw. m., VII, 16, 31, 34, 49, 50, 65, 97, 111, 119, 158, 168, 174, 175, *kerel*, *boer*, benaming der Vlaamsche landlieden. Ohd. *charal*, Ags. *carl*, *ceorl*, Nhd. *kerel*, *kerle*, OFri. *tzerle*, in verschillende beteekenissen (GRAFF 4, 492; ETTMÜLLER 381; GREIN 1, 159; RICHTH. 865, en vooral *D. Wtb.* 5, 570 vlgg., inzonderheid 583, II, 7). Verg. het merkwaardige lied over de *Kerels* in mijne *Bloeml.* 3, 129 vlg., en verder de Inleiding.

K a e r l i c h , bnw., VII, 16, *kerelsch*, *boersch*.

C a l a n d e r , znw. m., IV, 7, soort van *leeuwerik*, Fr. *calandre*, Mhd. *galander*. Zie *Nat. Bl.* III, 875 vlgg.:

C a l a n d r i s , dats die *calandre*,
Soeter singhet cume enech andre,
Ende dats die sake twi si staen
In gayolen vaste ghevaen.

BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 457; DIEZ, *Etym. Wtb.* 1, 99, i. v. *calandra*.

C a l d e , znw. vr., V, 73, *koude*, Hd. *kalte*.

C a l e n g i e r , znw. vr., VII, 200, verbasterde vorm voor *calendier*, *almanak*, *kalender van de heilige dagen*, inzonderheid met betrekking tot het vasten.

De vastendagen worden b. v. aangewezen in de *Nat. v. Broeder Geraert*, 69 vlgg. Na eerst eenige groote Heilige dagen te hebben opgenoemd, vervolgt hij:

Vigilien hebben dese alle.
Es oec dat sake, dat gevalle
Die dach tsManendaghes na desen,
So sal men des seker wesen,
Datmen des Saterdaghes vasten sal.
Nu weti die vigilien al,
Die de paues ghemeenlike
Doet vasten in al eertrike;

Maer sede is in menich lant,
Dat si vasten haren sant.

Verg. vs. 37 vlgg., en zie de aant. 195 vlgg. Dat het hier voorkomende calengier niets met calengieren, OFr. calengier, van calenge, chalonge, Lat. *calumnia*, te maken heeft, behoeft geen nader betoog. De zin wijst genoegzaam uit, dat hier calendier is bedoeld.

Callen, ww., VII, 60; X, 35, *praten, babbelen*.

Camenade, znw. vr., II, 71, *woon- of slaapkamer*, Mlat. *caminata*, eigenlijk eene kamer, waarin zich eene stookplaats, Lat. *camina*, Fr. *cheminée*, bevindt.

Kamerkijn, znw. ons., VII, 25, bedorven lezing voor Lammekijn.

Carine, znw. vr., VIII, 257, in de uitdrukking - doghen, *smart uitstaan, pijn lijden*. Verg. *Rein.* 280:

Hongher, dorst, scerpe *carine*
Doghet hi vor sinen sonden.

Zie verder tal van plaatsen daar aangehaald, en verg. HUYDEC. op *Stoke*, 2, 146.

Carine is eigenlijk de *straf*, de *boete*, die men zich door vasten en lichaamskastijding oplegde, Mlat. *carena*, *carrina*, quadragesimale jejunium, seu publica poenitentia ab Episcopo clericis, et laicis, aut ab Abbate monachis indicta, qua quis jejunare spatio 40 dierum tenetur (DUCANGE 2, 178, 2). In het Ohd. is *chara*, *passio*, *poenitentia*, Osaks. *kara*, Mhd. *kar*, *trauer*, *klage*: verg. Nhd. *charwoche*, *charfreitag* (GRAFF 4, 464; HEYNE, *Hél.* 240; BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 788); en Dr. JONCKBLOET oppert dan ook de gissing, dat waarschijnlijk daarvan het Mlat. *carena* is afgestamd, dat dan later in den verlatiniseerden vorm *carine* weder in het Mnl. is ingeslopen. Die gissing komt mij onaannemelijk voor, daar de uitgang *-ēna*, *-īna* zich bij de afleiding van *kar* moeilijk laat verklaren. Ook draagt het woord *carena* een bepaald Romaanschen stempel op het voorhoofd, en laat zich uit - het Latijn volkomen verklaren. Evenals *carême* van Lat. *quadragesima* is afgeleid, stamt *carène* (*carine*) af van *quadragesima*. Mogelijk is het dat bij de afgeleide beteekenis van *smart*, *leed*, aan *care*, *zorg*, werd gedacht en men het er mede verwarde.

Caritaet, znw. vr., V, 113; XI, 141, eigenlijk *christelijke liefde*, Lat. *caritas*; doch ook in toepassing op meer *wereldsche* en *zinnelijke liefde*, vooral die welke de vrouwen den man schenken.

Castien, ww., II, 74, *straffen, vermanen, berispen, kastijden*. Zie *LSp.*, *Bloeml. Gloss.*

Catkijn, znw. onz., *katje*. Laet dat - ronken, VII, 41, een spreekw. dat bij HARREBOMÉE, *Spreekwdb.* 1, 388, wordt ver-

meld, doch zonder eenige verklaring. De zin moet zijn: *Laat alles zijn gang gaan, maak geen slapende honden wakker*, Hd. *Man muss die katze nicht aufwecken, wenn sie schläft*, Fr. *il ne faut pas réveiller le chat qui dort* (WANDER, *D. Sprichw.* 2, 1184, 367).

Katijf, znw. m., VIII, 30, 236, 348, *ellendeling, nietswaardige, rampzalige*, van Lat. *captivus*, It. *cattivo*, Fr. *chétif*, dus eigenlijk *gevangene*, en daaruit in de verschillende wijzigingen van beteekenis licht verklaarbaar. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 1, 511 vlgg., *MLp*, *LSp*. Gloss. enz.

Keel, znw. onz., VII, 206, waarschijnlijk *sleef, potlepel, een groote, meest houten, lepel om te scheppen*, Ohd. *chella, trulla, vatillum*; Mhd. *kelle*, Nnd. *kelle*, doch ook *keelle, keele* (GRAFF 4, 385; BENECKE 1, 795; DIEFENB. 129c op *Cocula*, 599c op *Trulla*; *Brem. Wtb.* 2, 757; *D. Wtb.* 5, 510). Hier in den zin van een maat opgevat: zooveel als er op een grooten lepel kan liggen. Verg. eene plaats uit GOTTHELF bij GRIMM aangehaald: 'Das fiel der guten mütter alles auf das herz dasz man ihr jede *kelle* mehl nachrechnen werde.'

Keer, znw. m., IV, 28, *keer, wending, wijze, manier*. Zie *Bloeml.* Gloss.

Keyn, vnw., XII, 70, *geen*, Hoogd. *kein*.

Keren, ww., V, 91, *verhinderen, beletten*.

Kieser (coes, coer, ghecoren), ww., I, 436, 442; VIII, 168, *kieser, verkiezen*.

Kinnen, ww., I, 131; III, 14, 5, *weten, begrijpen, inzien*. Zie *LSp.* Gloss.

Kint, bnw., IV, 178, *dom, onnoozel*. Verg. *Wap. Mart.* I, 434:

Dattie minne hetet blint,
Doet dat menich es so *kint*,
Dat hi hem laet verspanen.

Verg. BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 817.

Kypen, ww., - mit enen, VII, 204, 219, 234, waarschijnlijk *zich afgeven met iemand, er zich mee bemoeien*. Een woord, dat ik elders in 't Mnl. niet heb ontmoet. Misschien is *kypen* een verbasterde vorm uit *kiepen*, bij KIL.

kepen, vet. *tenere, retinere, servare*; Eng. *to keep* (verg. Eng. *bee*, ons *bij*; *to keek*, ons *kijken*).

Kiven, ww., X, 15, *twisten, strijden, zich verzetten*. Zie *MLp.*, *Hildeg.* Gloss.

Claer, - re, bnw., met den 2den nv., I, 183; III, 7, 2, *rein, zuiver, onschuldig*. Zie *LSp.*, *Bloeml.* Gloss.

Claerheit, znw. vr., V, 117, *helderheid, zuiverheid*.

Cleen, cleyne, bw., IV, 221; VIII, 51, *weinig*, in de zegsw. *clene gheven* om iet; *clene micken op enen, zich weinig om iets of iemand bekreunen*.

Clemmen, ww., I, 570, 572, 576, *klimmen*.

Clerc, znw. m., XI, 51, *geestelijke*, Lat. *clericus*; doch bij uitbreiding *geleerde*. Ook de *Scholares*, zij die de scholen en academiën bezochten werden clerke genoemd. Zie *Boerden*, III, 4:

Ic quam eens daer men mi. sede
Van twe clerken, die waren gekeert
Van Parijs, ende die geleert
Hadden spel ende wijsheit mede.

Verg. DU CAUGE 2, 394. De naam Clerc, vooral bij het aanspreken van een persoon, als I, 125, 169, 213, 257, 301, 361, 365, 445, 457, 529, 649, 717 enz., is een eeretitel aan een schrijver en dichter gegeven.

Clicken, ww., VII, 56, *helpen, voldoende zijn*, of, zooals men zegt: *bij den man staan*, Mhd. *klecken*, en daaraan ontleend. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 831*b* en vooral *D. Wtb.* 5, 1056, 4, *b*), waar o. a. de volgende plaatsen worden aangehaald:

Do gab ich ir ein würost mit eim part,
Da sprach: 'Die würost mir nichts nit *cleckt*.'
Fastn. Sp. 1013, 33.
Wiewol mirs wenig *kleckt*,
So ist doch besser haben ichts,
Denn gieng ich lâr, hett alles nichts.
WALDIS, *Es.* 2, 73.

Klinken (klanc), ww., VIII, 148, *klinken, geluid geven*.

Cluyt, znw. vr., VII, 82, *klucht*. Zie ook *Truw. (Dram. Poëzie 212)* 39:

Ic can soe menigerande *clute*,
Dies al die liede niet en weten.

Men ziet dat op beide plaatsen *clute* reeds de beteekenis heeft van *aardigheid* en de oorspronkelijke kracht van het woord - *klucht, klucht, kluft*, van *klieven*, - namelijk die van *afdeeling* reeds was verloren gegaan.

Cluppel, znw. m., II, 50, 58, *knuppel*.

Knape, znw. m., XI, 169, *dienaar, knecht*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 354.

Koer, coer, znw. vr., III, 1, 2, 8, *keus*. Zie *Hildeg. Gloss.*

Colerijn, znw. m., I, 479, 557, *cholericus, iemand van een cholericus temperament*.

Collier, znw. m., VII, 228, *hals*.

Comenscop, znw. vr., XI, 165, *koopmanschap*.

Komer, znw. m., V, 84, *kommer, leed*.

Kommerlijc, bnw., XII, 65, *kommervol*.

Complexie, znw. vr., I, 462, 465, 488, 494, 510, 526, *complexie, temperament*.

Conforteren, ww., III, 33, 2, *troosten*.

Confuus, bnw., XI, 66, *beschaamd, te schande gemaakt*. Zie *MLp., Hildeg. Gloss.*

Coppier, znw. m., VII, 229, naar den zin te oordeelen waarschijnlijk een vogel, misschien een *haan*. Noch in het Mlat., noch in de Romaansche talen heb ik een spoor van dit woord, of van een woord *coppier*, *croupier*, dat misschien in plaats van *coppier* zou moeten gelezen worden, kunnen opsporen. De uitgang *-ier* toch schijnt op Romaanschen oorsprong te wijzen. Of is hier misschien alleen het achterv. van vreemden oorsprong, evenals *-oer* bij *Blasoer* (zie ald.)? Hangt misschien *coppier* samen met *koppe*, KIL. *gallus* en ook *gallina*, en is het daarvan afgeleid door middel van het achterv. *-ier*? Verg. *D. Wtb.* 5, 1783, op *Kopp*, *koppe*, 2).

Corde, znw. vr., IV, 93, *koord*, *touw*.

Coren, znw. onz., *koren*, in de spreekw. *sijn coren groen eten*, XI, 18, *manger son blé en herbe*. Zie *Hor. Belg.* 11, 37:

Oorlof schoon lief van Aerdenborch,
 Wi twee wi moeten scheidten.
Ick eedt mijn corenken groene:
 Ick hebs van doene.

Corten, ww., VII, 24, *kortwieken*.

Cost, znw. m., IX, 45, *moeite*. Verg. de uitdrukking *kost verloren*, en zie *Hildeg. Gloss.*

Costume, znw. vr., VIII, 44, *gewoonte*; van -, VIII, 182, *naar gewoonte*, *ouder gewoonte*.

Couwe, znw. vr., VII, 12, *kooi*.

Cracht, znw. vr., III, 27, 4, *geweld*, *gewelddadigheid*.

Cranck, bnw., II, 13; III, 16, 4; XI, 83, *zwak*, *gering*, *onbeduidend*, *slecht*.

Creature, znw. vr., III, 30, 2, *schepsel*, *wezen*.

Cri, znw. m., XII, 28, *kreet*, *geluid*.

Crighel, bnw., I, 338, *kregel*, *hardnekkig*, KIL. *krijghel*, *pertinax*, *obstinatus*, *durae cervicis*. Verg. RUYSBROECK, *Geest. Tab.* 2, 127, aant.: 'Nochtans en wilt zy niet *crijghel* noch eyghenwillich zijn;' HOOFT, *N.H.* 546: 'Landtzaaten, die hunner baatzucht, hooemoedt, nocht *kriegelheit* maat wisten.'

Krincken, ww., XII, 72, *krenken*, *benadeelen*. Zie *MLp.*, *Hildeg. Gloss.*

Cronen, ww., III, 45, 3; VII, 140, *kreunen*, *kermen*, *klagen*.

Croppen, ww. Hem -, VII, 101, *sich kroppen*, *de krop opzetten*, als een doffer.

Cruce, znw. onz., *kruis*, in de uitdrukking: den penninc int cruce lesen, VIII, 140, een spreekwoord dat wel dezelfde beteekenis zal hebben als *de dubbeltjes omkeeren*, het geld, vóór men het uitgeeft, herhaaldelijk door de handen laten gaan, als om zich te bedenken of men het wel uitgeven zal; en bij uitbreiding: *gierig zijn*, *op den penning zestien zijn*. Wat betee-

kent evenwelden penninc int cruce lesen en de volgende zegswijze die in denzelfden zin voorkomt?

Crucen, ww., VIII, 113, in de uitdrukking: den penninc crucen. Verg. het spreekwoord: *Men houdt meer van den gekruisten penning dan van den gekruisten Christus* (HARREBOMÉE, *Spreekwdb.* 2, 178, die evenwel het afschuwelijk pedante en in een spreekw. onmogelijke ww. *beminnen* gebruikt). Is den penninc int cruce lesen zooveel als *dien onophoudelijk bekijken en het kruis er op als willen ontcijferen?* Verg. Mlat. *pincemedallia*, Fr. *pincemaille* (DU CANGE 5, 259; LITTRÉ 2, 1124).

Crupen (croep), ww., III, 31, 4, *kruipen, voortkomen*.

Kuer, VII, 15, hoogstwaarschijnlijk eene bedorven lezing. Zie de aant.

Cume, bw., I, 560, 583, *nauwelijks*, Hd. *kaum*.

Cussijn, znw. onz., VIII, 119, *kussen*.

L.

Lachen (loech), ww., I, 116; VIII, 327, *lachen*.

Lachter, znw. m., VIII, 112; IX, 34; XI, 45, 174, *schande*.

Lade, znw. m., XII, 58, *plank, balk*, KIL. *tabula, assar*, Mhd. *lade*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 925.

Laden, ww., *beladen*; deelw. g h e l a d e n, III, 4, 5, *beladen, belast, bezwaard*.

Langhen, ww., VIII, 287, *aanreiken, aangeven*.

Lanc, znw. m., VIII, 218, *zijde*, Hd. *lanke*. Zie *Flor.* 216:

Daer wart die coninghinne gheware
An haer ghelaet, an haer ghebare,
Daer sise sach roden ende bleiken
Ende metten handen ten *lanken* reiken,....
Dat si met kinde was bevaen.

Leder, znw. vr., IV, 88, *ladder, ledder*.

Leet, bnw., I, 323, *onaangenaam, gehaat*.

Legghen (leecht, gheleyt), ww., die tafelen -, VIII, 154, *de tafels leggen (op de schragen), de tafel dekken*; d a c h -, III, 5, 1, *een dag vaststellen, bepalen, afspreken*; en waarschijnlijk IV, 33, *iemand een rendez-vous geven*; als onz. ww., IV, 214, *liggen*.

Leyden, ww., *voeren*; groten staet -, XI, 19, *grooten staat houden, op een grooten voet leven*.

Leyt, znw. onz., V, 114, *leed*.

Leyt, - de, bnw., VIII, 78, *onaangenaam, hatelijk, treurig*.

Lely, znw. vr., XII, 33, 44, *lelie*.

Lemmel, znw. vr., VII, 120, *lemmer, kling*.

L e n d e , znw. vr., *lende*, in de uitdrukking mit der lenden werken, XI, 52.
Verg: *Hor. Belg.* 11, 74:

Si zijn so gaerne bestoven
Metten meelbuydel so grooten hoop,
Van onder al tot boven.
Hout selve den quaetsten coop.
Wilt *met die lendenen wercken*,
Oudt, jonck, sterck ende cranck:
So moechdy die werelt verstercken.

L e t , znw. onz., III, 10, 1, *hinder, schade*.

L e t , znw. onz., IV, 222, *lid*.

L e t t e l , bnw., I, 675, 846, *weinig*.

L e t t e n , ww., VIII, 297, *vertoeven, ophouden*.

L e t t e n , ww., VIII, 271, *hinderen, letsel aandoen*.

L i c h t , bnw., *licht, lichtzinnig*; - wijf, XI, 103, *lichtekooi*.

L i c h t h e i t , - e d e , znw. vr., VIII, 95, *lichtheid, gemakelijkheid*; IV, 214, *onstandvastigheid*.

L i d e l i j c , bnw., VI, 40, *dragelijk*.

L i d e n , VI, 56? Liden warden is waarschijnlijk bedorven.

L i d e n , ww., VIII, 347, *voorbijgaan, doorgaan*; den tijt laten -, dat leven laten -, III, 5, 9 var.; 6, 9, *den tijt, het leven laten voorbijgaan*.

L i e f , znw., III, 4, 6, 10; 5, 4, 7; 56, 2; IV, 164, 166, *geliefde*.

L i e f t , - t e , znw. vr., III, 44, 2; IX, 20, *liefde*.

L i e n , znw. onz., XI, 12, *leen, leengoed*.

L y e n , ww., III, 4, 9 var., *bekennen*.

L i e n e n , ww., IV, 202, *leenen*.

L i e v e n , ww., VI, 5, *liefhebben, beminnen*.

L i e v e r , bw., in den vergr. tr., met den 3den nv. van het pers. vnw. mi l i e v e r ,
u l i e v e r , III, 29, 5, waar de 3de nv. expletive is geplaatst. Verg. *Teest.* 2855:

Dwiff zwoer bi groten eden,
Dat si *haer liever* bleve ghesceden
Uut hemelrike teweghen daghen
Dan sijs een woert soude gewaghen.

L i j f , znw. onz., VI, 11, *lichaam*; VIII, 347, *leven*.

L y p e n , ww., VII, 233, *pruilen, brommen*, eigenlijk *de lip laten hangen*, Nnd.
lipen, Fri. *liipje*, Overijs. *lippen*, elders *lipen* (*Brem. Wtb.* 3, 74; STÜRENBURG,
Ostfri. Wtb. 137; HALBERTSMA, *Naoogst*, 258).

L o d d e r , znw. m., XI, 219, *liederlijke kerel*, Ohd. lotar, *vanus, inanis*; Mhd.
loter, lotter, *locker*; Ags. loddere (GRAFF 2, 203; BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 1044;
ETIMÜLLER 173). Ook

Mhd. *luoderaere*, *schlemmer*, *uberhaupt der ein lockeres leben führt* (BENECKE 1, 1052), komt wat de beteekenis betreft wel met *lodd er*, *lotter* overeen, doch is van geheel anderen oorsprong en moet er niet mede verward worden. *Luoderaere* is afgeleid van *luoder*, *lokspijs*, Fr. *leurre*, verg. Eng. *lure* (to allure). Ook in het Mnl. vindt men dit *loeder*, *aanlokker*, *verleider*. Zie *Wap. Mart.* II, 126; verg. Gloss. De aldaar gegevene verklaring, als zoude *lodd er* met Mhd. *luoder* samenhangen, is onjuist. Dit betreft alleen het woord *loeder*.

Loef, mv. *lover*, znw. onz., V, 69, *loof*, IX, 16, *blad*.

Loghenen, ww., I, 577, *liegen*, *logens spreken*.

Loyalike, bw., III, 56, 7, *trouw*, *eerlijk*.

Lombert, znw. vr., XI, 15, *lombard*. De banken van leening werden veelal door Lombarden gehouden, die, evenals de Joden, de geldmannen der middeleeuwen waren, en worden reeds in de XIIIde eeuw aangetroffen. Reeds vroeg waren er zelfs maatregelen noodig om den overmatigen woekerhandel te keer te gaan, als blijkt uit eene oorkonde van Hertog Jan II van Brabant van 6 Dec. 1306, waarin hij de Lombarden verbood den Antwerpenaars duurder te leenen 'dan tpond omme twee penninghe de weke, ende den vremen liede omme drie penninghe.' Een fraaie beteugelingsmaatregel, waarbij de wettige interest werd bepaald op 2 penningen 's weeks, of ongeveer 44 pc. 's jaars! Zie MERTENS en TORFS, *Gesch. v. Antw.* 2, 99 vlg.

Looc, znw. onz., VII, 206, *look*. Het look was een zeer gezochte en algemeene - ja gemeene - spijs en werd dan ook wel genoemd *het triakel der keerlen*, de panacee der keerlen tegen alle venijnige beten, als blijkt uit *Barthol. den Eng.* 587b: 'Men pleecht ghemeenlicken vanden loeke die hoefden te eten daer die craft vanden loke in is, ende heeft principaliken macht ... venijn te verdryven ende alle venijntheyt, want sonder sake en is dat loec *dryakel der kerlen* nyet gheheyten vanden auctoren.'

Nog in het spreekw. men mach den duvel wel mitten loken eten, VIII, 76. Elders is mij dit spreekwoord niet voorgekomen, waaraan ik de beteekenis hecht van: Het onaangenaamste wordt verzoet door *duimkruid*. Zie de aant. op de aangehaalde plaats.

Loen, znw. onz., *loon*; in de uitdrukking - der minne, III, 28, 10, *le don d'amoureuse merci*, *der Minnesold*.

Loos, bnw., IV, 216, *bedriegelijk*.

Lophe sier, znw., VII, 215?

Louwen, ww., VII, 10, *looien*, *leerlooiën*.

Louwer, znw. m., VII, 10, *looier*.

Lucht, znw. vr., V, 55, *lucht*.

Lude, bw., in de uitdrukking: lude ende stille, - of stille, I, 163, 231, *geheel en al, in elk opzicht*. Zie *LSp.* Gloss.
Luttel, bw., I, 207; III, 47, 2, *weinig*.

M.

Maer, znw. vr., IV, 124; XII, 7, *tijding*.

Male, vnw., voor manlic, manlijc, VII, 17, 42, 51, *elk, ieder*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 62.

Maniere, znw. vr., I, 835, *soort*. Zie *MLp.* Gloss.

Mannewijf, znw. onz., XI, 54, 148, *getrouwde vrouw*.

Marghenstonde, znw. vr., VIII, 188, *morgenstond*.

Mat, bnw., X, 53, *verslagen, overwonnen*. Zie *Taalk. Mag.* 4, 77; *MLp.* Gloss.; *Ned. Klass.* 2, 74.

Mate, maet, znw. vr., I, 240; VIII, 254, *maat, gematigdheid*. Zie hetzelfde spreekw. *Rein.* 672.

Maten. Te -, bw., I, 236, *naar de juiste maat, behoorlijk, van pas*. Zie *LSp.*, *MLp.* Gloss.

Meer, znw. vr., VII, 175, *merrie*, Eng. *mare*, Hd. *mälire*.

Meerren, meren, ww., V, 44; IX, 64, *vermeerderen, vergrooten*; III, 21, 10, *vermeerderen, grooter worden*.

Meesten, ww., XI, 123, *groeien, vet worden*. Verg. *Teuth.* Mesten, vet werden, *impinguescere*, en Hd. masten (ADELUNG, *Wtb.* 3, 105).

Meyen, ww. Hem -, VIII, 135, *zich vermaken, zich verlustigen*. Zie Dr. DE JAGER, *Versch.* 238.

Melancolyen, -ien, -ijn, znw. m., I, 482, 483, 559, *melancholicus, iemand met een melancholisch temperament*.

Menich, bnw., *menig*. Die menich, -ighe, gevolgd door een enkelv., III, 47, 1; VI, 48; X, 20; XI, 281, *menigeen, het algemeen*. Zie *LSp.*, *MLp.*, *Hildeg.* Gloss.

Mennen, ww., VII, 77, *mennen, rijden, met den wagen binnenhalen*.

Mer, voegw., III, 27, 5, *maar*.

Merken, ww., IX, 40, *merken*; XI, 110, *oplekken, achtgeven, toezien*; een swaenkukken -, VII, 24, *een jongen zwaan merken, met een merk voorzien*.

De zwanen werden ter onderscheiding aan den bek en een der pooten met een merk voorzien. Op het Prov. Archief van Friesland vindt men nog een *zwanenboek*, waarin de merken aan bek en pooten met de namen der verschillende eigenaars zijn afgebeeld, en dat waarschijnlijk diende voor den pluimgraaf, om het pluimgedierte van hen, die het recht hadden zwanen te houden, te onderkennen.

Merrren, ww., III, 5, 8 var., *vertoeven, uitblijven*.

M e r s s , znw. vr., VII, 121, *mars, mand met koopwaren*, KIL. *meersse, corbis institoris, canistrum institorium*. Zie *Ovl. Lied. (Maatsch. d. Biblioph.)* 84:

Naelden, spellen, trompen, bellen,
Ic wil mijn *merse* hier nederstellen,
Laet zien of ic vercopen can.

M e s k i e f , znw. onz., III, 51, 11, *ongeluk, kwaad*, OFr. *meschief*.

M e s c i e n , ww., onpers. met den 3den nv. Mi *messciet*, I, 360, *mij overkomt iets kwaads*, KIL. *male evenire, sinistre accidere*. Zie *Doctr., MLp., LSp. Gloss., Dr. DE JAGER, Lat. Versch.* 287.

M e s e , znw. vr., *mees*, in desprekw. gaen als een die mesen vaet, VIII, 265, *zoo voorzichtig loopen als iemand die mezen wil vangen*. Dit spreekwoord kan òf zijn ontstaan te danken hebben aan de moeilijkheid, waarmede zich het kleine, vlugge beestje laat vangen, òf aan de groote voorzichtigheid, die er bij in acht moest genomen worden wegens de zware straffen, die op het vangen gesteld waren, blijkens verschillende oude *Weisthümer*, bij GRIMM, *RA.* 587 vlg. aangehaald. 'Wer da fehet eine *bermeisen*, der soll geben eine koppechte hennen und zwölf hinkeln und 60 sch. pf. und einen helbeling,' *Dreieicher W.*; 'Wer eine *kolemeise* fienge mit limen ader mit slagegarn, der sal vnserme herrn geben eine falbe henne mit sieben hünkeln,' *Rheingauer W.*; 'Wer ein *stertzmeise* fahet, der ist umb leib und gut und in unseres herrn ungnadt.' Verg. nog GRIMM, *Weisth.* 1, 499, 535; 2, 153.

M e s s e n , ww., I, 148, *missen, verkeerd hebben*.

M e t e n , ww., VI, 2, *meten, onderzoeken*, eigenlijk *meten met de oogen des geestes*. Verg. BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2¹, 201.

M i d s , voorz., I, 43, *door, tengevolge van*.

M i c k e , znw., VII, 51, *brood van fijn roggen- of tarwenmeel, weg*, Fr. *miche*, volgens LITTRÉ 2, 552 waarschijnlijk uit het Nederl. overgenomen. Zie v. HASSELT OP KIL.; BURMAN, *Aenm.* 126: 'Dit woord is in Holland niet bekend. In 't overquartier van Gelderland, Kleefschland en andere landen daer omtrent wordt brood, van fyne uitgezifte bloem van roggen meel met eyeren, *Mik* genoemd.' Verg. HOEUFFT, *Bred. Taaleigen*, 387; *Vl. Idiot.* 378.

M i c k e n , ww., VIII, 51, *acht geven, letten (op), zich bekommeren (om)*. Zie *LSp. Gloss.* op *Mecken*.

M i l t , znw. vr., VII, 119, *milt*, hier zooveel als *bast, ziel*, als eene ruwe uitdrukking voor *lijf, middel*.

M i n n o m e r e , I, 719, *min noch meer, juist*, niet veel meer dan een stoplap.

Mincken, ww., IX, 35, *verminken, verkleinen*, KIL. *mincken, mencken, mutilare, laedere, mancum reddere, diminuere*.

Minlijc, bnw. en bw., XI, 135, 137, *beminnelijk, lief*.

Minnentlijc, bnw., V, 127, *beminnelijk, beminnenswaardig*.

Mislaten, ww. Hem -, VIII, 301, *misbaar maken, razen*. Verg. *Reinout*, 1610:

Doe wranc sine hande Renout die here
Ende *mesliet hem* harde sere.

Zie *Limb.*, *Flor.* Gloss. enz.

Misprijsen, ww., III, 2, 5, *misprijzen, laken*.

Missen, ww., - van ene dinc, VIII, 267, *missen, voorbijgaan, misloopen*.

Mite, znw. vr., XI, 96, *mijt*, een muntstuk van de waarde van anderhalven penning, vooral in den zin van *kleinigheid*. Zie Dr. DE JAGER, *Lat. Versch.* 69, en verg. *Dram. Poëzie*, 129.

Moeden, ww., X, 19, *vermoeden*. Zie *LSp.* Gloss.

Moerdbrander, znw. m., XI, 217, *pleger van moordbrand*, d. i. *brandstichting in een huis, met vermoording van den heer*, doch later ook in de verzwakte beteekenis van *opzettelijke brandstichting*. Zie *Oml. Recht* 7, 33: 'Moortberners sint, die des anderen huysen ofte goet *wilmoedes* ende *met opsate* in de brant steken.' Verg. nog het Boek met den Knoop (*Taal- en Letterb.* 2, 43), Art. 65: 'Ende zoo wie die anderen doot slaet ende hem neemt zijn goet, jof iemant doot slaet omme goet jof reeroef, jof brant stichte, dat es te wetene *moordbrant*, jof vrouwen vercrachten dat es moort.' Verg. ald. 37.

Zie NOORDEWIER, *Ned. RO.* 274, en vooral *Werk. v. Pro Excolendo J. Patr.* 1, 99.

Moerseel, znw. onz., I, 46, 57, *stuk, brok*, Fr. *morceau*.

Moet, znw. m., I, 380, 396; V, 138; IX, 55, *gemoed, gedachte, hart*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 288; CLARISSE op *Heim.* 207 vlgg.; *LSp.* Gloss. enz.

Moghe, znw. vr., X, 37, *genoegen, lust*, KIL. *appetentia, appetitus*. Verg. *meug* in de uitdrukking *tegen heug en meug*.

Moghen, ww., met den 2den nv., I, 537, *vermogen, er tegen kunnen*.

Mortier, znw. m., VII, 205, *mortier, vijzel*.

Mul, znw. onz., VIII, 6, *stof*, hier in den zin van *geld*, 'nietig slijk.' Zie *Rein.* 7108:

Reinaert mocht beter an ende of,
Die hem pisse, *mul* ende stof
Dicht altijt in sijn ogen swanc.

Verg. ald. 6999, en zie *Rijmb.* Gloss.

N.

Na, bw., XI, 226, *later, daarna*.

Nach, voegw., VIII, 29, *noch*.

Nacht, znw. vr., IX, 1, *nacht*. Doch men leze macht.

Nachtan, voegw., III, 5, 12, *nochtans, echter*.

Naergaen, ww., III, 5, 10, *treffen, ter harte gaan*. Naerre is de vergrootende trap.

Naircomen, ww., met den 3den nv., III, 28, 4, *treffen, ter harte gaan*.

Naervolghe, ww., IX, 54, *volgen, te beurt vallen*.

Namelijc, -ike, bw., I, 9, 229, *met name, vooral*. Zie LSp. Gloss.

Narm, znw. m., VIII, 305, *arm*, met voorgevoegde *n*, gelijk vooral in de volkstaal in de XVII^{de} eeuw zeer gewoon was, als *noom* voor *oom*, *naars* voor *aars*, *nawegaar* voor *avegaar*. Zie Dr. DE VRIES, *War.* 90 vlg.; *Ned. Klass.* 2, 6; 3, 98.

Natuere, znw. vr., I, 476, *natuur, geaardheid, aard*.

Natuerlicheit, znw. vr., V, 55, *geaardheid*.

Nauwe, bw., XI, 110, *nauwkeurig, nauwlettend*.

Neder, bnw., IV, 219, *laag, gering*. Zie LSp. Gloss.

Nederlegghen, ww., I, 147, *te boek stellen*, en bij uitbreiding *bekendmaken*: verg. de Fr. uitdrukking *coucher (par écrit)*. De variant heeft *voir oghe* n legghen.

Nederworpen, ww., I, 414, *nederwerpen, vernietigen*.

Negheen, vnw., I, 151, 643, *geen*.

Neghi, I, 81, samengetrokken uit *Neen ghi*.

Neigherinc, bw., I, 136, *nergens*.

Nemmee, bw., III, 51, 5, *nimmer*.

Nicht, bw., XII, 4, *niet*. Hoogduitsche vorm.

Nide, VIII, 82, misschien voor *niede*, *aandrang, ijver, sterke begeerte*. Bij de reeds sterk verbasterde en bedorven taal in ons Hs., die zeker niet alleen aan een afschrijver te wijten is, kan ook licht de verbogen nv. *niede* in plaats van *niet* gebezigd zijn, te meer daar *niet* gemeenlijk in den 3den nv. in de uitdrukking met *groten niede* voorkomt. Zie LSp. Gloss. De zin kan misschien deze zijn: Men scheidt ongaarne van het geld. Dikwijls *jaagt* men er naar, en stort de sterke begeerte de ziel in het verderf. *Dromen* moet dan niet opgevat worden als *songer*, maar in den zin van *drommen*, KIL. j. *dringhen, premere, pressare, op iets aandringen, met aandrang er naar haken*. Verg. CLIGNETT, *Bijdr.* 270; *Wal.* 9930; en vooral *Wap. Rog.* 429, waar het in juist dezelfde beteekenis voorkomt:

Ic wane die tijt noint ghevel,
Dat vole ghemeene es so snel

Omme rike becomen:
Ic siet daer omme al *dromen*.

Nider, znw. m., VI, 46, *benijder*.

Nie, nye, bw., III, 19, 3; 46, 2; IV, 127; VIII, 331; IX, 55, *nooit*. Zie *LSp.* Gloss.

Nie, bnw., VII, 82; XII, 1, *nieuw*.

Nyen, ww., VIII, 114, *hinneken*, KIL. *neyen*, *hinnire*. Zie *Grimb. O. I.*, 3383:

Daer hoerde men menich ors *neyen*,
Dat bronken ginc te dier tijt.

Verg. *Limb.* Gloss.

Nieute. Te - gaen, I, 330, *te niet gaan*.

Nieuweloepheit, nieloepheit. Zie Nuweloepheit.

Nijpen, ww., VII, 216, *knijpen*, *met de nagels scheuren*, KIL. *unguibus vellicare*.

Nijtspel, znw. onz., IV, 156, *strijd*, Mhd. *nîtspil*, eigenlijk *spel van den haat*.

Zie HUYDEC. op *Stoke*, 1, 37; BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 502, en verg. *LSp.* Gloss. op Nijt.

Nochtan, voegw., I, 205, 207, *echter*, *evenwel*.

Node, bw., I, 696, 700; VII, 134; VIII, 44, 80, *niet licht*, *ongaarne*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 290; *Rein.* Gloss.

Nodich, bnw., VIII, 349, *gierig*, *karig*. Zie *Rose*, 2170:

En sijt niet vrec, dats mijn raet,
Want die minnen, dat verstaet,
Moetens vele te mildere sijn;
Want die minne si es so fijn,
Dat si alle vrecheit haet:
Daer omme scuwetse ende laet
Ende vliet, want het es lachter,
Ende si set den minnare tachter.
Hen nes niet recht, geloves mi,
Dat minnare also *nodich* si
Als een dorper, fel ende sot,
Die noit en wiste der minnen gebot.
Het es recht dat si geven
Haer goet, die in minnen leven.

Noen, znw. vr., XI, 105, *middag*, de (*hora*) *nona*, de *negende ure* van den dag, en dus de *namiddag*. Daar de dag volgens de kerkelijke verdeeling te zes uren met *priemetijt* gerekend werd te beginnen, valt de *noene* des namiddags te 3 uren. Zie *LSp.* Gloss.

Nogh en, ww., IX, 10, *genoegen*, *vergenoegen*. Hem laten -, *tevreden zijn*. Zie *Hildeg.* Gloss.

Noyael, bnw., III, 29, 2, *edel*, *trouw*. Zie *Esm.* 833; *Lansl.* 535, 599, 668; *Ovl. Lied.* (*Maatsch. d. Vl. Biblioph.*) 68, 1:

In *noyaelre* trauwen fijn,
Sonder fraude of malengien,
Willic eewich haer dienre sijn.

Verg. nog *Stoke*, V, 1288:

Si baden datse God verdoemen
Moeste, of si gaven raet
Tot so jamerliker daet:
Ende of si noyt tote enigher stede
Pensden so *onnoyaelhede*.

Nomen, ww., VI, 38, VIII, 90, 324, *noemen*, *vertellen*.
Noot, *noet*, znw. vr., III, 22, 3; 47, 4, *noodzaak*, *behoefte*.
Noot, znw. vr., IV, 10, *noot*.
Noppen, ww., VII, 105, *het laken van noppen zuiveren*, *de pluizen van het laken wegnemen*, KIL. *tomenta demere*, *detrahere*.
Nose, znw. vr., VII, 85, *neus*, Eng. *nose*.
Nosen, ww., I, 748, *schade*, *ongemak*, *verdriet aandoen*, van Lat. *nocere*.
Zie *LSp.*, *Bloeml.* Gloss.
Noterflijc, var. *noetdorftich*, bnw., III, 21, 16, *nooddruftig*, *behoeftig*.
Nuw, bnw., I, 427, *nieuw*. Zie *MLp.* Gloss.
Nuweloep, bnw., I, 425; IV, 133 var., *nieuwsbegeerig*, *driftig het nieuwe najagende* of *naloopende*. Zie Dr. DE VRIES, *Mnl. Taalzuiv.* 121 vlg.
Nuweloepheit, *nieweloepheit*, znw. vr., I, 432, 440, *het driftig jagen naar nieuwigheden*.

O.

Owi, tusschenw., I, 765, *o wee*.
Oc, *och*, bw., IV, 92; IX, 31, *ook*.
Oechkijn, znw. onz., *oogje*, in de uitdrukking *oechkijns draghen*, XI, 137, *lonken*, *liefoogelen*.
Oerbaer, znw. m., VIII, 330, *nut*, *voordeel*.
Oerde, znw. vr., V, 26, *orde*, *stand*. Zie *MLp.*, *LSp.*, *Hildeg.* Gloss.
Oercond, znw. onz., VII, 174, *getuigenis*.
Oert, znw. onz., *punt*, in de spreekw. *van einde te oerde*, VIII, 325, *van het begin tot het einde*, *van A tot Z*; en in denzelfden zin *van egghe tot oerde*. Zie *Hildeg.* IV, 201:

Want hi selver woude oversien
Sijn eigen were *van egge tot oerde*.

Limb. VI, 2625:

(Die conincginne) wrachte sonder letten
Een cleet te poente wale,
Ende wrachter in altemale

Hare ghevaren tusschen hem beiden,
 Ende hoe si van hem was ghesceiden,
Van ende torde ende anders niet
 Dan hem te voren was ghesciet.

Zie *Lorr. Gloss.* op Ort; *Cass.* 16; *Hildeg. Gloss.* op Ort en Egghe, enz.
 Oetmoedecheit, znw. vr., I, 379, 387, *nederigheid, deemoed.*
 Oetmoet, znw. m., I, 384, 392, *nederigheid.*
 Of, voegw., IV, 110, *indien.*
 Ofgaen, ww., met den 2den nv., III, 52, 4, *laten varen, prijsgeven, ontrouw worden.* Zie *Mnl. Wdb.* I, 135, II, 2).
 Oirkonden, ww., III, 20, 5, *vermelden.*
 Octroyeren, ww., III, 48, 5; 50, 3; 56, 4, 10, *toestaan, vergunnen.*
 Omdat, voegw., II, 38, *opdat, op voorwaarde dat.* Zie *LSp. Gloss.*
 Omtrent, voorz., VIII, 3, *om, langs.*
 Onbeducht, bnw., IV, 16, *onbezorgd, onbevreesd voor.*
 Onbehent, bnw., VII, 145, *lomp, ruw.* Zie *Velth.* IV, 33, 74:

Doe sijn ors dus was gestort,
 Ende selve had gehadt menich hort,
 Ende onder hem stont te voet,
 Ende menich *ombehindech* cloet
 Tsinen hoofde sach geheven,
 Doe wilde hi hem Guelke opgeven.

Onbequame, bnw., I, 323, *onaangenaam, hatelijk.* Zie CLARISSE op *Heim.* 193 vlg., *MLp. Gloss.*
 Onbinden, ww., IV, 63, *ontvouwen, verklaren.*
 Onderbinden, ww., IV, 29, *onderling verbinden, aan elkander verbinden.*
 Onderkinnen, ww., IV, 35, 229, *onderkennen, te weten komen.* Hem -, I, 542, *elkander leeren kennen.*
 Onderminnen, ww., I, 499, *elkander beminnen;* hem -, I, 544, in dezelfde beteekenis.
 Onderscedelijc, bnw., I, 638, beter naar de lezing bij H.:
 onversceydelijc, *niet te scheiden,* KIL. *individuus.*
 Ondersien, ww. Hem -, I, 484, 493, *elkander aanzien.*
 Onderwinden, ww., XII, 69, *ondernemen, beginnen.* Hem -, I, 190; III, 20, 3, *zich verstouten, wagen, ondernemen.*
 Ongheduerich, bnw., I, 767, 771, *niet duurzaam.*
 Onghelden, ww., VII, 129, *ontgelden, boeten voor iets.*
 Onghelt, znw. onz., in de uitdrukking -geven, VII, 117, eigenlijk *schatting geven,* hier misschien in den overdrachtelijken zin van *overlast, schade lijden, het ontgelden* (zie *LSp. Gloss.*). Verg. eene plaats uit den *LSp.* III, 23, 189 var.:

Rijc man ghierich ende vrec
 Valt dicwilc inden strec

Ende *gheeft onghelt* menichfout
Dies hij niet en hadde scout.

De eerste door ons in de Aant. voorgestelde lezing is evenwel waarschijnlijk de ware.

Onghevreest, bnw., III, 36, 2, *onbezorgd*.

Onhovesch, bnw., I, 413, *onheusch, onbeleefd, onvriendelijk*.

Onhovescheleke, bw., I, 411, *onheusch, op onheusche wijze*.

Onnaerdicheit, znw. vr., VII, 61, *lompheid, ruwheid*, Hd. *unart*.

Onnen, ww., met den 3den nv. des pers. en den 2den der zaak; 1 en 3 pers.

Teg. t. an, mv. onnen; Verl. t. onste, I, 59, 268; IX, 30, *gunnen*; e n e n

wel -, I, 47; X, 32, *goedgunstig zijn*.

Onsochte, bnw. en bw., III, 5, 7, 9, *smartelijk, zwaar, droevig, hard*. Op de eerste plaats leze men:

*Hets onsochter vele te verren
Den gonen die bi saken moet merren.*

Onst, -te, znw. vr., I, 688; IX, 59, *gunst, genegenheid*.

Ontbeyden, ww., II, 23, *afwachten, opwachten*.

Ontberen, ww., met den 2den nv., I, 456, *ontberen*; staen tonberne, I, 98, met den 2den nv., *nagelaten kunnen worden*. Zeer gewoon in de zegsw.

Dies en staet mi niet tonberne, I, 659, 727, *ik zal niet in gebreke blijven*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 548; CLIGNETT, *Bijdr.* 69; *Hildeg.* Gloss.

Ontbieden, ww., XI, 3, *doen weten, aanzeggen*.

Ontboet, IV, 155, ook in de variant, is zeker bedorven. Er wordt verhaald hoe Penelope Ulysses *verbeidde*, en men verwacht dan ook in den tekst ontbeet, van ontbiden, *afwachten, wachten op (iemand)*, dat sterk werd vervoegd: ontbeet, ontbeden, Mhd. *bîte, beite, gebiten* (BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 173), terwijl het daarvan afgeleide *beiden*, in dezelfde beteekenis, zwak werd gebogen. Misschien zijn de twee verzen aldus te lezen:

Daern Penolpe *ontbeet*,
Die te hem droech minne *heet*.

Zie *Rijmb.* 28340; *Eleg.*, *Limb.* Gloss.

Ontdwinghen, ww., I, 256, *door dwingen verkrijgen, afdwingen*.

Ontfaen, ww., I, 344, 643; XI, 82, *ontvangen*.

Onthiet, znw. onz., X, 25, *belofte*. Zie V. HASSELT op KIL.; *Lorr.* Gloss.

Onthicken, ww., VII, 53, *afkapen, ontkapen*. *Hikken* is in het Ndd. 'mit dem Schnabel hacken, picken', van vogels gezegd (*Brem. Wtb.* 2, 630).

Onthikken is dus *iemand iets afhalen*, evenals vogels doen, die elkander het eten zoeken af te pikken.

Ontkeren, ww., met den 3den nv., VIII, 357, *afkeeren (van iemand)*.
 Ontknopen, ww., VIII, 141, in de uitdrukking den penninc -, waarschijnlijk *dien ontcijferen, het opschrift en de waarde er van ontknopen; oplossen*, doch in figuurlijken zin opgevat voor *den penning omkeeren, er niet toe kunnen besluiten dien uit te geven*. Zie bij Cruce en Cruce n.
 Ontladen, ww., met den 2den nv., III, 12, 3, *ontlasten, bevrijden*.
 Ontprinden (ontprant), ww., VIII, 310, *afnemen, aftrekken*.
 Ontrenen, ontrenen, ww., VII, 154, *verontreinigen, bezoedelen, besmetten?* Is Heer Nyters bloem ontrenen in den zin van *den naam van Heer Nijdhart bezoedelen?*
 Ontriden, ww., VIII, 307, *wegrijden*.
 Ontscamelheit, znw. vr., V, 31, *schaamteloosheid, onreinheid*. Zie Hildeg. Gloss.
 Ontsegghen, ww., I, 331, 359, 521, *opzeggen, weigeren; ontseit van*, III, 1, 4, 5, *door weigering beroofd van*.
 Ontsich, 2 pers. geb. w. van ontsien, met den 2den nv., VI, 49, *vreesen, oppassen voor, beducht zijn voor*.
 Ontsien, ww., VI, 26, *vreezen*.
 Ontspringhen, ww., IX, 15, *ontluiken*. Zie Hildeg. Gloss.
 Ontsteken (ontstac, ontsteken), ww., bedr., I, 354, *in brand steken; onz.*, I, 664, 666, 670, 696, 700, *ontsteken, in brand gaan, ontbranden*.
 Ontstricken, ww., VII, 57, *losstrikken*, van den buik gezegd: *den buikriem losmaken*, om den buik goed op de leest te kunnen zetten.
 Ontween, bw., VII, 99, *stuk, kapot*.
 Onversaet, bnw., I, 645, 648, *onverzadelijk*.
 Onversien, bw., I, 144, *onverwachts*.
 Onverwinlijc, bnw., I, 633, *onoverwinnelijk, niet te overwinnen, onverwinbaar*.
 Op, voorz., I, 18, *naar, op gherechte trouw*, IV, 172, *onder de verplichting van oprechte trouw*. Zie LSp., Hildeg. Gloss.
 Op dat, voegw., IV, 54; VIII, 5; IX, 14; X, 5; XI, 8, 82, *mits, op voorwaarde dat*, en in zwakkere opvatting *indien*.
 Opdoen, ww.; die tafelen -, I, 69, *de tafel afnemen*, eigenlijk *het blad der tafel van de schragen nemen*. Verg. Ferg. 1277 vlgg.:

Men hietse dwaen ende gaen eten,
 Si dwoegen ende sijn geseten.
 Men brochte hem spisen gnoech
 Ende van wine haer gevoech.
 Si aten ende men hiet *opdoen*.
 Doe quam gelopen een garsoen,
 Ende *dede* op dat ammelaken.

 Ic wane men inder Dunouwen

Tafle en vonde so wel gewrocht: ...
Men deetse op ende die scragen.

Verg. *Bloeml. Gloss.*

Openbaer, bnw., VIII, 57, *openhartig, open, vrij*. Verg. BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2¹ 433.

Opheffen (opheven), ww., IV, 61, *aanvangen, voor den dag brengen*; XI, 295, *oprichten, instellen*. Zie *Lanc.* 3, 6603:

Dien tijt dat si was omtrent hem
Gaf hi hare in haren handen
Die macht van lieden ende van landen;
Ende si *hief op* sonder sparen
Costumen die niet goet en waren,
Ende die jegen recht waren mede,
Ende daer si bi sterven dede
Vele van des conincs lieden.

Opluken, ww., VII, 18, *ontluiken*.

Opscorten, ww., VIII, 95, *opschorten, opbinden*.

Opslaen (opgheslegghen), ww., VIII, 164, *afnemen*. Zie bij D w a l e en Opdoen.

Orlof, znw. m., III, 56, 8, 12, *verlof, toestemming*; I, 858, *afscheid*, eigenlijk *verlof om te gaan*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 404.

Ouwe, znw. vr., VII, 3, *veld*, Hd. *ae*.

Oven, znw. m., III, 16, 1, *oven*. Jeghen enen - gapen is een nog bekend spreekwoord, dat we reeds in de *Prov. Ser.* 402 (*Hor. Belg.* 9, 26) aantreffen:

Hi moet lanc gapen, die den oven overgapen sal.
Qui furnum superet hiando, diu puer hiscet.
Ossitat ille diu qui furnum viacit hiando.

En bij MEIJER, *Spreekw.* 57: 'Hy gaept tegen den oven,' en in gelijken zin: 'Hy calt teghen die muere.' Wederom in een anderen vorm komt het voor in het *Belg. Mus.* 7, 321, in de *Samensprake van twee Menestrelen*, 108:

ghi spreect als een doere,
Die al sijn dynxken wel can loven.
Hets quaet *gapen jeghen enen oven*,
Nochtan heeft de mont ontaen.

Zie over de verschillende vormen HARREBOMMÉE, *Spreekwdb.* 2, 157; 3, 312.

Over, voorz., *voor, over waer*, I, 103, *voorwaar, over spel houden*, VIII, 162, *voor gekheid houden, als gekheid opnemen*. Zie *LSp. Gloss.*

Overbrengghen, -bringghen, ww., XI, 71, 76, 93, 280, *doorbrengen*, KIL. *prodigere, dissipare*.

Overdraghén, ww., X, 38, *overeenkomen*. Zie *MLp. Gloss.*

Overmids, voorz., V, 45, *vanwege, tengevolge van*.

Overtrouwe, znw. vr., III, 6, 11, *ontrouw*. Over heeft hier dezelfde beteekenis als in overdaet, *misdaad*; overhorich, *ongehoorzaam*; overspel en overkunst, *duivelsche kunst*. Zie *MLp*. Gloss. op Overkonstenair en Overdadich; CLARISSE, *Heim*. 218.

P.

Paellinc, znw. m., VIII, 219, *paling*.

Payen, ww., VIII, 275, betalen, het betaald zetten, Fr. *payer*.

Pays, znw. m., III, 51, 10; IV, 197, *vrede*.

Palleren, ww., VIII, 106, *versieren, toilet maken*, Fr. *parer*, met de gewone wisseling der *r* en *l*.

Pape, znw. m., XI, 51, 67, *priester*.

Passi, znw. vr., VII, 108, *het lijden van Christus*, in de uitdrukking *-sweren*.

Verg. *Vad. Mus.* 2, 184, 234, waar de ww. *passien*, en *bloeden* voorkomen voor *bij de passie* en *het bloed zweren*.

Menech ontsiet hem ende wert vergramt,
Om dat hi dbeste niet en vant,
Alsoet sinen wille gheert.
Hi *passijt*, hi *bloet*, hi roept, hi swert,
Dat hem groet onghelijc gheschiet.

Ald. 1, 86, 13, waar van de Taverne gezegd wordt:

anders niet dan *bloet* ende *sweet*
Hoert men daer jammerlike zweren
Ende meneghe ontamelike cedt.

Peer, znw. vr., *peer*, in de zegsw. niet een -, VII, 180, *geen peer, geen zier, volstrekt niet*. Zie Dr. DE JAGER, *Lat. Versch.* 102 vlg.

Paisen, ww., I, 595, *peinzen, denken, bedenken*, Fr. *penser*, met uitstooting der *n*.

Pelser, znw. m., I, VII, 9, *pelswerker*, KIL. *Pelser*, Holl. j. *peltier, pellio*. Zie *Hor. Belg.* 9, 46, 745:

Wat solde een *pelser*, hi en ware critich?
Non sunt pellifices qui cretoveste carentes.

Pelskijn, znw. onz., VIII, 234, *onderkleed*. Zie *Beatr.* 249 vlgg.:

Nu ghinc si dorden noet
Met enen *pels* al bloet,
Daer si een dore wiste,
Die si ontsloet met liste,
Ende ghincker heymelijc uut...
Doe si beide te samen quamen
Si begonste hare scamen,
Omdat si in enen *pels* stoet
Bloetshoeft ende barvoet.

Permuteren, ww., XI, 68, *verruilen (tegen), verwisselen (met)*. Het Hs. heeft verkeerdelijk permittieren. Zie de aangehaalde plaats bij Proven, waardoor de verandering bevestigd wordt.

Pier, znw. vr., VII, 212, *pier, wurm*.

Pijn, pine, znw. vr., I, 809; VIII, 28, 70; X, 58, *pijn, moeite, last*.

Pillen, ww., VII, 115, *pellen*, KIL. *exuere ovum testa*.

Pinen, ww., I, 139; IV, 85, *moeite doen*; I, 652; III, 25, 3, *kwellen, pijnigen*.

Pypen, ww., VII, 232, *fluiten*. Zie *Flor.* 2826:

Ghi hebt ghedaen als die voghellare
Die scone *pipet* ende blaset,
Daer hi die voghelkine mede verdwaset.

Zie HUYDEC. *Pr.* 1, 370; *MLp.* Gloss.

Plat, znw. onz., VII, 75, *achterste*. Zie HOOFT, *N. H.*, 1000: 'De Prins van Param, gegaan ontrent een' booghscheut weeghs van den dyk af, werd.... op zjn *plat* geworpen.' Verg. OUDEMANS, *Wdb. op Hooft*, 245.

Pleghen (pleghet, plecht, plach, gheploghen), ww., veelal met den 2den nv., I, 276; VIII, 72, 73, 181; XI, 201, *plegen*, in'de opvatting zoowel van *doen* als *gewoon zijn*.

Plien, ww., veelal met den 2den nv., I, 58, 127, 292, 317, 562, 576, 802, 840, *plegen*, in de opvatting zoowel van *doen* als *gewoon zijn*; minnen -, III, 4, 1; 22, 1; XI, 140, *beminnen*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 297; CLIGNETT, *Bijdr.* 31 vlgg., v. WIJN op *Heelu*, 7 vlg.; *Hildeg.* Gloss.

Plimant, znw. m., II, 55, *hoorndrager*. Terwijl de beteekenis van dit woord duidelijk is, laat zich de oorsprong minder gemakkelijk uitwijzen. Plimant, misschien pluuant of plumant, schijnt van Romaanschen oorsprong, doch is daar niet op te sporen. Bij gebrek aan nadere gegevens is het dan ook noodeloos zich in gissingen te verdiepen. Wij vestigen evenwel de aandacht op den *Buskenbl.* 203, waar het wijf haren man toevoegt:

Swijt! hets jammer dat ghi leeft,
Vul ondier *plauant*!

In de aant. leest men: 'In den tekst van het Hs. (*Hor. Belg.* VI, *Gloss.*), waar even goed *plauant* als *plavant* kan worden gelezen, gist DEVRIES, en op goeden grond, dat *plaisant* zal moeten worden geschreven.' *Plaisant* is dan *belachelijk*, verg. Fr. *plaisant animal*. Doch in het Hs. daar staat plauant, in het onze pluuant of plimant (plauant, pluuant, plimant) en het is moeilijk aan eene schrijffout te denken voor plaisant (plaisant), wegens de lange s. Misschien zijn *plauant* en *pluuant (plimant)* verschillende vormen van hetzelfde woord, dat nog eene nadere en betere verklaring wacht.

Plogher, znw. m., VII, 6, *ploeger*.

Plocken, ww., IV, 104, *plukken*.

Plover, znw. m., VII, 213, *pluvier, regenvogel*, Fr. *pluvier, pleuvier*, Eng. *plover*, Hd. *regenpfeifer*. Zie *Nat. Bl.* III, 3119 vlgg., en verg. LITTRÉ 2, 1178; MUELLER, *Etym. Wtb. d. engl. Spr.* 2, 190.

Pluimgrave, znw. m., VII, 23, *pluimgraaf*. Zie KIL. 'Pluymgraven, Comitum Hollandiae fiduciarii, clientes, qui pro mercibus vectigal exigunt: et plumarii comites nominantur, quod illorum injussu multis in locis nemini fas sit cygnos aut olores publice alere.' Het recht namelijk om zwanen te houden werd door den landsheer geschonken. Zie *Vad. Mus.* 4, 54.

Poent, znw. onz., I, 225, 241, 277, 349, 363, 377, 417, *punt*; in goeden poente, I, 340, 368, *in goeden staat*; te poente bringhen, I, 378, 416, 418, *in orde brengen*. Zie *LSp.* Gloss.

Poente. Te -, bw., I, 394, *tot op een punt toe, naar behooren, van pas*, Fr. *à point*.

Pont, znw. onz., III, 3, 6, *pond*, als geldswaarde.

Poorter, znw. m., XI, 87, *stedeling, burger*.

Pratten, ww., VII, 123, *pruilen, mokken*, KIL. *ferocire, tollere animos, superbire*. Zie COSTER, *Polyx.* 7:

Neen zo niet Troya, neen, dat ick der Grieken *pratten*
En pruylen

Nu soud om uwent wil met nadeel op my laan.

BREDERO, *Moortje*, 48:

Den Hopman begon stracx op myn pruylend' te *pratten*.

HOOFT, *Mengelw.* 83:

Dus lang onwaardelijk versmaadt, en op het schotst
Bejagent met de nek, geterght, getreên, getrotst,
Door dwang geduldigh, 't leet verkropt met ydel *pratten*,
Heb ik Vinlandsche vrouw, en koningin der Katten.

BERNAGIE, *Het betaald bedrog*, 32:

Dan zullen zy dat pruilen en *pratten* haest verleen.

Prenden, ww., XII, 69, *nemen*; - vanden live, VII, 144, *van het leven berooven*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 347; MEIJER, *Lev. v. Jes.* 362; *MLp.*, *LSp.*, *Hildeg.* Gloss.

Present, znw. onz., VII, 171, *geschenk*.

Pricel, pryel, proyeel, znw. onz., II, 24; IV, 13, 17, *boomgaard, prieel*, eigenlijk *grasperk*, van Ofr. *préel, préau*, Lat. *pratellum*. Zie *Hildeg.* XCI, 73 (193):

Ende als die man in sijn *proeyel*
Jongher enten had een deel.

Prisen (gheprijst), ww., III, 2, 4, 8, *prijzen*, Fr. *priser*, en vandaar terecht zwak gebogen. Zie *Hildeg.* Gloss.

Proeven, ww., als znw. onz., II, 57, *het beproeven, op de proef stellen, onderzoeken*. Zie LSp. Gloss.

Profijt, znw. onz., II, 13; III, 32, 1, *voordeel*.

Proven, znw. vr., XI, 66, 68, 69, *kerkelijk inkomen, prebende*, KIL. *provene, beneficium ecclesiasticum*. Zie Dr. v. VLOTEN, *Kluchtsp.* 47:

Twee nonnen die onsuyver leven,
Twee monniken die uut haer klooster loopen,
Twee canonicken die haer *proeven* verkoopen,
Ende een woekenaer sonder weldaet,
Dese seven sijn van God ghehaet.

Proven, ww., V, 13; VIII, 21, *bewijzen*.

Provendeheer, znw. m., XI, 66, *geestelijk heer van eene prebende voorsien*.

Puyr, -re, bnw., V, 48, *puur, zuiver*.

Purgeren, ww., V, 43, *suiveren, zuiver maken*.

Puut, znw. vr., VIII, 280, *kikvorsch*, KIL. Puyt, Fland. Zeland. j. *vorsch, rana*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 18, 174.

Q.

Qualijc, bw., III, 47, 1, *moeilijk*.

Quelen, ww., I, 568, 602, *kwijnen, lijden*. Zie MLp., *Bloeml.* Gloss.; HUYDEC. *Pr.* 2, 456.

Questie, znw. vr., IV, 60, 62, 66, *vraag*.

Quike, znw. vr., VIII, 160, *zet, steek*. Ongetwijfeld samenhangend met *quic*, *levendig*, met denzelfden overgang in beteekenis als het Hd. *keck*, *overmoedig, vermetel, driest*. Van *quic* werd afgeleid een znw. *quike*, evenals het Hd. znw. *kecke* in den zin van *driestheid, brutaliteit*, en in beteekenis met het laatste woord volkomen overeenkomende. *Quicken* heetten in de 17de eeuw *korte, vluchtige gedichtjes, punt dichtjes*. Zóó noemde Roemer Visscher de gedichtjes uit zijne Brabbeling, en HOOFT schrijft in zijne *Brieven* (2, 123): 'Huighens schrijft my, dat hy aen 't hollen is met dichten, zendende noch drie Italiaensche *quikken*, op 't ongevoelijk ongeluk van Petrarca.' Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 555; Dr. DE JAGER, *Versch.* 290 vlgg.; *N. Arch.* 240 vlgg.; *Taalg.* 2, 112 vlg., 309 vlg.; 3, 197; *D. Wtb.* 5, 379 op *Kecke*, verg. *Keck*, ald. 375.

Quist maken, ww., VI, 48, *verloren doen gaan*. Zie LSp. Gloss.

Quijt, quite, bnw. met den 2den nv., *kwijt, vrij*; - werden, III, 45, 4; 55, 6, *kwijtraken, beroofd worden van*. Zie LSp. Gloss.

R.

Raet, znw. m., *raad*; in nauwen rade, I, 108, *in het vertrouwen, vertrouwelijk*. Verg. *Hildeg.* LXXIX, 385 (161):

Wat souden wy loven ander temen,
Die die dwasen of die doren
Malcander clappen voerden oren
Of doen verstaen *in nauwen rade*?

Raken, ww., VIII, 264, 281, *raken, komen*. Zie *Hildeg.* Gloss.

Ranse, znw. vr., II, 44, een kleedingstuk, waarschijnlijk een *sluier* of iets dergelijks. Nergens elders vind ik dit woord, dat wel niet met *ransel* (van *rans*, Hd. *ranze*, Mhd. *rans*, *buik*: zie WEIGAND, *Wtb.* 2, 458) in verband zal staan. In het Nnd. beteekent echter *ranzel*, *randsel*, *een rand vuil onder aan het kleed*. Dit *randsel* is natuurlijk afgeleid van *rand*. Van *rand* kan met het achterv. *-se* gevormd zijn *rant-se*, evenals *smidse*, Hd. *achse* enz. (*Gr.* 2, 263 vlgg.). *Rand* kan evenals *kant* niet alleen *boord, zoom*, hebben beteekend, maar ook *kantwerk*, Hd. *spitzen*, Fr. *dentelle*: verg. Sp. *randa*, dat de beteekenis van *kant, spizen*, heeft, en waarschijnlijk aan het Germ.

rand is ontleend (DIEZ, *Etym. Wtb.* 3^e ausg. 341). *Ranse* zou alsdan zeer goed de beteekenis kunnen hebben van *kanten kleed, sluier*.

Rapen, ww., XI, 170; XII, 56, *nemen, opnemen*.

Raste, znw. vr., I, 832, *rust*. Zie *LSp.* Gloss.

Reden, znw. vr., X, 12, 13, 16, *reden, redelijkheid, billijkheid*. Zie *LSp.*, *MLp.*, *Hildeg.* Gloss.

Regiment, znw. onz., XI, 198, 282, *bestuur, beheer*. Zie *Hildeg.* Gloss.

Reynardie, znw. vr., VIII, 18, 19, 144, *sluwheid, slimheid*, aldus naar *Reinaert* genoemd, de gewone middeleeuwsche persoonsverbeelding van *list* en *sluwheid*. Zie *Hildeg.* Gloss.

Reyse, znw. vr., II, 39, *onderneming*, veelal in vijandigen zin: verg.

Aenresen, *Mnl. Wdb.* 1, 82; BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2¹, 663. De zin is hier: Het baantje is voor u weggelegd. Zie *Heelu*, I, 2190, waar van het spijzigen van het belegerde Aken wordt gezegd:

Dat was ene die scoenste *rese*,
Die men te rechte mach viseren,
Doent alle die heeren wouden weren,
Die den hertoghe onhout
Waren, dat met ghewout
Aken nochtan wert ghespijst.

Verg. *Velth.* II, 48, 10, waar in hetzelfde verhaal voorkomt:

Si waren so lange in dese *rese*.

Revier, znw. vr., VII, 225, *jachtperk*, Hd. *rivier*, Ofr. *rivière*. Zie *Spec. de Velth.* 120.

Ries, bnw., I, 247, *dwaas*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 1, 166; *LSp.*, *MLp.*, *Bloeml.* Gloss. enz.

Rijc, rych, bnw., V, 134, 136; VIII, 156, *rijk*, *vermogend*, *machtig*. Zie *MLp.* Gloss.

Rijs, znw. onz., IV, 83, 104; V, 89, *tak*. Verg. *Hildeg.* LXVI, 149 (129):

Mar wye voer Gode wint den prijs,
Mi donct hi voert een salich *rijs*,
Want hemelrijc mach ewich duren.

Zie *Rein.*, *Bloeml.*, *Hildeg.* Gloss.

Ripen, ww., VII, 201, *rijpen*, *ijzelen*, KIL. *rijpen*, *rijmen*, *pruinam pluere*.
Riveel, znw. onz., III, 40, 2; XI, 242, *blijdschap*, *vreugde*, *genot*, Eng. *revel*;
veelal verbonden met het ww. *driven*, en vooral op het *mingenot* toegepast.
Verg. *Driven*; CLIGNETT, *Bijdr.* 303; *LSp.* Gloss., en vooral *Taal- en Letterb.*
1, 156 vlgg.

Roede, znw. vr., VIII, 146, 217, 269, 276, *roede*.

Roem, znw. m., I, 351, *grootspraak*, *gebluf*. Zie HEELU, II, 6014:

Dus sietmen beroemelijke tale
Selden vergaen met eeren wale.
Soe en dede haer *roem* ende haer viseren
Maselendre ende die Ruiren,
Die aldus vanden stride reden.

Roestich, bnw., VII, 120, *roestig*, *verroest*.

Royen, ww., XI, 124, *roeien*, *varen*.

Ropen, ww., VII, 179, 207, *roepen*.

Roppen, ww., VII, 100, *schrokken*, *gulzig eten*. In gewestelijke spraak nog
zeer gewoon, ook in het bnw. *roppig*, *gulzig*, verg. Oostfri. *ropperg*,
habsüchtig; i. q. *gulsig*, *schluuksk* (STÜRENBURG 204). Verg. KIL. *roopen*,
ruepen, *ruppen*, *trahere*, *vellere*, *carpere*, Hd. *rupfen*, intensief van
raufen, Mhd. *rupfen*, *roufen*, Ohd. *roufjan* (GRAFF 2, 499; BENECKE,
Mhd. Wtb. 2¹, 774, 821).

Rosside, znw. onz., III, 52, 6, *paard*.

Rud, bnw., VII, 190, *ruw*, *onbeschoft*, van Lat. *rudis*. Zie *Taalk. Mag.* 4, 83.

Ruymen, ww., VIII, 229, *ontruimen*. Zie *LSp.*, *MLp.* Gloss.

Ruynkijn, znw. onz., VII, 76, *ruintje*, *ruinpaard*.

Ruyt, bnw., VII, 89, *ruw*, *onbeschoft*.

Runer, -re, znw. m., VII, 178, aldus het Hs. Moet men misschien *rutere*
lezen?

Rupen, ww., VII, 81, *roepen*.

Rustier, znw. m., VII, 190, *boer*, KIL. *rusticus, agricola*. Zie *Kronijk van Vlaand.* (*Uitg. d. Vl. Biblioph.*), waar Robert van Artois van de Vlamingen zegt: 'Ic duchte dat deze rustiers ende kierrels bliven sullen alle voor onse voetganghers ende schutters.' Van een Mlat. *rustiarius, rusticarius*, dat bij DU CANGE niet voorkomt. Verg. Ofr. rustié, *grossièreté, brutalité*; rustarin, *rustre*; rustrierie, *brigandage* (roquefort, *Gloss.* 2, 502; burguy, *Gloss.* 331). Ruweel, znw. onz., III, 39, 2, *genot*, wisselvorm van riveel. Zie ald.

S.

Sachten, ww., I, 396, *versachten*.

Saen, bw., I, 71, 388, 664, 673; III, 31, 3; IV, 22; VIII, 179, *terstond, spoedig*, Eng. *soon*.

Saghen, ww., I, 766; VI, 13, *zeggen, verhalen*. Zie *LSp., MLp.* Gloss.

Zaysen, zaytzen, ww., XII, 31, 38, *toonon*, verbasterd uit Hd. *zeigen?*

Saysoen, znw. onz., IV, 70, *jaargetijde, bepaalde tijd van het jaar*. Zie *MLp.* Gloss.

Sake, znw. vr., *zaak*, in de uitdrukking: es dat sake dat, I, 439, *wanneer het geschiedt dat*.

Salde, znw. vr., VI, 12, 65, *zaligheid, geluk*. Zie *MLp.* II, 2210:

Hout u vaste an die vroomste
Ende en siet niet an die coomste,
Mer siet die doecht die hem maect schoen,
Laet hem verdienen der *salden* croen.

Ald. II, 2455:

Waer ick rijck, jonck ende spillich,
Frisch, als ic mocht wesen billich,
Waert dat my God der *salden* gonde
Ende ich dan schoon spreken konde:
Mocht ic hoir dan berechten weer,
Men souden my dan licht achten meer.

Zie verder Gloss. *Salde*, Ohd. *sâlda*, Mhd. *saelde*, is een uit het Hd. overgenomen woord, dat eerst laat in het Mnl. voorkomt en altijd in eenigermate Duitsch gekleurde geschriften, als in den *MLp.* en het *Lev. v. Jes. c. 155*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 35; *Taal- en Letterb.* 2, 58 vlgg.

Salich, bnw., V, 9, 77, *gelukkig*, doch bij uitbreiding *goed, gezegend, edelaardig*. Zie *MLp.* I, 965:

Ic hebbe ghelaect den jonghen doren,
Op dat hoer elc guet *salich* wijff
Daer voren hoede ende houde stijff.

Zie *MLp.* Gloss.; BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 38.

Sanguwijn, bnw., I, 477, 478, 546, *een sanguinisch temperament bezittende*.
 Sanser, VIII, 79. Zie de Aant.

Saten, ww., *zetten, stellen*. Hem -, III, 8, 5; VII, 160; X, 11, XI, 261, *zich zetten (tot iets), zich inrichten*; sijn leven -, VI, 44, *sijn leven inrichten*. Zie WILLEMS op *Heelu*, 227; *LSp.*, *Bloeml. Gloss.*; *Oorl. v. Albr. Gloss.* op Besaten.

Sausoen, znw. onz., VIII, 150, *jaargetijde*.

Scaer, znw. vr., VIII, 220, *schaar van engelen*.

Schaffen (ghescacht), ww., V, 3. Zie Ghescacht.

Scalcheit, znw. vr., III, 19, 1, *loosheid, bedrog*. Zie *LSp. Gloss.*

Scamel, bnw., V, 25, *gevoel van schaamte hebbende, eerbaar, ingetogen*.
 Zie *LSp.* III, 2, 25:

Ghestadich ende *scamel*, dat ghijt wet,
 Goedertieren ende gherecht met
 Sal elc sijn, lude ende stille,
 Die met eren leven wille.

Zie *LSp. Gloss.*

Scelden (scout, gescouden), ww., II, 56, *schelden, berispen, uitschelden*. Zie *LSp.*, *Hildeg. Gloss.*

Scepen, ww., VII, 32, *inschepen*, en bij uitbreiding *zich op den hals halen*.

Sceper, znw. m., VII, 7, *scheper, schaapherder*.

Scier, sciere, bw., I, 26; IV, 42; VII, 214, 227; VIII, 103, 242, 289, *schielijk, spoedig*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 62; *LSp.*, *MLp. Gloss.* enz.

Scijn, -ine, znw. m., XI, 136, *schijn, aangenomen gedaante of houding*; der bloemen -, V, 75, *de praal der bloemen*. Verg. *Ovl. Lied. (Maatsch. der Vl. Bibl.)* 136:

Mijn alderliefste *wijflic scijn*,
 Naer u verlangt die herte mijn.

Zie *MLp.*, *Hildeg. Gloss.*

Scilden, ww., VII, 114, *schelden, razen*.

Scilt, znw. onz., *schild*, in de uitdrukking vanden scilde sijn, XI, 6, 235, *schildboortig, van ridderlijke geboorte zijn*. Zie MATTH. *Anal.* 3, 397: 'Onder die VII hondert man, die gevangen gorden, waren dair wel anderhalf hondert van den scilde geboren.' Zie NOORDEWIER, *RO.* 89, 92, 97.

Scinen, ww., III, 25, 4, *blijken*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 168 vlg., *Hildeg. Gloss.*

Scyten, ww., *schijten*, in de platte spreektaal nog bekend in de uitdrukking: - in iets, VII, 200, *er een puist aan hebben, er geen lor om geven*.

Scoffieren, ww., I, 113, *verlaan, beschaamd maken*. Zie HUYDEC.

op *Stoke*, 2, 196 vlg., 3, 100 vlg.; *Limb.*, *LSp.*, *Bloeml.*, *Hildeg.* Gloss.

Scocken, ww., VII, 71, *gulzig eten*, *schrokken*.

Schoonheit, -ede, znw. vr., I, 815; IV, 183, *snuisterij*, *sieraad*, *kostbaarheid*, gelijkstaande met Fr. *joyau*, waarvan het in de *Rose* gemeenlijk de vertaling is. Zie vs. 1936:

Met desen slutele van goude fijn
Slutic al die *scoenhede* mijn.

Ald. vs. 4505:

In segge niet: men mach *scoenheide*
Van lieve wel nemen op hovescheide
Dat niet te costenleec en si.

Verg. *Bloeml.* 3, 25, 93, 98.

Scoppen, ww., VII, 97, waarschijnlijk te lezen in plaats van *Stoppen*.

Schoppen, bij KIL. *vibrare*, *motitare*, hier in den zin van *klutsen*, *schudden*.

Me *scoppen* levert, mijns inziens althans, volstrekt geen zin, en ik opper daarom eene verklaring, die ik gaarne voor eene betere zal verwisselen.

Scout, znw. vr., III, 12, 2, *schuld*.

Scout, znw. m., XI, 235, *schout*, eigenlijk *scoutheit*, *scouteet*, Ohd. *sculdheizo*, Mhd. *schultheize*. Zie *Hildeg.* Gloss.

Scouwen, ww., I, 439, 839; V, 106, *zien*, *beschouwen*; VII, 7, *bekijken*, *nagaan*, *onderzoeken*; als znw., na mijn -, I, 691, *naar mijne beschouwing*, *naar mijn inzien*.

Screyen, ww., VIII, 136, *geluid geven*, *zingen*.

Scu, bnw., met den 3den nv., IV, 132, *afkeerig van*.

Sculen, ww., VII, 126, *zich verschuilen*, *de wijk nemen*.

Scute, znw. vr., *schuit*. Die blauwe *Scuut*, XI, 4, 5, 11, 72, 124 enz., elders ook *Sint Reynuuts scip* genoemd, naar een in den Kalender niet voorkomenden Heilige, die door zijne vereerders vooral bij de kan werd gediend, onder de leus van *rein uut*, d. i. *schoon leeg het glas*. Zie *Antw. Liedeb.*

(*Hor. Belg.* 11, 73) 4:

Trompers, pijpers ende tamboeren,
Die metten meelbuydel bestoven zijn,
Die gaerne den elleboghe roeren,
Si drincken so geerne den wijn,
Wilt *Sinte Reynuuts* vaert varen:
Tschip leyt buyten der stadt.
Al soudt wijf en kinderen ontsparen,
Jaghet vry door u gat.

Ald. 264:

Sinte Luyaert heb ic om ghedraghen
Ende Sinte Noywerc heerlic gheviert,
Ic hebse ghedient bi nachte, bi daghen:

Sinte Reynuuts heeft mi bestiert.

.....
 Dus ben ic vast te schepe gheseten
 Int luysich *schip van Sinte Reynuuts*
 En mitter ghilde mijn daghen versleten.

Dat het *schip van Sinte Reynuut* en de *Blauwe Scute* gelijksoortige Narrenschepen zijn, behoeft wel geen betoog. Zie eene afbeelding van de Blauwe Schuit in *Onze Tijd*, 2, 289.

De benaming van *lichtschuit* voor *lichtmis*, *losbol*, die in de Blijspelen der XVII^{de} eeuw telkens voorkomt, is zeker nog eene herinnering aan de Gesellen der Blauwe Scute. Zie W.D. HOOFT, *Kl. v. Styve Piet*, 10:

Jy pijp-stelders, jou want-luysen, jou ooleke guyts, Wat sin jy mier als straet-schenders, en ien diel *licht-schuyts*.

Zie OUDEMANS, *Wdb. op Bred.* 212.

Seer, -ere, znw. onz., I, 114; IV, 27., *verdriet, leed*.

Segelijc, bnw., III, 40, 3, *zegevierend*, KIL. *triumphalis, victoriosus*.

Zeghen, XII, 51?

Seker, bnw., met den 2den nv., III, 52, 2, *verzekerd (van)*.

Sekerheyte, znw. vr., X, 42, *vastheid, plechtige verzekering*. Zie *LSp. Gloss.*

Selc, bnw., met het znw. zoowel in enkelv. als in mv., I, 517, *sommig*. Zie *LSp. Gloss.* op *Sulc*.

Sent, znw. m., VII, 172, *heilige*.

Sere, bw., vergr. tr. seerre, overt. tr. seerst, serst, I, 558, 579, 656, 660, *zeer, sterk*.

Sermoen, znw. onz., I, 834, *rede, gesprek*. Zie *MLp. Gloss.*

Sessieren, ww., III, 15, 3, *ophouden*, Fr. *cesser*.

Setten, ww., I, 40, *zitten*.

Si, vnv., met een telw., si twee, I, 493, 542, *zij met hun beiden, zij beide*. Zie *Bloeml. Gloss.*

Si, znw. onz., III, 55, 2, in de uitdrukking: op *sulc een -*, *op zulk een voorwaarde*. Si is ontleend aan het Fr., en niets anders dan de partikel *si*, die evenals *mais* als znw. wordt gebezigd in de uitdrukking: *il y a toujours un si ou un mais*. Si is dan ook niets anders dan ons *maar*, en vooral veelvuldig gebruikelijk in de zegsw. *sonder si*, eigenlijk: *zonder maar, zonder bedenking*, gemeenlijk als een bloote verzekeringsformule gebezigd. Zie de *Vert. van Boëthius* (aangehaald bij HUYDEC.):

Ende emmer hoet zy,
 Sou vinter ten hende toe *een sy*,
 Wildemen ooc des nemen waer,
 Littel nidere spreken *sonder maer*.

Verg. *St. Am.* 1, 4458:

Het sal vulcomen,
 Hedel grave, hu begheeren,

Hopic an die gracie Ons Heeren,
 Want ic die lieden ghewillich sie,
 Ende die hu alle minnen, dincke mie,
 Dies suldi hier spreken voren,
 Ende laten hem uwen wille hooren;
 Ende hebdijs te doene, ic ben hu by,
 Versta ic eenich point of *si*,
 Daer ghi hulpen in hebt te doene,
 Ghi moghet up mi wesen coene,
 Dat ic hu sal helpen gheerne.

Dr. DE JAGER voegt hier bij: '*Si* is hier *gebrek*', doch ik zou het eenvoudig verklaren door *een maar, eene zwaarigheid*. Zie HUYDEC. op *Stoke* 2, 342, doch vooral Dr. DE JAGER in het *N. Arch.* 1, 222 vlgg.

Sich, wederk. vnw., XII, 5, 38, *zich*. Hoogduitsche vorm, in de latere geschriften der Middeleeuwen reeds voorkomende. Verg. *Hildeg.* Gloss.

Sien, bnw., IV, 120, *schoon*. Zie Dr. DE VRIES, *Mnl. Taals.* 54.

Sier, znw. vr., *gelaat*, in de uitdrukking enen de blide sier maken, VIII, 156, *iemand een vroolijk gelaat toonen, zich minzaam jegens iemand houden*. *Sier*, cier of chiere is het Fr. *chière, chère, gelaat*, Mlat. *cara* (DU CANGE 2, 168, LITTÉ 1, 591 op *chère*), en evenals in het Fr. de uitdrukkingen *faire chère lie, - chère morte* enz. zeer gebruikelijk waren, zoo zeide men ook ten onzent blide sier endode sier hebben, - maken. Zie *Ferg.* 720:

Die knape keerde uten hove sciere,
 Hine hadde ghene *dode chiere*,
 Hi reet blide achter die port
 Up ende neder, weder ende vort.

Het oorspronkelijke heeft aldaar (Ed. FRANC. MICHEL 33):

N'ot mie *chiere d'ome morne*.

De overgang van *chère, gelaat*, tot die van *maaltijd* in de uitdrukking *faire la bonne chère, goeden sier maken*, is gemakkelijk te verklaren. Toont men iemand een goed gelaat, dit is het teeken van een vriendelijk onthaal, en tusschen een goed onthaal en een goeden maaltijd *il n'y a qu'un pas*.

Sieren, ww., I, 223, *versieren*.

Siccansse, znw. vr., waarschijnlijk *sequentia*, Mlat. *sequentia*, Fr. *sequence*, 'Canticum exultationis, quae et *Prosa* dicitur, sic appellatum, *quia pneuma jubili sequitur*' (DU CANGE 6, 197, 1). Verg. MOLL, *Kerkgesch.* 1, 398: 'Sequentiën zijn die middeleeuwsche kerkliederen, welke in de missen der feestdagen tusschen de epistel- en evangelielessen plagten opgezongen te worden, en waarschijnlijk zoo genoemd werden, omdat zij onmiddellijk

op de lezing der epistelpericope v o l g d e n.' De uitdrukking *sijn siccansen spelen*, II, 47, is hier overdrachtelijk voor *sijn deuntje opspelen, zijn liedje zingen*, cen der menigvuldige volksuitdrukkingen voor het minnespel.

Sijn (ghesin, ghewest), ww., III, 21, 1 var., *zijn*.

Sin, znw. m., IV, 116, *zintuig*, de zetel van *denken* en *gevoelen*, vooral in de toepassing *hoofd en hart*; met *sinne*, I, 288, 443, *met hartelijkheid, met warmte*; in ghenen sinnen, I, 583, *in geen opzicht*. Zie *LSp.*, *MLp.* Gloss. Sinnen, ww., XI, 248, *liefhebben*. Verg. de uitdrukkingen enen in sinne draghen, starken sin draghen op enen in den *MLp.* Zie III, 986:

Eens conincx dochter van rijcken moede
Leefde oick in sulker woede,
Dat si mit bernentlike minne
Horen broeder *droech in sinne*.

Sypen, ww., VII, 218, *druipen*. Zie *Boerd.* III, 192:

Elc scoet andren in sijn haer,
Mallic ginc andren gheven daer
Metten vuusten wel ghedichte
Van bloede *sepen* haer parueren,
Want si waren beide al naect.

Sitten, ww., VIII, 59, *zitten, voegen, passen*, in de zegsw. het sit wel, waar wij thans zeggen: *het staat wel*. Zie *Rose*, 2146:

Ende siedi dapper ende oec snel,
Ende licht op dors ende ridet wel,
So soldi riden op entale,
Die orse al springende, dat *sit wale*.

Slabben, ww., VII, 92, 93, *slabben, likken, slobberen*, KIL. *lambere, lambendo bibere, lingere, sorbere et devorare*. Zie POIRTERS, *Mask.* 169: 'Als den Beer ... begost te *slabben*, moest hy nootsakelick sijn tonge verschroeijen.'

Slaen, ww., VII, 91, *uitslaan, uitbrengen*.

Smal, bnw., I, 821, *klein, gering*, Eng. *small*. Zie *LSp.* Gloss.

Smaeren, ww., VIII, 2, *smeren*, in de overdrachtelijke beteekenis van *vleien, honig om den mond smeren*.

Smarten, ww., VIII, 298, *pijn doen*.

Smeer, VII, 181. Zie de Aant.

Smeken, ww., II, 27; VII, 48; VIII, 2, *vleien, door vleien bepraten*, Hd. *schmeicheln*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 312; *LSp.* Gloss. enz.

Smijjt, znw. vr., II, 15, *een pak slagen*.

Snyen, ww., 3 pers. enk. Teg. t. snijjt, XII, 20, *sneeuwen*, Mhd. *snîwen*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 451.

Snyppe, znw. vr., VII, 213, *snip*, de bekende vogel, met den *pluvier* als wildbraad zeer geliefd.

Snoedel, znw. m., III, 16, 3, *slechtaard*, *slecht mensch*. Zie Verk. Mart. 95:

Men seget, dat scalke droegen overeen,
Dat neen wert ja, ende ja wert neen:
Hi loech die dat vortbrochte.
Snoedel en verstaen dinc engeen,
Want nie wijsheit in hem en sceen,
So donker es huer gedochte.

Snuyten (ghesnuyt), ww., VII, 85, *snuiten*, in de zegsw. enen die nose snuten, *iemand bij den neus hebben*. Van snuiten, dat hier zwak gebogen wordt, komen twee vormen voor: Ohd. *snûzan*, Mhd. *snûzen*, en Ohd. *sniutan*, *snûtôn*, Ags. *snytan* (-tte, -ted). Zie GRAFF 6, 852; BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 455; ETTMÜLLER, *Lex. Ags.* 710. De zwakke vorm komt ook voor in V.D. VENNE'S *Sinne-mal*, 109:

Kloen heur kaersje gaet al uyt,
Kloen die heyd te lang *ghesnuyt*.

So, soe, voegw., VII, 178, *dan*; so wat, X, 9, *al wat*. Soe - soe, gevolgd door een vergel. tr., I, 138, 627; III, 24, *hoe - des te*; soe - soe, bij een tweeledige vraag, III, 26, 3, *of - of*. So in plaats van het betrekkelijk vnv. die, VIII, 307, evenals in het Mhd. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 461, C.)

Soeken, soken, ww., IV, 28; IX, 52, *zoeken*; - an enen, met den 2den nv. der zaak, I, 523, *om iets aanzoek doen bij iemand, iets van iemand begeeren*. Zie *Hildeg. Gloss.*

Soendinc, znw. onz., I, 388, *verzoening, een geding of verbond ter verzoening, tot vrede*. Zie Sp. III⁴, 21, 62:

Boden hebben si ghesint
Naer Clotarise omme vrede
Ende omme euwelijc *zoendinc* mede.
Dat dede hi gerne ende waes blide.
Dus so scieden si vanden stride.

Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 261; *Rijmb. Gloss.*

Solaes, znw. onz., I, 178, 832; III, 28, 6; 31, 2; 51, 5; IV, 41; XI, 152, *troost, verkwikking*, en bij uitbreiding *vermaak, genot*.

Solde, znw. vr., VI, 12, 65. Zie Salde.

Solveren, ww., IV, 60, *oplossen*.

Som, somme, bnw., I, 675, *sommig*. Zie LSp. Gloss.

Somerhuer, znw. vr., XI, 176, *huur in den zomer verdiend*.

Sonder, voorz., I, 798, *behalve*.

Sonderlinghe, - en, bw., I, 563; III, 30, 8; IV, 187, *afzonderlijk*; IV, 14, 31, *inzonderheid, bovenal*. Zie LSp. Gloss.

Sonnendach, znw. m., XI, 172, *Zondag*.

Soppen, ww., *soppen*; deelw. ghesopt, als onz. znw. gebezigd, VII, 104, *sop*.

Sorghe, znw. vr., I, 620; III, 21, 1, *bezorgdheid*, *vrees*. Zie *Hildeg.* Gloss.

Spade, bw., III, 29, 4, *laat*; - ende vroe, I, 391, 762; VII, 48; vro und -, XI, 179, *vroeg en laat*.

Spannen, ww., 3 pers. enk. Teg. t. spent, VII, 80, *spannen*, in de uitdrukking sporen spannen, *sporen aandoen*, bij uitbreiding *ridder zijn*, daar de sporen tot de teekenen van het ridderschap behoorden. Zie *MLp.* II, 361:

Snachs, alst bijder tijt bethaemde,
Dat hi rusten soude wat,
So en was Egistus niet soe lat
Hi en dede dinghen mitten wive,
Ende beroifden vanden live
Den besten een die *sporen spien*.

Zie *Limb.*, *MLp.* Gloss. enz.

Spat, znw. vr., VII, 76, *spat*, *knobbel aan de pooten der paarden*, Hd. *spath* (of zooals juister zou zijn *spat*), KIL. duriusculi nodi sive tubercula juxta unguam vel coronam equi.

Spel, speel, - le, znw. onz., I, 239, 240; IV, 118; VIII, 24, *spel*, *scherts*, *vreugde*, *vermaak*, ook in den zin van *wapenspel*, *lichaamsoefening*; over spel houden, VIII, 162, *in scherts opnemen*, *als gekheid beschouwen*; van sconen spele sijn, I, 234, *gepast vroolijk zijn*. Zie *MLp.*, *LSp.*, *Bloeml.*, *Hildeg.* Gloss. enz.

Spelen, ww., VIII, 319, *spelen*, *een spel spelen*.

Spier, znw. vr., VII, 231, *spier*, *grassprietje*, in de uitdrukking niet een -, *geen zier*, *volstrekt niet*. Zie Dr DE JAGER, *Lat. Versch.* 86.

Spoet, znw. m., I, 224; III, 28, 8, *voorspoed*, *geluk*. Zie *LSp.* Gloss.

Spraec, znw. vr., *spraak*, in de uitdrukking in ware -, VIII, 192, *in waarheid*.

Stade, - en, znw. vr., I, 845, *staat*, *gelegenheid*; in staden houden, XI, 273, *in stand houden*; in staden comen, III, 12, 4, *te pas komen*. Zie *LSp.*, *Hildeg.* Gloss.

Stade, bnw., III, 20, 2, *gestadig*, *standvastig*, *sterk*.

Staen (steet, steyt, stoet), ww., I, 23, 140, 364; VI, 23; XII, 23, *staan*; I, 419, *voegen*, *passen*; - tot ene dinc, III, 15, 1, *zich ophouden met*, staen, gevolgd door een onbep. wijs, met te, I, 243, *zijn*, *passen*, *voegen*.

Gebied. wijs, stant, V, 92. Zie Dr. DE JAGER, *Versch.* 91, *Lat. Versch.* 469.

Verg. *LSp.*, *Bloeml.*, *Hildeg.* Gloss. enz.

Staet, znw. m., XI, 209, *staat*, *toestand*.

Stap, znw. m., IV, 89, *stap*, *sport*.

Staphans, stappans, bw., I, 113; IV, 236, *terstond*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 250; HUYDEC. op *Stoke*, 3, 32; *Hildeg.* Gloss. enz.

Starc, bnw., IV, 88; VII, 146, *sterk, stevig*.

Stedich, bnw., V, 115, *gestadig, standvastig*. Zie *Hildeg.* Gloss.

Steecpenninc, znw. m., XI, 75, *een stuk geld dat men iemand min of meer bedektelijk in de hand stopt, aalmoes*.

Steken, ww., XI, 287, *steken, zitten, zich bevinden*.

Stekevol, bw., VII, 72, *stikvol, boordevol*. Verg. *stekeblind, stekedood, stikdonker*.

Stick, znw. onz., VIII, 323, *stuk, zaak*. Zie *MLp.* II, 2270:

In striden salmen wesen starck:
Ic meen in deser minnen parck,
Daer sy twee tsamen legghen bemueyrt
Ende elck den anderen lieflic rueyrt
Met arm, mit mond, mit lieflic drucken.
In desen minnentliken *stucken*
Salmen stark ende machtich wesen.

Zie *MLp.*, *Hildeg.* Gloss.

Stillekijn, bw., VIII, 208, *stilletjes*.

Stoc, znw. m., VII, 63, 146, *gevangenisblok, toestel, waarin de beenen van den gevangene werden gesloten*, KIL. *compedes, pedicae; lignum bipatens in quo sontium pedes includuntur*, Eng. *stocks*. Zie *Bloeml.* Gloss. en verg. *Prov. Ser.* 97 (*Hor. Belg.* 9, 8):

Also goet mit beiden benen
In den *stoc* als mit enen.

Verg. *Oude Tijd*, 1, 131: 'De cipier heette kastelein, stokbewaarder of tuchthuismeester. Hij ontleende de laatste benaming aan een zich in de gevangenissen op de poorten bevindenden stok of dubbelen, geheel ijzeren, balk, die geopend en met kluisters gesloten werd en waaraan men de gevangenen met de beenen, welke soms door toeschroefing zoodanig leden, dat eene afzetting noodzakelijk was, vastslot.' Zie eene afbeelding van den stok bij HOFDIJK, *Ons Voorgesl.* 3, 124.

Stoppen, ww., VII, 96. Zie *Scoppen*.

Storen (ghestort), ww., I, 367, 415, *vernietigen, te gronde richten*. Op de eerste plaats leze men met de variant voor men - minne.

Strael, znw. m., VIII, 65, *pijl*.

Straf, bnw., VII, 95, *hard, hardvochtig, barsch*, KIL. *rigidus, durus, saevus, ferox*. Verg. HOUWAERT, *Or. d. Ambass. v. Aertshertog*, 21 :

Want naer dat Duc d'Alve den moordenaer *straff*
Die landen berooft hadde in synen tijt.

Strijpt, bnw., VII, 202, *gestreept, veelkleurig*, KIL. *strijpt-kleed, vestis discolor, lineis variegata*. Zie MATTH. *Anal.* 3, 288: 'Doe dede men hem (*den valschen Bisscop*) *strypte* cleder an.' *Limb.* II, 656:

Siedi ghene tenten alle vicre,
 Ende op elke ene baniere
 Van lazore, daer dore varen
 Witte vaesscen of *striipte* twaren.

Teest. 3208:

In clederen ende in haren abyte
 So dunct mi al hare vyte
 Den leken volke al ghelijc,
 Sonder in dien namelijc
 Dat tpaepscap noch gheen *striipt* en droech.

In de plaats van ons gedicht wordt eene toespeling gemaakt op een spreekwoord: 'Men sal hem op een *strypt cussen setten* ende smeerem hem die voeten' (MEIJER, *Spreekw.* 21). De zin hiervan is kennelijk: Men zal het hem zoo makkelijk en lekker mogelijk maken.

Strouwen, ww., VII, 2, *strooien*, TEUTH. *strouwen*, *spargere*.

Stuer, bnw., VII, 95, *norsch*, *barsch*, *stuursch*. Zie *Vad. Mus.* 1, 78, 41 :

Nieman en hoert ter edelheden,
 Hi en si edel van herten ende van seden.
 Nieman en si fel noch *stuer*.

Verg. *LSp.*, *MLp.*, *Bloeml.* Gloss.

Subtijn, bnw., I, 137, *vernuftig*, *schrander*. Zie *LSp.*, *Hildeg.* Gloss.

Suer, suyr, bnw., *zuur*, *moeilijk*; - worden, I, 204; III, 21, 4; XI, 178, *moeilijk worden*, *zuur vallen*, *verdriet geven*. Zie *Bloeml.* Gloss. Bw., ten suersten, IV, 84, *op zijn best*, *nauwlijks*.

Swaenkuken, znw. onz., VII, 23, *zwaankuiken*, *zwanenjong*.

Swagher, znw. m., XI, 244, *aanverwant*, KIL. *affinis*, *affinitate conjunctus*.

Zie *MLp.* Gloss., Dr. DE VRIES, *War.* 195; *Ned. Klass.* 2, 28. *Zwager* is hier niet in de tegenwoordige beteekenis, maar in die van *aanverwant* in 't algemeen.

Magen en *zwagers* worden hier samen genoemd: het zijn de *bloedverwanten* en de *aangehuwde betrekkingen*.

Swanc, znw. m., VIII, 147, *buigzaamheid*, Mhd. *swanc*, *schwung*, KIL. *vibratio*, *libratio*, *motus*.

Swanc, bnw., VIII, 217, *buigzaam*, Mhd. *swanc*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.*

2², 807, waar de volgende plaats o.a. wordt aangehaald: 'Wizer danne cin swane blanc, alse ein gerte ran unt *swanc*.'

Swat, znw. onz., *de regel afgemaaid gras*, *die de maaier met de zeis maakt*, *zwade*, KIL. *swade*, *foeni striga*, *ordo demissi foeni, ita ut stratum in pascuis jacet*, Hd. *schwad*, *schwade*, Eng. *swath* (WEIGAND, *Wtb.* 2, 652; MUELLER, *Etym. Wtb. d. engl. Sprache*, 2, 430). In de uitdrukking: een swat houwen in ene dinc,

VII, 70, *er een slag in slaan, er zich flink aan te goede doen*. Verg. de Nederd. uitdrukking: *Enem in 't swatt hauen, iemand te na komen* (*Brem. Wtb.* 4, 1107).

Zwighen, ww., Geb. w. zwich, III, 44, 4, *zwijgen*.

Swillen, ww., VII, 113, *zwellen, opzwellen*.

Swinghen (swanc, swang), ww., onz., VII, 14, *vliegen*, Mhd. *swingen*; in de uitdrukkingen in den baert swingen, *iemand in 't haar vliegen, hem aanvliegen*; bedr., II, 58, *zwaaien*. Verg. BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2², 802.

T.

Tachter, bw., XI, 173, *ten achteren, achteruit*; -gaen, XI, 46, *achteruitgaan*; -saten, XI, 40, *achteruitbrengen, verwaarloozen*. Zie *LSp.* Gloss. op *Achter*. Tael, -le, znw. vr., IV, 118: VIII, 109, *taal, gesprek*.

Tafelronde, znw. vr., VIII, 32, 111, *steekspel, waarin de ridders man tegen man streden*, hetzelfde als *joeste* (van *juxta*). Zie v. WIJN op *Heelu*, 172; *LSp.* Gloss.; DU CANGE 6, 482, op *Tabula rotunda*.

Talen, ww., IV, 96, *spreken*.

Talt, V, 96, samengetrokken vorm voor dat alt, *het al, alles*. Zie over den onz. vorm allet *Mnl. Wdb.* 1, 169.

Taverne, znw. vr., XI, 172, *kroeg, wijnhuis*, Lat. *taberna*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 20.

Teerst, tierst, bw., I, 187, *eerst*; -dat, voegw., VIII, 122, *zoodra*. Zie *Bloeml.* Gloss.

Telden, ww., VII, 131, *den telgang gaan, met een zachten en gelijkmatigen draf loopen*. Zie Dr. JONCKBLOET, *Spec. de Velth.* 121; *Heim.* 346; *Bloeml.* Gloss.

Telch, tellich, znw. m., mv. telghere, I, 300; IV, 83, *uitspruitsel, tak*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 265; *Vanden houte, LSp.*, *Hildeg.* Gloss.

Tellen, ww., IV, 174, *vertellen, verhalen*.

Terde, samengetrokken uit dat derde, I, 241, 285, 337, 405, *het derde*.

Termijn, znw. onz., XI, 77, 85, *bepaalde kring, waarbinnen de bedelmonniken hunne rondreizen plachten te doen om te prediken, en vooral om aalmoezen op te zamelen*. Zij werden vandaar Terminarii of terminewanderes genoemd en gezegd *op termine te loopen*. Zie RUYSBROECK, *Geest. Tab.* 2, 191, waar van de *biddende orden* geen zeer vleiend tafereel wordt opgehangen: 'Si smeeken den sondare die vele mach gheven, ende si drucken den armen die lettelt heeft ende gheerne soude nemen. Si *lopen termine* in steden ende dorpen;.... si zoeken de wolle meer dan

tscaep, dat es, hare ghewin meer dan salicheit der menschen. Si sijn ghierech ende idel, ende gheen dinc en machse vervullen, eest coren, eest saet, eiere, case ende ghelt: ende alles dies de liede hebben, des behoeven si wale. Al en ware maer één cloester op VII milen, al datmen daer binnen bejaghen mochte, dat soudent si wel verteren.' Zie nog *Hor. Belg.* 2, 180:

Den pater had hem wel verstaen,
Hy had lang *op termijn* gegaen.

Verg. verder *Oorl. v. Albr.* Gloss. op *Terminewandere*; *Hildeg.* Gloss. op *Terminarius*; DUCANGE 6, 547; *VI. Idiot.* 719 op *Termijn*; *Taal- en Letterb.* 2, 81.

Ternoy, znw. m., IV, 182; VIII, 13, 32, 69, 111, *tornooi, steekspel, waarin de ridders troepsgewijze tegen elkander streden.* Zie v. WIJN op *Heelu*, 171.

Testoren, ww., I, 311, 408, *verwoesten, vernietigen, Hd. zerstören.*

Tewijl, bw., II, 29, *onderwijl, ondertusschen.*

Tier, znw. vr., VII, 221, *aard, wijze, manieren, KIL. gestus, modus.*

Tych, VI, 4?

Titoloze, znw. vr., V, 72, *tijloos, tijdeloos*, eene bloemsoort, waartoe o.a. de *wilde narcissen*, de *sneeuwkllokjes* of *naakte meisjes* behooren, enz. Zie DODONAEUS, 356 vlgg.

Toecomen, ww., I, 822, *geschieden.* Zie *LSp.*, *MLp.* Gloss.

Toer, znw. m., VIII, 248, *zet, kunstje, Fr. tour.* Zie *Hor. Belg.* 11, 59:

Dat vrouwen docht eenen loosen *toer*
Wanneer zijn gheldecken was al verschoyt.

Toghen (*toghede, toechde*), ww., I, 87, 157, 269, 319, 566, 670; II, 34; IV, 213; XI, 10, 249, *toon.* Zie *LSp.*, *Bloeml.*, *Hildeg.* Gloss. enz.

Tonder comen, ww., X, 51, *in het lijden komen*, zooveel als de lijdende vorm van *tonderbringen*.

Toornen, ww., XI, 146, *verdrieten, leed doen.* Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 218.

Toren, torn, znw. m., VIII, 225, *verdriet, overlast.* Zie *MLp.*, *Hildeg.* Gloss.

Tornieren, ww., VIII, 13, *in een tornooi strijden.* Zie *MLp.* II, 887:

Die vrouwe sprac wat rokeloes
Een minlic woerdekinj sonder hoede
Vanden grave van frisschen moede,
Die so ridderlijck *tornierde.*

Torrier, znw. vr., VII, 224, *stroom, Mhd. torriure.* Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 52.

Touwen, ww., VII, 9, *toebereiden, zacht en week maken*, KIL. *parare, apparare.* *Touwen* beteekent in 't algemeen *maken*, Goth. *taujan* (SCHULZE 345), als blijkt uit *Flor.* 878:

'Here,' seit si, 'ghi selt doen *touwen*
Een graf ende dat van marbre houwen.'

Vooral werd het gebruikt in toepassing op de bewerking van leder, en dus *looien*, nog over in *ledertouwer*, en in schertsenden zin *iemand zijn vel (h u u t) t o u w e n*, *hem afrossen*. Zie HUYDEC. *Pr.*, 1, 282 vlgg.; *Dram. Poëzie*, 65, 61.

Treke, znw. vr., I, 95, *list, kunstgreep*, hier in de verzwakte opvatting van *manier, wijze, middel*.

Treken (trac), ww., VIII, 277, *trekken, gaan, zich verwijderen*.

Troen, znw. m., V, 63, 135, *uitspansel, firmament, hemel; des hemels -*, V, 126, *de hemel*. Zie *MLp.* II, 2953:

Vol sterren was *des hemels troen*.

Zie *LSp.*, *MLp.*, *Hildeg. Gloss.*

Troestelijc, bnw., I, 827, 831, *vertroostend, troostrijk*.

Troesten, ww., IV, 179, *bemoedigen*. Zie *Bloeml. Gloss.*

Trouwe, -en, znw. vr., *trouw*; in trouwen, in goeder trouwen, I, 654, *in waarheid*; en trouwen, IV, 144, 211, *waarlijk, in waarheid*.

Trouwen, ww., XII, 54? Misschien te lezen *bouwen*.

Tru, bnw., XII, 45, *trouw*.

Truheit, znw. vr., *trouw*; op -, III, 5, 2, *op grond van de verschuldigde trouw*.

Truwe, znw. vr., III, 5, 6. Zie op *Ruwe*.

Tzert, bnw., XII, 29, *teeder, lief, beminnelijk*, Hd. *zart*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 850.

Tzo, voorz., XII, 58, *te*, Hd. *zu*.

Tzo dat, voegw., XII, 62, *zoodat*.

Tsucht, znw. vr., V, 42, *aard, natuur*, Hoogduitsche vorm, Hd. *zucht*, *Mhd. zuht*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 937. Verg. *Vad. Mus.* 1, 71, 8:

Wie anxt vore Gods toren haet,
Huedt hem sondeliker daet
Vele bat dan een ander man,
Die nie anxt no vrucht ghewan.
Bi anxte behout menech wijf
Haer rechte *tsucht*, moet ende lijf.

Tucht, znw. vr., VI, 17, *voortbrengsel*, Hd. *gezüchte*, dat wat *getogen* wordt.
Tuy men, ww., VIII, 230, *tuimelen, vallen*. Zie *Wal.* 6646:

So slouch hine weder metten swerde,
Dat hi *tumede* tote op die erde.

Zie *Lorr. Gloss.*; Dr. DE JAGER, *Werkw. v. herh. en dur.* 91.

Twaren. En -, bw., IV, 75, 181, *in waarheid, waarlijk, voorwaar*.

Twee, -n, telw., III, 20, 8, *twee*.

Tw i, bw., VIII, 301, *waarom*. Zie *Wap. Mart. Gloss.*

Twifelen, twivelen, ww., onpers. met den 3den nv., I, 284, 718; II, 14, *twifelen*. Zie *Doctr., Hildeg. Gloss.*

Twint, voorafgegaan door de ontkenning en, I, 347, 537, 548, 777, *volstrekt niet*; en - (ook een -), I, 506, *niets, hoegenaamd niets*; niet en (ook wel een) -, I, 284, 622; VIII, 8, *geen zier, hoegenaamd niet*. Zie *LSp., Hildeg. Gloss.*; Dr. DE JAGER, *Versch.* 251 vlgg., *Lat. Versch.* 149.

U.

Urin, -ijn, -ine, znw. vr., *urine*, in de uitdrukking - m a k e n , VIII, 207, 213, 258, 263, *wateren, een kleine boodschap doen*.

Ussercoren, bnw., XII, 33, *uitverkoren*.

Uut ende uyt, bw., XI, 160, *op en uit, geheel en al*, bloote bevestigingsformule.

V.

Vael, bnw., IV, 235, *bleek*.

Vaen, ww., Geb. wijs v a n c , I, 567, *vangen, gevangen nemen*; I, 591, *beginnen, aanvangen*. Zie *Vanden Lande v. O.*, 233 (*Bloeml.* 2, 106):

Ghi heren, dit is Jacobs vont.
Houdt dit kimmijn in den mont,
 Vanc an desen breidel kuwen,
Later u mede sijn ghewont
Binnen in uwer herten gront;
 Vanc die weelde hier verspuwen.

Vaer, -re, znw. m., I, 11, 112, 280, *vrees*. Verg. ons *vervaard*.

Vairt, znw. vr., *weg, reis*; mitter -; VIII, 304, *terstond, dadelijk*.

Vake, znw. vr., XI, 188, *vaak, slaap*.

Vaken, ww., onpers. met den 3den nv., VIII, 166, *slaperig worden*. Verg. *Ferg.* 1353:

Alsi dus saten ende spraken,
So gincmen die bedden maken.
Een knape quam ende hiet opstaen
Die heren ende slapen gaen.
Ferguut stont op, dien sere *vaect*;
Vollec hi hem te bedde maect.

Vallen (viel, vel, vil), ww., VIII, 38, *vallen*; in spot -, II, 5, *voor 't lapje gehouden worden, in 't ootje raken*; te voren -, IV, 47, *voorkomen, voor de hand komen*.

Varde, bw., VIII, 11, *ver*.

Varinc, -nghe, bw., I, 32, 144, 272; VIII, 230, *spoedig, snel*. Zie CLIGNETT, *Bijdr.* 61.

Varweloos, bnw., I, 281, *verveloos, bleek*.

Vast, -te, bw., II, 8, *vast, intusschen, spoedig*; VIII, 165, *vast, sterk, hard*; -an, VIII, 176, *dichtbij*.

Vedelspel, -le, znw. onz., I, 15, 68, *violospel, snarenspeel*.

Verbaren, ww., IV, 5, *verschijnen, zich vertoonen*. Zie *MLp.* Gloss.

Verbarnen, ww., VIII, 291, *verbranden*.

Verbeyden, ww., XI, 18, *afwachten*.

Verberren, ww., I, 678, *verbranden*. Zie *Bloeml.* Gloss.

Verbuyten, ww., VIII, 83, *verruilen*. Zie *Ned. Wdb.* op *Ombuiten*.

Verde, bw., IV, 139, *ver*.

Verdent, VII, 79, waarschijnlijk van *verdenten*, voor *verdanten*, evenals in het volgende vs. *spennen* voor *spannen*, *op eene onnutte manier verdoen, bederven, verknoeien*, Hd. *vertändeln*, van *danten*, bij KIL. *ineptire*, Nnd. *daendeln* (*Brem. Wtb.* 1, 183), Eng. *to dandle* (WEDGWOOD, *Dict. of engl. Etym.* 1, 431, MUELLER, *Etym. Wtb. d. eng. Sprache*, 1, 276).

Verderven (-derfde), ww., III, 3, 10, *ten verderve gaan*.

Verdinken (-dochte), ww. Hem -, IX, 39, *zich bedenken?* Of moet men lezen: *Dies hem verdochte?* *Verdincken*, als onpers. ww., met den 2den nv. der zaak, en den 3den des persoons, beteekent *zich ontfermen, medelijden hebben*. Zie *Hildeg.* Gloss. Waarschijnlijk zijn de twee laatste regels bedorven.

Verdomen, ww., VI, 39, *veroordeelen*; VIII, 117, *verdoemen*.

Verdoven, ww., VIII, 194, *bedwelmen, verbijsteren*. Zie *LSp.*, *MLp.*, *Hildeg.* Gloss.

Verdrach, znw. onz., *het verdragen, geduld, lijdzaamheid*; een *swaer-sijn*, VIII, 50, *moeilijk te verdragen zijn*. Verg. *Die mantel van eren* (*Belg. Mus.* 10, 66), 42:

Van meneghen scofierleken worde
Hadde dese vrouwe goet verdrach,
Daer si haer selven niet in en stoerde:
Si peinsde dat God al beteren mach.

Zie *LSp.*, *MLp.*, *Hildeg.* Gloss.

Verdroeven, ww., VIII, 117, *bedroefd maken*. In het Hs. bedorven lezing, in den tekst om het rijm in *Verdomen* veranderd. Zie ald.

Verduldicheit, znw. vr., VII, 160, *geduld, lijdzaamheid*.

Verdwasen, ww., II, 2, *tot dwaas maken, begekken, bedriegen*.

Vereyschen, ww., VIII, 27, *door eischen of vragen te weten komen, vernemen*. Zie *LSp.* Gloss. op *Verheeschén*, *Hildeg.* Gloss. enz.

Vergaderen, ww., I, 850, *samenkomen*.

Vergaren, ww., XI, 139, waarschijnlijk eene bedorven lezing. *Vergaren*, samengetrokken uit *vergaderen*, is een vorm van

lateren tijd, en zoude hier ook geen zin hebben. Misschien zal men moeten lezen *vergieren*, *belust zijn*. Verg. *Hildeg.* LXII (121), 165:

Hoe ghi des rechtens waent ghenesen,
Die alle recht nae recht hantiert,
Ende nyet om myede en *verghiert*.

Verg. Gloss.

Verghet, znw. onz., X, 49, in de uitdrukking *sonder* -, *zonder het te vergeten*, *vast*, *standvastig*.

Vergult, bnw., VII, 111, *opgewonden*, *dronken*, waarschijnlijk naar de hoge kleur van het *roode* goud of van ander daarmee *verguld* metaal, evenals wij nog spreken van *iemand met een oliebol*, van een *doorrooker* enz. In de XVIIIe eeuw heeft het eene andere afgeleide beteekenis, namelijk die van *opgepronkt*, eigenlijk *schitterend als verguldsel* (zie OUDEMANS, *Wdb. op Bred.* 425). Met *gilde*, *verkwister*, en de *gilde spelen*, zal onze uitdrukking wel niets gemeens hebben.

Verhaten, ww., IV, 165, *haten*.

Verheffen, ww., XI, 294, *oprichten*. Verg. *Opheffen*.

Verhitten, ww., VIII, 158, *warm worden*.

Verhoghen, ww., IX, 1, 13, *verheugen*.

Verhoren (-horde), ww., I, 825, *hooren*, *vernemen*.

Verhuyden, ww., III, 13, 2, *bedekken*, Eng. *to hide*, Ags. *hydan*. Zie *Rein.* 2, 7553:

Sulc wert dan bescoren ende bescout,
Dat hi noch goet noch eer en hout:
Thair valt hem uut aen beiden siden,
Dat sijn haer vrienden die hem ontgliden,
Die haer boosheit *verhuden* mede,
By dage, by nachte, tot alle stede.

Wap. Rog. 334:

Of die lichame niet en can
Let ghepornen, dat hem cleeft an,
Als die siele es uut,
Hoe wiltu hem tyen dan
Tmesdoen, daer die ziele bi wan
Den helschen besluit?
Al hout hi met hare een ghespan,
So nes maer vercleet daer van
Ende boven *verhuut*.

Verknappen, ww., III, 16, 2, *dienen*. Zie v. HASSELT op KIL.: 'dyenen, *verknappen* ende waernemen', en verg. *Belg. Mus.* 9, 193, 8:

Ick heete Pantken, mijn lief Pampoeseken....
Ick minse soe dat mijn herte beeft.
God wilse *vercnappen*;

Want alle de sorghe, die in haer cleeft,
Dats eten en slapen.

Op de laatste plaats is *vercnapen* in den zin van *bedienen, verplegen, verzorgen*. Ende staat hier in de plaats van het betr. vnw. die, gelijk in het Mnl. niet ongewoon is. Zie *Stoke*, I, 1278:

Maer van Henegouwen Margriete,
Sijn suster, was Grave Boudijns moeder,
Ende wan Margrieten: men vant vroeder
Vrouwe neghene in haren tiden.

Door HUYDEC. is dit in *Die* veranderd, hoewel alle Hss. Ende lezen. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 185a, III, 1).

Verlanghen, ww., onpers. met den 3den nv., IV, 131, *verlangen*. Mi *verlanghet*, *ik verlang*. Zie *Lorr.*, *MLp.* Gloss.

Verleyden, ww., II, 18, *aanleggen*, eigenlijk *afleiden*, *ergens anders heen leiden*.

Verleyden, ww., VIII, 79, *een tegenzin hebben*, KIL. *fastidire, nauseam habere*. Zie *Lorr.* Gloss.

Verlieven, ww., IV, 74, *veraangenamen, lief, aangenaam worden*.

Verloren kinder, XI, 26, *losse gezellen*, Fr. *enfants perdus*.

Verluchten, ww., IV, 38, *zich uitspannen*.

Vermiden. *Sonder* -, I, 541, *zonder schroom, zonder te ontzien* (hetgeen de welvoeglijkheid eischt). Zie *LSp.* Gloss.

Verminnen, ww., XI, 78, *met minnarijen doorbrengen*.

Vermogen, ww., V, 126, 130, *vermogen, in staat zijn*, elliptische uitdrukking, waaronder verstaan wordt het ww. *voortbrengen, bewerken*, en dus in den zin van: *tot stand kunnen brengen*.

Vernoy, znw. onz., IV, 86, *verdriet*, Fr. *ennui*.

Vernoyen, ww., II, 51; VIII, 246, *verdrieten*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 467.

Verre, *verren*, bw., *ver*; - of *bi*, VIII, 26, *in de verte of nabij*; *vele te* -, III, 5, 8, *veel meer, oncindig meer*.

Versaden, ww., I, 622; VI, 24, *verzadigen*; I, 631, *verzadigd worden*.

Versamen, ww., X, 8, 18, *verzamelen, bijeenkomen*.

Versch, bnw., I, 689, 695, *versch, vochtig*, KIL. *udus, madidus*. Verg. Mhd. *vrischeit, humor, humiditas* (BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 408; GRAFF 3, 832). Zie *Bijbel* van 1477, *Exod.* 30: 'Ghi en sult daer op niet offeren thimiama noch ghi en sulter ghene *versche* dinc (Vulg. *libamina*) op storten.' *Lev.* 32: 'Ende men sal die libamenten daer mede offeren, twe thiendendeel blomen beslegghen met olye in des heren bant ende in harden soeten roeck ende *verssche* offerhande van wijn.' *Num.* 15: 'Ende hi sal wijn gheven vander selver maten om die *versche* offerhande te schenken (Vulg. *ad liba fundenda*).'

Verscheden, -sceyden, ww., I, 154; IV, 138, 139, *scheiden*.

Verscricken, ww., VII, 60, *van schrik verstijven*. Verg. *Gulden Troen* (1474), fol. 53 b: 'Hoer hert *verscrichte* hoer.'

Versekeren, ww., I, 746; III, 36, 2, *verzekeren, beveiligen*.

Versellen, ww., VII, 138, *vereenigen, samenboegen*. Zie *MLp.*, *Hildeg. Gloss.*

Versetten, ww., XI, 14, 40, *verpanden*, KIL. *versetten te pande*, j. *verpanden*. *Oppignorare*. Zie *Heim*. 1723:

Een heere segghe: 'Hets dus ghescepen;
Siet, ic bem in node begrepen,
Mi ghebreect goet ende seat;
Raet, waer sal ic betren dat?'
Raet hi sinen heere dan,
Dat hi sijns selves goet taste an
Ende sine rente *versette*,
So eist een raet dan van onwette.

Versoenen, ww., I, 408, *verzoenen, bevredigen*.

Verstaen, ww., XI, 16, *staan, te pand staan*.

Vertaren, ww., XI, 32, 90, *verteren, doorbrengen*.

Vertrecken, ww., I, 76, *vertellen, verhalen*. Zie *LSp.*, *Bloeml.* Gloss. enz.

Vertruden, ww., XI, 74, *afwijzen, verstooten*. Een woord dat mij elders nergens is voorgekomen, evenmin als het eenvoudige *truden*; doch waarvan de beteekenis uit den zin genoegzaam blijkt. Daar intusschen *ten c* zoo weinig in ons Hs. verschillen, en meermalen met elkander verward worden (zie bl. 72, aant. 1), rijst de vraag op of men ook zal moeten lezen *vercruden*.

Kruyen, *kruyden*, is bij KIL. *trudere, protudere, pellere, propellere*, dus *stooten*, in welken zin het ook voorkomt in de *Rose*, 14291, waar van den minnaar verhaald wordt hoe hij de Roos ontginde:

Met sinen starken stiven bordoene
So warp hi hem selven in die maisiere,
Daer dincomen was nauwe ende diere;
Nochtan soe was hem ongereet
Al integane, dat was hem leet.
Doch *croet* hi ende hurte alsoe lange,
Dat dbordoene al in ginc bi bedwange.

Vervollen, ww., VIII, 352, *vullen, volmaken*.

Vervulen, ww., V, 17, *verrotten*, KIL. *sordere, putrescere*.

Verwaten (*verwoet, verwaten*), ww., VIII, 6, 187, 203, *vervloeken*, eigenlijk *in den ban doen*; vooral in het deelw. *verwaten*, als bnw. gebezigd. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 231; *Pr.* 3, 91; *Nu noch* (*Belg. Mus.* 6, 61):

men mach gheen biechte versegghen,
Up spaeus *verwatensse* ofte ban.

Verwinnen, ww., I, 375, *overwinnen, te boven komen*.

Verwoeden, ww., VIII, 224, *woedend worden*.

Vier, znw. onz., I, 696, 706, *vuur*; te - doen, VIII, 104, *op het vuur zetten*; *helsc* -, I, 353, *helsch vuur*; *quaet* -, VIII, 290, *boos vuur*, zooveel als *helsch vuur, duivelsch vuur*.

Vier, VII, 225? Zie de Aant.

Vier, znw. vr., VII, 199, *rustdag, feestdag*, Hd. *feier*, van Lat *feriae*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 55 vlg.; *LSp.*, *MLp.*, *Rijmb.* Gloss. Verg. MEIJER, *Spreekw.* 21: Ick *viere* ghien en hilligen, dien ick niet gevastet hebbe.

Vinden (vant), ww., IV, 42, *finden*; *vons*, voor *vont des*, III, 6, 2.

Vingherlijn, znw. onz., VIII, 241, 309, *ring*.

Virtuut, viertunt, znw. vr., V, 70, *kracht, eigenschap*; XI, 267, *voorrecht, privilege*, Mlat. *virtutes, jura, privilegia* (DU CANGE 6, 852, op *Virtutes*, 3).

Visieren, ww., III, 50, 4; 56, 3; VII, 211, *bedenken, overleggen, bepalen*. Zie *Taalk. Mag.* 4, 356; *LSp.*, *Bloeml.*, *Hildeg.* Gloss.

Vleuwen, ww., I, 398, *smeeken*, Hd. *flehen*. Zie *Wap. Mart.* I, 17:

Hoe langhe sal ghedoghen dit
God, die alle dine besit
In sire heerscapie,
Dat die goede *vleet* ende bit
Ende hem en doech no dat, no dit?

De varianten hebben hier *vleeuwet* en *fleut*. Met *vleuwen* en *flehen* vergelijk men *schrei(h)en* en *schreeuwen*.

Vluchs, bw., VII, 52, *snel, schielijk, terstond*.

Voecken, ww., XI, 49, waarschijnlijk *gekheid maken, stoeien, mallen*. Zie *Rein.* 7326:

Wat, waenstu mi aldus verleden?
Ic ken di langer dan van heden;
Ic en ben geen vogel met caf te locken.
Och, hoe soutstu met mi *vocken*,
Of ic di dus liet ontgaen!
Had een ander dit verstaen,
Die niet en kende dijn dasen,
Du soutsten licht verdwasen.

Verg. Hd. *fuck, spass, fuckelei, fuckeln* (*D. Wtb.* 4, 361, 362), en *focken, illudere, vexare* (*D. Wtb.* 3, 1864).

Terwijl ik hier in den tekst *voecken* lees, evenals de Heer BUDDINGH en Dr. VAN VLOTEN, heeft ZARNCKE *boecken*. Werkelijk heeft de eerste letter meer van een *b* dan van een *v*, daar er de kromme haal dier laatste letter aan ontbreekt (verg. *b* en *ε*). Staat er werkelijk *boecken*, dan is dit mis-

schien het uit het Fr. overgenomen woord *bouquer*, van *bucca*, en dus eigenlijk *een bekje geven, kussen* (zie LITTRÉ 1, 390).

Voeghen, ww., IX, 9, *voegen, schikken*.

Voer, znw. vr., VII, 64; VIII, 247, *handelwijze, bedrijf, dronken - driven*, VII, 94, *dronkenmans handelingen doen, als dronkenmans zich aanstellen*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 3, 66; v. WIJN op *Heelu*, 191; *LSp. Gloss.*

Voester, znw. vr., III, 24, 1, *voedster*.

Voghelij, znw. onz., IX, 2, *vogeltje*.

Voghen, ww., IV, 8, *voegen, schikken*.

Voghet, znw. m., VIII, 332, *heer, beschermer*. Zie *MLp.* I, 2705:

Twijff moet altoes wesen heer
Ende die man is altoes knecht,
Te spreken inder liefden recht,
Daer die minne slaet die clink.
In echtschap ist een ander dinck:
Daer sal die man een *voecht* wesen.

Volprisen, ww., VI, 52, *ten volle prijzen*.

Volwerken (-wraecht), ww., II, 48, *zijn werk ten einde brengen*.

Volsoest, bnw., XII, 9, *volzoet, liefelijk*.

Vont, znw. m., VI, 47, *vond, list, streek*. Zie *MLp. Gloss.*

Voerliesen, ww., IV, 98, *verliezen*.

Voervragen, ww., als znw., IV, 53, *het vóórvragen, het begin van het vragen*.

Vordan, bw., III, 53, 5, *verder, in het vervolg*.

Vorderen, ww., VII, 188. Zie *Borderen*.

Voren, bw., *voren, vooraan*; in de uitdrukkingen: *wel te - sijn*, VIII, 56, *wel voorzien zijn*, eigenlijk *vooruit zijn met betrekking tot zekere zaak*; *te - comen*, XI, 150, *voor oogen komen, voorkomen, onder iemands bereik komen*; *te - vallen*, IV, 47, *voor de hand komen, te beurt vallen*. Zie *MLp.*, *LSp.*, *Rein.*, *Hildeg.*, *Bloeml. Gloss.*

Vorsten, ww., VIII, 341, *verheffen*, Mhd. *vürsten*, eigenlijk *tot de vorstelijke waardigheid verheffen*, doch bij uitbreiding *verheffen*. Zie *MS.* 2, 149 (BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 379):

Swelch wîp sich sô gevriet hât,
Daz ir lîp ist vrî vor aller missezemender tât,
Diu hât sich hôch gefürstet.

Vort, bw., I, 365, 653, *verder, voorts*.

Vortbringen, ww., I, 354, 455, *voor den dag brengen, uiten, verhalen*.

Vorvoets, bw., I, 119, 431, 671, *aanstonds, op staanden voet*, KIL.

veur-voets, vetus, Fland. Holl. *statim, evestigio*. Zie *Pelgrim* (1498) p. 30

v^o: 'Wat u natueren leerde, *voervoets* leerde iet di

mede;' ald. p. 86: 'Voercoets al dat ic ghebiede dat is ghedaen.' *Natuurk.* 779
var.:

Die donreslach en doet gheen ongheval;
Maer die blixen si doet al....
Dicwile ment oec siet,
Dat *vorvoets* daer mede waiet.

Verg. ald. 366 vlg.

Vrec, bnw., VIII, 349, *vrekkig, gierig*.

Vrecheit, -ede, znw. vr., I, 329, 336, *vrekheid, hebzucht*.

Vri, bnw., IV, 143; VIII, 25; XII, 24, *edel, vrijheerlijk*, ook in de toepassing *goed, voortreffelijk*; egen vri, III, 55, 1, *vrijeigen, in geheel eigendom*; IX, 19, *vrij, onbezorgd, vroolijk*; IX, 33, *vrij, onbekrompen*. Zie v. WIJN op *Heelu*, 158 vlgg.

Vryen, ww., VIII, 17, *vrijen, liefhebben*. Zie *Bloeml. Gloss.*

Vrihof, znw. onz., VIII, 135, *besloten hof*, KIL. v r i j d - h o o f, *hortus conclusus, hortus sive hortulus aedibus contiguus*. Zie *Wal.* 5103:

Die linde stont in een *vrijthof*,
Met enen mure al omme belopen.

Verg. HUYDEC. op *Stoke*, 1, 100, 508; BENECKE, *Mhd. Wtb.*, 1, 700.

Vrilich, bnw., XII, 32, *onbezorgd, vroolijk*.

Vro, vroe, bnw., III, 8, 7; V, 138; X, 33; XII, 17, 26, 37, *vroolijk, verblijd*, Hd. *froh*. Zie HUYDEC. op *Stoke*, 2, 211; 3, 466; *LSp.*, *MLp.* Gloss.

Vroe, bw., I, 391, 636, 652; VII, 48; XI, 179, *vroeg*, Hd. *früh*. Verg. bij *S p a d e*.

Vroechde, znw. vr., XI, 157; XII, 12, 16, *vreugde*.

Vroechden, ww. Hem (sich) -, XII, 37, *zich verheugen*.

Vroedelijc, -ike, bw., I, 212, 327, *wijselijk, verstandig*.

Vroet, -de, bnw., I, 21, 138, 220; III, 14, 1; IV, 199; VIII, 300; IX, 57, *wijs, verstandig, kundig*; met den 2den nv. der zaak, I, 402; III, 6, 6, *bekend met, enen des vroet maken*, VIII, 20, *iemand iets bekend maken, mededeelen*. Zie *LSp.*, *MLp.*, *Bloeml. Gloss.*

Vrouwekijn, znw. onz., XI, 103, *vrouwjtje*, in minachtenden zin.

Vrowen, ww., XII, 2, *verheugen*, Mhd. *vröuwen, vröiwen, vreuwen, vröwen*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 515 b.

Vruchde, znw. vr., V, 68, *vreugde*.

Vruchden, ww. Hem (sich) -, XII, 10, 13, *zich verheugen*.

Vrucht, znw., vr., XII, 80, *vrucht, voortbrengsel, schepsel*; VI, 19, *wezen*, bij het aanspreken der geliefde in het Mhd. zeer gewoon, als: 'saelden *frucht*, *senftiu, süeziu, reiniu frucht*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 427 vlg.

Vruchten, ww., III, 21, 14, *vreezen*, Hd. *fürchten*. Zie *LSp.*, *MLp.* Gloss.

Vruut, znw. onz., XII, 70, *fruit*.

Vruwen, ww. Hem (sich) -, V, 58; XII, 5, *zich verheugen*.

Vughen, ww., X, 1, 13, *voegen, schikken, passen*.

Vuyke, znw. vr., VII, 21, *fuik*.

Vuyken, ww., VII, 19, waarschijnlijk *slaan, kloppen, stampen*, zoals men wel het linnen doet, dat men wil wasschen. *F u y c k e n*, bij KIL. *pellere, trudere, quater, pulsare*. Verg. v. GHISTELE, *Ter. Adolph. 32*:

Ick sou hem gripen in zijn middel terstont,
 Soe en mocht hi mi doch niet ontduycken,
 Ende hem met den hoofde teghen deerde *fuycken*,
 Dat hi met zijn herssenen den wech sou besayen....
 Ende al dander ghepuffel, cleyn met den grooten
 Sou ick diesghelijcx tracteren ende uutrichten,
 Jae met vuysten soe groeten ende bichten,
 En stooten en *fuycken*, sonder ontfermen.

Vulleesten, ww., V, 121, aant., *tot stand brengen, voortbrengen*. Zie *Wap. Mart., Hildeg.* Gloss. op *Vulleest*; BENECKE, *Mhd. Wtb.* 1, 962. De verandering in de Aant. door mij voorgesteld is onnoodig, daar *Voleescen* ook in dien zin voorkomt. Zie op *Welleschen*.

Vulnессe, znw. vr., V, 20, *vuilnis, vuiligheid*.

W.

Wael, wal, -le, bw., I, 41; IV, 32, 111; V, 137; VII, 129; VIII, 62; XII, 40, *wel*.

Waildaet, znw. vr., V, 107, *weldaad, edele daad*.

Waildencken, znw. onz., V, 124, *weldenkendheid*.

Waildoen, znw. onz., V, 103, *weldoen*.

Waen, bw., VIII, 313, *van waar, hoe*.

Waer, znw., in rechten -, V, 14, *in rechte waarheid*.

Waer, voegw., gevolgd door of, bij een tweeledig voorstel, III, 1, 1; 3, 2, *of-of*. Verg. *Weder*.

Waerde, znw. vr., *eer, aanzien*; mit groter waerden, VI, 18, *met groot betoon van achting, met eerbied*; mit rycher waerden, V, 2, 134, *met grooten luister*, ongeveer in dezelfde beteekenis. Zie *Hildeg.* 167, 285:

Daer trat ic naer mit groten gheer
 Ter tenten binnen, ende sach
 Waer die heer int slape lach,
 Costelijc, *mit rijcker waerde*.

Verg. *LSp.* Gloss.

Waerlic, bnw., VII, 167, *wereldlijk*. Zie *LSp.*, *MLp.*, *Hildeg.* Gloss.

Waerlic, bw., VII, 134, *waarachtig*.

Waghen, ww., XI, 138, *bewegen*, KIL. *waeghen*, *ghewaeghen*, *movere*, *librare*, *vacillare*. Zie *Rijmb.* 31862:

(Titus) hiet, omdat hi was gram,
 Vele te seerre steken den ram.
 Castor entie sine saghen
 Dattie tor begonste *waghen*.

Walt, znw. onz., VII, S, *woud*, *bosch*.

Wan, znw. m., VII, 185, *wan*, *werktuig om het koren te wannen*, door den Kerel als schild gebruikt.

Wan, voegw., V, 27, *wanneer*, *als*, Hd. *wenn*.

Wandel, znw. m., V, 22, *smet*, *gebrek*, een Mhd. woord, in het Duitsch gekleurde stuk niet vreemd. Wandel beteekent o. a. *het terugnemen*, in 't bijzonder *de vernietiging van een verkoop of verdrag*, en van daar bij uitbreiding *gebrek*, *dat na den koop of de overdracht ontdekt wordt, en waardoor deze nietig wordt*, en in 't algemeen *gebrek*. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 697a, 3).

Wandelen, ww., I, 235, *gaan*, *verkeeren*. Zie *LSp. Gloss.*

Wandelinghe, -en, znw. vr., XI, 199, *omgang*, *verkeer*, *doen en laten*, *handelen*.

Wanderinghe, znw. vr., XI, 245, *omgang*, *verkeer*. Hetzelfde als 't vorige woord met de gewone wisseling van l en r.

Wanhaghen, ww., I, 135, *mishagen*.

Wankel, bnw., XII, 58, *zwak*, *wankelbaar*.

Want, voegw., XI, 108, *omdat*.

Warden, ww., VI, 56, *worden*.

Ware, znw. vr., I, 181, *waar*, *goed*. Zie *Vad. Mus.* 2, 174, 128:

Bedwonghen minne die es dinne,
 Ende men verliesse omme clene *ware*.

Ware, znw. vr., *zorg*; enen - nemen, I, 38, *voor iemand zorgen*; *iemand verzorgen*. Zie *LSp. Gloss.*

Waren. Te -, I, 156, *in waarheid*.

Weder, voegw., gevolgd door of, bij een tweeledig voorstel, VII, 131, *of - of*, gevolgd door soe, III, 2, 1, 3; 27, 7, 8; 29, 5, 6; gevolgd door dan, III, 5, 7, 8, *hetsij - of*. Gevolgd door no, noch. *Weder - noch*, I, 63; IX, 47, 63, *noch - noch*. Zie *LSp. Gloss.*

Wederstaen (-steyt), ww., V, 50, *weerstand*.

Ween, -ne, znw. m., I, 608, *geween*, *droefheid*. Zie *LSp. Gloss.*

Weghen, ww., V, 54, *wegen*, *schatten*. Zie *Hildeg.* 241, 82:

Die cost die daer is in gheleghen,
 Die selmen altoes lichte *weghen*.

Wel of, bw., VIII, 180, *een eind weg*. Verg. *Bet*, en zie ald. *Bloeml. Gloss.*

Welleschen, ww., V, 121, *verhaspelde lezing voor vuleeschen*,

in beteekenis gelijkstaande met *v u l l e e s t e n* (zie ald.), *volbrengen, tot stand brengen*. Zie *Seg.* fol. 44 *d*, waar van God gesproken wordt:

Hi en vint nerghens sijns ghelijc,
 Hi is God sonder ghenoot,
 Die alle dinc *voleyschen* mach
 Sonder dese drie al bloot,
 Daer ic u af doe ghewach:
 Name hi ons dat hi ons heeft gegeven,
 Of dede hi sonde, hi en waer geen god;
 Sonder ghelijc is hi bescreven:
 Dies niet en gheloeft, hi is sot.

Wendelmoet, znw. vr., III, 21 var., *Tit.*, *wispelturigheid, die het gemoed wandelt of verandert*, de persoonsverbeelding der Wispelturigheid. Zie BENECKE, *Mhd. Wtb.* 2¹, 267: 'Ein frowe ist *Wendelmuot* geheizen, der fruht birt manegen falschen rât,' *MS.* 2, 198 *b*, enz.

Wenken, ww., VIII, 133, *wenken, toelonken*.

Wenschen. *Te -*, VIII, 10, *naar wensch, zoo goed men maar wenschen kan, voortreffelijk*. Zie *Limb.*, *MLp.*, *LSp.*, *Hildeg. Gloss.*

Werdelijc, bnw., I, 823, *waardelijc, in waarde*.

Werken (wracht, ghewracht), ww., XI, 279, *werken, maken, vervaardigen*. Zie *LSp.* op *Wrachte* en *Ghewracht*; *Hildeg. Gloss.*

Wermoes, znw. onz., VII, 116, *warmoes, groente*. Zie *Teest.* 3264:

Dan sittet convent ende knaghen
 Een ey of enen vulen harinc:
 Dan es niet ghelike dinc!
 Cranc *wermoes*, case een luttelkijn,
 Cranc bier hebben si ende haer wijn
 Die sal sijn vander crancster foren.

Weten, ww., I, 127, *weten*; 2 pers. mv. Teg. t. ghi wet, wettijt, I, 104, 131.

Wie, bw., V, 29; VI, 41; VII, 46, *hoe*; VII, 12, 33, 92, 112, 223, *als*, Hd. *wie*.

Wihot, znw. m., II, 7, *hoorndrager*, Ofr. *whihot, cocu* (ROQUEF. *Gloss.* 2, 742; DU CANGE 6, 919, i.v. *Willot*). Zie *Rose*, 8613:

(Gi gaet)
 Met uwen onwarden putieren,
 Die dat hebben van manieren,
 Dat si dese gehude vrouwen
 Leiden met hem te haren rouwen
 Achter bossche den dau afslaan.
 Met luder stemme si singen gaen:
 'Ondancs hebs die vilain *wihot*,
 Die es so jaloes ende soe sot!
 Tvleesch es nu den wulven gegeven,
 Die beene sijn den honden bleven.'

Wijflic, bnw., VI, 49, *vrouwelijk, met echt vrouwelijke hoedanigheden voorzien*, als epitheton bij *wijf*. Een in 't Mhd. zeer gewone uitdrukking. Zie *Parc.* 10, 17 (LACHMANN 17 a):

Wilt du niht langer bî mir sîn?
Sprach daz *wîplîche wîp*.

Verg. BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 721. Doch ook in 't Mnl. is de uitdrukking niet ongewoon. Zie *Vad. Mus.* 1, 79, 44:

Een *wijfleec wijf*, daer doghet toe hoert.

Zie nog ald. vs. 84 en 93. Ald. 1, 365, 58:

Eren, werden ende loven
Willic dat hoghe *wijflec wijf*.

Wijplicheit, znw. vr., V, 108, *de vrouwelijkheid, wat de vrouwen betaamt of eigen is*. Zie *MLp.* IV, 228:

Mer want den vrouwen toe behoert
Wijplicheit ende zuete woirt,
Goedertierenheit ende ghenade.

Wicken, ww., VII, 52, *bewegen, schudden*, KIL. *vibrare*.

Wilt, bnw., als znw. gebezigd, VII, 15, *wildeman*.

Winden (want), ww., VIII, 218, *zich winden, zich kronkelen*. Zie *LSp.* Gloss.

Winnen (wan), ww., VII, 158, *gewinnen, verwekken*. Zie *LSp.* Gloss.

Winninghe, znw. vr., XI, 171, *winst, verdienste*.

Wyselike, bw., XI, 208, *wijselijk, verstandig*.

Wisen, ww., III, 2, 6, *uitwijzen, uitspreken*. Zie *LSp.* Gloss.

Wonde, znw. vr., *wonde*, in de uitdrukking *wonde sweren*, VII, 108, *zweren bij Gods wonden, de wonden van Christus aan het kruis*. Zie *Sacr.* 71:

Al wordt dit Sacrament gevonden,
Wy sullen noch veel quaets doen, *by den wonden*.

Zie de aant. ald. 84, en verg. Dr. DE VRIES, *War.* 97 vlg.; *Sp. Brab.* Gloss. op *Gans*.

Wonne, znw. vr., V, 97, *vreugde, genot*, Hd. *wonne*. Zie *MLp.*, *Hildeg.* Gloss.

Wonnentlic, bnw., VI, 64, *liefelijk*, Mhd. *wünnelich*, *freude erregend, anmuthig* (BENECKE, *Mhd. Wtb.* 3, 818). Zie *MLp.* II, 4131:

O lieve, suete, waerde vrouwen,
Laet die minlike oghen scouwen,
O salighe *wonnentlike* beelden,
Die alle die werlt hout in weelden.